

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXV. Č. 3   SEPTEMBER—DECEMBER 2016   NEPREDAJNÉ

Historicky prvé predsedníctvo Slovenska v Rade Európskej únie

OBSAH

EDITORIÁL

Peter Viglaš Svet v pohybe /04

TÉMA ROKOVANIA XXI. ARCHÍVNÝCH DNÍ V SR V ROKU 2017 /06

PRIHLÁŠKA NA XXI. ARCHÍVNE DNI V SR V ROKU 2017 /09

OZNAMY

Anketa o fungovaní Spoločnosti slovenských archivárov a periodiku Fórum archivárov /10

Výzva k aktívnej účasti na XXI. archívnych dňoch v SR /10

Výzva na poukázanie 2 % z daní /10

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 20. septembra 2016 v Bratislave /10

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 1. decembra 2016 v Bratislave /11

**PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ČLENOV KATEDIER ARCHÍVNICTVA
A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH FIF UK V BRATISLAVE
A IH FIF PU V PREŠOVE V ROKOCH 2013 – 2015** /13

NOVINKY Z ICA

Drahomír Velička Kongres Medzinárodnej rady archivov v Soule /27

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV

Miriám Lengová Archívy súkromných podnikov ako súčasť histórie
a národného kultúrneho dedičstva Holandska /28

Vladimír Wolfshörndl Archívna škatuľa ako nosič informácií o archívnych dokumentoch
(archívnom fonde). Úvod do problematiky a pokus o štandardizáciu /34

Mária Grófová Rok v znamení výročí Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie /37

Milan Antonič Štyridsaťšesť rokov v jednom archíve (Malé zamyslenie televízneho archivára) /40

Štefan Hrivňák Privedte deti do archívu! /43

Judita Szekeresová Kováčsová Deň otvorených dverí v archíve v Šali /44

Janka Štefaničáková Trenčín – integrovaná súčasť Európy /46

Elena Machajdíkovič Výstava Z cechovej truhlice – Cechové pamiatky na Slovensku /50

Pavol Madura Výstava k 90. výročiu druhej budovy Matice slovenskej /53

Judita Szekeresová Kováčsová Konferencia a otvorenie výstavy Čo sa stalo v regióne pred sto rokmi?
v Štátnom archíve v Nitre, pracovisku Archív Šaľa /56

Henrieta Žažová Mladšia fraknóovská vetva Esterházyovcov: panstvá a osobnosti /57

Mária Grófová Ocenenie *Pro Archivum Universitatis* putovalo na Slovensko /60

Alžbeta Gabríková Slovenský národný archív na cestách za poznaním II. /61

Mária Nováková Exkurzia Spoločnosti slovenských archivárov v Prahe /62

Mária Balážová Formy a premeny diplomatickej produkcie v novoveku /64

Zuzana Kotianová Výstava Cestovanie za rodinou, prácou, poznaním... /66

Magdaléna Marjaková Pamiatky a genealógia /69

– Henrieta Žažová
Zuzana Kollárová Výstava Od Vyšehradu po Vyšehrad v Štátnom archíve v Prešove,
pracovisku Archív Poprad /73

Peter Anna Deň otvorených dverí a výstava Venované Európskemu mestu športu
v Archíve mesta Košice /74

Richard Papáč Pohromy, katastrofy a nešťastia v dejinách našich miest /75

<i>Jana Macounová</i> – <i>Gabriela Nalevanková</i> <i>Martina Orosová</i>	Vedecká konferencia a výstava k 95. výročiu vzniku Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave	/78
	Zpracování složitých a rozsáhlých osobních a rodinných archivů se zřetelem k fondu Zdeněk Nejedlý	/85
<i>Jozef Meliš</i>	Staré a nové symboly	/90
<i>Marek Púčik</i>	Stredoveké hrady: život, kultúra, spoločnosť	/91
<i>Silvia Haladová</i> <i>Jana Kafúnová</i>	Prezentácia nových publikácií k novodobým dejinám mesta Trnava Kultúrne inštitúcie v archívnych dokumentoch (Od mecenátu po štátnu podporu)	/92 /94
<i>Jana Košťalová</i> – <i>Jakub Roháč</i> <i>Jarmila Švecová</i> <i>Silvia Haladová</i>	Trnava v 14. storočí – mesto európskeho významu Súťaž Slovenská kronika 2016 Od cechového majstra k živnostníkovi (Remeslá, cechy a živnosti v trnavskom regióne)	/96 /97 /99
<i>Ivana Červenková</i> <i>Štefan Hrivňák</i> <i>Jana Žumárová</i>	Panstvo a jeho funkcia výrobného podniku Spomíname na Elemíra Rákoša 1935 – 2003 Vzácne návštevy v Archíve Matice slovenskej v roku 2016	/101 /102 /104

DO VAŠEJ KNIŽNICE - ANOTÁCIE

<i>Štefan Hrivňák</i>	MÜLLER, Karel – VRTEL, Ladislav (eds). Vocabularium internationale sigillographicum	/105
<i>Jana Macounová</i> <i>Robert Gregor Maretta</i>	HOMZA, Martin. Stredná Európa I. Na začiatku stredoveku Z KÁLTU, Marek. Chronica Picta : Viedenská maľovaná kronika. Prel. Július Sopko a Tünde Lengyelová	/107 /108

NAŠI JUBILANTI

<i>Marta Bednárová</i>	Milí naši jubilanti /september – december 2016/	/110
------------------------	---	------

SPOMÍNAME

<i>Valéria Solčániová</i>	Za Adrianou Ezrovou (30. 10. 1955 – 28. 9. 2016)	/110
---------------------------	--	------

FÓRUM ARCHIVÁROV

2016, roč. XXV, č. 3
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Zodpovedný redaktor:
Gábor Strešňák

Redakčná rada:
Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Hešková,
Štefan Hrivňák, Marta Švoliková, Henrieta Žažová

Jazyková korektúra: Marta Švoliková

Grafická úprava: Bronislava Porubská, Miroslava Polačeková

Texty:

© P. Anna, M. Antonič, M. Balážová, M. Bednárová,
I. Červenková, A. Gabríková, M. Grófová, S. Haladová,
Š. Hrivňák, J. Kafúnová, Z. Kollárová, J. Košťalová,
Z. Kotianová, M. Lengová, J. Macounová, P. Madura,
E. Machajdíkova, R. G. Maretta, M. Marjaková, J. Meliš,
G. Nalevanková, M. Nováková, M. Orosová, R. Papáč,
M. Púčik, J. Roháč, V. Solčániová, J. Szekeresová Kováčsová,
J. Štefaničáková, J. Švecová, D. Velička, P. Viglaš,
V. Wolfshörndl, H. Žažová, J. Žumárová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe,
nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Kriváň – jeden z hlavných symbolov Slovenska.
Foto: Peter Kita. Pod impozantnými vrchmi Vysokých
Tatier predsedala naša malá krajina od 1. júla do 31.
decembra 2016 Rade Európskej únie. Viaceré z našich
archívov si nenechali ujsť túto jedinečnú príležitosť
a zorganizovali mnohé výstavy a konferencie, o ktorých sa
môžete dočítať na nasledujúcich stranách.

SVET V POHYBE

Jednoduché a často opakované konštatovanie, za ktorým sa skrýva život. Pohyb globálny, i ten náš súkromný, pohyb dávnejší i ten aktuálny. Nieкто ho vníma cez udalosti vo svete, vojny a chudobu, ktoré vyvolali novodobé sťahovanie národov. Iní ho vnímajú cez prizmu politiky, ktorá ovplyvňuje náš osobný, či profesijný život. A ak nie, tak je aspoň o čom rozprávať pri pive.

V oblasti archívnictva nie je výrazných zmien tak veľa, aby stáli za zdvihnutie obočia. Zvykli sme si z času na čas poprflať nad novým zákonom, či vyhláškou z roku 1954, 1975, 2002 i 2015. Väčšinou však z dôvodu, že sme nemali možnosť do ich kreovania akýmkoľvek spôsobom vstúpiť. Politický odmäk po osemdesiatom deviatom spôsobil, že naše profesijné spoločenstvo bolo aspoň prítomné pri tých ostatných zmenách, aj keď spočiatku nemalo veľkú šancu ich ovplyvniť. Keď sa na problém pozrieme z druhej strany, zistíme, že naše archívne zákony mali snahu mapovať štruktúru, územnú pôsobnosť a kompetencie orgánov verejnej moci a správy i úroveň vedeckého poznania a technického pokroku. Vo vnútri archívov to ale poznať nebolo. Preto sa mohlo stať, že náš zákon z roku 2002 bol až taký pokrokový, že sa v mnohom nedal dodržiavať.

Ak sa zľahka pozrieme do minulosti, tak územie štátu bolo rozdelené na väčšie či menšie územné celky, ktoré boli stáročia stabilnými regiónmi s vlastnou nezameniteľnou vizážou, kultúrou. A nad nimi boli ruky tých, čo im vládli, spisomňovali a ukladali listiny do archívov. Stáročia do tých istých archívov. Dynamika vývoja od 18. storočia ale spôsobila, že stabilné regióny sa stali nestabilnými. Zmenili charakter kvôli vojnám, národným sebauvedomovacím procesom, exodu obyvateľstva, vývoju technického poznania, až bolo potrebné tieto hranice prekresliť. Najskôr štátne, potom župné, dištriktuálne, krajské, okresné, či miestne katastrálne. Z pohľadu súčasníka je dnešné Slovensko snáď najviac dokrájaným štátom Európy v zmysle administratívneho členenia. Poznať to na zmenených hraniciach jednotlivých regiónov, ale aj na hraniciach Bratislavy. Dnes, hoci ako hlavné mesto štátu má vlastný zákon, nie je ani samosprávnym krajom. Keby ním bola, otázka zlučovania archívov by nebola bývala na programe dňa.

Súčasný model územnosprávneho členenia je výsledkom doterajších skúseností mocných so správou krajiny. Ak sa na území Slovenska od 11.

storočia do roku 1918 uskutočnilo päť veľkých reforiem verejnej správy, tak v rokoch 1923 – 1990 tiež päť a po roku 1990 už štyri (alebo päť?). Najmä tá ostatná sa všetkých dotkla, lebo prišla zároveň s ďalšími zásadnými zmenami. Ak sa v hlbokej minulosti zmeny diali zriedka, tak v súčasnej dynamickej dobe sú zmeny natoľko časté, že niektorí ešte stále chodia vybavovať svoje veci na národný výbor. Takýmto fejtónovým oblúkom sa vraciam k postaveniu, územnej pôsobnosti a organizácii štátnych archívov na Slovensku. Avšak nielen prekresľovaním hraníc bolo potrebné stabilizovať územnú pôsobnosť a kompetencie archívov do novej štruktúry. Pripravoval sa program reformy na Efektívne, Spoľahlivé a Otvorené fungovanie verejnej správy. Tejto myšlienky sa chytila aj organizácia správcov registratúr, ktorá vo svojom návrhu o reorganizácii štátnej správy mala hneď niekoľko nezabudnuteľných nápadov. Pamätná je ich veta: „Archívy, ktoré sú nerentabilné, navrhujeme zrušiť, a tým ušetriť v rozpočtovej kapitole ministerstva finančné prostriedky na prevádzke, mzdách, nájmoch, energiách a pod.“ Ekonomické aspekty ministerstva, snaha o racionalizáciu, ale aj centralizáciu, sa tiež premietli do novej štruktúry a organizácie štátnych archívov. Aby sa ušetrilo, znovu sa menili hranice a kompetencie. Niektorým štátnym archívom sa ušlo sedem pracovísk a niektorým jedno. Žiada sa mi povedať „detašované pracovisko“. Ruka v ruke s reformou sa na MV SR vytvorili tzv. centrá podpory, ktoré mali, aj voči archívom, vykonávať všetky podporné ekonomické a hospodárske činnosti. I tu si centrá rozdelili kompetencie na územné celky, aby boli bližšie ku svojim pracoviskám. Problém však nastal, ak to vzdialenejšie pracovisko patrilo územne inému centru podpory ako materský archív a malo naň viazané rozpočtové prostriedky. Tak mi napadá, kedy príde nasledujúca reforma, aby znovu prekreslila hranice a určila nové kompetencie orgánom verejnej moci, a tým aj štátnym archívom?

Ďalším orieškom modernej doby sa stal elektronický systém na správu registratúry, Fabasoft. Natrápili sme sa, ale zvládli sme ho. Iba nám pripomenul, čím sa vlastne postupne stávame – výkonnými úradníkmi, registrátormi. Odtrhol nás od reality, od dotyku papiera. Na spracúvanie dokumentov pritom zostáva čím ďalej, tým menej času. Venujeme sa technike a zabúdame písať inventáre.

A aby toho nebolo málo, začal veľký projekt elektronizácie Slovenska s priamou účasťou štátnych

archívov. Poviete si: „načase“, ale kým sme v priebehu roka absolvovali tri skoro identické školenia, aby projektu bolo učené zadost' a prišli sľúbené peniaze z eurofondov, tak do archívov systém ešte nestihol zavítať. Pevne verím, že už v najbližšom čísle Fóra archivárov sa dočítame o jeho plne fungujúcej podobe. Však kampaň na e-preukazy s čipom pre podnikateľov je v plnom prúde.

Nový archívny zákon priniesol aj jednu novinku vo vzťahu ku hlavnému mestu. Všetkým je dobre známe, že do zákona č. 395/2002 sa podarilo zakotviť nový typ – mestský archív. Toto šťastie sa ušlo, i jeho vlastným pričinením, Archívu mesta Košice. Bratislava zostala mimo a trvalo dlhých 13 rokov, kým sa tento stav podarilo zmeniť. Snaha navrhovateľov zákona nechať rozplynúť Archív hlavného mesta SR Bratislavy v Štátnom archíve v Bratislave ako v lúčavke kráľovskej, zdvihla vlnu odporu a nespokojnosti nielen medzi samotnými archivármi, ale aj v širokých kruhoch kultúrnej verejnosti. Mesto Bratislava sa, síce váhavo, ale prihlásilo ku svojmu archívu, ktorému sa ušlo v zákone prechodné ustanovenie. Po komisionálnom delení a miestami i trhaní fondov prevzal štát z bývalého AMB techniku, inventár (pre archivárov mobiliár), i taký, ktorý svojho času kúpovalo mesto Bratislava. Avšak zákon je zákon, tak starožitný nábytok, skrine a dokonca i obrazy a starožitné hodiny putovali do štátneho archívu. Priznám sa, chcel som písať viac o Archíve mesta Bratislavy, ale pero mi akosi vždy niekam skĺzlo. Všetko je ešte veľmi čerstvé, bolestivé. Na vecné zhodnotenie vzniku a fungovania nového archívu v systéme, bude potrebný ešte nejaký čas. *Tempus fugit* a prechodné obdobie sa pomaly končí. Bratislavský mestský archív kreuje nové pracovisko, rozširuje kolektív, zariaďuje svoje priestory. Dúfam, že v meste Bratislava nájdeme viac pochopenia pre naše potreby, aby sme od roku 2017 mohli plnohodnotne poskytovať svoje služby verejnosti. Držte nám palce!

Celkom na záver jedna kacírka myšlienka, ktorú vyslovil minister vnútra v parlamente na hodiť otázkou k postaveniu AMB v rámci schvaľovania nového archívneho zákona: „Problémom archívu a vôbec archívov je už to, že ich máme a vedíme ich v rámci ministerstva vnútra. To je, viackrát sme hovorili o tom, že môžeme začať diskutovať o tom, aby toto bola právomoc ministerstva kultúry...“

Peter Viglaš
vedúci Archívu mesta Bratislavy

*Čas pozrieť sa dopredu,
čas obzrieť sa späť,
nahliadnuť do svojho ja,
využiť všetky sily
a získané skúsenosti
na nové dobrodružstvá.*

*Čas spomenúť si
na všetky krásne chvíle
strávené s tými, ktorí sú nám drahí
a na prahu nového roka zaželať
Vám i Vaším blízkym
to najlepšie, čo môže život dať.*

Milé kolegyně, kolegovia,

**prajeme Vám radostné a pokojné
Vianoce prežité v kruhu blízkych
a v novom roku 2017 všetko dobré,
najmä pevné zdravie a nech v ňom
každý deň nájdete niečo pekné
a príjemné.**

**Zároveň sa chceme poďakovať
prispievateľom do nášho periodika
za texty i všetkým členom
spoločnosti, sympatizantom
a sponzorom, ktorí obetovali svoj
čas, energiu a prostriedky v prospech
spoločnosti a zaželať im veľa tvorivých
síl a svetla v duši!**

Výbor SSA a redakčná rada FA

TÉMA ROKOVANIA XXI. ARCHÍVNÝCH DNÍ V SR V ROKU 2017

Spoločnosť slovenských archivárov
v spolupráci s ďalšími inštitúciami pripravuje

XXI. archívne dni v SR

na tému:

**OSOBNÉ FONDY
(OD AKVIZÍCIE PO DIGITALIZÁCIU)
S OSOBNÝM DÔRAZOM
NA OSOBNÉ FONDY ARCHIVÁROV
alebo
ČO NÁM ZOSTALO PO NAŠICH PREDKOCH
A ČO ZOSTANE PO NÁS?!**

Spoločnosť slovenských archivárov iniciovala ešte v roku 2008 prípravu a vydanie Biografického slovníka slovenských archivárov. Ako vzor pre rodiace sa dielo slúžil *Biografický slovník archivářů Českých zemí*. Po viacerých predĺžených termínoch sa podarilo zozbierať biografie viac ako 500 archivárov, no od roku 2011 práce na slovníku nepokročili. V súčasnosti sa spoločnosť rozhodla dokončiť prípravu slovníka slovenských archivárov a vydať ho v printovej podobe. Ešte pred ukončením prác je našou snahou rozprúdiť živú diskusiu na danú tému, aby sa k budúcej podobe slovníka počas workshopu mohla vyjadriť celá archivárska obec. Ide predsa o dielo o našich predchodcoch a našim úmyslom je pripraviť ho spolu s vami.

Okrem workshopu o budúcej podobe Biografického slovníka slovenských archivárov hlavnou témou medzinárodnej konferencie bude problematika spracovania osobných fondov vo všeobecnosti z hľadiska archívnej teórie a metodológie. Marginálna z pohľadu súčasníka, ale kľúčová optikou budúcich generácií archivárov, je otázka tvorby osobných fondov v súčasnosti. Chceli by sme poukázať na zložité metodologické postupy pri spracovaní osobných fondov a zamyslieť sa nad ich formou a obsahom v čase elektronickej korešpondencie a virtuálnej reality.

Naším cieľom je ďalej upozorniť na rôznorodú a bohatú výpovednú hodnotu osobných fondov a predstaviť ich dôležitý prínos nielen pre biografický a historický výskum. Vzhľadom na prípravu Biografického slovníka slovenských archivárov by sme chceli zamerať pozornosť na osobné fondy archivárov a ich konkrétne využitie pre biografický slovník archivárov či pri spracovaní dejín archivov a pod. Priestor dostanú aj konkrétne biografie menej známych archivárov, ktorí sa trvalou stopou zapísali do dejín archivov na regionálnej úrovni.

V jednotlivých príspevkoch chceme otvoriť a prezentovať tieto tematické okruhy:

- **terminológia - osobný fond, zbierkotvorná činnosť osoby - súčasť fondu alebo osobitná zbierka?**
- **metodológia spracovania osobných fondov**
- **akvizičná činnosť (akým spôsobom sa dostávajú dokumenty z činnosti významných osôb do archivov?)**
- **digitalizácia osobných fondov/ elektronická podoba osobných fondov**
- **budúcnosť osobných fondov a výpovedná hodnota nami uchovávaných osobných fondov**
- **ochrana osobných údajov pri využívaní osobných fondov**
- **informačný potenciál a možnosti využitia osobných fondov pre historický výskum**
- **osobné fondy významných slovenských archivárov a otázka biografického slovníka slovenských archivárov**
- **život a dielo archivárov v kontexte dejín konkrétneho archívu**

Prípravovaná konferencia chce poskytnúť možnosť zodpovedať zásadné otázky k tejto problematike:

1. **ako spracovať osobné fondy – teoreticko-metodologické východiská**
2. **ako pristupovať k akvizícii osobných fondov v súčasnosti**
3. **aké sú možnosti a limity výpovednej hodnoty archívnych dokumentov v osobných fondoch pre moderný historický a biografický výskum**

Príhlášku pre záujemcov o aktívne vystúpenie na XXI. archívnych dňoch v SR v roku 2017 nájdete na webovej stránke SSA www.archivari.sk (Aktivity).

XXI.
archívne dni
v Martine

Čo nám zostalo po našich
predkoch a čo zostane po nás?!

23.-25.
máj
2017

**Spoločnosť slovenských archivárov,
Slovenská národná knižnica – Literárny archív,
Archív Matice slovenskej,
MV SR, Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Martin
Vás pozývajú
na XXI. archívne dni v Slovenskej republike**

OSOBNÉ FONDY (OD AKVIZÍCIE PO DIGITALIZÁCIU)

XXI. archívne dni v Slovenskej republike, ktoré organizuje Spoločnosť slovenských archivárov v spolupráci s ďalšími inštitúciami, sa uskutočnia na tému Osobné fondy (od akvizície po digitalizáciu) s osobitným dôrazom na osobné fondy archivárov alebo Čo nám zostalo po našich predkoch a čo zostane po nás?!

Slovenskí, českí, maďarskí a poľskí archivári sa budú venovať problematike akvizície osobných fondov, metodologickým postupom pri ich spracovaní, ako aj možnosťami ich využitia pri historickom, genealogickom a biografickom výskume.

Konferencia upozorní na problémy v súvislosti s ochranou osobných údajov v osobných fondoch a ich digitalizáciou. Zároveň predstaví osobné fondy významných slovenských archivárov a vytvorí priestor na diskusiu o podobe dlho pripravovaného Biografického slovníka slovenských archivárov.

Pokračovať na prihlášku

PRIHLÁŠKA PRE ZÁUJEMCOV O AKTÍVNE VYSTÚPENIE

na XXI. archívnych dňoch v Slovenskej republike
organizovaných v dňoch 23. – 25. mája 2017

Miesto rokovania: Slovenská národná knižnica, Martin

Meno, priezvisko, tituly prednášajúceho:

Zamestnávateľ:

Kontaktná adresa:

E-mail, telefón:

člen SSA: *áno *nie

Názov prednášky:

.....
.....

Technické požiadavky (dataprojektor a i.):

.....
.....

Doba vystúpenia pre referujúcich: 15 minút

Resumé príspevku je potrebné zaslať kvôli prekladu do **15. marca 2017!**

Dátum odoslania:

Podpis: .....

Vyplnenú prihlášku prosíme zaslať do **15. februára 2017 na e-mailovú adresu:**

forum.archivarov@gmail.com

Organizátori si vyhradzuju právo výberu príspevkov.

OZNAMY

ANKETA O FUNGOVANÍ SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV A PERIODIKU FÓRUM ARCHIVÁROV

Vážené kolegyně a kolegovia, redakcia Fóra archivárov sa postupnými krokmi snaží vylepšovať momentálne jediné periodikum slovenských archivárov. V roku 2015 bol časopis registrovaný Národnou agentúrou ISSN SR a boli mu pridelené čísla ISSN pre online a tlačene vydanie. Novú grafickú podobu i aktívnych členov do redakčnej rady získal časopis v tomto roku a v našom záujme je zdokonaľovať ho aj po obsahovej stránke. Na webovej stránke www.archivari.sk nájdete odkaz na vyplnenie **krátkeho anonymného dotazníka nielen o kvalite časopisu Fórum archivárov, ale aj o fungovaní Spoločnosti slovenských archivárov.** Členská základňa SSA sa postupne omladzuje a Vaše názory a podnety nám pomôžu zistiť ako zlepšiť, zmeniť alebo rozšíriť aktivity, ktoré pre Vás spoločnosť pripravuje. Venujte prosím pár minút Vášho času vyplneniu online dotazníkov, aby sme vedeli, ktorým smerom sa ďalej vydať. Pomôžete nám tým zlepšiť naše aktivity a upozorníte nás na naše nedostatky. Ďakujeme za Váš názor!

VÝZVA K AKTÍVNEJ ÚČASTI NA XXI. ARCHÍVNYCH DŇOCH V SR

Kolegyně a kolegovia, výbor SSA v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou – Literárnym archívom, Archívom Matice slovenskej a Štátnym archívom v Žiline, pracoviskom Archív Martin, pripravuje XXI. archívne dni v Slovenskej republike – medzinárodnú vedeckú konferenciu, ktorá sa uskutoční v Martine v dňoch 23. – 25. mája 2017. Ústrednú tému rokovania bude tvoriť problematika osobných fondov od akvizície po digitalizáciu, s osobitným dôrazom na osobné fondy archivárov s podnázvom Čo nám zostalo po našich predkoch a čo zostane po nás?! Viac o téme na stranách 6-7. Prihlášku pre záujemcov o aktívne vystúpenie nájdete na strane 9 Fóra archivárov alebo na našej webovej stránke www.archivari.sk. Vyplnenú prihlášku prosíme zaslať do 15. februára 2017 na e-mailovú adresu: forum.archivarov@gmail.com.

VÝZVA NA POUKÁZANIE 2% Z DANE

Vážené kolegyně, vážení kolegovia, už ste sa rozhodli, koho podporíte 2 % z vašich daní za rok 2016? Budeme radi, ak sumu 2 % z vašich daní poukážete práve Spoločnosti slovenských archivárov.

Spoločnosť slovenských archivárov je dobrovoľnou záujmovou organizáciou združujúcou archivárov všetkých druhov a typov archívov, vysokoškolských pedagógov, ako aj pracovníkov z oblasti registratúr, ktorí sa profesionálne zaoberajú a zaoberali archívnu činnosťou na území Slovenskej republiky. Združuje svojich členov k rozvíjaniu archívnictva, prispieva k zvyšovaniu úrovne práce a vzdelávania v oblasti archívnictva, usporadúva pre svojich členov odborné konferencie, semináre, spoločenské podujatia, exkurzie a študijné pobyty. Spoločnosť slovenských archivárov organizuje a uhrádza všetky svoje aktivity najmä z členských príspevkov a pomocou sponzorov.

V prípade, že sa rozhodnete podporiť práve naše stavovské občianske združenie 2% z vašich daní, potrebné tlačivo nájdete na poslednej strane Fóra archivárov alebo na našej webovej stránke www.archivari.sk, kde je uvedený aj celý postup.

Za podporu veľmi pekne ĎAKUJEME!

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 21. SEPTEMBRA 2016 V BRATISLAVE

Program:

Seminár Elemír Rákoš
Archívne dni v roku 2017
Fórum archivárov 2/2016 a 3/2016
Rôzne

Na zasadnutí sa zúčastnilo sedem členov výboru, šesť sa ospravedlnilo. Hlavným bodom programu bola príprava seminára venovaného archivárovi Elemírovi Rákošovi (1935 – 2003), ktorý bol naplánovaný na 1. decembra 2016 v prednáškovej sále Slovenského národného archívu. O jeho príprave referovala členka organizačného tímu Michaela Holíková zo SNA. Do programu sa prihlásilo sedem prednášajúcich (Eva Vrabcová, Veronika Nováková,

Mária Kačkovičová, Vladimír Wolfshörndl, Robert Gregor Mareta, Michaela Holíková a Samuel Hudec). Za rodinu sa zúčastní dcéra Eva Spiritzová s manželom Romanom. Juraj Roháč poznamenal, že by sa mala obnoviť Cena Elemíra Rákoša, ktorá sa udeľovala študentom a mladým absolventom archívniectva za vedeckú prácu.

XXI. archívne dni v SR sa uskutočnia v Martine v dňoch 23. – 25. mája 2017. Henrieta Žažová navrhla tému Osobné fondy – od akvizície po digitalizáciu, ktorá bola odsúhlasená. Príspevky by mali byť zamerané na teoreticko-metodologické problémy súvisiace so sprístupňovaním osobných fondov. Očakáva sa tiež informačný prínos pre pripravovaný Biografický slovník archívárov Slovenska. Ako spoluorganizátori boli oslovené miestne archívy – Literárny archív SNK, Archív Matice slovenskej a Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Martin. Podrobnosti spolupráce budú ešte prerokované.

Aktuálny stav príprav druhého a tretieho tohtoročného čísla časopisu Fórum archívárov predniesla H. Žažová. Veľmi ocenila spoluprácu s Ivanou Červenkovou a Štefanom Hrivňákom, ktorí sa aktívne podieľajú na príprave časopisu a po odsúhlasení sa stali právoplatnými členmi redakčnej rady. Navrhla uzavrieť zmluvu na grafiku Fóra archívárov tak, aby ju spoločnosť mohla používať v zmysle autorských práv, s grafičkou Miroslavou Polačekovou, ktorá operatívne zalomila aj predchádzajúce číslo, čo bolo odsúhlasené.

Na záver predsedníčka SSA zhrnula stanovené úlohy a poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí.

Zapísala: *Martina Orosová*

Overila: *Mária Grófová*

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV Z 1. DECEMBRA 2016 V BRATISLAVE

Program:

Problematika časopisu Slovenská archivistika

Uzavretie projektu Bitka pri Moháči

Archívne dni v roku 2017

Fórum archívárov 3/2016

Rôzne

Na zasadnutí, ktoré sa uskutočnilo v Slovenskom národnom archíve po skončení seminára o Elemírovi Rákošovi, sa zúčastnilo 11 členov výbo-

ru a osem radových členov SSA, ktorí boli pozvaní do diskusie k prvému bodu rokovania tajomníčkou SSA bez predchádzajúceho informovania predsedníčky.

Časopis Slovenská archivistika vychádza od roku 1966 s frekvenciou dvoch čísiel ročne a je jediným odborným periodikom zameraným na problematiku archívniectva a archivistiky na Slovensku. Naposledy vyšiel v roku 2013. Členovia SSA, ale aj ostatní archívári a autori príspevkov, ktoré už boli redakcii odovzdané, sa oprávnenne dožadujú vysvetlenia, prečo časopis nevychádza.

Stanovisko vydavateľa Slovenskej archivistiky odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR (OAR MV SR) a jeho hlavnej redaktorky M. Mrižovej tlmočili L. Vrtel a zapojila sa aj M. Péková. Uviedli, že odbor má stále záujem vydávať časopis, ale v momentálnej situácii nevie prekonať isté problémy. Časopis je vzhľadom na počet odberateľov pri náklade 500 kusov drahý napriek tomu, že sa tlačí v tlačiarňi MV SR, na sklade ostáva z každého čísla cca 200 – 250 kusov. Uvažuje sa preto len o jeho elektronickej forme. Vytlačilo by sa len cca 100 kusov, ktorými by sa uspokojila potreba povinných výtlačkov a výtlačkov distribuovaných v rámci výmeny s partnerskými inštitúciami, najmä zahraničnými. V posledných rokoch boli aj problémy s odbornými príspevkami, ktorých bol nedostatok. Plánuje sa, že ročníky 2014 a 2015 by vyšli ako dve dvojčísla. Jeho cena bola stanovená na 9,90 € pri náklade 400 kusov (pôvodná cena bola 0,60 €). Sú zozbierané príspevky do čísla 1 – 2/2014, ale nie sú redakčne spracované a zalomené. Náplňou dvojčís-la za rok 2015 by mali byť príspevky z konferencie konanej v roku 2014 pri príležitosti 60. výročia prijatia prvého zákona o archívniectve. Jeho príprava je však len v začiatkoch a do konca tohto roka už nijaké číslo nevyjde.

Do živej diskusie, ktorá nasledovala po týchto vyjadreniach, sa zapojili všetci prítomní hostia a členovia výboru, z nej vyberáme:

- nová predajná suma za časopis je už dlhšie známa a niektorí predplatitelia z radov fyzických a právnických osôb ju už aj uhradili, napriek tomu žiadny časopis už tri roky nedostali;
- problém je aj v zle zabezpečenej distribúcii, keďže kedysi bolo možné kúpiť časopis aj v stánkoch PNS;
- je otázne, či je ešte možné považovať Slovenskú archivistiku za periodikum, lebo podľa pravidiel evidencie periodík musia každoročne vyjsť minimálne dve čísla a je možné, že bude nevyhnutné znova požiadať o pridelenie ISSN;

- súčasná situácia v slovenskom archívniectve vzbudzuje obavy aj u českých archivárov. Slovenská problematika je pravidelným bodom zasadnutí redakčnej rady Sborníku archívnych prací. Slovenské odborné periodikum českej archivárskej societe chýba a súčasný stav považujú za alarmujúci. V Čechách popri zborníku vychádza aj Archivní časopis a množstvo iných publikácií. Vydavateľom je Odbor archívnej správy a spisovej služby Ministerstva vnútra ČR. MV ČR dotuje aj tie odborné publikácie, ktoré nemajú komerčný charakter.
- otázka financií sa nezdá byť skutočným problémom, ceny tlačiarskych prác v posledných rokoch veľmi klesli a MV SR dotuje oveľa náročnejšie tlačoviny ako je časopis v súčasnom formáte;
- predstavitelia Slovenska nechápu potrebu prezentácie vedeckej práce špecializovanej na archívne kultúrne dedičstvo, je to otázka kultúrnej vyspelosti krajiny;
- existujú pochybnosti, že MV SR má skutočný záujem vydávať Slovenskú archivistiku, keď už tri roky v tomto smere neurobilo vôbec nič;
- bežní čitatelia a autori nepoznajú zákulisie interných problémov a očakávajú nejakú reakciu zo strany redakčnej rady alebo vydavateľa, redakčná rada alebo vydavateľ by mali tieto problémy vysvetliť na stránkach časopisu Fórum archivárov, ktoré má rovnakú cieľovú skupinu čitateľov;
- výbor SSA by mal v zmysle uznesenia prijatého na valnom zhromaždení SSA v máji 2016 zaslať do konca roku na OAR MV SR list žiadajúci vysvetlenie problémov okolo časopisu Slovenská archivistika;
- odbor archívov má povinnosť vydávať Slovenskú archivistiku a v liste by sa malo poukázať práve na nespĺnenie tejto povinnosti zo strany OAR MV SR;
- zaslaníu listu by malo predchádzať osobné stretnutie M. Grófovej s M. Mrižovou;
- archivári v zahraničí považujú za svoju povinnosť publikovať výsledky svojej vedeckej práce v printovej verzii, je to pre nich otázka prestíže a ani slovenskí archivári by sa nemali ochudobňovať o túto možnosť a degradovať svoju prácu;
- redaktorské práce si elektronický časopis vyžaduje v rovnakej miere ako tlačový. Tlač je len otázkou financií.

Prítomní zástupcovia SSA sa na záver diskusie dohodli na nasledujúcom postupe: M. Orosová vyhotoví podrobný zápis rokovania, zosumarizuje

je problematiku a uvedie konkrétne známe fakty. Dokument bude podkladom pre M. Grófovú, ktorá si do 15. decembra 2016 dohodne termín stretnutia s M. Mrižovou, predostrie jej uvedené fakty a bude žiadať oficiálnu odpoveď. Ak sa stretnutie neuskutoční alebo M. Mrižová odmietne informovať archivársku verejnosť o budúcnosti Slovenskej archivistiky, SSA podnikne ďalšie kroky, o ktorých budú členovia SSA informovaní na stránkach Fóra archivárov. V snahe zabezpečiť dostatok odborných príspevkov do ďalších čísiel Slovenskej archivistiky môže SSA prispieť vo Fóre archivárov uverejnenou výzvou na prípravu štúdií a článkov a potenciálni autori budú oslovení aj inými komunikačnými prostriedkami.

Po odchode hostí zasadnutie pokračovalo v prítomnosti členov výboru. M. Grófová informovala o prípravných rokovaníach so spoluorganizátormi XXI. archívnych dní v SR – Slovenskou národnou knižnicou, Archívom Matice slovenskej a Štátnym archívom v Žiline, pracoviskom Archív Martin. SNK zaslala návrh zmluvy o spolupráci, podľa ktorej SNK poskytne bezplatne rokovaciu sálu v sídelnej budove SNK, priestor na prezentáciu a občerstvenie, zabezpečí ozvučovaciu a premiatu techniku a pomocných pracovníkov. Ďalšie podrobnosti budú definované v pripravovanej zmluve o spolupráci medzi SSA a SNK. Ešte v decembri sa v Martine uskutoční pracovné stretnutie zástupcov výboru a predstaviteľov oslovených archívov, na ktorom sa stanovujú úlohy a harmonogram ich plnení. Diskusia sa rozvinula okolo ubytovania účastníkov konferencie vzhľadom na veľké problémy so storno poplatkami účtovanými hotelmi v prípade neobsadenia rezervovanej izby, ktoré musela SSA riešiť v prípade archívnych dní v Tatranskej Lomnici. Navrhlo sa preto, že si každý účastník zabezpečí ubytovanie individuálne vo vybraných hoteloch a sám uhradí aj storno poplatok, ak sa ubytovania zriekne a vopred to neoznámí.

V Martine a okolí je dostatok zaujímavých pamiatok, ktoré by mohli byť navštívené v rámci exkurzie. Odborný výklad môže zabezpečiť Krajský pamiatkový úrad, pracovisko Martin. Konkrétne miesta, doprava skupín autobusmi a celkový program exkurzie budú predmetom budúceho zasadnutia výboru.

H. Žažová, M. Orosová, V. Nováková a M. Grófová referovali o prednáškach zahraničných účastníkov a účasti zástupcov archívnych spoločností. Počet odborných prednášok zo zahraničia by mal byť nasledovný: ČR 4, Maďarsko 2, Poľsko a Rakúsko po jednom príspevku. Tým bude medzinárodný

charakter konferencie dostatočne naplnený. R. Ragač navrhol, aby záštitu nad konferenciou prevzal minister kultúry M. Maďarič.

M. Grófová odovzdala M. Orosovej doklady k vyúčtovaniu projektu Bitka pri Moháči. M. Orosová musí zosumarizovať podklady pre konečné vyúčtovanie grantu. Zborník sa bude tlačiť vo Vydavateľstve VEDA, s ktorým SSA uzavrie zmluvu, do ktorej budú zahrnuté aj preklady resumé. Aktuálny stav príprav časopisu Fórum archivárov predniesla H. Žažová. Príspevky sú zozbierané, robia sa posledné korektúry, do konca roka sa uskutoční distribúcia. Na zalomenie bola dohodnutá nová grafická Bronislava Porubská. Za zasielanie povinných výtlačkov adresátom bude zodpovedný od januára 2017 hlavný redaktor G. Strešňák.

M. Bednárová referovala o výstave archívnych dokumentov Vyšehradskej štvorky, na ktorej majú slovenské archívy bohaté zastúpenie. Výstava bola prezentovaná v poľskom parlamente, vo viacerých kultúrnych inštitútoch a na ambasádach vo Varšave, na kongrese Medzinárodnej rady archívov v Soule a teraz sa nachádza v Poprade. Všade zaznamenáva veľké úspechy. Bolo by vhodné pokúsiť sa o jej inštalovanie ešte v Bratislave, pretože koncom marca poputuje do Maďarska a v apríli do Českej republiky.

G. Strešňák a F. Chudják nadhodili tému zborníkov z archívnych dní konaných v roku 2013,

2015 a 2016, ktoré už mali byť hotové. Tlač zborníka 2013 bola financovaná z grantu Bratislavského samosprávneho kraja, na príprave zborníka 2015 sa graficky podieľal Archív Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Zborník 2016 je financovaný z grantu Medzinárodného vyšehradského fondu. F. Chudják tiež upozornil, že na valnom zhromaždení SSA zaznela v správe o hospodárení oveľa vyššia suma za tlač zborníka 2014 ako bola v skutočnosti uhradená, čo vyvolalo protesty členov SSA. M. Grófová ako bývalá hospodárka vysvetlila, že išlo o preklep v texte správy. Ďalej dodala, že všetky zborníky budú na archívnych dňoch 2017 k dispozícii čitateľom. Termíny zasadnutí v roku 2017 budú vopred dané, aby si členovia výboru mohli naplánovať účasť.

Zapísala: *Martina Orosová*

Overila: *Mária Grófová*

Pozn. redakcie: Vzhľadom na termín uzávierky tohto čísla aspoň krátkym oznamom informujeme čitateľov Fóra archivárov o tom, že termín stretnutia Mgr. Márie Mrižovej, PhD. s predsedníčkou spoločnosti bol predbežne stanovený na 14. decembra 2016. K stretnutiu sa vrátíme vo Fóre archivárov č. 1 v roku 2017.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ČLENOV KATEDIER ARCHÍVNICTVA A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH FIF UK V BRATISLAVE A IH FIF PU V PREŠOVE V ROKOCH 2013 – 2015

KATEDRA ARCHÍVNICTVA A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH FILOZOFICKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

2013

BRINDZA, Peter. Funkcionári Malohontského dištriktu (1) 1688 – 1702. In *Genealogické a heraldické listy*, roč. 33, 2013, č. 3, s. 107-108, ISSN 1212-9631.

BRINDZA, Peter. Ján Fridrich Hiezold, trenčiansky mestský kapitán, jeho rod a kariéra v druhej polovici 17. storočia. In *Genealogické a heraldické lis-*

ty, roč. 33, 2013, č. 3, s. 37-44, ISSN 1212-9631.

BRINDZA, Peter. Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948. In *Genealogické a heraldické listy*, roč. 33, 2013, č. 1, s. 125-127, ISSN 1212-9631.

BRINDZA, Peter. Potomkovia Adama Koštiala z Trnava v službách Turčianskej stolice a konventu (genealogicko-archontologická štúdia). In *Historické štúdie* 47, Bratislava: Veda, 2013, s. 99-107, ISBN 978-80-224-1324-4.

BRINDZA, Peter. Vedecká konferencia Slovo, písmo, obraz a znak – komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku. In *Woch*, roč. 1, 2013, s. 102-103, ISBN 978-80-971577-0-8.

BRINDZA, Peter. Životopisný slovník pedagógov

- jezuitského gymnázia v Trenčíne v rokoch 1649-1773. In *Genealogické a heraldické listy*, roč. 33, 2013, č. 4, s. 116-117, ISSN 1212-9631.
- ČOVAN, Miroslav. Epigraficko-heraldické pamiatky na rod Kecerovcov. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 62, 2013, č. 1, s. 56-60, ISSN 1335-4353.
- ČOVAN, Miroslav. Sepulkrálie na Šariši v stredoveku a ranom novoveku. In *Epigraphica & sepulcralia 4*. Praha: Artefactum, 2013, s. 73-116, ISBN 978-80-86890-45-6.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Sepulkrálne pamiatky Kostola svätého Michala Archanjela v Markušovciach (Spiš). In *Epigraphica & sepulcralia 4*. Praha: Artefactum, 2013, s. 175-202, ISBN 978-80-86890-45-6.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Využitie dobových tlačí a biblických textov v renesančnom nástennom maliarstve na príklade Spiša. In *Kniha 2013: dejiny knižnej kultúry Spiša*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 44-60, ISBN 978-80-8149-018-7.
- Encyclopaedia Beliana. Slovenská všeobecná encyklopédia*, 7. zv. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 2013, 684 s., ISBN 978-80-970350-1-3. (spoluautor Juraj Roháč)
- FEDERMAYER, Frederik. Archontologický výskum na Slovensku. In *Historické štúdie 47*, Bratislava: Veda, 2013, s. 9-10, ISBN 978-80-224-1324-4.
- FEDERMAYER, Frederik. Arkierový dom na Panskej 26. Rezidencia kráľovských úradníkov (archontologická identifikácia majiteľov domu v pomoháčskom období). In *Bratislava 25*, Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy, 2013, s. 55-74, ISBN 978-80-89636-01-3.
- FEDERMAYER, Frederik. Heraldicky významné pečate Balašovcov. In *Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. Modrý Kameň: SNM – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 53-74, ISBN 978-80-8060-308-3.
- FEDERMAYER, Frederik. Juraj Rakovický (†1657) – riaditeľ Uhorskej komory (archontologicko-biografický profil). In *Historické štúdie 47*, Bratislava: Veda, 2013, s. 89-97, ISBN 978-80-224-1324-4.
- FEDERMAYER, Frederik. Laurentius Ferencffy, der Sekretär der Ungarischen Hofkanzlei und seine Familie. In *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16. – 17. Jahrhundert*. Wien: Institut für Ungarische Geschichtsforschung, 2013, s. 125-146, ISBN 978-615-5389-08-5.
- FEDERMAYER, Frederik. Marek Walticher (1603 – 1655) a jeho rodina. Kariéra prešporského meštana v kráľovských a palatínskych službách. In *Mesto a dejiny*, roč. 2, 2013, č. 2, s. 38-62, ISSN 1339-0163.
- FEDERMAYER, Frederik. Prešporský lekárnik Andrej Heindl (†1610) a jeho príbuzenstvo (genealogická sonda do humanistických kruhov v uhorskej metropole). In *Woch*, roč. 1, 2013, s. 36-51, ISBN 978-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Úradníci panstva Stupava v rudolfínskom období. In *Stupava*, roč. 7, 2012 – 2013, Stupava: Pour art, 2013, s. 21-28, ISBN 978-80-971542-8-8.
- FEDERMAYER, Frederik. „Veľký“ erb rodu Palugyay. In *Woch*, roč. 1, 2013, s. 92-101, ISBN 978-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Vývoj a premeny erbových znamení v prostredí nižšej kurialistickej šľachty v Uhorsku (v Turčianskej stolici). In *Genealogické a heraldické informácie 2012*. Brno: Moravská genealogická a heraldická spoločnosť, 2013, s. 81-104, ISSN 0862-8963.
- FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch, ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava: Bratislavský okrásľovaci spolok, roč. 1, 2013, 109 s., ISBN 987-80-971577-2-2.
- GAHÉR, František. Hradisko vo Svätom Jure – svedok dávnej minulosti. In *Fórum archivárov*, roč. 22, 2013, č. 1, s. 34-35. Dostupné na internete: <http://www.archivari.sk/index.php/na-stiahnutie>.
- GAHÉR, František. Medzinárodné pracovné stretnutie epigrafov. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 1, s. 190-191, ISSN 0231-6722.
- GAHÉR, František. Stredoveké a ranonovoveké sepulkrálne pamiatky vo vybranej oblasti juhozápadného Slovenska. In *Epigraphica & sepulcralia 4*. Praha: Artefactum, 2013, s. 155-168, ISBN 978-80-86890-45-6.
- GAHÉR, František. Stredoveké náhrobné pamiatky v Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku. In *Historika*, roč. 2, 2013, č. 1, s. 7-10, ISSN 1338-998X.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Ako sa meral čas premietnutý do kalendárov. In *Múzeum*, roč. 59, 2013, č. 4, s. 39-41, ISSN 0027-5263.
- ROHÁČ, Juraj. Profil absolventa archívniectva (a jeho premeny vo vývoji tohto študijného odboru na FF UK v Bratislave). In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2013, č. 1, s. 78-83, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2013.pdf.
- SEDLÁČEK, Peter. Konrád Schilher, strážca a trubač v stredovekej Bratislave. In *Bratislava 25*,

- Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy, 2013, s. 9-20, ISBN 978-80-89636-01-3.
- SEDLÁČEK, Peter. Mestský posol Andrej Zobel v bratislavských službách v polovici 15. storočia. In *Woch*, roč. 1, 2013, s. 78-90, ISBN 978-80-971577-0-8.
- SEDLÁČEK, Peter. Žoldnieri v Bratislave v polovici 15. storočia. In *Vojenská história*, roč. 17, 2013, č. 1, s. 6-32, ISSN 1335-3314.
- SOKOLOVSKÝ, Leon – VRTEL, Ladislav. Erb Rimavského evanjelického a. v. seniorátu. In *Gemer – Malohont 8-9*, Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2013, s. 59-64, ISBN 978-80-85134-39-1.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Hodnostári bratislavskej kapituly v stredoveku (s dôrazom na arpádovské a anjouovské obdobie). In *Historické štúdie 47*, Bratislava: Veda, 2013, s. 11-27, ISBN 978-80-224-1324-4.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Knižná kultúra stredovekého Spiša. In *Kniha 2013: dejiny knižnej kultúry Spiša*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 11-31, ISBN 978-80-8149-018-7.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Woch, Forma, Pech a ďalší (takmer) neznámi najstarší Bratislavčania. In *Woch*, roč. 1, 2013, s. 6-15, ISBN 978-80-971577-0-8.
- ŠVÁBIKOVÁ, Katarína. Inštruktorát Ministerstva sociálnej starostlivosti (1919) 1920 – 1933 rozbor archívneho fondu. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 1, s. 26-53, ISSN 0231-6722.
- ŠVÁBIKOVÁ, Katarína. Sociálna a zdravotná starostlivosť na Slovensku v orgánoch štátnej správy v rokoch 1918 – 1928. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (eds.). *Od špitála k nemocnici: zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a osвета v dejinách Slovenska*. Bratislava: Slovenský národný archív, 2013, s. 407-415, ISBN 978-80-970666-6-6.
- VALO, Ján. Ako sa komunikovalo na prelome stredoveku a novoveku. In *Naša univerzita*, roč. 60, 2013, č. 1, s. 31, ISSN 1338-4163.
- 2014**
- BRINDZA, Peter. Mestskí kapitáni Trenčína v storočí stavovských povstaní. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014, č. 1, s. 28-43, ISSN 1335-3314.
- ČOVAN, Miroslav. Kultúrno-spoločenské pomery ranonovovekého Bardejova na pozadí meštianskych sepulkrálií. In *Epigraphica & sepulcralia 5*. Praha: Artefactum, 2014, s. 41-61, ISBN 978-80-86890-66-1.
- ČOVAN, Miroslav. Renesančná sepulkrália v Záborskem. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 4, s. 35-38, ISSN 1335-4353.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Renesančná výzdoba Kežmarského hradu a jej ideové východiská. In *K stavebným dejinám hradu v Kežmarku*. Kežmarok: Jadro, Múzeum v Kežmarku, 2014, s. 98-113, ISBN 978-80-89426-33-1.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Sepulkrálne poloniká zo severného Spiša. In *Epigraphica & sepulcralia 5*. Praha: Artefactum, 2014, s. 63-90, ISBN 978-80-86890-66-1.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Zaniknutá výzdoba zvonice v Poprade. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 3, s. 49-53, ISSN 1335-4353.
- FEDERMAYER, Frederik. (Recenzia). DUCHOŇOVÁ, Diana. Palatín Mikuláš Esterházy a jeho dvor: spoločnosť, normy, rituály každodennosti. Bratislava: Historický ústav SAV, Prodam, 2013, 346 s., ISBN 978-80-89396-25-2. In *Historický časopis*, roč. 62, 2014, suppl., s. 142-144, ISSN 0018-2575.
- FEDERMAYER, Frederik. Ján Záluský zo Zálužia (zabudnutý prešporský vzdelanec slovenského pôvodu). In *Woch*, roč. 2, 2014, s. 40-47, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Kráľovskí úradníci a šľachta v pomoháčskom období. In *Skalica*. Skalica: Mesto Skalica, 2014, s. 873-880, ISBN 978-80-971797-4-8.
- FEDERMAYER, Frederik. Lukáš Ecker ml. (†1643) uhorský kráľovský úradník a jeho pečate. In *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 38-66, ISBN 978-80-223-3658-1.
- FEDERMAYER, Frederik. Richtár Michal Klee a heraldické znamenia v jeho rodine. In *Woch*, roč. 2, 2014, s. 68-79, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik – KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Žigmund Zongor (1580 – 1658) (genealogicko-biografický portrét prešporského prepošta). In *Woch*, roč. 2, 2014, s. 26-39, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch, ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava: Bratislavský okrásľovaci spolok, roč. 2, 2014, 90 s., ISBN 987-80-971577-2-2.
- GAHÉR, František. Akademik Dionýz Ilkovič. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 159-162, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Dr. h. c. prof. MUDr. Josef Charvát. In *Čestní doktori Univerzity Komenského*

- 1928-2014, Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 154-158, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Dr. h. c. prof. PhDr. Jan Mukařovský. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*, Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 133-137, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František – GAHÉR, Daniel. Fragmenty náhrobnej tabule vo farskom kostole v Pezinku. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 2, s. 22-25, ISSN 1335-4353.
- GAHÉR, František. Ladislav Novomeský. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 181-185, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Náhrobné pamiatky v Kostole sv. Juraja vo Svätom Jure. In *Historika*, roč. 3, 2014, č. 1, s. 17-20, ISSN 1338-998X.
- GAHÉR, František. Prof. Dimitrij Filipovič Procenko, DrSc. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 127-129, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Prof. MUDr. Ján Tomáš Vilček, PhD. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 474-477, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Prof. MUDr. Robert Hladký, DrSc. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 151-153, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Prof. PhDr. Eugeniusz Rybka. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 205-208, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Prof. PhDr. Otakar Borůvka, DrSc. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 138-141, ISBN 978-80-223-3617-8.
- GAHÉR, František. Prof. Valentin Grigorievič Lebedev, DrSc. In *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928-2014*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 130-132, ISBN 978-80-223-3617-8.
- MARCELLI, Miroslav – MIKUŠIAK, Marek – HAMAR, Juraj – ŠEDIVÝ, Juraj. Bratislava – študentské, historické, kultúrne, hlavné... mesto. In *O Bratislave: zborník študentských príspevkov*. Zohor: Virvar, 2014, s. 111-132, ISBN 978-80-89693-02-3.
- MASLIKOVÁ, Anna. Komunikácia na prelome 16. a 17. storočia na príklade agendy Trenčianskej stolice. In *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 131-143, ISBN 978-80-223-3658-1.
- MOLNÁROVÁ, Zuzana. Výskum stredovekých knižných fragmentov na Slovensku stav a perspektívy. In *Kniha 2014: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: SNK, 2014, s. 107-114, ISBN 978-80-8149-037-8.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Stodvadsať rokov SNM v publikácii. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 3, s. 26-27, ISSN 1335-4353.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Štatúty ako spôsob komunikácie mestskej správy s obyvateľmi. In *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 144-152, ISBN 978-80-223-3658-1.
- ROHÁČ, Juraj. Listy adresované Trnave a Trnavčanom na začiatku novoveku. In *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 153-165, ISBN 978-80-223-3658-1.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Formy vnútornej a vonkajšej komunikácie stolíc. In *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 174-185, ISBN 978-80-223-3658-1.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Priezviská šľachtických rodov v Malohonte (1688 – 1802). In *Gemer-Malohont 10*, Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2014, s. 118-142, ISBN 978-80-85134-41-4.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Stratené armálesy Turčianskej a Trenčianskej stolice. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 24, 2014, č. 1-2, s. 3-12, ISSN 1335-0137.
- SOKOLOVSKÝ, Leon (ed.). *Historica 48: Slovo, písmo, obraz a znak. Komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 187 s., ISBN 978-80-223-3658-1.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Deutschsprachige Beurkundung im Donaugebiet des mittelalterlichen Königreichs Ungarn. In *Urkunden und ihre Erforschung*, Wien: Böhlau Verlag, 2014, s. 247-265, ISBN 978-3-205-78949-9.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Deutschsprachige Schriftkultur im mittelalterlichen Pressburg. In *Karpatenjahrbuch: Kalender der Karpatendeutschen aus der Slowakei*, roč. 66, Kežmarok: ViViT, 2014, s. 183-203, ISBN 978-80-89264-97-1.
- ŠEDIVÝ, Juraj a kol. *Latinská epigrafia dejiny a metodika výskumu historických nápisov zo Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 264

- s., ISBN 978-80-223-3776-2.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Prvé nemecké listiny Uhorska a stredoveká Bratislava. In *Studia historica Tyrnaviensia XVI. Litteris ac moribus imbutus*. Kraków : Towarzystwo Slowaków w Polsce, Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, s. 124-138, ISBN 978-83-7490-690-6.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Stredoveké prístavy (prievozy) a mýta na Dunaji v okolí Bratislavy. In MUNKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Lenka (eds.). *Na sútoku riek: život v slovensko-rakúskom pohraničí*. Bratislava: Veda, 2014, s. 343-370, ISBN 978-80-224-1387-9.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Zu ewiger gedechtnuss... zachovávanie spomienky (traditio memoriae) v meštianskom prostredí stredovekého Prešporka/ Bratislavy. In *Memoria et damnatio memoriae ve stredoveku*. Praha: Filosofia, 2014, s. 129-143, ISBN 978-80-7007-415-2.
- VALO, Ján. Exkurzia archivárov do Bytče a Žiliny. In *Naša univerzita*, roč. 60, 2014, č. 10, s. 21, ISSN 1338-4163.
- 2015**
- ČOVAN, Miroslav. Epigrafické a sepulchrálne pamiatky pánov z Brezovice v stredoveku a ranom novoveku. In *Epigraphica & sepulcralia 6*, Praha: Artefactum, 2015, s. 105-138, ISBN 978-80-86890-83-8.
- ČOVAN, Miroslav. Šarišské zvony z obdobia stredoveku a raného novoveku. In *Historica 49: Zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 27-50, ISBN 978-80-223-3921-6.
- ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ, Zuzana. Sepulchrálne pamiatky na familiárov rodu Zápoľských v Kežmarku a Markušovciach. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2015, s. 51-60, ISBN 978-80-223-3921-6.
- FEDERMAYER, Frederik. (Recenzia). BRINDZA, Peter. Trenčianska mestská elita a jej genealogické väzby v storočí stavovských povstaní. Stropkov: o.z. Slovenská spoločnosť, Trenčín: Peter Brindza, 2015, ISBN 978-80-971396-1-2. In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 117, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Erby fuggerovských prefektov a kastelánov na hrade Červený Kameň (Biberspurg). In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 74-104, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Genealógia prešporského rodu Rosspeidtner. In *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 1, s. 15-29, ISSN 1339-0163.
- CSIBA, Balázs – FEDERMAYER, Frederik – NAGY, Róbert. Komorský radca Lukáš Vattay, richtár Štefan Vattay, ich rodina v Prešporke a stredovekí predkovia na Žitnom ostrove. In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 16-49, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Nálezy erbových pečatí hontianskej šľachty z obdobia renesancie. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 61-76, ISBN 978-80-223-3921-6.
- FEDERMAYER, Frederik. (Recenzia). PÁLFFY, Géza. A Szent Korona Sopronban: nemzeti kincsünk soproni emlékhelyei. Győr: Palatia Nyomda és Kiadó Kft., 2014, 104 s., ISBN 978-963-8327-37-6. In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 116, ISBN 987-80-971577-2-2.
- FEDERMAYER, Frederik. Wappensiegel und heraldische Symbolik der Waldbürger und der Einwohner der unterungarischen Bergstädte in der Frühen Neuzeit. In *Bergbau und Persönlichkeiten*. Wattens: Berenkamp, 2015, s. 69-85, ISBN 978-3-85093-343-8.
- FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch, ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava: Bratislavský okrášľovací spolok, roč. 3, 2015, 124 s., ISBN 987-80-971577-2-2.
- GAHÉR, František. Prehľad literatúry k dejinám a pamiatkam západného Slovenska. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 77-84, ISBN 978-80-223-3921-6.
- GAHÉR, František. Projekt Corpus inscriptionum Slovaciae – Súpis nápisov na Slovensku. In *Fórum archivárov*, roč. 24, 2015, č. 2, s. 50-52, ISSN 1339-8423 (online) ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie). Dostupné na internete: http://www.archivari.sk/phocadownload/fa_02_2015.pdf.
- GAHÉR, František. (Recenzia). ŠEDIVÝ, Juraj a kol. Latinská epigrafia. Dejiny a metodika výskumu historických nápisov. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 264 s., ISBN 978-80-223-3776-2. In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 118, ISBN 987-80-971577-2-2.
- GAHÉR, František. Tri náhrobné dosky v Kostole Narodenia P. Márie v Marianke. In *Woch*, roč. 3, 2015, s. 68-73, ISBN 987-80-971577-2-2.
- MASLÍKOVÁ, Anna. Bibliografia prác prof. PhDr. Leona Sokolovského, CSc. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*.

- ho. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 273-292, ISBN 978-80-223-3921-6.
- MOLNÁROVÁ, Zuzana. Kodikologický výskum na Slovensku – problematika terminológie a doterajšie kodikologické bádanie. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 125-135, ISBN 978-80-223-3921-6.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Datovanie v dejinách Uhorska. In *Zborník Slovenského národného múzea 105: História 51*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 2015, s. 27-36, ISBN 978-80-8060-363-2.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Dejiny obce v medzivojnovom období (1918 – 1945). In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Plavecký Štvrtok: dejiny obce*. Bratislava: FO ART, 2015, s. 97-121, ISBN 978-80-89664-28-3-1.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Plavecký Štvrtok po roku 1990. In TURCSÁNY, Juraj a kol. *Plavecký Štvrtok: dejiny obce*. Bratislava: FO ART, 2015, s. 177-206, ISBN 978-80-89664-28-3-1.
- NEMCOVÁ, Zuzana. Vplyv „veľkých dejín“ na život v obci v rokoch 1938 – 1945 (na príklade písomností Obvodného notárskeho úradu v Plaveckom Štvrtku). In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 136-146, ISBN 978-80-223-3921-6.
- ROHÁČ, Juraj. Spisy k menovacím procesom uhorských biskupov a ich výpovedná hodnota. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 226-238, ISBN 978-80-223-3921-6.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Pečate a znaky spoločenstiev spišských Sasov. In *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: Universum - EU, 2015, s. 137-152, ISBN 978-80-89046-90-4.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Typológia priezvisk šľachtických rodov v Malohonte z pohľadu histórie ich pôvodu (1688 – 1802). In *Jazykovedné štúdie 32: prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty*. Bratislava: Veda, 2015, s. 339-345, ISBN 978-80-224-1494-4.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. Učitelia v najstaršej kronike ľudovej školy v Kokave nad Rimavicou (1918 – 1938). In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 25, 2015, č. 1-2, s. 21-28, ISSN 1335-0137.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Handschriftenproduktion im mittelalterlichen Pressburg/Bratislava gab es dort ein Scriptorium? In *Scriptorium: Wesen. Funktion. Eigenheiten*. München: C. H. Beck, 2015, s. 413-430, ISBN 978-3-7696-1091-8.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Nápis v Horných Semerovciach – alebo ako sa gotický text menil na hlaholský a neskôr staromaďarský. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 239-247, ISBN 978-80-223-3921-6.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Od listiny k spisu. Proces vzniku „spisovej agendy“ na príklade neskorostredovekých písomností Bratislavskej kapituly. In *Datum per manus: přátelé, kolegové a žáci Zbyňku Svitákoví k 60. narozeninám*. Brno: Archiv města Brna, 2015, s. 135-145, ISBN 978-80-86736-45-7.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Písmo na stredovekých zvonoch z územia Slovenska. In *Monument revue*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 26-34, ISSN 1338-807X.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Univerzita Istropolitana 1465/2015. In *Naša univerzita*, roč. 62, 2015, č. 3, s. 24-27, ISSN 1338-4163.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Zvieratá v stredovekom meste na príklade Bratislavy. In *Človek a svet zvierat v stredoveku*. Bratislava: Veda, 2015, s. 466-489, ISBN 978-80-224-1423-4.
- VALO, Ján. Slovensko-maďarská štátna hranica v rokoch 1938 – 1945. In *Historica 49: zborník k 65. narodeninám profesora Leona Sokolovského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 248-265, ISBN 978-80-223-3921-6.
- VALO, Ján. Územný vývoj a topografia obce Červeň od konca 19. do 2. pol. 20. storočia. In *Studia historica Nitriensia*, roč. 19, 2015, č. 1, s. 53-77, ISSN 1338-7219.

KATEDRA ARCHÍVNICTVA A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH INŠTITÚTU HISTÓRIE FILOZOFICKEJ FAKULTY PREŠOVSKÉJ UNIVERZITY V PREŠOVE

2013

- BODNÁROVÁ, Miloslava. Evanjelická cirkev v čase povstania Františka II. Rákociho a v nasledujúcom období, s osobitným zreteľom na slobodné kráľovské mestá severovýchodného Uhorska. In *Historia Ecclesiastica: časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe*, roč. 4, 2013, č. 1, s. 92-108, ISSN 1338-4341.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Mestská sieť na území Zemplínskej stolice v ranom novoveku. In *Zemplánske mestá a mestečká v Uhorsku v ranom novoveku = Mezővárosok a kora újkori Magyarországon*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity,

- 2013, s. 66-89, ISBN 978-80-555-0987-7.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Komparácia sociálnej stratifikácie obyvateľov východoslovenských kráľovských miest a zemepanských miest v 16. storočí. In *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 9-40, ISBN 978-80-555-0888-7.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Protireformácia na Slovensku v prvej polovici 16. storočia. In *Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku = Rekatolizáció, ellenreformáció és katolikus megújulás Magyarországon*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 9-21, ISBN 978-80-555-1050-7.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Reformácia vo východoslovenských kráľovských mestách v 16. storočí. In *Bardejovský katechizmus z roku 1581 – najstaršia slovenská kniha*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 35-52, ISBN 978-80-8149-019-4.
- BODNÁROVÁ, Miloslava (ed.). *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, 323 s., ISBN 978-80-555-0888-7. (Edícia: Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Spoločenskovedný zborník 31 ; AFPh UP 417/498).
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Predslov. In *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 7-8, ISBN 978-80-555-0888-7.
- ČENTÉŠOVÁ, Mariana. Farské knižnice v Šariši v 18. storočí. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 57-71, ISBN 978-80-89614-03-5.
- ČENTÉŠOVÁ, Mariana. Šľachtické sídla v Šariši a ich majitelia na konci 17. storočia. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 79-94, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- ČENTÉŠOVÁ, Mariana. (Recenzia). DOMOVÁ, Miroslava (zost.). *Kniha 2011: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2011, 448 s., ISBN 978-80-89301-79-9. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska III*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 179-184, ISBN 978-80-89614-02-8.
- ČENTÉŠOVÁ, Mariana. (Recenzia). DUŠENKOVÁ, Eva. *Renesančné kaštiele v Šarišskej stolici*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2007, 278 s., ISBN 978-80-8068-633-8. In *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 108-109, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- ČENTÉŠOVÁ, Mariana. Spoločnosť a knižná kultúra (knižnice – osobnosti – udalosti). Prešov 11. november 2013. In *Mesto a dejiny*, roč. 2, 2013, č. 2, s. 107-108, ISSN 1339-0163.
- DOMENOVÁ, Marcela. Teodor Berzevici a jeho knižný dar fare v Ľubotíne z 2. polovice 19. storočia. In *Annales historici Presovienses*, roč. 13, 2013, č. 2, s. 21-32, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. K problematike finančných odkazov a tzv. zbožných úmyslov Prešovčanov v Knihe testamentov z rokov 1447 (1474!) – 1513. In *Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky ANNO 2013*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 131-143, ISBN 978-80-555-0848-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kotulic20>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Slovenská obecná knižnica mesta Prešov v roku 1933 a jej knižničný poriadok. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska IV*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 134-151, ISBN 978-80-89614-04-2.
- DOMENOVÁ, Marcela. Podoba rodiny prešovských mešťanov na základe testamentov do r. 1550 (sonda do dedičského práva). In *W kregurodzinyepok dawnych. Dziecinstwo*. Warszawa: Wydawnictwo DiG Sp.j., 2013, s. 31-46, ISBN 978-83-7181-817-2.
- DOMENOVÁ, Marcela. Levočské tlače vo fonde kolegiálnej knižnice v Prešove (unikátne jednotliviny, oficíny, pôvodní vlastníci do roku 1900). In *Kniha 2013: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry. Dejiny knižnej kultúry Spiša*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 340-352, ISBN 978-80-8149-018-7.
- DOMENOVÁ, Marcela – DERFIŇÁK, Patrik. Bohemiká vo fonde slovenskej obecnej knižnice mesta Prešov začiatkom 30. rokov 20. storočia. In *Bibliografický zborník 2012*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 27-42, ISBN 978-80-8149-013-2. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/?bibliograficky-zbornik-2012>.

- DOMENOVÁ, Marcela. Vývoj študijného odboru a profil absolventa archívnickva na FF PU v Prešove. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 84-93, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). CSÁJIOVÁ, Alžbeta a kol. (zost.). *Dejiny knižnej kultúry v Košiciach do roku 1945: bibliografia*. Košice: Štátna vedecká knižnica, 2012, 319 s., ISBN 978-80-85328-64-6. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 212-213, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-12013.html>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). SABOV, Peter a kol. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. I. zv.* Martin: Slovenská národná knižnica Martin, 2001, 164 s., ISBN 80-89023-10-X. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 104-105, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). SABOV, Peter a kol. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. II. zv.* Martin: Slovenská národná knižnica Martin, 2004, 110 s., ISBN 80-89023-34-7. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 106-107, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). SAKTOROVÁ, Helena. *Turzovské knižnice (Osobné knižné zbierky a knihy dedikované členom rodu Turzovcov)*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009, 224, s. 115-117, ISBN 978-80-89301-54-6. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 115-117, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). SABOV, Peter a kol. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. III. zv.* Martin: Slovenská národná knižnica Martin, 2009, 111 s., ISBN 978-80-89301-44-7. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 110-111, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, 121 s., ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Životné jubileum profesora Ferdinanda Uličného. In *Na pulze: časopis Prešovskej univerzity*, roč. 6, 2013, č. 4, s. 42, ISSN 1337-9208.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Poznávanie dejín Slovenska: Pramene, metódy a poznatky*, Prešov 25. - 26. september 2013. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 2, s. 223-227, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-2-2013/index.html>.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách Slovenska (knižná kultúra – pamiatky – osobnosti)*. In *Fórum archivárov*, roč. 22, 2013, č. 3-4, s. 53-55. Dostupné na internete: <http://www.archivari.sk/index.php/na-stiahnutie/category/13-2013>.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Kolokvium slovenských, moravských a českých bibliografov*. Zlín, 6. – 8. október 2013. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 2, s. 211-213, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-2-2013/index.html>.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách Slovenska (knižná kultúra – pamiatky – osobnosti): správa z konferencie*. Prešov, 17. september 2013. In *Annales historici Presovienses*, roč. 13, 2013, č. 2, s. 110-111, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Spoločnosť a knižná kultúra (knižnice – osobnosti – udalosti)*. In *Fórum archivárov*, roč. 22, 2013, č. 3-4, s. 75-78. Dostupné na internete: <http://www.archivari.sk/index.php/na-stiahnutie/category/13-2013>.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Predslov*. In *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 5, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- DOMENOVÁ, Marcela. XVII. archívne dni Slovenskej republiky na tému Veda, kultúra a šport

- v archívnych dokumentoch. Bratislava 21. – 23. máj 2013. In *Annales historici Presovienses*, roč. 13, 2013, č. 1, s. 115-117, ISSN 1336-7528.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Poznávanie dejín Slovenska – Pramene, metódy, poznatky: vedecká konferencia pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. Prešov, 25. – 26. september 2013. In *Annales historici Presovienses*, roč. 13, 2013, č. 2, s. 112-114, ISSN 1336-7528.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Komunikácia miest v 15. storočí na príklade korešpondencie Košíc, Levoče, Bardejova a Prešova. In *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 54-59, ISBN 978-80-555-0888-7.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. Majetkové spory pánov z Perína s mestami Bardejov a Sabinov v stredoveku. In BODNÁROVÁ, Miloslava (ed.). *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 121-131, ISBN 978-80-555-0888-7.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. Vzťah šľachty a cirkvi na šarišskom vidieku na začiatku 18. storočia. In *8. študentská vedecká konferencia: zborník plných príspevkov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 315-327, ISBN 978-80-555-0770-5. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak4>.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. (Recenzia). KOHÚTOVÁ, Mária a kol. Politické a spoločenské pomery na Slovensku v 1. polovici 17. storočia. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2012, 242 s., ISBN 978-80-8082-546-1. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 217-219, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak4>.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. (Recenzia). JANURA, Tomáš – ČAJKA, Michal. Vidiecke šľachtické sídla v Oravskej stolici. Liptovský Mikuláš: Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, 2011, 118 s., ISBN 978-80-85706-51-2. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 118-119, ISBN 978-80-555-0933-4. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova1>.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. (Recenzia). FRENÝÓ, Ľudovít. Z mojich cestovných poznámok (1895-1896). Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, 119 s., ISBN 978-80-85734-92-8. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 215-216, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-12013.html>.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. (Recenzia). DOMENOVÁ, Marcela (ed.). Z dejín mesta Prešova a jeho obyvateľov (osobnosti – udalosti – pamiatky). Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2012, 144 s., ISBN 978-80-85734-98-0. In *Kultúrne dejiny*, roč. 4, 2013, č. 1, s. 107-110, ISSN 1338-2209.
- KOSMAČOVÁ, Mariana. „História na písmeno A“ – archeológia a archívnictvo. Deň otvorených dverí 2013 na Prešovskej univerzite v Prešove. In *Fórum archivárov*, roč. 22, 2013, č. 1, s. 31-32. Dostupné na internete: <http://www.archivari.sk/index.php/na-stiahnutie/category/13-2013>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Cech holičov a felčiarov v Prešove v rokoch 1647 – 1862 a jeho artikuly. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 2, s. 12-24, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22013.html>.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Malčice od prvej písomnej zmienky do roku 1848. In MOLNÁR, Martin (zost.). *Malčice*. Malčice: Jana Lojanová Excel plus, 2013, s. 29-78, ISBN 978-80-89508-08-2.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Od prvej písomnej zmienky do roku 1711. In BURAL, Miroslav – MAKARIV, Jozef – MOLNÁR, Martin (zost.). *Snina*. Snina: Elinor Snina, 2013, s. 61-80, ISBN 978-80-970408-5-7.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Mestečko Pavlovce nad Uhom v stredoveku. In BODNÁROVÁ, Miloslava (ed.). *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 219-228, ISBN 978-80-555-0888-7.
- RENDEK, Lukáš. Niekoľko doplnujúcich informácií o živote a diele Alexandra Buchnera, prešovského a košického zvonolejára. In *Dni Leopolda Grusa 2012: zborník zo seminára*. Gelnica: G-Ateliér, 2013, s. 50-72, ISBN: 978-80-971153-5-7.
- RENDEK, Lukáš. (Recenzia). FUKASOVÁ, Daniela. „Pripomínam, že neide o aprílový vtip. Gergelyi.“ Pracovné zápisky archivára z Humenného. Bratislava: Slovenský národný archív, 2011, 107 s., ISBN 978-80-970666-1-1. In *Annales historici Presovienses*, roč. 13, 2013, č. 1, s. 131-132, ISSN 1336-7528.
- RENDEK, Lukáš. State a články k slovenskému stre-

- doveku. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 227-230, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>.
- RENDEK, Lukáš. Politická činnosť katolíckych kňazov – poslancov Slovenského snemu 1939-1945. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 174-177, ISBN 978-80-89614-03-5.
- RENDEK, Lukáš. Pastieri v osídlach moci – Komunistický režim a katolícki kňazi na Slovensku 1948-1968. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 231-235, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>.
- RENDEK, Lukáš. Dni Leopolda Grussa (1871 – 1944) – 6. október 2012. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 165-166, ISBN 978-80-89614-03-5.
- RENDEK, Lukáš. Heraldika a genealógia očami súčasníka. Prešov 24. apríla 2013. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 8, 2013, č. 1, s. 269-270, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>.
- RENDEK, Lukáš. Heraldika a genealógia očami súčasníka. In *Na pulze: časopis Prešovskej univerzity*, roč. 6, 2013, č. 2, s. 33, ISSN 1337-9208.
- 2014**
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Košický farár Ján Henckel – osobnosť európskej renesancie a humanizmu. In *Košice v súradniciach európskych dejín: zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie ... 19. – 20. septembra 2013 v Košiciach*. Košice: Archív mesta Košice, 2014, s. 199-207, ISBN 978-80-971869-4-4.
- ČENTĚŠOVÁ, Mariana. Selected 17th-century prints in the Szirmay library preserved in the fund of the Collegiate historical library in Prešov. In *Early modern printculture in Central Europe: proceedings of the young scholars section of the Wrocław seminars, september 2013*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2014, s. 149-162, ISBN 978-83-229-3473-9.
- ČENTĚŠOVÁ, Mariana. Inventár kúrie v Uzovciach z roku 1757. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 92-109, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- ČENTĚŠOVÁ, Mariana. (Recenzia). MIKULÍK, Dalibor – PAVELČÍKOVÁ, Monika – ŠTEVÍK, Miroslav (eds.). *Šľachtické rody na hrade Stará Ľubovňa*. Stará Ľubovňa: Ľubovnianske múzeum, 2012, 119 s., ISBN 978-80-971032-1-7. In *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II.: (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 144-145, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- DOMENOVÁ, Marcela – DERFIŇÁK, Patrik. *Šľachta a jej knižnice (po stopách šľachtických knižníc na východnom Slovensku)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, 117 s., ISBN 978-80-555-1213-6. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova5>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Charity – a necessity or a work of mercy? The life of Prešov citizens in the late middleages and early modern period. In *Charity, Philanthropy and Social Work*, No. 3 (2014), s. 7-18, ISSN 2353-4605.
- DOMENOVÁ, Marcela. Library catalogue from Sophie Berzeviczy's estate, Albert Berzeviczy's widow (a unique fragment of the family library from the second half of the 19th century). In *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában = Learning, intellect and social roles: aristocrats in Hungary and Europe*. Debrecen: Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2014, s. 173-186, ISBN 978-963-473-767-4.
- DOMENOVÁ, Marcela. Ku knižnici Pillerovcov v Ruských Pekľanoch na základe súpisu kníh z roku 1846. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 41-48, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>
- DOMENOVÁ, Marcela. Starostlivosť o ľudské telo, utužovanie zdravia a pohľad na človeka na základe vybraných starých tlačí zo 16. storočia. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek, telesná kultúra, šport a starostlivosť o zdravie v kontexte dejín*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove,

- 2014, s. 21-37, ISBN 978-80-555-1065-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova2>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Podoba knižnice Teodora Berzeviciho z Brezovice na základe katalógu z polovice 19. storočia. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 69-84, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Šľachtické knižnice z východného Slovenska v SNK Martin (sonda do rekonštruovaných knižných zbierok). In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 26-45, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Fragmenty knižnice Pillerovcov (sonda do života a záujmov šarišskej šľachtickej rodiny). In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Zagadnienia społeczno-ekonomiczne, polityczne, kulturalne i religijne w badaniach polskich, slowackich orazu krainskich. Tom I. Historia – religia*. Jaroslaw: Wydawnictwo Panstwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, 2014, s. 51-63, ISBN 978-83-63909-53-6.
- DOMENOVÁ, Marcela. Teaching of archival science at the University of Prešov in Prešov – current conditions, possibilities and perspectives. In *Archivní časopis*, roč. 64, suppl. 2014, s. 122-130, ISSN 0004-0398.
- DOMENOVÁ, Marcela. Literárny archív SNK – moje prvé pracovné miesto. In *Literárny archív 39: zborník venovaný 60. výročiu založenia Literárneho archívu*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014, s. 136-141, ISBN 978-80-8149-030-9.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). KOMOROVÁ, Klára. Knižnica Zachariáša Mošovského. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009, 299 s., ISBN 978-80-89301-53-9. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 129-130, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). SABOV, Peter a kol. Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. IV. zv. Martin: Slovenská národná knižnica Martin, 2012, 119 s., ISBN 978-80-89301-97-3. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 148-150, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). PORIEZOVÁ, Miriam (ed.). *Studia Bibliographica Posoniensia*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2014, 184 s., ISSN 1337-0723. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 153-155, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). MAŠEK, Petr a kol. Zámecké knihovny ve Zlínskem kraji. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše, 2008, 135 s., ISBN 978-80-86886-29-9. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 127-128, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia). FUKASOVÁ, Daniela. „Pripomínam, že neide o aprílový vtíp. Gergelyi.“ Pracovné zápisky archívára z Humenného. Bratislava: Slovenský národný archív, 2011, 107 s., ISBN 978-80-970666-1-1. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 139-141, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek, telesná kultúra, šport a starostlivosť o zdravie v kontexte dejín*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, 103 s., ISBN 978-80-555-1065-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova2>.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, 155 s., ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.

- www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, 145 s., ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- DOMENOVÁ, Marcela – FRANKOVÁ, Libuša (eds.). *Spoločnosť a kultúra východného Slovenska (knižná kultúra, udalosti a osobnosti)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, 140 s., ISBN 978-80-555-1208-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/FrankovaL2>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Predslov. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 5-6, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Predslov. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 5, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova6>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Predslov. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek, telesná kultúra, šport a starostlivosť o zdravie v kontexte dejín*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 5-6, ISBN 978-80-555-1065-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova2>.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Právne, spoločenské a hospodárske vzťahy medzi Košicami a mestami na území východného Slovenska v stredoveku. In *Košice v súradniciach európskych dejín: zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie ... 19. – 20. septembra 2013 v Košiciach*. Košice: Archív mesta Košice, 2014, s. 192-198, ISBN 978-80-971869-4-4.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. (Recenzia). GLEJTEK, Miroslav. Heraldika: úvod do štúdia erbov. Čadca: Kysucké múzeum v Čadci, 2013, 271 s., ISBN 978-80-970780-3-4. In *Mesto a dejiny*, roč. 3, 2014, č. 1, s. 144-145, ISSN 1339-0163.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Majetkové spory Mariášiovcov z Markušoviec s mestom Spišská Nová Ves od roku 1526 do roku 1699 na základe vybraných písomností. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 76-91, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Tri exempláre cechových artikúl pre učňov cechu holičov a felčiarov v Prešove. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek, telesná kultúra, šport a starostlivosť o zdravie v kontexte dejín*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 84-90, ISBN 978-80-555-1065-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova2>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku I*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, 121 s., ISBN 978-80-555-0933-4. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska V*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2014, s. 183-184, ISBN 978-80-89614-13-4.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). HOLEC Roman – PÁL, Judit. Aristokrat v službách štátu. Gróf Emanuel Péchy. Bratislava: Kalligram, 2006, 400 s. + 40 s. obr. príl., ISBN 80-7149-900-5. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 124-126, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). LENGYEOVÁ, Tünde a kol. Thurzovci a ich historický význam. Bratislava: Spoločnosť ProHistoria – Historický ústav SAV, 2012, 260 s., ISBN 978-80-89396-19-1. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 135-136, ISBN 978-80-555-1107-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova3>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). LABANC, Peter. Spišskí prepošti do roku 1405. Trnava, Kraków: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave; Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2011, 228 s., ISBN 978-83-7490-440-7. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska III. (pramene – pamiatky – osobnosti)*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2014, s. 176-177,

- ISBN 978-80-89614-14-1.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). KREMPASKÁ, Zuzana – ŠTEVÍK, Miroslav (eds.). Spiš. Vlastivedný zborník 6. Spišská Nová Ves: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, 2012, 197 s., ISBN 978-80-85173-07-9. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 9, 2014, č. 1, s. 177-179, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-12014.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (eds.). Od špitála k nemocnici. Zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a osveta v dejinách Slovenska. Bratislava: Slovenský národný archív, 2013, 555 s., ISBN 978-80-970666-6-6. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek, telesná kultúra, šport a starostlivosť o zdravie v kontexte dejín*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 94-95, ISBN 978-80-555-1065-1. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova2>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Recenzia). DOMENOVÁ, Marcela (ed.). Z dejín šľachtických knižníc na Slovensku II. (fragmenty – pramene – sídla). Prešov: Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove, 2014, 145 s., ISBN 978-80-555-1107-8. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Knižná kultúra Slovenska koncom 19. a v prvej polovici 20. storočia (osobnosti – udalosti – dobová tlač)*. Prešov: ŠVK Prešov, 2015, s. 239-240, ISBN 978-80-89614-20-2.
- KURINOVSKÁ, Michaela. 10. študentská vedecká konferencia Inštitútu histórie: Prešov, 27. marec 2014. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 9, 2014, č. 1, s. 212-213, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-12014.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Knižná kultúra Slovenska koncom 19. a začiatkom 20. storočia (východné Slovensko – pamiatky – osobnosti – udalosti): Prešov, 10.-11. september 2014. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 9, 2014, č. 2, s. 152-153, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22014.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Šieste odborné podujatie venované archívnictvu a pomocným vedám historickým: Rod Sztáray a Michalovce. Prešov, 3. december 2014. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 9, 2014, č. 2, s. 164, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22014.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. XVIII. archívne dni v Slovenskej republike. Prešov 20. – 22. máj 2014. In *Annales historici Presovienses*, roč. 14, 2014, č. 1, s. 117-119, ISSN 1336-7528.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Spoločnosť a dejiny (človek, priestor, kultúra). Prešov, 12. december 2014. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 9, 2014, č. 2, s. 165-166, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22014.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Piate odborné podujatie venované archívnictvu a pomocným vedám historickým. Fenomén hracích kariet očami súčasníka. In *Fórum archivárov*, roč. 23, 2014, č. 1, s. 28-29. Dostupné na internete: <http://www.archivari.sk/index.php/na-stiahnutie/category/14-2014>.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Vinohradníctvo vo Vinnom do roku 1848. In MOLNÁR, Martin (zost.). *Vinianske vinohradníctvo a vinárstvo*. Vinné: Obec Vinné – Vinianske obecné múzeum a galéria, 2014, s. 31-66, ISBN 978-80-971688-2-7.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Cejkov od prvej písomnej zmienky do roku 1918. In *Cejkov*. Michalovce: Lojan Exel plus, s.r.o., 2014, s. 9-64, ISBN 978-80-89508-16-7.
- BARNOVÁ, Dana – DEMKO, Maroš – MIŠÍKOVÁ, Alena – MOLNÁR, Martin. *Rod Sztáray a Michalovce*. Michalovce: PRO, s.r.o., 2014, 206 s., ISBN 978-80-89057-50-4.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Knižnica Antona Sztárayho a zariadenie kaštieľa v Michalovciach koncom 19. storočia. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 110-118, ISBN 978-80-555-1196-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>

2015

- BODNÁROVÁ, Miloslava. Obchod Prešova v stredoveku. In *Annales historici Presovienses*, roč. 15, 2015, č. 1, s. 7-18, ISSN 1336-7528.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Komparácia vzťahu evanjelických cirkevných zborov a magistrátov stredoslovenských banských a východoslovenských obchodných miest. In *Osobitosti*

- konfesionálneho vývinu východného Slovenska v ranom novoveku. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015, s. 7-15, ISBN 978-80-555-1505-2.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Príprava, priebeh a výsledky Spišskopodhradskej synody konanej v roku 1614. In *Od reformácie po založenie cirkvi = A reformációtól egyházalapításig : k 400. výročiu synody v Spišskom Podhradí = a Szepesváraljai zsinat 400. évfordulójára*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015, s. 36-51, ISBN 978-80-555-1332-4.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Krátka spomienka na docenta Vasila Grivnu. In *Annales historici Presovienses*, roč. 15, 2015, č. 1, s. 110-112, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. K torzu knižnice Zamoyských zo Starej Ľubovne (sonda do archívneho fondu v MV SR, ŠA Levoča). In *Annales historici Presovienses*, roč. 15, 2015, č. 2, s. 46-59, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. Práce vybraných cirkevných reformátorov zachované v kolegiálnej knižnici v Prešove (Prešov o reformácii, renesancii a humanizme II.). In KÓNYOVÁ, Annamária (ed.). *Osobitosti konfesionálneho vývinu východného Slovenska v ranom novoveku*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015, s. 26-45, ISBN 978-80-555-1505-2.
- DOMENOVÁ, Marcela. Unikátne konvolúty zo šľachtickej knižnice Szirmayovcov ako prameň k dejinám cirkvi, školstva a osobností 17. storočia. In *Od reformácie po založenie cirkvi = A reformációtól egyházalapításig : k 400. výročiu synody v Spišskom Podhradí = a Szepesváraljai zsinat 400. évfordulójára*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015, s. 330-348, ISBN 978-80-555-1332-4.
- DOMENOVÁ, Marcela – ŽAŽOVÁ, Henrieta (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2014*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2015, 227 s., ISBN 978-80-971356-1-4.
- DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: Universum-EU, 2015, 359 s., ISBN 978-80-89046-90-4.
- DOMENOVÁ, Marcela. Prezentácia zborníka – Poznávanie dejín Slovenska... a pripomenutie si životného jubilea prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. In *Na pulze: časopis Prešovskej univerzity*, roč. 8, (2015), č. 4, s. 36, ISSN 1337-9208.
- DOMENOVÁ, Marcela – ŽAŽOVÁ, Henrieta. Slovo na úvod. In *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2014*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2015, s. 9-10, ISBN 978-80-971356-1-4.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. „Vy zly a nespravedlivy lvde Bardiowci.“ Mesto Bardejov v boji proti zbojníkom v 15. storočí. In *Theatrum historiae*, 2015, č. 16, s. 25-39, ISSN 1802-2502.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Predstavitelia mestských elít v Bardejove a ich pôsobenie v samosprávnych orgánoch mesta v 15. storočí. In *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: Universum-EU, 2015, s. 247-260, ISBN 978-80-89046-90-4.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Pramene k dejinám cirkevnej správy v Bardejove v stredoveku. In *Studia Historica Tyrnaviensia XVII: pramene k dejinám cirkevnej správy*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015, s. 111-124, ISBN 978-80-8082-874-5.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Kati a ich činnosť pri výkone trestnej moci v Provincii XIII. spišských miest v 16. storočí v provinčných protokoloch. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 10, 2015, č. 2, s. 12-22, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22015.html>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Kvalita života v dejinách našich miest. Bratislava, 23. – 24. september 2015. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 10, 2015, č. 2, s. 185-186, ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-22015.html>.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Hospodárske a sociálne pomery na panstve Michalovce v 18. storočí a v prvej polovici 19. storočia. In DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (ed.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov – Košice: Universum-EU, 2015, s. 305-320, ISBN 978-80-89046-90-4.
- MIŠÍKOVÁ, Alena. Pozdišovce od prvej písomnej zmienky do roku 1918. In MOLNÁR, Martin (zost.). *Pozdišovce: 1315 – 2015*. Pozdišovce: Lolan Exel plus, s.r.o., 2015, s. 11-76, ISBN 978-80-89508-17-4.

Zdroj: Zoznamy publikačnej činnosti poskytnuté katedrami. Spracovali: Ivana Červenková, SNA, Mária Hešková, ŠA v Žiline.

NOVINKY Z ICA

KONGRES MEDZINÁRODNEJ RADY ARCHÍVOV V SOULE

Medzinárodná rada archívov (*International Council on Archives – ICA*) organizuje každé štyri roky medzinárodný kongres, ktorého sa pravidelne zúčastňuje niekoľko stoviek archivárov i pracovníkov správy registratúr z celého sveta. V dňoch 5. – 10. septembra 2016 sa konal už 20. ročník v hlavnom meste Kórejskej republiky, v Soule pod názvom „Archívy, harmónia a priateľstvo: zabezpečenie kultúrneho citenia, spravodlivosti a spolupráce v globalizovanom svete.“ Za hlavné programové tézy sa stanovilo 8 okruhov:

1. Uchovávanie dokumentov v digitálnej dobe
2. Spolupráca
3. Využívanie dokumentov a archívov v súdnictve, advokácii a zmierovacom konaní
4. Harmónia a priateľstvo v globálnom archívnom svete
5. Rôznorodosť a harmónia medzi archívnymi kultúrami a spoločnosťami
6. Kórejské archívy a správa registratúry
7. Noví profesionáli
8. Oslavy úspechov siete ICA od roku 2012

Účastníci kongresu si mohli vypočúť celý rad popredných odborníkov a ľudí z praxe. Bolo možné zhladať 250 prezentácií, panelových výstav, zúčastniť sa workshopov, ktoré prebiehali v desiatich miestnostiach. O priebehu a záveroch jednotlivých rokovaní podrobnejšie informovalo záverečné komuniké, ktoré na záver podujatia spoločne podpísali a vydali predseda Národného archívu Kórey Sang-Jin Lee a predseda Medzinárodnej rady archívov David Fricker a z ktorého sme informácie čerpali aj my (<http://www.ica.org/en/archives-harmony-and-friendship-sustaining-spirit-seoul>).

Svetová archívna komunita reprezentovaná viac než 2 000 archivármi zo 114 krajín sveta, ktorí sa zúčastnili kongresu, skonštatovala, že prostredie, v ktorom dnes archivári pracujú, sa za posledných 20 rokov dramaticky zmenilo. Technológie vygenerovali obrovský nárast záznamov vytvorených jednotlivcami, rodinami, verejnými orgánmi, dobrovoľnými organizáciami či súkromnými spoločnosťami v rozličných formách. Tie musia byť uchovávané na základe krehkej rovnováhy medzi právom na súkromie a právom na prístup k informáciám. Počas pomerne dlhého obdobia boli archívne inštitúcie považované za

akési „stojaté vody“, ale rýchly rozvoj inovatívnych online služieb toto vnímanie od základu zmenil. Milióny používateľov sú v súčasnosti schopné získať prístup k informáciám bez toho, aby do archívu vôbec vkročili.

V tomto kontexte rapídnych technologických zmien nového digitálneho veku upozornila ICA účastníkov kongresu na niekoľko zásadných iniciatív, ktoré boli nedávno schválené medzinárodnými organizáciami a majú významné dopady aj na archivárov a pracovníkov registratúr. Medzi tieto strategické dokumenty patria napr. Odporúčanie UNESCO, týkajúce sa uchovávaní a prístupu k archívnemu dedičstvu, vrátane digitálnych foriem (http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49358&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html), Všeobecná deklarácia

Kórejské archívne dedičstvo

UNESCO o archívoch (<http://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>) či Partnerstvo pre otvorenú správu (<https://en.ogpsummit.org/osem/conference/ogp-summit>).

Účastníci kongresu sa zhodli, že majú záujem v čo najväčšej miere prispievať modernej spoločnosti zdieľaním svojich odborných znalostí. Odporučili ICA, aby sa v nasledujúcich štyroch rokoch venovala aj týmto otázkam a problémom:

- Uznatie dokumentov ako informačného zdroja – zdôrazniť, že archívy sú jedinečným a nenahraditeľným zdrojom informácií, zabezpečiť zvýšenie viditeľnosti a atraktivity archívov.
- Vývoj postupov digitálneho uchovávaní dokumentov – využiť odborné znalosti v globálnej sieti ICA s cieľom vyvinúť štandardy a osvedčené postupy, umožňujúce archivárom zaviesť rásne opatrenia pre digitálne uchovávanie.

- Udržateľné financovanie a rozvoj ľudských zdrojov – pokračovať v obhajobe potrieb pre investície do vytvárania a udržiavania novej infraštruktúry digitálnych technológií. Zabezpečiť lepšiu ponuku vzdelávania pre archivárov po celom svete prostredníctvom e-learningových nástrojov.
- Podpora medzinárodných organizácií – povzbudiť všetky členské štáty, aby vzali do úvahy odporúčania UNESCO o archívnom dedičstve a podieľali sa na programe Pamäť sveta (*Memory of the world*). Podnietiť členské štáty k účasti v Partnerstve otvorená správa a navrhnuť národné akčné plány založené na účinnej správe archívov a registratúr.
- Posilnenie medzinárodnej spolupráce – umožniť kolegom pracujúcim v prostredí s nízkymi zdrojmi zdieľať informácie o príležitostiach digitálnej doby, najmä prostredníctvom svojho fondu pre medzinárodný rozvoj archívov.

Členská základňa očakáva od vedenia ICA podrobnú správu o snahách zaviesť tieto odporúčania do praxe na najbližšom svetovom kongrese, ktorý sa o štyri roky uskutoční v Abú Dábí v Spojených arabských emirátoch.

Na 20. kongrese ICA, čo nás môže tešiť, bol poľskými kolegyňami prezentovaný aj spoločný projekt archívnych spoločností z krajín V4 Od Vyšehradu po Vyšehrad. Svojim dielom prispela aj Spoločnosť slovenských archivárov. Členovia jednotlivých spoločností pomáhali vyberať dôležité dokumenty z hľadiska histórie regiónu. Medzinárodná výstava bola predstavením poľsko-česko-maďarsko-slovenských vzťahov od prvého stretnutia vládcov vo Vyšehrade v roku 1335 do roku 1991, keď bola sformovaná skupina Vyšehradskej štvorky (viac sa o výstave dočítate v článku Zuzany Kollárovej na stranách 73-74).

Záverom možno konštatovať, že na tomto medzinárodnom fóre bola asi najdiskutovanejšou témou digitalizácia (nie tá na slovenský spôsob) v archivárskom prostredí v rôznych jej podobách. Vzhľadom k dobe, v ktorej žijeme, je to vcelku prirodzené a s novými výzvami, ktoré prináša, sa bude musieť popasovať aj naša domáca (nielen) archivárska societa.

Drahomír Velička

Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Čadca

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV

ARCHÍVY SÚKROMNÝCH PODNIKOV AKO SÚČASŤ HISTÓRIE A NÁRODNÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA HOLANDSKA

Postavenie archívov súkromných podnikov v holandskom systéme archívov

Archívy podnikov sa dostávajú čoraz viac do pozornosti archivárov v Holandsku a stávajú sa jednou z priorít akvizície regionálnych archívnych inštitúcií, ako aj Národného archívu. Podnikové archívy sú významnou súčasťou národného kultúrneho dedičstva a pamäte národa. Archívy podnikov, ktoré nie sú dotované štátom, sú súkromným majetkom podnikov a nespádajú pod archívny zákon. Ak archívy stratia svoju informačnú a dôkazovú hodnotu (rešpektovanie zákonných požiadaviek a vlastných interných procesov), podniky s nimi môžu naložiť ako chcú. To znamená, môžu ich skartovať, preniesť do niektorého zo štátnych či regionálnych archívov, alebo ponechať v súkromnom vlastníctve. V polovici prípadov ide o podniky rodinné. Archív je teda tiež rodinný a rodina má právo rozhodnúť, aký osud ho stihne. Niektoré archívy boli nenávratne zničené, iné sa zachovali v regionálnych archívnych inštitúciách. V minulosti boli archívne služby ponúkané štátnymi a regionálnymi archívovými inštitúciami zadarmo, a to v rámci akvizície (rozumej, ak podnikový archív získali darom), alebo za symbolické ceny v rámci tarify za poskytnutie depotov. Čo však neznamená, že podniky ich aj využívali. Narastaním množstva archívov a skrátením štátnych dotácií narastajú ceny ponúkaných služieb, preto sú menej atraktívne pre podnikateľov a podniky. Archívna služba ponúka nielen úložný priestor, ale aj aktívnu správu, čiže spracovanie, vyraďovanie, inventarizovanie, prístupnosť a ochranu, resp. konzervovanie (analogových i digitálnych) dokumentov. Väčšina podnikov vníma správu archívu ako výlučne súkromnú záležitosť bez pridruženého tretej strany. Priestory depotu a archívne služby v podobe outsourcingu (prostredníctvom externých dodávateľov) v rôznom rozsahu ponúkajú aj iné (ne)špecializované komerčné spoločnosti. Podniky ich služby využívajú najmä ako depot analogového archívu s garanciou, že k archívom nebude mať prístup nik nepovolaný. Podniky si môžu takto uskladnené archívy vyžiadať späť, resp. dať

Ukážka z knihy tulipánov (<https://socialhistory.org/nl/collecties/tulpenboek>)

príkaz ku skartácii po uplynutí predpísanej lehoty uloženia. Pre uloženie informácií v digitálnej forme využívajú podniky vlastné servery (v správe IT oddelenia) alebo v podobe outsourcingu servery spoločností, ponúkajúcich službu uloženia digitálnych dokumentov a dát, kde sú dáta aj adekvátne chránené pred možným únikom a počítačovými pirátmi (hackermi).

Podnikové archívy majú význam v rámci výskumu sociálno-ekonomických dejín. A to najmä archívy podnikov, ktoré hrali a hrajú dôležitú úlohu v regióne, no i na (nad)národnej úrovni. Dokumenty zachovávané v týchto archívoch môžu prispieť k objasňovaniu historických skutočností a vývoja spoločnosti v oblastiach, ako je práca detí, emancipácia žien, vzťah k cirkvi, vznik a vzostup odborov, vývoj technológií, prejavy ekonomickej krízy, migrácia, imigrácia a pod. Z tohto dôvodu sa zvýšila akvizičná aktivita archívnych inštitúcií s cieľom zachovať podnikové archívy pre budúce generácie ako súčasť historického dedičstva.

Už na začiatku 20. storočia inicioval zachovanie materiálov v podnikových archívoch v Holandsku historicky prvý vysokoškolský učiteľ hospodárskych dejín prof. Dr. Nicolaas Wilhelmus Posthumus (1880 – 1960). V spolupráci s predstaviteľmi niekoľ-

kých podnikov sa mu podarilo v roku 1914 založiť spoločnosť Holandský ekonomicko-historický archív (NEHA; *Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief*). NEHA spravuje niekoľko zbierok (knižnicu, archívy, audiovizuálne a muzeálne zbierky) a má vlastné vydavateľstvo pre literatúru z odboru hospodárskych dejín. Najstaršie predmety v zbierkach sú datované do 14. storočia. Najvzácnejším je zase Kniha tulipánov zo 17. storočia. Z dôvodu ľahšej prístupnosti zbierok pre bádateľov boli tieto v roku 1974 (v tom čase 15 km archívnych dokumentov) permanentne zapožičané štátnym regionálnym archívom. Špeciálne zbierky sú pod správou Inštitútu pre sociálny výskum (IISG). V rozhovore pre holandské noviny NRC z 18. marca 1992 opísala NEHA skúsenosti pri akvizícii podnikových archívov týmito slovami: „Archív (rozumej správa statického archívu) je ešte v mnohých podnikoch vnímaný ako príťaž. Stretávame sa s tým najmä vtedy, keď sa za účelom akvizície kontaktujeme s podnikmi. Odpoveď, ktorú často dostávame, znie nasledovne: Ach, aká škoda, archív sme práve spálili. No v pozadí počúť tichý smiech. Podniky sú radi, že sa svojho nadmerného balastu zbavili. Našťastie, nie všetci reagujú rovnako.“ Takáto bola situácia v roku 1992. Za ďalších 24 rokov prešli archívy digitálnou revolúciou,

High Tech Campus v Eindhovene. V pozadí budova, v ktorej kedysi sídlil Nat. Lab.

ktorá zmenila pohľad na archívy a nie všetky podniky možno hádzať do jedného vreca. V roku 2004 previedla NEHA všetky výkonné právomoci na IISG (pozri článok O holandskom archívniectve. In *Fórum archivárov*, roč. XXV, 2016, č. 1, s. 33 – 34). Veľká časť zbierok je sprístupnená v digitálnych inventároch a časť dokumentov je voľne prístupná v digitálnej verzii cez webovú stránku IISG (<https://socialhistory.org/nl>). Ide však o archívy už zaniknutých podnikov, pričom v prípade verejných aj súkromných musí byť pri zverejnení dodržaný archívny zákon, predovšetkým ak ide o osobné a tajné údaje.

Archívy veľkých a medzinárodných podnikov sa v týchto databázach nenachádzajú. Nanajvýš časti archívov z najstaršieho obdobia existencie podnikov, ktoré už boli IISG darované. Napríklad firma Philips darovala časť archívnych dokumentov, týkajúcich sa druhej svetovej vojny, Národnému inštitútu pre vojnovú dokumentáciu (NIOD), aby boli prístupnejšie verejnosti i na vedecké a výskumné účely. Spravidla sa historické archívy nachádzajú vo vlastnej správe podnikov (o tom viac nižšie).

Okrem spoločnosti NEHA má dlhú tradíciu od roku 1947 aj združenie Sieť pre archivovanie podnikových archívov (NVBA; *Het Netwerk voor Bedrijfsmatig Archiveren*). Členom tejto siete sa môže stať ktokoľvek, kto sa podieľa na správe informácií v organizácii akéhokoľvek druhu. Na začiatku svojho pôsobenia bolo združenie veľmi aktívne. NVBA spolupracuje aj s Kráľovským združením archivárov Holandska (KVAN) a Združením archívnych inštitúcií v Holandsku (BRAIN), organizuje semináre či workshopy. V poslednej dobe však aktivity NVBA stagnujú. Zrejme z toho dôvodu boli založené ďalšie združenia. Napríklad Elektronická obchodná platforma (ECP; *Electronic Commerce Platform*) je nezávislá a mimoriadne aktívna báza, v rámci ktorej spolupracujú podniky s vládou a organizáciami na zlepšení digitalizácie a využívania informačných služieb v rámci informačnej správy. Nakoniec treba spomenúť Združenie podnik a dejiny (VBH, *Vereniging Bedrijf en Historie*), ktoré vzniklo 24. decembra 2010

z iniciatívy niekoľkých holandských firiem. Hlavným cieľom združenia NVBA je podporovať spoluprácu podnikov na poli zachovania historických podnikových archívov pre budúce generácie a pôsobiť ako platforma na výmenu skúseností a znalostí v oblasti archivovania a sprístupňovania historických dokumentov v rôznej forme. Združenie NVBA má okolo 30 členov, medzi nimi aj na Slovensku známe ING, Nationale Nederlanden či Douwe Egberts (<http://vbh-bedrijfshistorie.nl/3,Leden/13,ING>). Združenie vyvíja úsilie na získanie ďalších členov. Aktívni členovia NVBA sprístupnili ukážky zo zbierok (vizuálne, 3D objekty, muzeálne predmety) cez domácu webovú stránku. Rovnako sa tu nachádzajú stručné informácie o historických archívoch členov združenia NVBA a kontakt pre bádateľov v prípade záujmu.

Vo všeobecnosti venujú podniky najväčšiu pozornosť archívom dynamickým (registratúre), to znamená, keď sú ešte súčasťou pracovných procesov, resp. majú vysokú dôkazovú hodnotu. Archívny proces je definovaný ako rýdzo administratívny a archivári sú súčasťou administratívy. Dokumenty sú potrebné pri preukazovaní dodržiavania zákonov, získavaní a predkladaní certifikátov či rôznych finančných správ akcionárom, daňovému úradu a pod. Archívne dokumenty sú súčasťou každodenných pracovných procesov, sú potrebné pre právne zabezpečenie firmy (napr. majetkovoprávne a personálne záznamy) a sú aj dôkazovým materiálom. Podniky musia niesť zodpovednosť za svoje konanie. Niektoré dokumenty musia zo zákona zverejniť (napr. výročné a finančné správy, environmentálne správy a pod.), na iné (zákonom presne vymedzené) sa vzťahuje zákon o transparentnosti správy. Po určitom časovom odstupe môžu dokumenty nadobudnúť aj historickú hodnotu. Nie všetky súkromné podniky realizujú aktívnu správu historických archívov. Archívna služba a sprístupnenie archívneho materiálu môžu byť na rôznej úrovni. Vo väčšine prípadov ide o archívy analógové alebo hybridné, čiže obsahujúce analógový i digitálny materiál. Ich súčasťou sú aj iné zbierky, napr. umelecké, audiovizuálne či knižničné.

Možnosť výskumu v podnikových archívoch internými i externými bádateľmi je podmienená prís-
nym výberom. Ide o archívy súkromné, ktoré nespa-
dajú pod archívny zákon ani pod zákon o otvorenej
správe a môžu obsahovať dokumenty s vysokým
stupňom utajenia. Tajné dokumenty alebo doku-
menty s obmedzením zverejnenia poznajú však aj
archívy štátnej správy. Pri sprístupňovaní podni-
kových dokumentov hrá dôležitú rolu niekoľko as-
pektov. Archívne dokumenty nie sú verejným, ale
súkromným majetkom. Časť dokumentov, napr. vo
sfére vývojárstva (produkty, technológia) či pripra-
vovaných projektov (inovácia, marketingové projek-
ty), je definovaná pod vysokým stupňom utajenia,
čo je pochopiteľné z hľadiska trhovej ekonomiky
a konkurencie. Autorstvo a autorský zákon má tiež

Philips museum a prvá fabrika Philipsu z roku 1891

významnú úlohu. Verejnosti voľne prístupné sú len
oficiálne dokumenty, ako výročné (finančné) správy
(tieto musia byť sprístupnené zo zákona), oznamy
a reklamné postery, na ktoré sa nevzťahuje autorský
zákon. Najznámejším (super)tajným archívom je ar-
chív pôvodne holandskej (dnes holandsko-anglickej)
firmy Shell. No i archívy (resp. ich časti) podnikov,
ktoré vlastní rôzne patenty, pracujú na nových
technológiách a inováciách, sú v podstate tajné,
napr. Siemens v Nemecku, Philips v Holandsku, Ge-
neral Electronic v USA, Panasonic v Japonsku, Sam-
sung v Južnej Kórey atď. Inak je tomu, ak ide o his-
torický výskum a skúmanie historických (odstup od
súčasnosti minimálne 20 rokov) dokumentov. No
i v takom prípade sú žiadosti záujemcov o výskum
v historickom archíve dôkladne prehodnotené.

Archívy firmy Philips

Firma Philips bola založená v roku 1891 v (vte-
dy nevýznamnom) mestečku Eindhoven. Jej zakla-
dateľmi boli strojársky inžinier a vynálezca Gerard

Philips a jeho otec, továrnik a bankár Frederik Phi-
lips. Po počiatkových malých úspechoch i neúspe-
choch s výrobou a predajom lúčových, priviedli do firmy
v roku 1895 aj najmladšieho člena rodiny Antona
Philipsa. Od brata Gerarda bol mladší o 16 rokov.
Príchodom Antona, ktorý sa postupne prejavil ako
geniálny obchodný stratég, sa začala firma rozrasť
do medzinárodných rozmerov. Anton Philips vybu-
doval z podniku, zaoberajúceho sa pôvodne výrobou
a predajom lúčových, elektronický gigant. Philips mal od
roku 1914 vlastné svetoznáme výskumné centrum
Nat. Lab., kde pracovali významní odborníci a vedci.
Z laboratória vyšlo niekoľko vynálezov a výrobkov,
ktoré po technickej stránke zmenili svet a ovplyvnili
život spoločnosti. Napríklad zdokonalenie röntge-
nového aparátu, holiaci strojček Philishave, infra-

Budova múzea firmy Philips

červené svetlo na medicínske účely, živé televízne
vysielanie, magnetofónová kazeta, videoprehrávač
a videorekordér, či kompaktný disk (CD). Dodnes
sa CD považuje za najvýznamnejší vynález Philipsu.
Málokto dnes vie, že Philips bol úspešný aj v hudob-
nom a filmovom priemysle. Pod sesterskou organizá-
ciou Polygram boli vydané albumy napr. Dire Straits,
Kiss, U2, Eltona Johna či Bon Joviho. V roku 1985
Polygram vydal historicky prvé kompletne digitálne
CD s albumom *Brothers in Arm* od Dire Straits. Po-
lygram sa tiež podieľal na produkcii filmov. Najzná-
mejšie z nich sú Flashdance, A Chorus Line, Batman,
Štyri svadby a jeden pohreb, Nothing Hill, Fargo, či
Elizabeth s Cate Blanchet v hlavnej úlohe. Bratia
Gerard a Anton Philips boli v roku 1999 zvolení za
najprínosnejšie osobnosti storočia pre Holandsko.
Anton Philips sa považuje za najvýznamnejšieho
holandského podnikateľa. Hlavné sídlo firmy sa za-
čiatkom 21. storočia prenieslo z Eindhovenu do Am-
sterdamu, čo mnohí obyvatelia Eindhovenu dodnes
nemôžu predýchať. Ďalšia dôležitá zmena zasiahla

Bývalá holandská kráľovná Beatrix pri otvorení múzea firmy Philips 5. apríla 2013. Vpravo CEO Royal Philips n.v. Frans van Houten, vľavo CEO Philips Benelux Hans de Jong.

zameranie firmy. Jej hlavnou oblasťou pôsobenia už nie je svetlo, ale medicína a zdravie človeka. Firma Philips patrí k holandskému národnému kultúrному dedičstvu a všetky historické budovy, vrátane najstarších tovární, k technickým pamiatkam.

Všetky zdokumentované momenty z histórie firmy Philips sú uložené v centrálnom archíve. Firma Philips má svoje archívy vo vlastnej správe s názvom *Philips Company Archives* (PCA; Archívy spoločnosti Philips). Centrálny archív sa ešte stále nachádza v Eindhovene. Jeho sídlom je od roku 2009 tzv. *High Tech Campus*.

PCA je dedičstvom a pamäťou firmy Philips. Jeho úlohou je zhromažďovať, zachovávať, spravovať, vyraďovať, inventarizovať, klasifikovať a sprístupňovať dokumenty, na základe ktorých je možné zrekonštruovať dejiny a vývoj firmy Philips a jej aktivít, ako aj významné udalosti vo firme. Historický archív je orientovaný predovšetkým na interných užívateľov, ako sú napríklad marketingové, komunikačné a právne oddelenie či sekretariát predstavenstva a výkonného riaditeľa (CEO; *Chief Executive Officer*) firmy. Philips má zriadené aj oddelenie dedičstva, tzv. *Heritage group*, ktoré sa zaoberá kultúrnym, spoločenským a ekonomickým dedičstvom firmy Philips a jeho prezentáciou nielen smerom do podniku, ale aj navonok smerom k verejnosti. Pritom využíva archívny materiál, zbierky a expertízu PCA. Philips ako významná medzinárodná firma s viac ako storočnou tradíciou si uvedomuje svoju spoločenskú zodpovednosť. Jednak zamestnávala a zamestnáva veľké množstvo ľudí, svojimi produktmi, technológiou a inováciou prináša zmeny do života spoločnosti a zasahuje aj do životného prostredia. Súčasne si uvedomuje svoju ekonomicko-spoločenskú úlohu a zachovanie histórie je toho súčasťou. Archív (historický) je zároveň podporou

dôveryhodnosti a sily značky (*brand marketing, brand communication*). V minulosti boli archívy dopravované z celého sveta do Eindhovenu. Neskôr, keď sa firma rozrastala a počet dokumentov narastal do obrovských rozmerov, to už nebolo možné, a tak sa zriadil systém, keď každá filiálka bola (a je) zodpovedná za svoj vlastný archív (na báze PCA, pre digitálne archívy aj IT oddelenia) podľa predpísaných základných pravidiel s možnosťou odovzdať historické dokumenty do správy PCA.

Kým dokumenty zakotvia v historickom archíve, prechádzajú selekciou a vyraďovacím konaním. Z tohto dôvodu je potrebné rozlišovať tzv. polostatický archív a statický historický archív. Pre Philips Benelux sú obidva pod správou PCA. Len dokumenty vopred definované ako historické, teda na základe ktorých je možné zrekonštruovať minulé aktivity a udalosti vo firme, sa dostanú do historického archívu. Všetky ostatné sú po uplynutí lehoty uloženia danej zákonom a právnym oddelením skartované. Dokumenty definované ako historické, prechádzajú ďalším vyraďovaním, následne sú spracované a sprístupnené žiadateľom.

Reklamné plagáty firmy Philips

Každý žiadateľ je dôkladne preverený a jeho žiadosť musí spĺňať vopred určené kritériá. Každá interná i externá žiadosť je detailne prehodnotená, či sa žiadateľovi poskytnú žiadané informácie. V prípade rozsiahlych vedeckých výskumov, napr. pre aspirantov PhD. či ako podklady do vedeckých publikácií, je možné získať prístup do archívu. PCA spolupracuje aj so žurnalistami. S takouto praxou sa možno stretnúť vo všetkých podnikových archívoch.

Okrem archívov spravuje PCA aj iné zbierky, napr. audiovizuálnu zbierku, knižnicu, zbierku fotografií (fotoarchív), či umelecké zbierky (ku ktorým patrí aj zbierka plagátov, kalendárov, vývesných štítov, technických kresieb a náčrtov). Philips má v centre mesta

Eindhoven aj vlastné múzeum s názvom *Philips museum*. Pristavené je k prvej fabrike Philips z roku 1891. Zbierky vynálezov a výrobkov (trojrozmerné predmety) má v správe Spoločnosť na zachovanie výrobkov firmy Philips.

Philips od počiatku vytváral systematicky archívy. Firma zamestnávala archívára, ktorý bol na čele oddelenia archívnej služby, vtedy súčasť administratívy. Postupne sa do popredia dostávala aj historická stránka, keď sa archív rozrástol natoľko, že bolo treba archívne materiály triediť a spracovávať. Akademicky vzdelaného archívára zamestnala firma Philips už pred prvou svetovou vojnou. Od roku 1947 bola firma Philips jedným z prvých členov neskoršieho združenia NVBA. V archíve sa zachovali aj najstaršie dokumenty tohto združenia.

V roku 1934, pri príležitosti 60-tych narodenín Antona Philipsa, vtedajšieho generálneho riaditeľa firmy, boli zozbierané dôležité historické predmety a dokumenty, z ktorých vzniklo prvé múzeum firmy Philips. Počas druhej svetovej vojny boli takmer všetky dokumenty v múzeu a archíve zničené. Múzeum bolo znovuotvorené až v 60-tych rokoch 20. storočia. Po niekoľkých rokoch sa však jeho brány zatvorili. Slávnostné znovuotvorenie (dnešného) múzea sa uskutočnilo vtedajšou holandskou kráľovnou Beatrix v roku 2013. *Philips museum* je súčasťou oddelenia *Heritage group* a je aj podporujúcim členom Združenia podnik a dejiny. Múzeum však nevlastní žiadnu samostatnú zbierku.

Plagát 125 rokov Philips (firma Philips na časovej osi)

tosti 125. výročia sa historické fotografie plne uplatnili na retro a vintage letákoch, reklamách, ako aj výrobkoch s retro vzhľadom. Philips si plne uvedomuje silu vlastnej histórie, ktorá je základom prestíže a dôveryhodnosti značky.

Historický archív sa začal formovať od roku 1954, pričom skúsenosti sa čerpali od archívárov podnikov Unilever a Shell. Založený bol aj historický žurnál, v ktorom sa zaznamenávali všetky dôležité udalosti vo vývoji podniku. V roku 1960 vznikol centrálny historický archív, pri ktorom pracovalo aj historické oddelenie. Zamestnaní boli aj jeden akademicky vzdelaný archívár a jeden historik. Úlohou novozriadeného archívu bolo nielen spravovať registratúru, ale aj vyraďovať a sprístupňovať historický pramenný materiál. Historický archív sa stal pamäťou podniku v najširšom zmysle slova. V roku 1960 bol založený aj zvukový archív s nahrávkami rozhovorov s riaditeľmi rôznych filiálok a oddelení Philipsu. Od roku 1980 sa z iniciatívy podniku a historického oddelenia vydávajú aj publikácie o dejinách firmy Philips.

PCA nie je súčasťou oddelenia *Heritage group*, ale právneho oddelenia. Aj dnes pracuje pri oddelení podnikový archívár a podnikový historik. PCA pokračuje v spracovávaní, vyraďovaní a sprístupňovaní historických archívov a zbierok. Na spracovávanie a sprístupňovanie analógových archívov sa od roku 1960 používajú vyraďovacie zoznamy, registratúrny plán (všeobecná klasifikácia) a registratúrny poriadok. Tieto sú pravidelne kontrolované a dopĺňané, resp. prispôbované novým skutočnostiam. Na základe inventárov a všeobecnej klasifikácie sa vytvorili databázy (prístupné len pre zamestnancov PCA) na vyhľadávanie dokumentov. Cieľom je postupná digitalizácia a akvizícia digitálnych archívov. Pre tento účel by mal slúžiť elektronický depot zriadený v spolupráci s IT oddelením a oddelením riadenia podnikových informácií (EIM; *Enterprise Information management*).

Plagát 125 rokov Philips na letisku v Eindhovene vznikol v spolupráci s PCA. Zdroj: www.e52.nl, foto Chris Cijlsen.

V roku 1951 bol založený fotoarchív. Z každej fotografie, urobenej fotoslužbou Philipsu, bol jeden exemplár uložený vo fotoarchíve. Fotografie sú popri filmoch najžiadanejším materiálom. Philips plne využíva fotoarchív ako súčasť marketingu dedičstva /histórie/ (*heritage /history/ marketing*). Pri príleži-

Miriám Lengová
Philips Company Archives, Amsterdam

ARCHÍVNA ŠKATUĽA AKO NOSIČ INFORMÁCIÍ O ARCHÍVNYCH DOKUMENTOCH (ARCHÍVNOM FONDE)

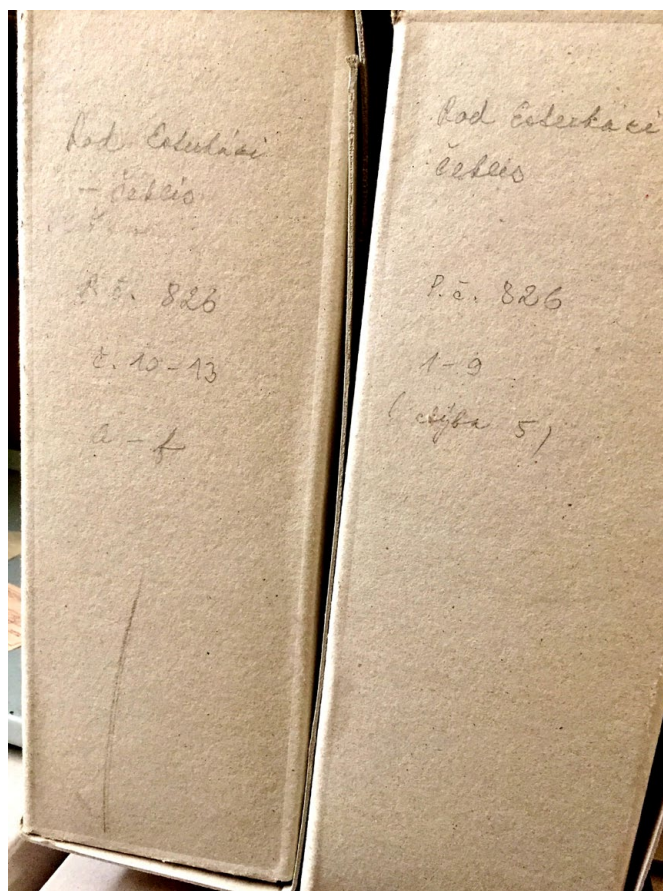
Úvod do problematiky a pokus o štandardizáciu

Dovoľte, aby som v úvode do danej problematiky (aj keď mnohí v tom problém nevidia a z ich pohľadu možno kontroverzne) konštatoval, že po 45-tich rokoch archívnej praxe neviem, čo má byť napísané na archívnej škatuli. Toto tvrdenie je síce na prvý pohľad paradoxné, jednoznačne však z neho vyplýva problém zrelý na riešenie. K tomu nám dobre poslúžia rôzne spôsoby označovania údajov (dát) na archívnych škatuliach, ktoré by sa mali stať aj východiskom pre štandardizáciu. To však predpokladá obmedzenie rôznych riešení na minimum, napriek logickým sporom, ktoré však môžu byť aj pozitívne. Snáď nenadsadím konštatovaním, že sme v štádiu či skôr na začiatku riešenia danej témy.

Označenie archívnych dokumentov pri ich fyzickom uložení do archívnych škatúľ v rámci procesu spracovania a sprístupnenia je špecifická činnosť, ktorá je na okraji záujmu o riešenie, často podceňovaná a priamo evokuje otázku: „Aké identifikačné údaje majú byť na archívnej škatuli, aby čo najjednoduchšie a najvýstižnejšie „fixovali“ to, čo sa v nej nachádza?“ Nie však obsahom dokumentov, čo je do istej miery aj názov vecnej skupiny (pozri ďalej), ale ide o náležitosti, atribúty vyjadrené symbolom, znakom (značkou, skratkou). Tieto by mali byť synergické pre jednotlivé časti archívneho fondu (podľa jeho štruktúry), ale aj pre celý archívny fond. Problémom je, čo dať (napísať) na archívnu škatuľu, ako dať (v akej forme) a kde dať (do hornej, strednej a dolnej časti). Možností je viac, čo v konečnom štádiu riešenia znamená zjednotiť a štandardizovať isté údaje na archívnych škatuliach v jednom oddelení, potom v ďalších oddeleniach SNA, ale aj v archívoch na Slovensku, ako aj v predarchívnom štádiu.

Archívna škatuľa je artefakt (trojrozmerný predmet), ktorý okrem identifikačných údajov slúži aj ako fyzický nosič na uloženie a ochranu archívnych dokumentov. Súčasne to môže byť aj jej definícia. Predná strana (líce) archívnej škatule slúži na zaznamenanie údajov (dát) o archívnom fonde rukopisnou či tlačenou formou alebo inou technikou. Podľa technických parametrov môžeme rozdeliť prednú stranu archívnej škatule na tri časti: 1. Vrchná (horná) časť alebo aj hlava archívnej ška-

tule (keď máme aj hlavičku spisu), 2. Stredná časť (driek), 3. Spodná (dolná) časť alebo aj päta archívnej škatule. Toto delenie by malo platiť bez ohľadu na jej veľkosť (šírku, dĺžku a výšku). Z uvedeného môžeme vyvodit' aj praktický poznatok, že pri rozpisovaní názvu archívneho fondu by tento nemal zasahovať do jej strednej časti, čo platí aj pre ďalšie údaje v strednej a dolnej časti archívnej škatule. Pri väčších (atypických) formátoch dokumentov sa má použiť na zaznamenanie údajov spodná strana archívnej škatule. Táto sa potom postavením v polici stáva jej prednou stranou (lícom).

Označenie fondu Rod Esterházi – čekliska vetva na škatuliach

V teoretickej a metodologickej rovine je naša téma *tabula rasa*. Chýbajú metodické pokyny a inštrukcie, ale aj interné príkazy, ktoré by riešili otázku, aké údaje by mali byť povinne na archívnej škatuli. Sú len zabehané zvyky, mnohokrát zlozvyky (podľa zvykového práva) na používanie rôznych spôsobov označovania archívnych škatúľ – a v tom je jadro nášho, ale aj vášho problému a môjho príspevku. Z uvedeného dôvodu môžeme priamo prejsť do praktickej roviny, kde len veľmi stručne spomenieme situáciu v jednotlivých oddeleniach SNA. Tieto sú na jednej strane prekvapivo podobné

(aj pri stredovekých dokumentoch a fondoch), ale už konkrétne údaje na archívnych škatuliach môžu byť odlišné.

V 1. oddelení spracúvania archívnych dokumentov SNA sa tiež prejavuje rôznosť dát na archívnej škatuli. V hornej časti je názov fondu (značka, skratka, rozpísaný celý alebo skrátene názov, prípadne kombinácia uvedených možností). Napríklad celý názov archívneho fondu je Rod Esterházi – Panstvo Šintava-Čeklís, ale na archívnu škatuľu sa píše jej skrátene názov Esterházi – Čeklís. Musíme konštatovať, že použitie značky E-Č alebo skratky by nebolo najlepším riešením. Podobne aj celý názov archívneho fondu Rod Pálfi. Ústredná správa majetkov pezinskej vetvy je na archívnej škatuli v skrátenej forme Pálfi a pod tým už len značka ÚSMPV, čo môžeme považovať za kombinovaný prístup a snáď aj za istý vzor pre ďalšie archívne fondy, aj v iných archívoch. V strednej časti archívnej škatule sú to údaje ako rok, rozpätie rokov, názov vecnej skupiny skrátene alebo rozpísaný. V dolnej časti archívnej škatule je jej označenie arabským číslom, prípadne v kombinácii s abecedným označením neskôr doložených archívnych dokumentov.

V 2. oddelení spracúvania archívnych dokumentov SNA je označovanie údajov na archívnych škatuliach podobné, snáď ešte viac rôznorodé, determinované kvantom archívnych dokumentov (archívnych fondov). V hornej časti archívnej škatule je názov archívneho fondu väčšinou vo forme značky, už menej vo forme skratky. Podľa nášho názoru je pozitívnym počínom, že rozpísaný celý názov archívneho fondu v našom oddelení absentuje. Sú tu isté odlišnosti (skôr výnimky), ktoré sme nezapríčinili my, ale vznikli u pôvodcov. Napríklad alfabético-numerické označenie časti fondu ako F 600 – Odsun Nemcov alebo F 605 Hlinkova mládež. Bol to pracovný (pomocný) názov, ktorý sa mal zmeniť. Pod názvom fondu (v hornej časti, niekedy aj v strednej časti archívnej škatule) býva uvedený organizačný útvar pôvodcu, najčastejšie v skratke (Skr., Prez.). V strednej časti archívnej škatule býva rok, rozpätie rokov, názov per-tinenčne – vecnej skupiny dokumentov, už menej inventárne čísla. V dolnej časti archívnej škatule je arabské číslo, v mnohých prípadoch aj číselne – abecedné označenie neskôr dodaných archívnych dokumentov.

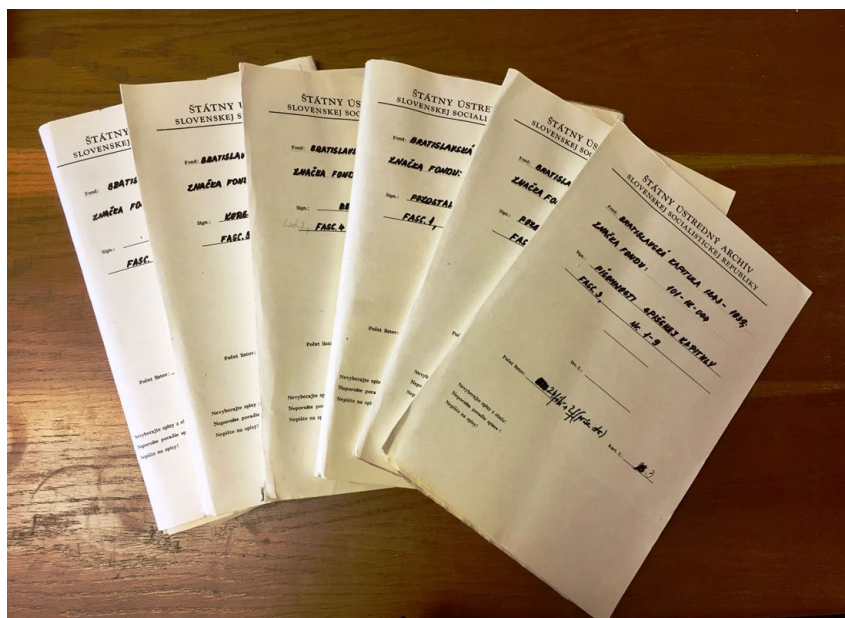
V súčasnosti pretrváva istý logický rozpor v odlišnom ponímaní danej témy v predarchívnej a archívnej sfére. V tom vidíme aj jeden z dôvodov na riešenie problému rôzneho označovania „škatúl“ v predarchívnom – registratúrnom štádiu a ich označovania pri archívnom spracovaní. Zaužívaný termín „archívna škatuľa“ v registratúrnom štádiu akosi neseď. Skôr môžeme hovoriť o registratúrnej škatuli. Hovorí sa o archívnych boxoch, tvrdých doskách alebo šanónoch, čo môžeme preložiť ako fascikel alebo obal na spisy (spisový obal). Tu niekde vznikol rozpor medzi archívny a predarchívny

Archívne škatule, na ktorých je názov archívneho fondu uvedený vo forme značky

vnímaním (názorom) na to, aké údaje majú byť na archívnej škatuli, paradoxne sa však vôbec nehovorí o tom, aké údaje by tam nemali byť. Potom môže dôjsť k tomu, že spracovanie dokumentov u pôvodcu, ich uloženie v registratúrnom stredisku umocnené čiastkovým odovzdávaním dokumentov do archívov v priebehu rokov až desaťročí nebude totožné s archívny spracovaním a môže zmeniť i názov fondu a ďalšie náležitosti uvedené aj na archívnych škatuliach. Nedá mi potom v týchto súvislostiach nekonštatovať, že došlo k archívnej schizme v teoretickej roviny, ale aj k posunu tohto problému do praktickej roviny a činnosti na predarchívnom a archívnom poli. Nie sú totiž určené kompetencie ani osoba, ktorá bude arbitrom pri rozhodovaní o tom, aké údaje budú povinne na archívnej škatuli. Je to do budúcnosti nebezpečný precedens, akútny problém čakajúci na urýchlené riešenie. Aj keď pracovníci predarchívnej starostlivosti vyžadujú, a snažia sa už dlhé desaťročia, zjed-

notiť údaje na archívnych škatuliach, chýbajú však externé a interné metodické inštrukcie a pokyny. Počítačové spracovanie písomností sa v predarchívnej sfére rozbieha pomaly, ale už stačilo (podľa môjho názoru) negatívne ovplyvniť údaje na archívnych škatuliach. Ide o rozpísanie celého názvu pôvodcu, prípadne odtlačok nápisovej pečiatky,

Popis na spisovom obale fondu Bratislavská kapitula

označenie príslušného organizačného útvaru pôvodcu tiež nemusí byť relevantné po spracovaní v archíve. V súčasnosti sa žiada aj rozpísanie celého názvu vecnej skupiny a registratúrnej značky, dokonca sa vypisuje na archívnu škatuľu v skrátenej forme „Reg. značka:“. Pod tým je rok alebo rozpätie rokov. Aby toho nebolo málo, na jednej archívnej škatuli môže byť takto rozpísaných aj viac registratúrnych značiek aj s názvom vecnej skupiny. V súčasnosti sa má zmeniť i registratúrna značka pridaním alfabety – akýsi alfabeticko-numerický kód, čo na naše riešenie nemá v podstate vplyv. Dochádza však k ďalšiemu problému, ku ktorému doslova zvädza úspora miesta pri tlači novou technikou, a to k rôznym typom a veľkostiam písma, dokonca aj na jednej škatuli. To môže ovplyvniť aj veľkosť písma pri názve archívneho fondu a čísla archívnej škatule, ktoré by mali byť dominantné veľkosťou. Uvedená technická stránka by však nemala ovplyvniť celkové standardizované riešenie v našich archívoch. Musíme konštatovať, že súčasný stav doslova spôsobuje „preťaženosť“, neprehľadnosť a hlavne zbytočnosť množstva údajov a informácií uvedených na archívnych škatuliach. Problémom je aj nejednotnosť pri chronologickom označení

(rok, rozpätie rokov) na archívnej škatuli, keď tieto nie sú konkrétnymi rokmi na konkrétnej archívnej škatuli. V mnohých prípadoch je to rozpätie rokov, v ktorých pôsobil pôvodca, bez ohľadu na rok(y) v danej archívnej škatuli.

V druhej časti nášho príspevku sa pokúsime o štandardizáciu rôznych údajov (dát) na archívnych škatuliach. Môžeme vysloviť syntetizujúci záver, na základe praktických poznatkov, do budúcnosti snáď aj metodické zdôvodnenie a teoretické zakotvenie istých náležitostí – základných údajov, ktoré musia byť na archívnej škatuli. Tieto však musia byť zadané, určené a v archívnej praxi aj dôsledne dodržiavané. Pre štandardizáciu údajov (dát) na archívnych škatuliach môžeme vysloviť nasledujúce kritériá: 1. Základné údaje, ktoré musia byť na archívnej škatuli, a to v jednotnej forme, 2. Pomocné, neštandardné údaje v špecifických prípadoch (výnimkách). Názov archívneho fondu (v hornej časti archívnej škatule) môže byť len vo forme značky. Táto požiadavka, v archívoch ako aj v predarchívnej sfére, by nemala byť problémom pri realizácii. Môžeme síce pripustiť isté výnimky, ale ani v tom prípade to nie je dôvod na rozpísanie celého názvu archívneho fondu. Ďalej trváme na tom, že pod značkou archívneho fondu nemá byť značka ani skratka organizačného útvaru pôvodcu. V strednej časti archívnej škatule nemá opodstatnenie ani rok, rozpätie rokov pre svoju kontroverznosť a rôzne používanie (ako sme už spomenuli). Je potom na mieste konštatovanie, že stačí použiť inventárne číslo (rozpätie inventárnych čísiel) v jednej archívnej škatuli, ale už bez slovného rozpisovania názvu pertinencie – vecných skupín (kde vecnosť dokumentov je zbytočne podrobná a pertinencia – vzťahovosť dokumentov síce redukuje vecnosť, ale len do istej miery). Ako sme už spomenuli, je tu aj rozpor medzi archívnym a predarchívnym ponímaním danej témy, kde by rozhodujúce slovo – čo napísať na archívnu škatuľu – mali mať archívy, ale... Môžeme do istej miery tolerovať túto skutočnosť, keď sa písomnosti odovzdávajú do archívov ani nie v archívnych škatuliach s pôvodným označením (keď hrozí dokonca strata týchto dokumentov). Ide však len o výnimočné prípady. V súčasnosti už väčšina pôvodcov archívnych fondov odovzdá-

lémom pri realizácii. Môžeme síce pripustiť isté výnimky, ale ani v tom prípade to nie je dôvod na rozpísanie celého názvu archívneho fondu. Ďalej trváme na tom, že pod značkou archívneho fondu nemá byť značka ani skratka organizačného útvaru pôvodcu. V strednej časti archívnej škatule nemá opodstatnenie ani rok, rozpätie rokov pre svoju kontroverznosť a rôzne používanie (ako sme už spomenuli). Je potom na mieste konštatovanie, že stačí použiť inventárne číslo (rozpätie inventárnych čísiel) v jednej archívnej škatuli, ale už bez slovného rozpisovania názvu pertinencie – vecných skupín (kde vecnosť dokumentov je zbytočne podrobná a pertinencia – vzťahovosť dokumentov síce redukuje vecnosť, ale len do istej miery). Ako sme už spomenuli, je tu aj rozpor medzi archívnym a predarchívnym ponímaním danej témy, kde by rozhodujúce slovo – čo napísať na archívnu škatuľu – mali mať archívy, ale... Môžeme do istej miery tolerovať túto skutočnosť, keď sa písomnosti odovzdávajú do archívov ani nie v archívnych škatuliach s pôvodným označením (keď hrozí dokonca strata týchto dokumentov). Ide však len o výnimočné prípady. V súčasnosti už väčšina pôvodcov archívnych fondov odovzdá-

va archívne dokumenty v archívnych škatuliach podľa pokynov jednotlivých archívov, kde by sa už mali veľmi dôsledne požadovať isté štandardizované údaje na archívnych škatuliach. Ďalej sú to registratúrne značky, ktoré by mali byť tiež len vo forme číselno-abecedného označenia (alfabeticko-numerický kód) a už by sa nemal slovne rozpisovať názov (dokonca viac názvov) vecnej skupiny na jednej škatuli (ako sme už spomenuli). Potom je na mieste veľmi praktická otázka: „Aké množstvo údajov (dát) unesie archívna škatuľa?“ V dolnej časti archívnej škatule je to jej číselné označenie, ale už bez pracovného, pomocného abecedného označenia neskôr dodaných dokumentov. V týchto súvislostiach môžeme spomenúť, že v procese spracovávaní archívnych dokumentov môžeme použiť aj pracovné (pomocné) údaje na archívnych škatuliach pre lepšiu a rýchlejšiu orientáciu spracovávateľa archívneho fondu, ale po skončení prác to už nemôžeme tolerovať. Ako sme už spomenuli, „preplnenosť“ archívnej škatule sa potom negatívne prenáša aj na veľkosť písma. Trváme na tom, že názov archívneho fondu a číslo archívnej škatule musia byť zvýraznené nielen veľkosťou, ale aj hrúbkou písma (počítačom veľkosť 36 odporúča predarchívna skupina, prípadne môže byť aj väčšia). Aj na takýchto „maličkostiach“ sa však treba dohodnúť.

S údajmi na archívnych škatuliach prekvapivo rezonujú, súvisia a čo je dôležité povedať, že sa duplujú údaje na spisových obaloch, ako aj údaje na regálových štítkoch v archívnych skladoch. Na spisových obaloch sú tiež údaje, a to: Značka fondu. Názov fondu. Signatúra. Inventárne číslo. Je tu značka, nie skratka fondu a názov fondu, kde sa má rozpísať celý názov archívneho fondu. Je to tiež jeden z dôvodov, prečo ho potom nerozpisovať aj na archívnej škatuli. Desaťročia upozorňujeme, že pri každej novej tlači spisových obalov sa akosi zabúda na ďalšie údaje, a to: rok (rozpätie rokov) a názov fondového oddelenia, prípadne aj pododdelenia. Označovanie štítkov na regáloch je tiež nejednotné. Rozpisuje sa celý alebo skrátený názov, prípadne značka či skratka archívneho fondu, označia sa fondové oddelenia, pododdelenia (alebo aj nie) a počet archívnych škatúl v jednom regáli. Údaje na spisových obaloch a štítkoch na regáloch tiež nie sú určené, sú nejednotné, zdupľované a zrelé už snáď ani nie na riešenie, ale na štandardizáciu daného problému.

Vladimír Wolfshörndl
Slovenský národný archív

ROK V ZNAMENÍ VÝROČÍ SLOVENSKEHO ROZHLASU A SLOVENSKEJ TELEVÍZIE

Rok 2016 je významným rokom pre dve inštitúcie, ktoré si pripomínajú výročia svojho vzniku – Slovenský rozhlas (90. výročie) a Slovenská televízia (60. výročie). Redaktori, dramaturgovia, režiséri, technici, zvukári, kameramani, moderátori... s prácou každého z nich sa dennodenne stretávame a len ťažko by sme si dokázali predstaviť rána bez hlasov rozhlasových moderátorov a večery bez televíznych novín. No ani jedna z uvedených inštitúcií by nedokázala existovať bez archivárov – veľmi často je do vysielania potrebné zakomponovať spomienky uložené v hlasoch i obrazoch... Milí kolegovia archivári pôsobiaci v Slovenskom rozhlase a v Slovenskej televízii, nech sa Vám vo Vašej práci darí aj naďalej!

Zľava autorova dcéra PhDr. Andrea Ostrihoňová, CSc., autor prezentovanej knihy profesor Ivan Stadtrucker a moderátor podujatia, televízny archivár Milan Antonič.
Foto: Lenka Kuchtová.

Isto si spomenieme na pozvánku, ktorú sme dostali krátko po tohoročných májových archívnych dňoch, a ktorá nás na 31. mája pozývala do príjemného prostredia kníhkupectva Panta Rhei na Poštovej ulici v Bratislave. Prezentovala sa publikácia vydaná vo vydavateľstve Perfekt Dejiny slovenskej televízie s podtitulom Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie (1956 – 1989) autora Ivana Stadtruckera, ktorý jej príprave podľa vlastných slov venoval celý život – od roku 1956 zbieral fotografie, dokumenty a spomienky, mapoval jej existenciu a rozvoj. Je to prvá monografia venovaná Slovenskej televízii. Dnes 81-ročný autor, prof. Ing. Ivan Stadtrucker, CSc., v nej začína ako zvukový technik, neskôr sa posunul do

programovej oblasti ako dramaturg a v roku 1994 si vyskúšal aj úlohu ústredného riaditeľa v inštitúcii, v ktorej sa vystriedalo 20 riaditeľov – piati do roku 1989, pätnásť po roku 1990, čo tiež nie v dobrom ovplyvnilo televíznu produkciu. Prezentáciu moderoval dlhoročný archivár STV Milan Antonič, jeden z jej recenzentov. V úvodnom slove autora o knihe sme sa dozvedeli čo-to zo zákulisia jej vzniku, keď počas písania odchádzali jeho priatelia a dlhoroční kolegovia z televízie, v čase, keď bol pripútaný na lôžko sa opieral o pomoc dcéry, ktorá knihu redigovala a poďakoval tiež Milanovi Antoničovi, ktorý mu poskytoval materiály na písanie. Zaspomínal si aj na začiatky televízneho vysielania na Slovensku, keď prototypové kamery československej výroby nevládali fungovať polhodiny, boli tepelne závislé a elektrónky vyžarovali veľkú teplotu, počas vysielania sa rozladžovali, obraz

So svojimi spomienkami na začiatky televízneho vysielania sa s prítomnými podelila aj herečka Mária Kráľovičová. Foto: Lenka Kuchtová.

sa rozsýpal a technici sa museli plaziť popod kulisy a opravovať ich. Konkretizoval tiež mená ľudí, ktorí podľa neho najviac ovplyvnili televízne vysielanie: „Svojou slovenčinou Karol Polák, Dušan Gábor výberom a cepovaním hlásateľiek, nikdy nemali hlásateľky takú jazykovú kultúru ako za Gábora. Absolútnou jednotkou v celom Československu bol zvukár Jano Rúčka. Ďalší nezbadaní boli technici, Ján Gulava napríklad, a ďalší a ďalší. Ťažko menovať niekoľkých, lebo každý sa zaslúžil o iné a v inom období, ale v knihe sú spomínaní tí najzaslúženejší.“

Na prezentácii sa zúčastnili nielen viacerí „televízáci“, ktorí odpracovali v Slovenskej televízii dlhé roky, ale aj prvá slovenská televízna herečka Mária Kráľovičová, ktorá v roku 1957 účinkovala spolu s Elom Romančíkom v prvej televíznej inscenácii *Do vídenia, Lucienne!* v réžii

Jána Roháča. Vo svojom krátkom vstupe vyjadrila radosť z možnosti prečítať si knihu, pretože ňou sa vráti do svojej mladosti – v čase prvej naživo vysielanej inscenácie mala 28 rokov, dnes 88. Ocenila však, že je nesmierne dôležité, aby mladá generácia vedela, ako sa začínalo. Rozprúdila sa živá debata, majstrovstvo moderátora odrážalo pohotové oslovovanie pamätníkov – záujemcov o prezentovanie spomienok zo začiatkov vysielania z bratislavského štúdia, ktorých oslovoval po mene a priezvisku, pre nás „nie televízakov“ dodal aj bývalú pracovnú pozíciu. Účastník prezentácie knihy by akosi prirodzene očakával, že sa jej zúčastní aj „generalita“ – opak bol však pravdou a z riaditeľov sa jej zúčastnil iba Štefan Nižňanský (16. 4. 2008 – 31. 12. 2010), ktorý bol zároveň druhým recenzentom prezentovanej knihy, ktorú na šťastnú cestu medzi čitateľov vyslali posypaním nastrihaným 35-mm i 16-mm čiernobielym filmom.

Na nasledujúcich riadkoch si dovoľíme predstaviť čitateľom Fóra archivárov prezentovanú monografiu: STADTRUCKER, Ivan. *Dejiny Slovenskej televízie : Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie (1956 – 1989)*. Bratislava : Perfekt, 2015, 312 s. ISBN 978-80-8046-738-8.

V krátkom úvode si môžeme prečítať autorovo osobné vyznanie – od roku 1956 zbieral fotografie, dokumenty a spomienky, pretože bol spolu s ďalšími kolegami presvedčený, že budujú čosi mimoriadne – národnú kultúrnu inštitúciu významom iste prevyšujúcu Maticu slovenskú či Slovenské národné divadlo. Dejiny STV chcel postihnúť vývojové tendencie, ale aj vzdať hold všetkým, ktorí pre STV pracovali. Končia sa rokom 1989, keď sa zásadne zmenili politické pomery na Slovensku, zmenilo sa chápanie slovenskej televízie ako kultúrotvornej verejnoprávnej inštitúcie a tiež duchovná hierarchia hodnôt. Veril, že pre svoj projekt nájde podporu, no nenašiel ju ani v SAV, ani na fakultách VŠMU, UCM, UKF či AU v Banskej Bystrici, ba ani na Ministerstve kultúry SR.

V prehľadne a systematicky zostavenej publikácii zachytil podstatné politické a spoločenské udalosti, ktoré ovplyvnili vývoj televízie. Kniha sa člení na štyri úvodné kapitoly (obsahujú chronológiu kľúčových udalostí pre STV, menoslov jej ústredných/generálnych riaditeľov, periodizáciu, informácie o legislatívnom rámci vzniku televízie, pražských televíznych začiatkoch a okolnostiach zrodu televíznej inštitúcie, o počiatkoch televízneho vysielania na Slovensku, ďalej o Českom výbore pre rozhlas a televíziu, Slovenskom výbore pre rozhlas a televíziu, nerovnakostiach východiskových

Autor knihy
 profesor **Ivan Stadtrucker** a vydavateľstvo Perfekt
 Vás pozývajú na prezentáciu knihy
DEJINY
Slovenskej televízie

Utorko **31. mája 2016** o **16.00** v kníhkupectve
 Panta Rhei na Poštovej ulici v Bratislave.

Sprievodcom bude recenzent knihy
 a archivár Slovenskej televízie Milan Antonič.
 Tešíme sa na Vás.

pozícií Prahy a Bratislavy, organizačnej štruktúre Bratislavy, o dôsledkoch jej prepojenia s Prahou i samostatnosti vo vysielaní, nájdeme tu komentár k obsahu niektorých pojmov, bez poznania významu ktorých sa publikácia stáva ťažšie zrozumiteľnou, mapuje vysielanie do roku 1959) a 3 obsahlo spracované dekády vo vývoji STV s viacerými kapitolami. Prinášajú množstvo informácií a faktov z oblasti spoločensko-politickej, legislatívnej, vývoja televízneho obrazu a televízneho zvuku, vývoja štruktúry STV, ďalej pripomínajú osobné i profesijné prínosy jednotlivých osobností, odrývajú organizáciu vysielania. V jednotlivých dekádach sa tiež venujú vysielaniu spravodajských, športových, armádných, publicistických, vzdelávacích, dokumentárnych, zábavných, hudobných, detských, filmových, literárno-dramatických programov, existencii Televíznej filmovej tvorby (1964 – 1971), vysielaniu krajových programov či Slovenskej televízii v období rokov 1968 – 1969. Dodatok publikácie tvorí chronológia udalostí z novembra – decembra 1989 v súvislostiach s vysielaním STV a jej prvenstvách v objektívnom spravodajstve, živom vysielaní diskusií v rámci Štúdia dialóg či priamym prenosom z novembrových mítingov v Bratislave.

Publikácia je určená nielen študentom Filmovej a televíznej fakulty VŠMU, ale aj inštitúciám a širokej verejnosti, ktorú zaujíma kľukatá cesta slovenskej televízie od jej počiatkov do roku 1989. Je to prvá práca s vedeckým poznámkovým aparátom, na ktorú budú môcť nadviazať ďalší bádatelia o dejinách STV, doplniť ju a obohatiť. Jej súčasťou je tiež množstvo dobových fotografií vhodne dopĺňajúcich jednotlivé kapitoly, ale tiež

podávajúcich svedectvo o technických možnostiach a pracovných podmienkach.

So Slovenskou televíziou ma spája síce len veľmi malá osobná skúsenosť („televízáčkou“ teda vôbec nie som), no keď som pred niekoľkými rokmi na archívnych dňoch spoznala Milana Antoniča, priznám sa, že som ho veru so zatajeným dychom počúvala rozprávať o bohatstve ukrytom v televíznom archíve a uvažovala o čase potrebnom na to stať sa „majstrom“, o informačnom systéme, ktorý musia mať, bez toho, aby som čokoľvek o ňom vedela, o možnostiach využitia týchto fondov a značných odlišnostiach s našou prácou „papierových“ archivárov. Po nejakom čase som mala príležitosť absolvovať prehliadku niektorých častí STV a jej archívu s Milanovým sprievodným slovom. Neľutujem. Možno odvtedy vnímam inak aj programy využívajúce audiovizuálne fondy z televízneho archívu. Rada som si pozrela jeho projekty Retro noviny či Televízia za dverami približujúce pohľadom do zákulisia STV práve pri 60. výročí začiatku jej vysielania na Slovensku. Iste som nebola jediná, ktorá si 29. novembra 2016 pozrela Anjelov strážnych, reláciu Aleny Heribanovej, ktorej hosťom nebol nik iný ako dlhoročný televízny archivár Milan Antonič.

Na tomto mieste by som rada zažalala archivárom nielen v Slovenskej televízii, ale aj v Slovenskom rozhlase, v jubilujúcich inštitúciách, veľa síl a kreatívnej invencie v ich práci, nech sa vydarí všetko, do čoho sa pustia!

Mária Grófová
 Archív Univerzity Komenského

ŠTYRIDSAŤŠEŠŤ ROKOV V JEDNOM ARCHÍVE (MALÉ ZAMYSLENIE TELEVÍZNEHO ARCHIVÁRA)

Archív Slovenskej televízie je môj život. Viem, je to kliše a fráza ako hrom, ale je to, chvalabohu, pravda a nič múdrejšie neviem vymyslieť. V našom archíve som totiž prežil celý svoj pracovný život. Píšem síce „Archív Slovenskej televízie“, ale už pár rokov je to oficiálne útvar s názvom „Televízne fondy a dokumentácia Archívu Rozhlasu a televízie Slovenska“. Musíte však uznať, že „Archív Slovenskej televízie“ znie krajšie a každý hneď vie, o čo ide. Tak zostanem pri tom.

Keď som v októbri 1970 začal pracovať ako pomocný prevádzkový referent Fonotéky STV (jedno z archívnych oddelení), netušil som, kam to bude smerovať (foto: Mladé archívne ucho, 1971). Asi som mal obrovské šťastie, že vtedajší vedúci Archívu STV Ferdinand Brehovský (bohužiaľ, už nie je medzi nami, ale bol to vynikajúci človek a stále ho vnútorne považujem za svojho druhého otca) ma nenechal dlho lepiť štítky na archívne škatule a zakladať ich do regálov. Hádám hneď objavil v mojom vnútri „archívnu dušičku“, o ktorej som ani ja vtedy ešte nevedel. Poveroval ma stále náročnejšími úlohami, takže som bol neustále nútený dopĺňať si popri zamestnaní vzdelanie a hľadať aj nové, neprebádané cestičky v archívnej praxi pri spracovávaní **audiovizuálneho** fondu. Audiovizuálne záznamy majú (oproti klasickým listinným dokumentom) aj ďalší rozmer, ktorý ma

fascinuje – popri skutočnosti a historických faktoch zachytávajú aj atmosféru a neopakovateľné reálie doby. Klasická situácia – spracovávam dokumentárny film o starej Bratislave, počujem zvuky rachotiacich elektríciek, cítim atmosféru tej doby a naraz je zo mňa opäť 17-ročný študentík, ktorý na prvom rande kupuje pečené gaštany pred „veľkým Baťom“ svojej možno budúcej frajerke. V tejto súvislosti som

už niekoľkokrát dostal otázku – čo z nášho archívu považujem za najdôležitejšie, najhodnotnejšie. Na to sa nedá odpovedať. Vždy uvádzam príklad: nádherný dokumentárny film o Vysokých Tatrách nakrútený ešte pred katastrofálnou víchricou a na druhej strane Hviezdoslavove verše vo výnimočnej interpretácii Viliama Záborského. Oboje je nenahraditeľné a oboje mi vždy prináša hlboký citový zážitok. Som presvedčený, že nielen mne, a preto celé moje pracovné úsilie, a samozrejme i mojich kolegýň a kolegov, smeruje k bezpečnému

zachovaniu, spracovaniu a sprístupneniu nášho archívneho fondu celej verejnosti. Zaslúži si to. Najmä tá ochrana nebola vždy jednoduchá. V časoch normalizácie (prvá polovica 70-tych rokov minulého storočia) sa výrazne prejavoval fakt, že najväčším škodcom fondu nie sú ani živly, ani čas, ale človek. Našťastie už spomínaný šéf Ferko Brehovský (foto: Milan Antonič a Ferdinand Brehovský na jednej z archívnych osláv, 1997) dokázal ustáť nariadenia, príkazy a snahu z najvyšších miest o likvidáciu „kompromitujúcich“ spravodajských materiálov z rokov 1968 – 1969. Len veľmi málo kolegov v tom čase

Mladé archívne ucho, 1971

Milan Antonič a Ferdinand Brehovský na jednej z archívnych osláv, 1997

Prvomájový sprievod, 1977

vedelo o tom, že označené materiály, určené špeciálnou komisiou na likvidáciu, neskončili zošrotované, ale dobre ukryté v jednom „bočnom“ depozitári filmotéky v Chorvátskom Grobe. V roku 1990 sme ich mohli pokojne vrátiť medzi ostatné pôvodné materiály. Mimochodom, v rokoch 1990 – 1991 sa veľmi podobné pokusy zopakovali, ale to už sme prežili s takmer zhovievavým úsmevom.

Skutočne zlomovým bol pre mňa pracovne i súkromne rok 1977 (foto: Prvomájový sprievod, 1977. Nevie, či to bol trest alebo odmena, niest v prvomájovom sprievode na čele pracovníkov STV televízne logo. Vraj to bola pocta.). Do rodiny pribudol prvorodený syn a postúpil som aj pracovne. Vedúci Odboru archívov a programových fondov (tak sme sa vtedy volali) Ferdinand Brehovský (všetci sme ho volali Ferko) vo vedení presadil, že som sa stal jeho oficiálnym zástupcom so všetkými právami a povinnosťami vedúceho odboru. Ufff. Ešte stále relatívne mladé (27-ročné) archívne ucho začalo „šéfovať“ ostrieľaným archívnym kozákom. Ale dopadlo to dobre, vývoj a rozvoj nášho archívu v ďalších desaťročiach to potvrdil.

Od roku 1977 som sa začal intenzívne venovať využitiu výpočtovej techniky v našom archíve a mnohé riešenia z tej doby sa prejavili ako zásadný princíp a fungujú doteraz, napriek neuveriteľnému rozvoju samotných počítačov a rôznych informačných technológií. Vždy treba mať ďalekonosnú víziu, i keď niekedy možno až „fantazmagorickú“. Rád stále spomínam, ako Ferko Brehovský (vtedy už nielen šéf, ale aj kamarát) reagoval na niektoré moje vízie: „Milan, ty keď dostaneš rozum, tak sa ti uľaví. Figu borovú sa ti uľaví, pretože sa od radosti znova zblázníš.“ Ale mal pre mňa aj iné, ďaleko vážnejšie ponaučenie, ktoré som od neho prevzal ako svoje pracovné krédo: „Radšej žiadna informá-

pozerajte
Retro noviny
robia ich
retro chlapi

Upútačkový plagátik k cyklu Retro noviny

Cena ministra kultúry, 2011

a špeciálne pre vysielanie programu. Preto ma hnevá dlhodobo pretrvávajúci problém málo citlivého využívania audiovizuálneho fondu v reprízovom vysielaní. Nemôžem sa ubrániť dojmu, že často viac záleží len na presnej minutáži ako na obsahu. Čiže mnohé hodnotné diela „zapadnú“ v programe len ako „programová výplň“. Na základe jedného takého záchvatu hnevu vznikol aj nápad na tvorbu môjho autorského cyklu **Retro noviny** (foto: Upútačkový plagátik k cyklu Retro noviny, ktorý mi len ako obrazový žartík vytvoril druhorodený syn

cia, ako nesprávna informácia.“ Je to fakt. Ak archivár konkrétny materiál spracuje v informačnom systéme (akéhokoľvek typu – klasické lístkové katalógy, registre, počítačová databáza atď.), je poslednou inštanciou a nikto už po ňom údaje nekontroluje. Takže, ak sa tam niekde vnesie nesprávny údaj, tak už putuje ako sekundárna informácia s primárnym záznamom navždy. Z tohto dôvodu, keď pri svojej práci občas naďabím na zlomok informácie, ktorá mi v niečom nesedí, hľadám, pátram, overujem, až kým nie je celá informácia kompletná a správna. Pritom sa to celé nabaľuje ako snehová guľa a archivár objavuje mnohé súvislosti, ktoré v konečnom dôsledku do seba zapadnú a vytvoria ucelený obraz. Vtedy si tá „archívna dušička“ s úľavou vydýchne. Typickým príkladom je dátum začatia slávnych „bratislavských pondelkov“. Niektoré pramene uvádzajú 29. december 1958. Nie je to tak. Trochu som sa povrátal v tomto probléme a skutočným dátumom je 12. január 1959 (Bertold Brecht: Život Galileiho. Prevzaté predstavenie SND, réžia Tibor Rakovský). Možno si niekto povie – no a čo..?, ale archivár je na to, aby sprístupnil vierohodné fakty.

Práca televízneho archivára a spoľahlivé fungovanie nášho archívu má nenahraditeľný význam pre celý mechanizmus STV

S Lenkou Kuchtovou, novou vedúcou televízneho archívu od ruku 2017

Michal). Inými slovami, snažil som sa ku klasickej archivárskej robote „prilepiť“ aj nejakú pridanú hodnotu.

Ako už názov – **Retro noviny** – napovedá, ide o sprístupnenie tej časti archívneho audiovizuálneho fondu, ktorý už svojim vznikom nie je určený na reprízové vysielanie – starých spravodajských šotov. A predsa sa to dá... Televíznemu divákovi môžeme ponúknuť so zhovievavou úsmevnou nostalgiou, obrazne povedané, čokoľvek (v tom najlepšom zmysle slova), musíme mu však povedať, prečo práve toto a práve teraz. To je aj základná nosná myšlienka celého cyklu i jednotlivých častí. Tento cyklus začal v roku 2003, v roku 2013 sa obsahovo trochu resetoval a pokračoval pod názvom **Pred rokmi**. Programo-tvoriví kolegovia z televíznej brandže dlhodo- bo veľmi oceňujú tento projekt a čerpajú z neho pri tvorbe nových relácií. Jeho hodnota spočíva najmä v „oživení“ zdanlivo mŕtveho fondu. Každý starý spravodajský šot treba samozrejme „zrekonštruovať“ do pôvodnej, autentickej podoby, pretože sa uchovávali tak, ako boli odovzdané do archívu – 16 mm filmový obraz bez zvuku s priloženým pôvodným komentárom v textovej podobe. Komentár teda treba nanovo načítať, v mnohých prípadoch aj s príslušným „pátosom“ doby a ozvučiť autentickou hudbou, ktorá sa v danej dobe používala. Summa summarum – 173 mojich autorských relácií, ktoré som si aj sám moderoval (Retro noviny, Pred rokmi), seriál **Televízia po slovensky** (r. 2012, 9 častí), seriál **Televízia za dverami** (r. 2016, 9 častí). Všetko relácie, pod ktoré som podpísaný ako autor a ktoré sú už trvalou súčasťou nášho archívneho fondu. A 20 ďalších titulov pribudne aj v roku 2017 pod staronovým názvom Retro noviny, to už však budem tvoriť ako externý spolupracovník – dôchodca.

Som skutočne vďačný Slovenskej televízii, že som mohol aj touto formou spropagovať vnútornú krásu našej profesie i hodnoty, ktoré uchovávame pre budúce generácie. V roku 2011 ma veľmi milo prekvapilo ocenenie mojej práce v podobe Ceny ministra kultúry za rok 2010 (foto: Cena ministra kultúry, 2011). Ako som povedal aj v ďakovnom príhovore – a myslel som to skutočne úprimne – túto cenu vnímam ako ocenenie práce všetkých archivárov a archivárok Slovenskej televízie, tých minulých i tých súčasných, za ich profesionalitu a oddanosť, s akou dokázali počas dlhých rokov ochrániť a sprístupniť (často riskujúc vlastné postavenie, kariérny postup a zamestnanie) neoceniteľné hodnoty nielen Slovenskej televízie, ale celej slovenskej kultúry.

Nastal čas uzavrieť pracovnú archivársku etapu môjho života. 46 rokov a 3 mesiace v jednej firme. Hádam stačilo. O budúcnosť sa nebojím, snažím sa všetky skúsenosti odovzdať kolegyni Lenke Kuchtovej (foto: S Lenkou Kuchtovou, novou vedúcou televízneho archívu). Je to milá, mladá, šarmantná a vzdelaná kolegyňa, ktorá od nového roku preberá po mne všetky pracovné činnosti. V dôvere sa v prípade potreby môžete na ňu obracať.

Milan Antoni bude bdiť nad Mlynskou dolinou aj po odchode do dôchodku ako emeritný archivár Slovenskej televízie

Na záver ešte malý dodatok k mojej osobe. Vždy som sa snažil z plných síl nezištne pomáhať televíznym kolegom i externým užívateľom (napr. študentom) pri zmysluplnom využívaní nášho archívneho fondu. Občas, keď sa mám objaviť na televíznej obrazovke v nejakej relácii, majú kolegovia problém, čo uviesť do predstavovacieho titulku. Mne to problém nerobí. Bez ohľadu na to, akú funkciu som aktuálne zastával, vždy som bol a vždy budem, **archivárom Slovenskej televízie**. A na to som hrdý.

*Milan Antoni
Televízne fondy a dokumentácia Archívu RTVS*

PRIVEĎTE DETI DO ARCHÍVU!

Hoci by nadpis mohol navodiť pocit, že článok by mal byť skôr smerovaný do regionálnych či školských novín, nie je to celkom tak. Archívy sa musia, viac ako kedykoľvek predtým, venovať vzdelávacej a kultúrno-osvetovej činnosti. Áno, máme veľa úradníckej práce, množstvo žiadostí predstavuje hodiny a hodiny strávené pri spisoch. A to nám ešte mnohí vyčítajú, že málo spracovávame. Sme však členmi väčšej spoločnosti ako je tá naša archivárska a jednoznačne máme verejnosti čo ponúknuť. Naše miesto a povedomie o našej práci je potrebné neustále dokladovať, pripomínať ľuďom a (čo si budeme nahovárať) mnohým vysvetľovať, kto to ten archivár je a čo vlastne robí. Lepšie povedomie o našej profesii a jej význame získame tým, že sa budeme prezentovať už deťom a študentom. Ak nás ľudia budú vnímať už od detstva ako potrebnú a neoddeliteľnú súčasť kultúry a spoločnosti, oveľa ľahšie tak získame rešpekt a uznanie (snáď raz aj postavenie), ktoré nám všetkým prislúcha. Veď sú krajiny, v ktorých je archivár skutočne niekto!

V tomto a minulom roku rezonovala v spoločnosti vážna téma – sociálne a platové podmienky učiteľov a s tým spojená kvalita vzdelania na Slovensku. Do debaty sa zapojili mnohí historici a rešpektované osobnosti ďalších spoločenských vied. Z vyslovených názorov týchto odborníkov plynie jednoznačný záver: za politický a kultúrny stav Slovenska je zodpovedná nízka kvalita všetkých stupňov vzdelania a osobitne v oblasti spoločenských a historických vied. Je neodškriepiteľným faktom, že výučba spoločenských vied na základných a stredných školách bola v posledných rokoch odsúvaná na vedľajšiu koľaj, podobne ako hudobná a výtvarná výchova, čo sú predmety, ktoré môžu (a mali by) rozvíjať najmä tvorivosť a kreativitu dieťaťa. Pod dojmom lepšieho uplatnenia na trhu a najmä väčšieho ekonomického potenciálu pre ďalší život človeka sa stalo prioritou

vyučovanie technických a prírodných vied. Dnes je zrejmé, že naše školstvo musí prejsť mnohými reformami, aby bolo viac vyvážené a plnilo svoju základnú vzdelávaciu funkciu. V súčasnosti máme totiž množstvo nevzdelaných (ne)odborníkov s titulmi, ktorí buď nenájdu uplatnenie, alebo v praxi narobia viac škody ako úžitku.

Ku kvalitnejšiemu mimoškolskému vzdelaniu detí, študentov, ale aj dospelých môžu svojou troškou prispieť aj archivári. Štátny archív v Bratislave už niekoľko rokov pozýva a prijíma žiakov a študentov rôznych základných a stredných škôl. Odborní zamestnanci pre nich pripravujú zaujímavý program spojený s kvalifikovaným výkladom. K tomu je však potrebné narážať na „osvietených“ učiteľov a riaditeľov škôl, ktorí si uvedomujú, že práve mimoškolská výučba je nielen príjemným sprestrením vyučovacieho dňa, ale aj veľmi hodnotným prvkom v procese vzdelávania. Za posledné roky sme chvalobu s mnohými takýmito pedagógmi spolupracovali. Niektoré školy nás navštevujú pravidelne každý rok, napr. ZŠ Milana Hodžu, ZŠ Košická v Bratislave alebo ZŠ Veľké Úľany. Okrem toho nás za posledných pár rokov svojou návštevou poctilo niekoľko

Autor článku opisuje žiakom vývoj heraldického štítu aj s pomocou skutočného štítu

desiatok tried z rôznych základných a stredných škôl z Bratislavy a okolia, ale aj zo vzdialenejších kútov Slovenska, napr. z Ružomberka a z Novoti na Orave. V súčasnosti pripravuje oddelenie spracúvania archívnych dokumentov v spolupráci s oddelením služieb verejnosti aj exkurzie pre vysokoškolských študentov histórie a archívnickva. Odborníci z nášho archívu sa snažia študentom predstaviť najmä praktické prvky archívnej práce a tiež možnosti bádania a využite archívnych dokumentov uložených v slovenských archívoch. Okrem toho sa k nám každoročne hlásia na prax študenti z rôznych ročníkov archívnickva. Sme radi, že ich počet je z roka na rok vyšší a aj exkurzie pre vysokoškolských študentov sa

Michal Mrekaj prezentuje zaujímavé dokumenty archívu

Niektoré exkurzie končia aj takto. Spoločnou fotografiou po rozdání mečov, štítov a valašiek deťom (po schválení p. učiteľkou).

konajú pravidelne a niektorí pedagógovia si doslova „zvykli“ k nám chodiť.

Aj my sme si zvykli pracovať s deťmi a študentmi. Ku každej exkurzii sa snažíme pristupovať maximálne zodpovedne a profesionálne. Osobitnú pozornosť venujeme najmä žiakom základných a stredných škôl, ktorých skutočne nie je ľahké zaujať. Pri prípravách na exkurziu sa zameriavame najmä na pomocné vedy historické, osobitne na heraldiku, sfragistiku a genealógiu. Z rozhovorov, ktoré som s deťmi a ich učiteľmi absolvoval, je zrejmé, že pomocným vedám je v škole venovaný len minimálny priestor. Aj preto je dôležité sa na prednášku dobre pripraviť, svojich poslucháčov zaujať niečím, čo je sprevádzané i vizuálnymi vnemami prostredníctvom prezentácií a názorných ukážok. Nezanedbateľný je aj osobný prínos prednášajúceho. Našťastie sú medzi nami mladí kolegovia s pedagogickými skúsenosťami a tiež držiteľ certifikátu animátora voľného času. Kvalitný prednes spolu s dobre pripravenou prednáškou v kontexte cudzieho prostredia môže znamenať, že študenti si skutočne z návštevy v našom archíve niečo odnesú a možno niektorých aj inšpirujeme.

Spoločne s prednáškou a prezentáciou exkurziu spájame aj s menšou výstavou, kde prezentujeme naše archívne klenoty, najčastejšie genealogické tabuľky, armálesy, matriky a pod. Naši malí návštevníci sú častokrát najviac ohúrení z veľkých kníh – protokolov, ktoré nevládzu ani udvihnúť. Nejde im do hlavy, ako do takého veľkého „bachantu“ mohol niekto písať. Pri príprave exkurzií sa nesnažíme učiť len prostredníctvom vnímania sluchovými a zrakovými zmyslami, ale aj na základe vlastnej skúsenosti – autopsie. Z tohto dôvodu je neoddeliteľnou súčasťou programu pečatenie historickými pečatami, písanie brkom, skladanie puzzle erbov, riešenie tajničiek a pod. Svojich návštevníkov počúvame, dávame im priestor na otázky a v prípade, že vieme, radi ich zodpovedáme.

Aj keď sa v tomto smere stále učíme a snažíme sa ponúkať svojim hosťom stále nové informácie a zážitky, nevyhneme sa ani určitému stereotypu, ktorý sa v obmedzených podmienkach našich archívov ťažko odstraňuje. Nedisponujeme priestormi, ktoré by sme mohli trvale využívať na výstavné účely, veď máme problém rozložiť si materiál určený na spracovávanie. Napriek tomu v kultúrno-osvetovej činnosti takýmto štýlom mienime a chceme pokračovať aj naďalej. Z toho dôvodu je názov článku zvolený nasledovne: „Privedte deti do archívu!“ Naše skúsenosti jednoznačne ukazujú, že to zmysel má. A nie sme sami, aj mnohí naši kolegovia radi vítajú deti pri bránach svojich archívov. A ja pevne verím, že počet týchto mladých ľudí bude narastať, že si z návštevy niečo hodnotné odnesú (nie však dokumenty!) a že sa k nám budú radi vracat spolu s peknými spomienkami na predošlú exkurziu.

*Štefan Hrivňák
Štátny archív v Bratislave*

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V ARCHÍVE V ŠALI

9. jún sa od roku 1948 slávi ako Medzinárodný deň archívov vo viacerých krajinách sveta. Už niekoľko rokov sa aj slovenské archívy pripájajú k tomuto podujatiu a otvárajú svoje brány pre širokú verejnosť. Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa patrí medzi tie z archívov, ktoré najdlhšie obdobie organizujú Deň otvorených dverí. V júni roku 2016 tomu nebolo inak.

Ako každý rok sa Dňa otvorených dverí zúčastnili vedomostí chtiví návštevníci, a to nielen žiaci

základných škôl, študenti stredných škôl a gymnázií, ale aj dospelí jednotlivci, respektíve celé rodiny. Do archívu prišli, aby sa v jeho priestoroch dobre zabavili a zároveň niečo nové naučili. Po dvojdnovom podujatí sme aj v tomto roku mohli skonštatovať, že akciu sme zvládli úspešne. Navštívilo nás vyše 500 návštevníkov.

Tohtoročný Deň otvorených dverí bol výnimočný tým, že sprievodným podujatím bolo slávnostné otvorenie výstavy s názvom Slovensko integrovaná súčasť Európy. Výstava bola otvorená na počesť predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie a konala sa pod záštitou slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie. Šalianský archív patrilo medzi prvé inštitúcie, ktoré obdržali túto záštitu aj riadnou úradnou cestou. Cieľom výstavy bolo poukázať na paralely vývoja života na území dnešného Slovenska a v ostatných častiach Európy a dokázať, že regióny Šaľa, Galanta a Dunajská Streda boli integrovanou súčasťou Európy i v minulosti. Spoločné znaky ideológie, písma, architektúry, vzdelávania, ale aj politických udalostí, dokumentované na výstave konkrétnymi archívnymi prameňmi pochádzajúcimi z archívu v Šali, sú svedectvom toho, že spoločenský, politický a kultúrny vývoj bol jednotný v celej Európe až do roku 1948. Výstava sa delí na dva tematické okruhy. Prvá časť predstavuje historické prepojenie regiónu s európskou kultúrou a druhá časť prináša základné poznatky o Európskej únii a členstve Slovenskej republiky v nej.

Po slávnostnom otvorení výstavy v popoludňajších hodinách si študenti gymnázia a stredných škôl vypočuli prednášku o Slovensku v Európskej únii, ktorú predniesla archivárka Mgr. Monika Mikleová.

Aj v tomto roku boli pripravené pre najmenších skladačky, znázorňujúce najstaršie vyobrazenie šalianskeho kaštieľa, listinu Štefana I. a privilegiálne listiny mesta Šamorín z roku 1610. Okrem toho čakali malých návštevníkov v tvorivých dielňach ďalšie zaujímavé hry, ako napr. skladanie vlastnej „mini“ európskej vlajky pomocou farebného papiera a lepidla.

Na prízemí archívu sa návštevníci preniesli do 19. storočia a vyskúšali si písanie husím brkom či pečatenie voskom tak, ako to robili naši predkovia. Mohli si preveriť svoje schopnosti písania gotickým i humanistickým písmom. Predlohu pre túto činnosť sme pripravili skenovaním a následne tlačením dokumentov z archívnych fondov nášho archívu, pričom časť listín sme vytlačili uberaním farby. Túto časť návštevníci vlastnými ťahmi prepísali. Takýmto spôsobom zistili, aké boli „útrapy“ pisára v minulosti. Viacerí súhlasili s tvrdením, že život pisárov nebol

Malí návštevníci hrdo ukazujú výsledky svojej práce v tvorivých dielňach

Nádvorie kaštieľa sa na chvíľu stalo priestorom usilovnej práce mladých návštevníkov Dňa otvorených dverí

vôbec ľahký. Okrem toho bol pre návštevníkov pripravený aj zaujímavý vedomostný kvíz o Európskej únii. Kto zodpovedal správne všetky otázky, získal žetón. Nazbierať bolo možné viac žetónov, pretože po každej absolvovanej výstave pracovníčky archívu položili návštevníkom kontrolné otázky a komu sa na ne podarilo správne odpovedať, získal odmenu vo forme žetónu. Tieto žetóny si potom mohli zameniť v „herni“ archívu za sladkú odmenu.

Okrem novootvorenej výstavy si návštevníci mohli prezrieť výstavu zachytávajúcu dejiny kaštieľa v Šali, ako aj fotografie z rekonštrukcie v rokoch 1996 – 2008. Bola sprístupnená i výstava Spolky, združenia – formovanie komunálneho vedomia v regióne, otvorená v septembri 2015 (podrobne o podujatí pozri článok Spolky, združenia – formovanie komunálneho vedomia v regióne: konferencia v Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Šaľa. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 3, s. 25 – 27).

Tieto dva dni sa stali pre mnohých krásnym nezabudnuteľným zážitkom. Každý si odniesol množstvo nových poznatkov, nápadov a hlavne spokojnosť a úsmev na tvári.

*Judita Szekeresová Kováčsová
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa*

TRENČÍN – INTEGROVANÁ SÚČASŤ EURÓPY

Dňa 7. júla 2016 bola otvorená v priestoroch Štátneho archívu v Trenčíne výstava Trenčín – integrovaná súčasť Európy. Usporiadanie výstavy bola poverená Mgr. Janka Štefaničáková, ktorá pri príležitosti otvorenia výstavy vystúpila s prednáškou na danú tému. Výstava bude otvorená do konca roka 2016.

Návštevníci na výstave Trenčín – integrovaná súčasť Európy

Trenčín bol svetu vždy otvorený. Už rímsky nápis na trenčianskej skale z roku 179 je dôkazom styku tejto časti Považia s vtedajším civilizovaným svetom. Významné bolo aj z obchodného hľadiska, pretože kotlinou Váhu viedla jedna z vetiev tzv. Jantárovej cesty, ktorou sa do Ríma dovážal z baltského pobrežia jantár.

Dôležitým faktorom pri vzniku mesta bola poloha na križovatke obchodných ciest, ktoré spájali Považie s Ponitriím a Moravou. Význam Trenčína značne vzrástol v 11. storočí, keď sa stal súčasťou Uhorska. Koncom 13. storočia bol sídlom Matúša Čáka, ktorý na vrchole moci ovládal 14 žúp. Obdobie jeho vlády bolo výnimočné v tom, že iba raz v dejinách bol Trenčín správnym centrom rozsiahleho územia, ktoré nepodliehalo žiadnej inej moci. Aj po jeho smrti a ovládnutí kráľom ostal Trenčín významným mocenským centrom Uhorska. V roku 1335 sa na Trenčianskom hrade konalo stretnutie českého kráľa Jána Luxemburského, ktorý prišiel v sprievode syna – budúceho kráľa Karola IV., poľského kráľa Kazimíra a uhorského kráľa Karola Róberta sprevádzaného synom Ľudovítom. Na tomto stretnutí sa Ján Luxemburský zriekol titulu poľského kráľa a ponechal si vojvodstvo v Sliezske.

V roku 1363 rokovali na hrade český kráľ, rímsky cisár Karol IV. a uhorský kráľ Ľudovít Veľký, aby uzavreli mier, ktorý spečatili darmi. Karol IV. daroval Ľudovítovi Veľkému vzácnu monštranciu, ktorú tento venoval trenčianskemu farskému kostolu.

Predpokladá sa, že začiatkom 14. storočia mal Trenčín približne 1 000 obyvateľov. Väčšinu tvorili Slováci. Živili sa najmä remeslami a obchodom, a to aj diaľkovým. Prekvital hlavne obchod s Moravou. Z Trenčína viedla cesta cez Drietому a Starý Hrozenkov do Uherského Hradišťa a odtiaľ do Kroměříža a Olomouca. Cez Vlársky priesmyk viedla druhá obchodná cesta cez Vsetín do Nového Jičína. Na Moravu sa z Trenčína vyvážal najmä dobytok, víno, soľ, koža, remenárske výrobky, šafran, sušené ovocie, orechy a drevené výrobky. Dovážali sa odtiaľ moravské a sliezske súkna, železiarske výrobky.

Mestu Trenčín boli v priebehu stredoveku postupne udelené mnohé privilégia, ktoré napomohli jeho hospodárskemu rozvoju. Výsady slobodného kráľovského mesta získal Trenčín v roku 1412 od Žigmunda Luxemburského, ktorý vyňal trenčianskeho richtára a mešťanov spod právomoci trenčianskych kastelánov. Súčasne povolil obyvateľom Trenčína užívať výsady Budína, Stoličného Belehradu a iných miest kráľovstva. Z hľadiska právneho postavenia sa tak Trenčín zaradil medzi najvýznamnejšie mestá v Uhorsku.

Po bitke pri Moháči došlo k poklesu významu Trenčianskeho hradu, ale Ferdinand Habsburský ho plánoval zaradiť do siete pevností na obranu krajiny proti Osmanom, preto ho začal opravovať a vyzbrojovať. Stavebné práce vykonávali talianski odborníci, ktorých najímal do svojich služieb viedenský dvor. Nepochybne najvyššie postavenie z Talianov dosiahol Daniel de Moranis. V Trenčíne sa objavuje v roku 1577. Bol mestským kapitánom a členom širšej mestskej rady. Ďalší Talian, ktorý zastával funkcie v mestskej rade, bol Andrej Pokabello, ktorý prišiel do Trenčína v nasledujúcom storočí. Bol kastelánom hradu, členom širšej i užšej mestskej rady. Zastával i funkciu mestského hospodára a bol tiež richtárom. Taliani však zavítali do Trenčína aj v ďalších storočiach a boli pre mesto veľkým prínosom. Spomeňme napríklad Andreja Toscana-Canellu alebo Cicutta v 19. storočí.

Trenčín bol mestom, kde vedľa seba žili a pracovali príslušníci rôznych národností a formovali jeho tvár. Z radov nemeckých prisťahovalcov vieme dokladovať v Trenčíne pôsobiacich kotlárskeho majstrov Wittmanovcov alebo Fišerovcov.

V druhej polovici 16. storočia sa v Trenčíne a jeho okolí usadili aj rody chorvátskeho pôvodu, napr.

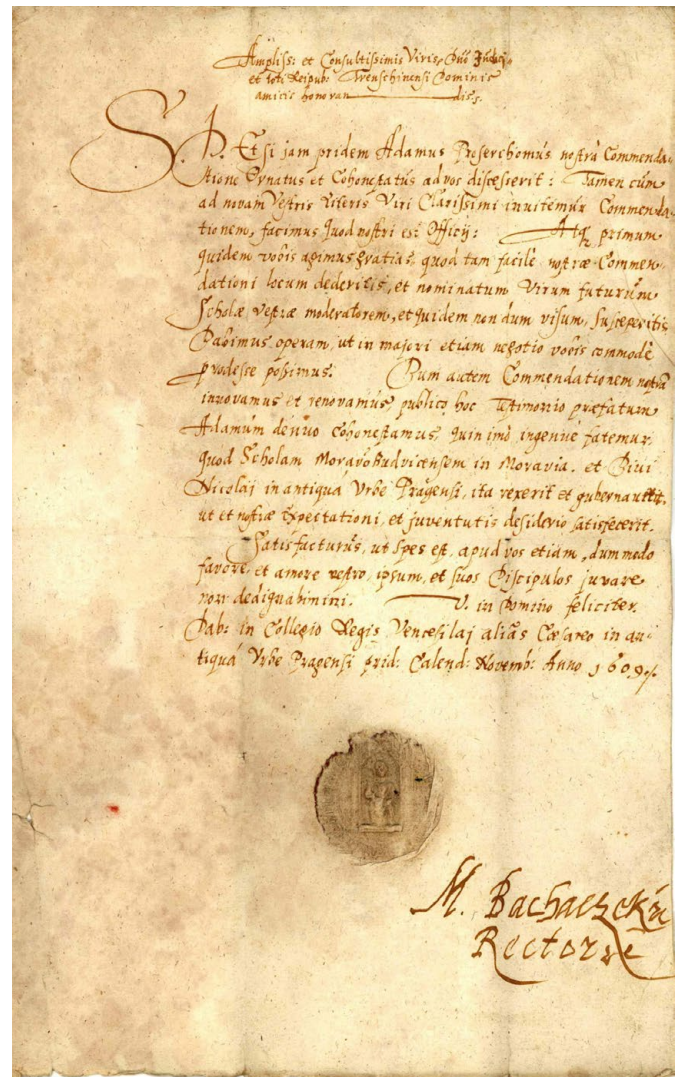
Sirčičovci, Jakušičovci či Ostrošičovci. K drobným zemianskym rodom chorvátskeho pôvodu pôsobiacim priamo v Trenčíne patrili Franievičovci a Šuškovičovci.

Na začiatku 17. storočia sa do Trenčína prisťahovali aj rakúski exulanti z radov luteránskej cirkvi, pretože v Rakúsku už koncom 16. storočia nastúpila tvrdá rekatolizácia, kým v Uhorsku bola zaručená ešte náboženská sloboda. Jednou z takýchto rodín boli Knoglerovci. S menom Maximiliána Knoglera je v Trenčíne spojená existencia najstaršej mestskej lekárne.

Po bitke na Bielej hore v roku 1620 boli nekatolíci nútení opustiť Čechy a Trenčín sa vďaka polohe blízko hraníc stal ich útočiskom. Uchýlili sa sem predovšetkým príslušníci utrakvistického a luteránskeho vyznania. V ich radoch sa nachádzali predstavitelia šľachty, príslušníci inteligencie (kňazi, učitelia, lekári, právnici, úradníci, študenti, kníhtlačiarri), najmä však početné skupiny obchodníkov a remeselníkov z moravských a českých miest a pod. Jednou z takýchto exulantských rodín bola rodina Daniela Lipského z Havlíčkovho Brodu. Lipský pôsobil dlhé roky v mestskej správe Trenčína ako senátor a niekoľko rokov zastával aj funkciu richtára.

Z kultúrneho hľadiska mala veľký význam skutočnosť, že sa tu usadila aj skupina exulantov – kníhtlačiarov. Prvým, ktorý sa sem prisťahoval, bol Václav Vokál z Prahy. Pod jeho vedením bolo vydaných okolo 45 knižných titulov. Po jeho smrti viedla tlačiareň vdova Dorota, ktorá sa vydala za exulanta Vavrinca Benjamína Vodháje. Po ňom sa majiteľom tlačiarne stal Dorotin brat Nikodém Čížek. Vlastnil ju až do roku 1663, keď ju odkúpil senior bratského zboru v Púchove a ten ju presťahoval do Žiliny. V trenčianskej tlačiarňi vychádzali diela domácich autorov, medzi nimi aj českých a moravských exulantov. Za 27 rokov existencie vyšlo viac ako 250 tlačí príležitostného i náboženského charakteru – kalendáre, drobná tlač cirkevného i svetského zamerania, básnické sklady, kázne, divadelné hry, cestopisné práce a iné.

V roku 1649 prišli do mesta jezuiti, ktorí tu založili gymnázium. Po zrušení jezuitskej rehole prebrali jeho vedenie v roku 1776 piaristi. Študovali tu významné osobnosti svetového formátu ako napr. Maximilián (Rudolf) Hell – astronóm, matematik a fyzik, Ján Lipský – kartograf a Daniel Matej Kmeť – astronóm, vysokoškolský pedagóg. Na druhej strane aj obyvatelia Trenčína študovali v zahraničí. Z absolventov, ktorí najčastejšie navštevovali univerzitu vo Wittenbergu, sú známi Ondrej Thurius,

Odpoveď rektora Karlovej univerzity na žiadosť Trenčanov o poskytnutie učiteľa na trenčiansku školu z roku 1609. Uložené v Štátnom archíve v Trenčíne, fond Magistrát mesta Trenčín, Missiles 1601 – 1640.

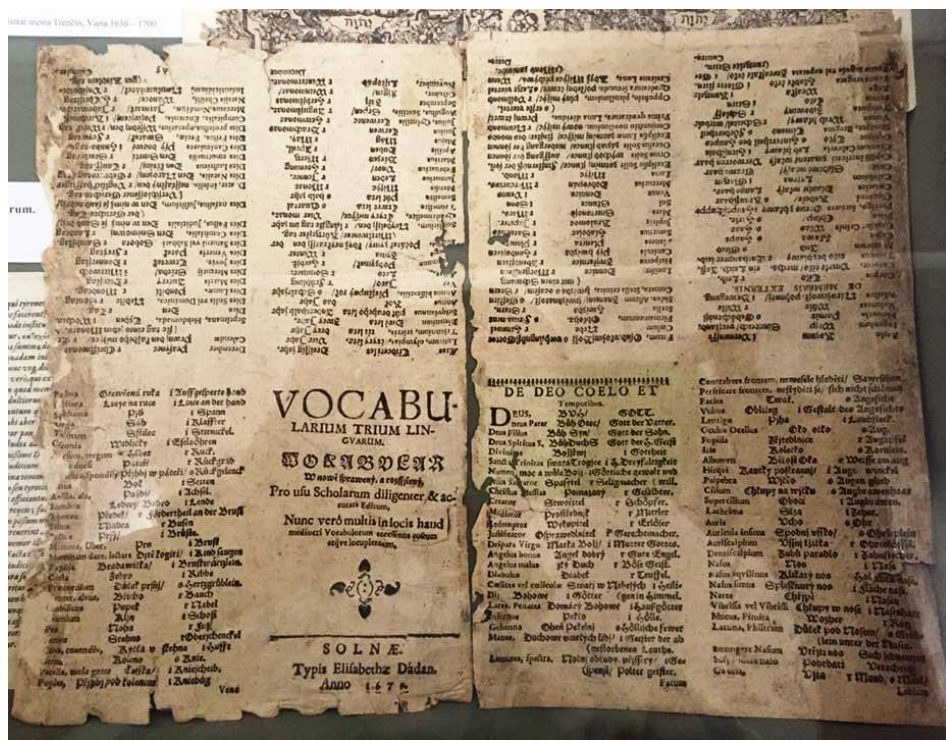
trenčiansky rektor Juraj Licy, vzdelanec Daniel Hodíkius či Mikuláš Molitoris. Asi najvýznamnejší post dosiahol evanjelický farár a rektor Daniel Dubravius. Jeho potomkovia študovali v Štrasburgu, vo Wittenbergu a v Lipsku. V druhej polovici 17. storočia je to napríklad básnik a pedagóg Peter Baroš.

V Trenčíne žila aj početná židovská komunita. V písomných dokumentoch sa prví Židia spomínajú v roku 1300. Rozsiahla migrácia židovského obyvateľstva nastala až v druhej polovici 17. storočia, keď sa na predmestí za hradbami usadzovali Židia z Moravy, najmä z okolia Uherského Brodu. Ich štvrť postupne úplne splynula s niekdajším mestečkom. Počet vyznávačov judaizmu vzrástol z 81 príslušníkov v roku 1797 na 989 v roku 1860, keď Židia tvorili približne štvrtinu trenčianskeho obyvateľstva a významne ovplyvňovali hospodársky chod mesta. V roku 1940 žilo v Trenčíne 1 619 židovských obyvateľov, ale iba 326 prežilo

holokaust. V súčasnosti má židovská komunita asi tucet členov.

Trenčín poctili svojou prítomnosťou aj viacerí panovníci, a to nielen z radov vládnucej dynastie Habsburgovcov. Ešte ako spoluvládca Márie Terézie navštívil mesto jej syn Jozef II. v roku 1779 a v roku 1805 prechádzal cez mesto ruský cár Alexander I., ktorý tiahol so svojím vojskom k Slavkovu. Ruské vojsko v počte 36 tisíc jazdcov prechádzalo Trenčínom aj v roku 1814. Cisár František Jozef I. navštívil mesto v roku 1852. Jeho armáda spolu s nepriateľskou pruskou armádou prechádzala Trenčínom v roku 1866 počas prusko-rakúskej vojny a spôsobili tu veľké škody.

Ukážka z trojjazyčného slovníka – *Vocabularium trium linguarum* z roku 1679 vytlačeného v tlačiarni Václava Vokála. Uložené v Štátnom archíve v Trenčíne, fond Magistrát mesta Trenčín, Varia 1636 – 1700.

V druhej polovici 19. storočia začali prichádzať do Uhorska bulharskí pestovatelia zeleniny. Napríklad v roku 1928 tu pôsobili 4 bulharskí zeleninári.

S priemyselnou revolúciou koncom 19. a začiatkom 20. storočia súvisí ďalší rozmach mesta. Modernizovalo sa dopravné spojenie s inými oblasťami rakúsko-uhorskej monarchie. Významným impulzom bolo vybudovanie železničného spojenia. V roku 1883 sa dobudovala trať po Žilinu a Trenčín tak získal priame železničné spojenie s Viedňou a Budapešťou a súčasne prístup k sliezskemu uhliu prepojením na košicko-bohumínsku železnicu. V roku 1888 bola dostavaná trať Trenčianska Teplá – Uherský Brod, čím sa vytvorili podmienky na ďal-

ší rozvoj spolupráce s Čechmi a v samotnom meste priaznivý predpoklad na budovanie priemyselných závodov.

Okrem odevného priemyslu sa rozvíjal i potravinársky a strojársky. V 80. rokoch 19. storočia vznikol Kornhauserov liehovar, v ktorom vyskúšali prototyp aparátu pálenice Františka Lonského, ktorý dostal patent na svoj prístroj pre celé Uhorsko. Výroba vrtákov v dielni B. Singera bola jediná v celom Uhorsku. V roku 1906 viedenský vynálezca priemyselných výbušnín značky Titanit Norbert Czeipek postavil za mestom Továreň na bezpečnostné výbušniny. Omnoho väčší úspech však mala fabrika na spracovanie vlny, ktorú v roku 1906 založili bratia Tiberghienovci zo severného Francúzska. Tento textilný podnik, ktorý od roku 1949 pôsobil pod názvom Merina, významne ovplyvnil hospodársky život mesta i smerovanie celého regiónu. Akciová spoločnosť Merina Trenčín zanikla v roku 2009, po viac ako sto rokoch existencie.

Trenčania sa ako vojaci dostali do rôznych kútov Európy. Po vypuknutí prvej svetovej vojny trenčianske pluky najskôr bojovali na frontoch v Rusku. Neskôr sa dostali aj do Srbska, Francúzska, ba dokonca i na Blízky východ. Množstvo vojakov bolo v Rusku zajatých. Po vstupe Rumunska do vojny prišlo do Trenčína okolo 600 utečencov zo Sedmohradska. V roku 1918 bolo v meste a okolí sústredených približne 6 000 navrátilcov z ruského zajatia. S Trenčínom je istým spôsobom spojená aj známa vzbura v srbskom Kragujevci v júni 1918. Totiž až 44 vojakov 71. trenčianskeho pluku sa zúčastnilo na vzbure a bolo popravených.

V roku 1939 priniesol prostějovský továrnik Jan Nehera do Trenčína odevníctvo. Vďaka jeho fabrike Nehera sa z Trenčína stalo mesto módy. Začiatky výstavy Trenčín – mesto módy sa datujú do roku 1963. Prví zahraniční vystavovatelia z Maďarska, Bulharska, Nemecka tu vystavovali v roku 1973. Na obľúbenú výstavu prichádzali návštevníci z celého Československa i okolitých krajín. Po 45 rokoch tradícia zanikla. Ešte v roku 1999 pod názvom

Ozeta vyvážal odevný podnik konfekciu takmer do 30 štátov sveta. V roku 2007 firma zanikla.

Po druhej svetovej vojne v roku 1949 vznikla Rada vzájomnej hospodárskej pomoci. Umožňovala rozvoj obchodu a medzinárodnej hospodárskej spolupráce, avšak iba s krajinami tzv. komunistického bloku. Vývoz a dovoz výrobkov trenčianskych závodov či už textilného, zbrojárskeho alebo strojárskoho priemyslu bol orientovaný na ZSSR, Česko, Maďarsko, Poľsko, Bulharsko a východné Nemecko. To isté platilo i o kultúrno-spoločenských stykoch. Organizácia zanikla v roku 1991.

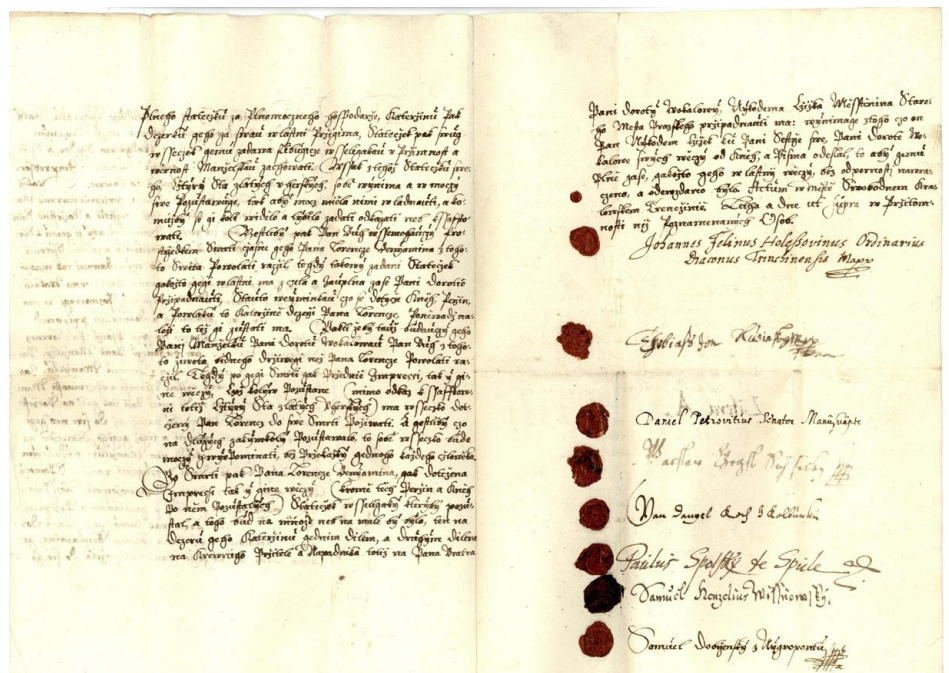
Po páde železnej opony nastáva vo všetkých smeroch nová situácia. Ide nielen o mohutný prílev zahraničného kapitálu, čo sa prejavuje hlavne v automobilovom priemysle, ale otvorili sa nové možnosti cestovania, práce, štúdia či kultúrnych stykov so zahraničím.

Pri príležitosti osláv 580. výročia udelenia kráľovských výsad mestu Trenčín v roku 1992 bola na Trenčianskom hrade podpísaná deklarácia s deviatimi európskymi mestami: s Békéscabou, Tarnowom, Kazatinom, Kragujevacom, Zadarom, Casalecchiom di Reno, Cran-Gevrierom, Táborom a Uherským Hradištom. Spoluprácu nadviazali hlavne v oblasti kultúry, vzdelávania a cestovného ruchu. V súčasnosti Trenčín rozvíja partnerské vzťahy predovšetkým s Českou republikou a Francúzskom. Výsledkom neformálnych kontaktov medzi umelcami z Trenčína a Uherského Hradišťa je každoročná výstava s názvom Stretnutie – Setkání. Francúzsku obec Cran Gevrier a mesto Trenčín spájajú tiež kultúrne kontakty, čoho dôkazom sú pravidelné filmové festivaly, ktoré sa od roku 1996 striedavo konajú v Trenčíne a v Cran-Gevrier. Uskutočňujú sa stretnutia na spoločne organizovaných odborných konferenciách, produktívna je spolupráca škôl, predovšetkým Gymnázia Ľudovíta Štúra a Lýcea Charlesa Baudelairea.

Na Trenčianskom hrade sa uskutočňujú aj rokovania na najvyššej úrovni, napr. v roku 2002 stretnutie predstaviteľov Vyšehradskej štvorky a Beneluxu. V októbri roku 2006 usporiadal Tren-

čín medzinárodnú konferenciu historických miest Mesto za hradbami – identita verzus imidž za účasti zástupcov viac ako desiatky európskych miest.

Rovnako ako pohľad späť je dôležitý aj pohľad do budúcnosti. Mesto Trenčín chce inšpirácie v tomto smere naďalej získavať aj v komunikácii s okolitými európskymi krajinami. Vďaka členstvu v Európskej únii je Slovensko od roku 2007 súčasťou Schengenského priestoru bez hraníc. Slováci si vážia, že môžu voľne cestovať a bez akýchkoľvek obmedzení sa rozhodnúť, kde chcú žiť, pracovať či študovať. V 12. roku svojho členstva je Slovensko po prvýkrát predsedníckou krajinou Rady Európskej únie. Je to výzva a zároveň veľká príležitosť.

Svadobná zmluva medzi Dorotou, vdovou po Václavovi Vokálovi, a exulantom Vavrincom Benjamínom Vodháje z roku 1647. Uložené v Štátnom archíve v Trenčíne, fond Magistrát mesta Trenčín, Varia 1636 – 1700.

Sme malou krajinou v srdci Európy a len v spolupráci s ostatnými členmi únie máme vyhliadky na lepšiu budúcnosť.

Veci okolo nás by nám nemali byť ľahostajné, pretože už dnes rozhodujeme o tom, v akom prostredí budú žiť nastupujúce generácie.

Na príklade Trenčína sme chceli poukázať na to, že Slovensko bolo po stáročia súčasťou Európy a miestom, kde sa stretávali rôzne etnické skupiny a navzájom sa ovplyvňovali a formovali. Teda nielen Trenčín, ale i územie Slovenska bolo a stále je integrovanou súčasťou Európy.

Janka Štefaničáková
Štátny archív v Trenčíne

VÝSTAVA Z CECHOVEJ TRUHLICE – CECHOVÉ PAMIATKY NA SLOVENSKU

Výstava Z cechovej truhlice – Cechové pamiatky na Slovensku otvorila tohoročnú letnú výstavnú sezónu Slovenského národného múzea – Historického múzea 13. júla 2016. Sprístupnená bude do 30. júna 2017 na III. poschodí Bratislavského hradu.

Cechy ako stavovské zoskupenia remeselných majstrov sa významne podieľali na hospodárení krajiny už od stredoveku. Skoro pol tisícročia patrili k hlavným mestotvorným prvkom, a ani ich zrušenie de jure živnostenským zákonom v roku 1872 nespôsobilo ich úplný zánik de facto. Mnohé remeslá, napriek zmene postavenia remesla a remeselníkov pod vplyvom priemyselnej prosperity krajiny, prežili dodnes. Po zrušení mali cechy možnosť, či povinnosť, odovzdať svoje symboly, nástroje a predmety do múzeí a písomnosti do archívov. Dokumentácia remesiel sa tak zachovala v bohatých zbierkach a fondoch viacerých pamäťových inštitúcií.

V poslednom období sa cechovému zriadeniu a jeho pamiatkam venuje v odbornej spisbe stále väčšia pozornosť. Štúdie o cechoch a remeslách sú súčasťou monografií o regionálnej histórii a stále častejšie sa objavujú i v odborných periodikách. Na túto tému sa v roku 2014 konala konferencia v Slovenskom národnom archíve pod názvom Remeslo má zlaté dno. Tento rok priniesol viacero podujatí venovaných remeslám a živnostiam. V dňoch 28. – 29. septembra sa konala konferencia s názvom Re-

meslá a živnosti v dejinách miest usporiadaná Štátnym archívom v Nitre, pracovisko Archív Komárno a o cechovom zriadení sa pojednávalo i na konferencii Štátneho archívu v Trnave v dňoch 22. – 23. novembra (Od cechového majstra k živnostníkovi/Remeslá, cechy a živnosti v trnavskom regióne).

S úmyslom predstaviť fungovanie cechov a remesiel v priebehu dejín širšej verejnosti výstavným projektom prišlo Slovenské národné múzeum – Historické múzeum. Na jeho pôde sa na cechy a remeslá už v minulosti „spomínalo“. Veľkolepé výstavy boli verejnosti sprístupnené v rokoch 1985 (Remeselné tradície na Slovensku v sídelnej budove Slovenského národného múzea na Vajanského nábreží, autori: Ľudmila Nemeskürthyová, Michal Kaľavský) a 1995 (Spomienky na remeslá na Bratislavskom hrade, autori: Ľudmila Nemeskürthyová, Juraj Herman – všetci autori sú svojim pôvodným vzdelaním archivári). Terajšia výstava je v poradí už tretím výstupom SNM – Historického múzea s rovnakým zameraním počas troch desaťročí a musíme zdôrazniť, že všetky mali osobitú koncepciu a výstavné prevedenie, pre návštevníkov atraktívne. Výstave predchádzal výskum a výber cechových pamiatok, na ktorom s autorom výstavy Martinom Besedičom spočiatku spolupracoval aj Juraj Herman. Na výstave sa okrem SNM – Historického múzea podieľalo 18 pamäťových inštitúcií zo všetkých regiónov Slovenska (napr. SNM – Múzeá v Martine, SNM – Spišské múzeum v Levoči, SNM – Hudobné múzeum, Múzeum mesta Bratislavy, Slovenská národná galéria,

Cechová kniha krajcirov v Prievidzi, 1687. Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, H 25082.

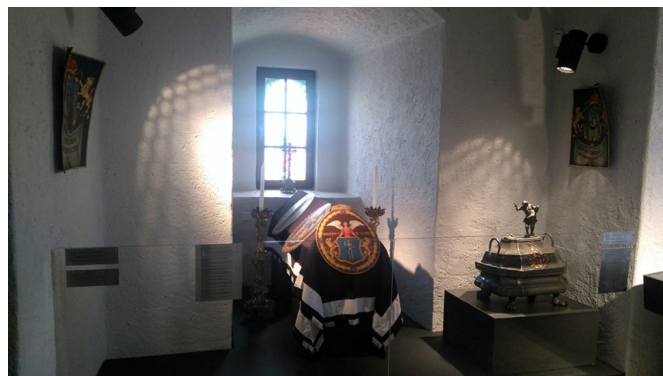

Improvizovaná schôdza cechu s typickými symbolmi a predmetmi používanými na slávnostnom zasadnutí cechu

Šarišské múzeum Bardejov, Banické múzeum v Rožňave, Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote, Múzeum v Kežmarku, Východoslovenské múzeum v Košiciach, Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí v Kremnici, Slovenské banké múzeum, Malokarpatské múzeum v Pezinku, Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici, Záhorské múzeum v Skalici) a medzi nimi aj dva archívy: Archív Slovenského národného múzea a Slovenský národný archív, ako aj súkromní zberatelia.

Na výstave je sústredených vyše tristo artefaktov s bohatou cechovou symbolikou súvisiacou so zvyklosťami a tradíciou cechov. Predstavujú cechové zriadenie a remeselnú výrobu na území dnešného Slovenska v dvoch líniách, predovšetkým z hľadiska zabezpečovania remeselnej výroby, ktorá tvorila dôležitú súčasť hospodárstva krajiny, ale tiež cech ako organizáciu, ktorá obhajovala hospodárske a sociálne záujmy svojich členov, a ktorú na výstave reprezentuje jej diplomatická produkcia. Na strane druhej, vystavené remeselné a umelecké výrobky cechových majstrov dotvárajú obraz života v cechoch a dokumentujú tiež druhovú pestrosť výrobkov niektorých pôvodne bežných remesiel, ako aj tých zriedkavých a úzko špecifických. Jednotlivé výstavné celky sú predelené textovými panelmi približujúcimi vývoj a organizáciu cechového zriadenia aj jednotlivé druhy cechových pamiatok. Po prvýkrát je pomer vystavených písomných prameňov porovnateľný s počtom trojrozmerných predmetov, pričom prezentujú všetky oblasti života v cechoch – štatúty, cechové knihy – protokoly, majstrovské, tovarišské a výučné listy, vandrovné knižky, pečatidlá, zvolávacie tabuľky, truhlice na uchovávanie cechových písomností a nádoby používané na schôdzach a oslavách zo skla, keramiky, zlata, striebra, medi i cínu.

K základným dokumentom každého cechu patrili predovšetkým štatúty – artikuly, slávnostne vyhotovené listiny vydávané najmä panovníkom, šľachtickou alebo mestskou vrchnosťou (od 18. storočia

Inštalácia pohrebu majstra aj s pohrebnými štítmí

výlučne kráľovskou kanceláriou). Artikuly potvrdzovali vznik cechu, jeho legálnosť i tradície. Upravovali správu cechu, určovali povinnosti a práva majstrov, tovarišov a učňov, stanovovali ich vzájomné vzťahy, ako aj vzťahy k mestskej samospráve či iným cechom. Medzi najstaršie vystavené patria artikuly mäsiarov vo Zvolene z roku 1562, gombikárov v Košiciach z roku 1669, ševcov v Ratkovej z roku 1614 v slovenskom jazyku, artikuly cechu ševcovských tovarišov v Jelšave schválené magistrátom v Košiciach v roku 1658 alebo listina poľského kráľa Žigmunda III., ktorou schválil cech mäsiarov zo Spišskej Novej Vsi v roku 1604 či generálne artikuly a privilégium Františka I. pre cech klobučníkov v Radvani z roku 1825 a ďalšie. Vzácnym svedectvom o fungovaní cechov sú aj cechové knihy, do ktorých sa zapisovali záznamy o prijatých a prepustených učňoch, tovarišoch a novoprijatých majstroch. Túto diplomatickú kategóriu približuje napríklad protokol záznamov cechu pivovarníkov v Košiciach z roku 1472, cechová kniha krajčírov v Prievidzi z roku 1687, cechová kniha mäsiarov v Žiline z roku 1693. Vystavené sú taktiež zoznamy majstrov, napríklad kožušníkov v Slovenskom Pravne z roku 1743 a ďalšie. Do cechových kníh sa zapisovali významné udalosti cechu aj účtovné záznamy, príkladom sú účtovné záznamy cechu mlynárov z panstva Červený Kameň pochádzajúce z roku 1595, alebo do roku 1658 hlásiaca sa cechová kniha súkenníkov v Trenčíne. Nemenej zaujímavým prameňom je listina obsahujúca cenové obmedzenia remeselných výrobkov a prác vo Zvolene z roku 1812, zoznamy prijatých majstrov z roku 1823 v Tisovci i prisahy cechových funkcionárov z roku 1824. Pri skupine svedectiev o cechovej príslušnosti a počestnom pôvode spomenieme napríklad listinu cechu hrnčiarov v Budmericiach z roku 1847 alebo svadobné oznámenie majstra cechu kováčov v Banskej Bystrici z roku 1819, pozvánku cechmajstra na schôdzu i bál cechu mäsiarov vo Zvolene z roku 1866.

Pexeso vytvorené z typických a efektných prvkov z vystavených cechových dokumentov a predmetov

Na výstave sú bohato zastúpené majstrovské, tovarišské, výučné listy a pracovné vysvedčenia, ktoré dostávali v slávnostnom vyhotovení učni po uplynutí doby učenia a tovariši ako svedectvo o vzornej službe v dielni majstra počas povinnej vandrovky či majstri, keď ich prijali do cechu (často s vedutou mesta a pečatou či odtlačkom pečate cechu alebo pečatí jeho zástupcov). K najstarším na výstave patrí výučný list vydaný združeným cechom sochárov, kamenárov a murárov v Levoči z roku 1619. Z toho istého roku pochádza i výučný list zlatníckeho tovariša vydaný cechom zlatníkov v Košiciach. Majstrovstvo známeho zlatníckeho majstra Jána Silášiho (Szillásy) z Levoče dokladá jeho vlastnoručne podpísané pracovné vysvedčenie ako zlatníckeho tovariša vydané zlatníckym cechom v Levoči z roku 1781. K správaniu tovarišov počas vandrovky podávali svedectvá i farári. Návštevníkov iste zaujme svedectvo evanjelického farára, známeho básnika a autora Maríny, Andreja Braxatorisa – Sládkoviča o navštevovaní náboženskej výchovy pre učňa hrebenárskeho cechu v Radvani z roku 1869.

Do mozaiky dokumentov zo života cechov patria nepochybne vandrovné knižky, ktoré od roku 1816 vydávali podľa nariadenia Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady vandroujúcim tovarišom. Sú cenným svedectvom o vandrovke tovariša. Vandrovné knižky obsahovali údaje nielen o vandrovke, ale aj potvrdenia majstrov, u ktorých tovariši pracovali a základné osobné údaje o tovarišovi.

Vo veľkom počte sú na výstave zastúpené jedinečné renesančné cechové pečatidlá zo 16. a 17. storočia. Vystavené pečatidlá, pečatné prstene majstrov či razidlá sú kolekciou prezentujúcou typy pečatidiel, rôznorodosť cechov a ich cechových znamení. Jediné

nečné kúsky pochádzajú napríklad z Košíc, pečatidlá cechu medikováčov z roku 1595 a cechu kováčov z roku 1596. Vystavené sú i pečatidlá z Bardejova – krajčírov z roku 1561, pivovarníkov z roku 1589 i mäsiarov z rokov 1616 a 1629. Zo 16. storočia sa zachovali napríklad pečatidlá cechu mäsiarov z roku 1558 a zlatníkov z Banskej Bystrice z roku 1598. Sedemnásťte storočie prezentujú pečatidlá kúpeľníkov v Bratislave z roku 1633 a bratislavského Podhradia z 18. storočia. V Bratislave sú doložené i sitári pečatidlom z roku 1647, sedlári v Kežmarku (1614), povrazníci v Prešove (1616), mäsiari v Banskej Štiavnici (1619), ševci v Senici (1621), čižmári v Brezne (1690), hrnčiari v Senici (1634), kožušníci v Žiline (1648), krajčíri a gombikári v Skalici (1666), klobučníci v Radvani (1734), v Bratislave hrebenári (1741) a klinciari (1742), mlynári v Nitre (1779). Pečatidlo združeného cechu hrnčiarov puškárov, kováčov, kolárov a stolárov vo Veľkých Levároch pochádza z roku 1781 a pozoruhodné pečatidlo ihlárov v Kežmarku z roku 1816. Do skupiny pečatidiel patria aj pečatné prstene majstrov, napríklad osobné pečatidlo majstra súkennického cechu v Žiline z roku 1744. Odtlačkom cechovej pečate sa potvrdzovala pravosť a pôvod dokumentu a výrobku. Odtlačky pečatidiel sa nachádzajú predovšetkým na slávnostných vyhotoveniach majstrovských a výučných listov, cechových listinách, niekedy na štatútoch. Pečatou sa potvrdzoval zápis o službe tovariša vo vandrovnjej knižke, overovali sa ňou účtovné doklady, kvitancie či obligácie. Medzi vystavené unikáty patrí najmä pečať s clonou, ktorá je odtlačkom najstaršieho zachovaného cechového pečatidla z územia dnešného Slovenska – cechu zlatníkov v Košiciach z roku 1476.

Druhá časť výstavy ponúka rozsiahly počet rozličných druhov cínových, medených, keramických a sklenených nádob, najmä fajansové krčahy a taniere, kotlíky, kahance, karafy, hrnce, panvice i vzácne ceremoniálne nádoby z drahých kovov, ktoré zohrávali významnú reprezentatívnu úlohu vo fungovaní cechu. Medzi najvzácnejšie patria pozlátené nádoby ako renesančný pokál cechu murárov a kamenárov z Bratislavy z roku 1650, pohár ševcov z roku 1652, ale aj strieborný pokál cechu mäsiarskych tovarišov v Bratislave z roku 1724, strieborný pohár cechu ševcov v Krupine z roku 1712, fajansový džbán čižmárov z roku 1863 v Skalici, cínová fľaša cechu pekárov v Pezinku z roku 1734 a iné. Návštevnícku verejnosť iste upútajú zvolávacie tabuľky zo 17. až 19. storočia. Slúžili na zvolávanie majstrov cechu v mene cechmajstra na schôdzu, bohoslužbu, pohreb alebo procesiu, prípadne sa odovzdávali iné úradné správy. K najvzácnejším patrí zvolávacia tabuľka reme-

nárov a sedlárov v Bardejove z roku 1647, pozlátená zvolávacia tabuľka krajčírov v Levoči s datovaním do roku 1751, alebo tabuľka s menami a puncovnými znakmi bratislavských zlatníkov vyhotovená z medi v roku 1820 a mnohé iné.

Najdôležitejšiu úlohu pre cech mala cechová truhlica, v ktorej sa uchovávali všetky písomnosti, pečatidlo i financie. Truhlica svojím umeleckým stvárnením a výzdobou odrážala význam cechu a jeho ekonomickú silu, bola symbolom morálnej, materiálnej a profesionálnej súdržnosti cechu. Bývala uložená v cechovom dome u cechmajstra. Vystavené exponáty truhlíc sú výberom z 350 zachovaných pamiatok na Slovensku od 16. – 19. storočia. Najstaršou vystavovanou je renesančná truhlica cechu kožušníkov v Pezinku z roku 1655. Návštevníkov zaujmú všetky, napr. truhlica cechu súkenníkov v Modre z roku 1660 alebo truhlica rukavičkárov z Bratislavy z roku 1711.

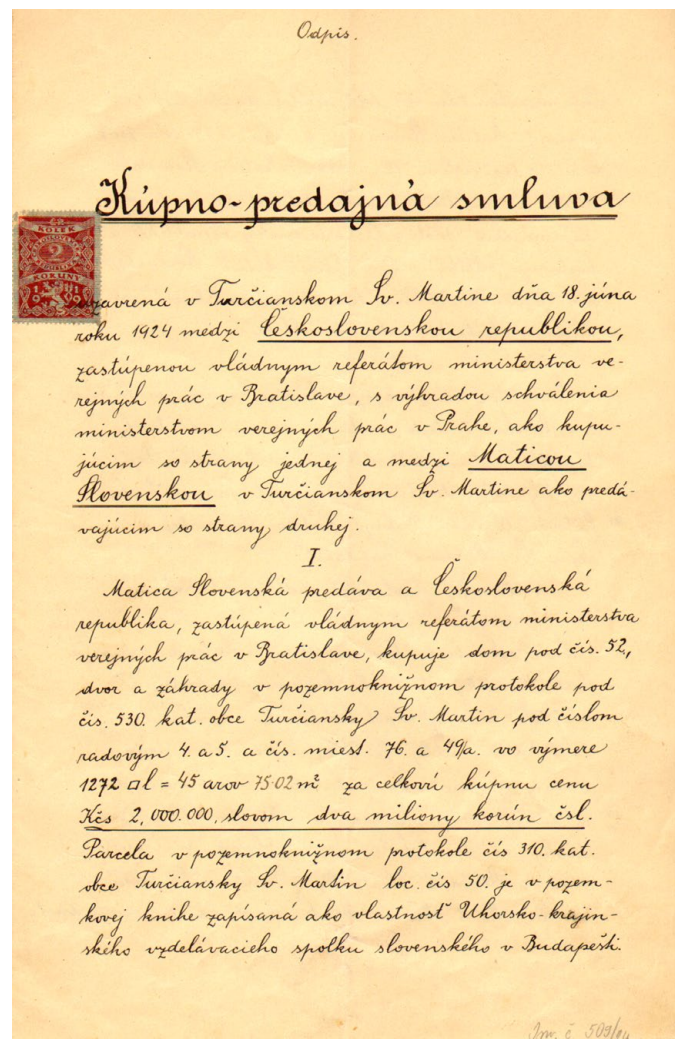
Múzeá zvyknú obvykle pri prezentovaní remesla využiť naturalizovaný spôsob vystavenia dochovaných konkrétnych predmetov v remeselníckej dielni, avšak tu bolo zvolené iné riešenie zobrazenia napodobením stredovekej rytiny kombinovanej so zachovanými pamiatkami. Vizuálne priblíženie života cechu predstavuje prototyp cechovej dielne kováčov a improvizovaná schôdza cechu s typickými symbolmi a predmetmi používanými na slávnostnom zasadnutí cechu. Na cechovej schôdzi nemohla chýbať cechová truhlica s cechovými dokumentmi a pečatidlom, zvolávacia tabuľka, pitné a iné nádoby a pod. Sociálny a náboženský život členov cechu znázorňuje na výstave pohreb majstra aj s pohrebnými štítmí. Výstavou sa tiahne tiež interaktívna časť venovaná detským návštevníkom. Ide o vzdelávací program nazvaný Život v cechu. Jeho súčasťou je i Vandrovná knižka pre ..., ktorá obsahuje okrem iného aj obrazovo-textovú napodobeninu cechového výučného listu. Mladšie deti sa môžu naučiť niečo o cechoch hravou formou aj pomocou pexesa vytvoreného z typických a efektných prvkov z vystavených cechových dokumentov a predmetov.

Výstava podáva komplexný prehľad o cechovom zriadení počas jeho päťstoročnej existencie. Je informačnou bázou pre každého návštevníka i tých, ktorí sa tejto problematike venujú odborne, pretože viaceré artefakty sú sprístupnené verejnosti po prvý raz. Napokon katalóg z výstavy, ktorý onedlho vyjde knižne, zaiste obohatí výskum v tejto oblasti hospodárskych dejín Slovenska.

Elena Machajdíková
Archív SNM

VÝSTAVA K 90. VÝROČIU DRUHEJ BUDOVY MATICE SLOVENSKEJ

V tomto roku pripravil kolektív Archívu Matice slovenskej, na čele s riaditeľom a autorom scenára Pavlom Madurom a za odbornej spolupráce historika Rastislava Moldu zo Slovenského historického ústavu Matice slovenskej, panelovú výstavu pod názvom 90. výročie slávnostného otvorenia druhej budovy Matice slovenskej (1926 – 2016). K výstave vyšiel rovnomenný katalóg. Práve v tejto budove, pre verejnosť známej ako druhá matičná budova, sídli aj pracovisko špecializovaného matičného archívu. Príbeh budovy je zachytený na 13 výstavných paneloch, rozdelených do šiestich tematických okruhov. Vernisáž výstavy sa konala 17. augusta 2016 priamo v historických priestoroch budovy a bola súčasťou Národných matičných slávností venovaných spomienke 100. výročia úmrtia Svetozára Hurbana Vajanského. Zvyšok Slovenska ju uvidí ako putovnú.

Prvá strana odpisu kúpno-predajnej zmluvy, uzatvorenej 18. júna 1924 medzi Československou republikou a Maticou slovenskou. Foto: Archív MS.

Všetky archívne dokumenty zverejnené na paneloch sú uložené v našom matičnom archíve v Martine. Najviac z nich poskytuje hlavne fond Matica slovenská II., 1919 – 1948, v ktorom je uchovaná spisová agenda k priebehu súbehu na novú matičnú budovu, ako aj časť súťažných návrhov, informácie o výstavbe, slávnostiach polozenia základného kameňa budovy i jej slávnostného otvorenia. Chronologicky usporiadané informácie prináša kniha zápisníc zo zasadnutí výboru a z valných zhromaždení Matice slovenskej 5. 8. 1919 – 9. 12. 1936. Zbierka fotodokumentáčného materiálu Matice slovenskej (19. – 21. st.) predstavuje početné fotografie, medzi nimi historické snímky budovy, jej výstavby i interiéru.

Prvý tematický okruh výstavných panelov s názvom Matica slovenská v novej republike a potreba nového sídla približuje základné informácie o prvej sídelnej budove Matice slovenskej, postavenej v 19. storočí, dnes národnej kultúrnej pamiatke, o jej vrátení Matici po roku 1919, ako aj o skutočnosti, že už kapacitne novému smerovaniu a plánom nepostačovala. Hneď na prvom výborovom zasadnutí v auguste 1919 sa venovala pozornosť otázke novej budovy. Presadil sa koncept odpredaja budovy

štátu a vybudovania novej sídelnej budovy. Po vyjednávaní so štátom v rokoch 1921 – 1924 Ministerská rada Československej republiky roku 1924 schválila kúpu starej budovy za 2 000 000 Kčs bez akýchkoľvek zrážok. Významný je zachovaný odpis kúpno-predajnej zmluvy, uzatvorenej 18. júna 1924 medzi Československou republikou a Matiou slovenskou. Po jej predaji bolo matičné vedenie

postavené pred náročnú úlohu: vybudovať novú sídelnú budovu.

V ďalšom tematickom okruhu panelov Súbeh na novú budovu Matice slovenskej je predstavený výber uchovaných veľkoformátových súťažných návrhov z prvého aj

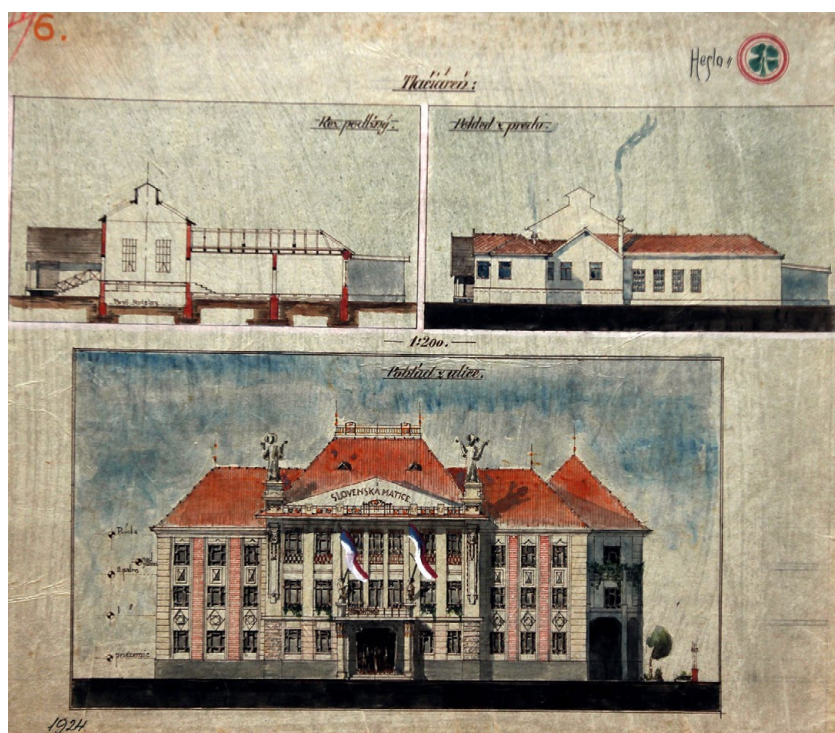
druhého kola súťaže. Panely približujú priebeh architektonickej súťaže a predstavujú jednotlivé súťažné návrhy. Do prvého kola súťaže bolo prihlásených osem návrhov. Porota však neodporučila zakúpiť ani jednu prácu, preto bola súťaž prakticky bezvýsledná. Matičné vedenie sa rozhodlo vypísať novú súťaž, o ktorej výsledku rozhodovala užšia porada. Komisia napokon vybrala druhý návrh Jána Palkoviča (zo štyroch predložených) s určitými korektúrami v pôdoryse a členení budovy. Záujem o štúdium súťažných návrhov na druhú matičnú budovu sa u bádateľskej verejnosti prejavuje dodnes.

Slávnosť polozenia základného kameňa nového sídla, ktorá sa konala 13. augusta 1924 počas augustových slávností v Turčianskom Sv. Martine, približuje tretí tematický okruh výstavy. Symbolické bolo vloženie pamätnej listiny Budúcim pokoleniam do základného kameňa. Jej text zachovaný len z odpisu je sprítomnený na paneli. Listina obsahovo zachytáva históriu odpredaja starej a stavbu novej budovy, približuje prehľad o stave správy a činnosti vtedajšej Matice. Do základného kameňa bol vložený aj list prezidenta republiky a protektora Matice Tomáša G. Masaryka, v ktorom vyjadril presvedčenie, že „Matica Slovenská zostane matkou slovenskému duchovnému životu“.

Štvrtá časť sa venuje Výstavbe novej sídelnej budovy. Pôvodne mala byť budova dokončená do 1. augusta 1925. Termín nebol dodržaný z dôvodu roč-

„Matica slovenská! Aké málo som o nej vedel a koľkými emóciami ma zaliala, keď som v budove jej ústredia v Martine prvý raz vkročil do miestnosti, kde som mal vykonávať funkciu referenta Filozofického odboru!“

Alexander Hirner: Matičná myšlienka

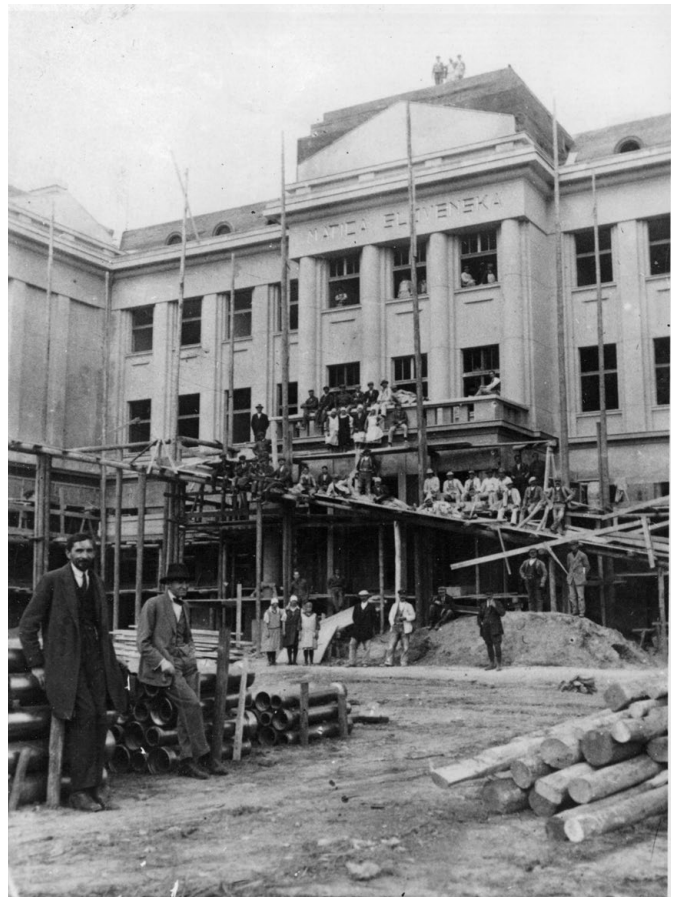
Návrh na nové sídlo a tlačiareň Matice slovenskej z prvého súbehu s heslom Ďatelinový štvorlístok v červenom kruhu. Foto: Archív MS.

ného predĺženia stavebných prác, ktoré vykonával staviteľ Stanislav Zachar z Vrútok. Stavbu projektovala staveľská firma Hlavaj-Palkovič-Uličný z Turčianskeho Sv. Martina. Stavebným dozorom bol poverený Jozef Hlavaj. Pravdepodobne dosiaľ nepublikovanou informáciou je, že prvý výkop stavby urobil matičný správca Jozef Škultéty 7. októbra 1924 o 10. hodine so slovami „Bože pomáhaj!“ Panel dopĺňajú dobové fotografie s robotníkmi na lešení a stavebné plány budovy.

Slávnostné otvorenie druhej budovy sa konalo 29. augusta 1926, posledný deň tradičných augustových slávností. Na dvoch paneloch je podrobne zachytený program celého podujatia. Na slávnosti bol podľa dobových odhadov prítomný 15-tisícový dav a stretlo sa tu mnoho reprezentantov politického, cirkevného a kultúrneho života. Slávnosť svojou účasťou poctil aj prezident republiky Tomáš G. Masaryk, ktorý prehovoril k davu po slovensky. Pred budovou odhalili aj pomník Svetozára Hurbana Vajanského. Podujatie pokračovalo slávnosťou otvorenia Štefánikovho ústavu a veľkolepou národopisnou slávnosťou.

Výstavu uzatvára trojica panelov s názvom Deväťdesiat rokov druhej matičnej budovy (1926 – 2016). Tematický okruh približuje dôležitú úlohu budovy v dejinách Matice slovenskej. Druhá matičná budova bola deväťdesiat rokov svedkom mnohých významných udalostí. Aj keď ide o dlhšie časové obdobie, autori sa snažili o čo najkomplexnejší výber fotografií a textu. Sú tu predstavené dobové zábery zamestnancov na svojich pracoviskách, interiéru budovy a mnohé iné. Významné boli celoštátne oslavy storočnice vzniku Matice slovenskej roku 1963. Matica získala pri tejto príležitosti vysoké štátne vyznamenanie – Rad republiky. Roku 1963 bola budova vyhlásená za kultúrnu pamiat-

Robotníci na lešení pri dokončovacích prácach na novej budove Matice slovenskej. Foto: Archív MS.

ku, od roku 2002 je národnou kultúrnou pamiatkou. Okrem administratívnej budovy sa vyhlásenie vzťahuje aj na oplotenie, záhradu a pamätnú tabuľu 48 umučeným účastníkom SNP. Na pôdu druhej matičnej budovy vkročilo mnoho významných osobností, o čom svedčia zápisy v pamätných knihách návštev ako aj bohatý fotografický materiál. Za všetkých spomeňme aspoň prezidentov Tomáša G. Masaryka, Edvarda Beneša, Ludvíka Svobodu, Antonína Novotného, Gustáva Husáka, Václava Havla, Michala Kováča, Rudolfa Schustera, Ivana Gašparoviča a predsedu Federálneho zhromaždenia ČSFR Alexandra Dubčeka.

Druhá budova Matice slovenskej bola sprvoti ťažiskom matičného života v rokoch 1926 – 1975, ktoré sa potom prenieslo do tretej budovy na martinskej Hostihore, a to až do prijatia tzv. knižničného zákona roku 2000, odčlenení Slovenskej národnej knižnice od Matice a využívania danej budovy výhradne SNK. Matičiari sa „vrátili“ do vlastnej druhej sídelnej budovy. Tá je podnes pulzujúcim srdcom matičného organizmu a sídlom nášho matičného archívu.

Druhá budova Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine s architektom Jánom Palkovičom a staviteľom Stanislavom Zacharom, 1926. Foto: Archív MS.

KONFERENCIA A OTVORENIE VÝSTAVY ČO SA STALO V REGIÓNE PRED STO ROKMI? V ŠTÁTOM ARCHÍVE V NITRE, PRACOVISKU ARCHÍV ŠAĽA

S jeseňou prichádza nielen chladnejšie počasie, ale aj obdobie konferencií, prednášok a otvorení rôznych výstav. Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa, v roku 2016 patril medzi tie z mála archívov na Slovensku, ktoré jesenné obdobie využili na prezentovanie archívneho dedičstva pre širokú laickú a odbornú verejnosť. Dňa 9. septembra 2016 pripravil medzinárodnú konferenciu spojenú s otvorením výstavy na tému Čo sa stalo v regióne pred sto rokmi? Podujatie podporil Úrad vlády SR a Nitriansky samosprávny kraj.

V tomto roku sme upriamili pozornosť na udalosti odohrávajúce sa v roku 1916. Bol to tretí rok prvej svetovej vojny, ktorá zásadnou mierou ovplyvnila politické, hospodárske či spoločenské dianie na celom svete. Výrazne sa podpísala aj na živote v Rakúsko-Uhorsku a v rámci neho aj v dnešných okresoch Šaľa, Galanta a Dunajská Streda. Okrem toho v roku 1916 nastali zmeny v riadení Rakúsko-Uhorska. Smrťou cisára Františka Jozefa I. a následnou korunováciou Karola IV. vznikla nová situácia v krajine.

Konferencia sa konala v priestoroch archívu, ktorý disponuje vlastnou konferenčnou miestnosťou od roku 2008. Na úvod vedúca Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Šaľa, PhDr. Veronika Nováková, PhD., pozdravila všetkých zúčastnených a upriamila pozornosť na udalosti roku 1916, ktoré sa stali podnetom na uskutočnenie konferencie a výstavy. Svojou účasťou konferenciu poctili Ing. Helena Psoťová, vedúca kancelárie riaditeľa Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja, pracovníci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, odboru archívov a registratúr, zahraniční hostia – naši kolegovia archivári z Maďarska, slovenskí archivári a tiež regionálni historici, najmä učители.

Príspevky na konferencii boli rozdelené do dvoch blokov. Prvý blok bol venovaný referátom zahraničných hostí a druhý prednáškam domácich prednášajúcich.

Úvodný referát Mgr. Martina Gareka, PhD. podal prehľad o roku 1916 na Slovensku, o svetových bojiskách a vojenských operáciách. Nasledovala prednáška o Uhorskom kráľovskom 39. honvédskom pešom pluku a Sedmohradsku v roku 1916 Dr. Gottfrieda Barnu, archivára z Nyíregyházi. Tímea Karika, archivárka z Veszprému, v príspevku Čítaj

mamka môj list písaný krvou predstavila možnosti využitia dokumentov vzniknutých pri vybavovaní agendy vojnových podpôr poskytnutých úradmi v Uhorsku. Pomoc sa týkala nielen vojakov, ktorí boli zranení, ale aj vdov, sirôt a ďalších rodinných príslušníkov, ako napr. starších, nevládných rodičov, ktorí prišli o svojich synov na bojiskách. Prednáška bola doplnená bohatým obrazovým materiálom.

V druhej časti konferencie ako prvá vystúpila Veronika Nováková, ktorá prostredníctvom archívnych prameňov a dobovej tlače ilustrovala dianie v okresoch Šaľa, Galanta a Dunajská Streda v roku 1916. Predstavila krátke životopisy poslancov uhorského snemu pochádzajúcich z regiónu, priblížila hlavných županov a podžupanov Bratislavskej a Nitrianskej župy, ako aj služných jednotlivých okresov. Zaoberala sa aj celkovou po-

PhDr. Veronika Nováková, PhD. referovala o dianí v okresoch Šaľa, Galanta a Dunajská Streda v roku 1916

Otvorenie výstavy Čo sa stalo v regióne pred sto rokmi?

litickou a hospodárskou situáciou na Matúšovej zemi a Žitnom ostrove. Na záver predstavila niekoľko zaujímavostí z dobovej tlače. Nasledovala prednáška Mgr. Judity Szekeresovej Kováčsovej o verejnom zdravotníctve v regióne. Okrem platných zákonov týkajúcich sa zdravotníctva oboznámila účastníkov s najčastejšie sa vyskytujúcimi epidémiami a chorobami v roku 1916. Predstavila lekárske obvody, okresných a obvodných lekárov v regióne a pozornosť venovala aj posádkovým nemocniciam, ktoré vznikli vo vojnových rokoch na pomoc zraneným. Mgr. Hildegarda Pokreis prezentovala problematiku školstva v regióne v spomínanom roku 1916. Poskytla prehľad o platných zákonoch a nariadeniach, ktoré sa týkali školstva i zaujímavostiach, ktoré prinieslo toto ťažké obdobie aj pre deti.

Po ukončení konferencie bola otvorená výstava s rovnomenným názvom na prvom poschodí archívu. V mene odboru archívov a registratúr predniesla krátky príhovor Mgr. Monika Péková a po nej PhDr. Veronika Nováková, PhD. predstavila samotnú výstavu rozdelenú na štyri tematické časti. V prvej prináša pohľad na udalosti roku 1916 vo svete a Uhorsku. Okrem vojenských udalostí sa pripomína aj 100. výročie úmrtia cisára Františka Jozefa I. a korunovácia posledného uhorského kráľa Karola IV. V tejto časti majú návštevníci možnosť vidieť krátke dokumentárne filmy o pohrebe Františka Jozefa I., ako aj korunováci posledného uhorského kráľa. Ďalšia časť prezentuje dokumenty zo života samospráv, zoznamy richtárov a notárov miest a obcí, rovnako aj dokumenty z každodenného života. Tretia časť výstavy je venovaná školstvu. Štvrtá poukazuje na dobročinné podujatia v regióne, ktoré boli organizované nielen Červeným krížom, ale aj ďalšími celokrajinskými organizáciami alebo samosprávami. V tejto časti výstavy sú prezentované tiež dokumenty, ktoré predstavujú zdravotníctvo v roku 1916, zverejnené sú mená lekárov a rôzne štatistiky zo zdravotníctva. V poslednej časti návštevníkov zaujmú ukážky dobovej reklamy, módy či stravovacie zvyklosti, recepty na hospodárne využitie surovín.

Výstava bude otvorená do 31. júla 2017. Dúfame, že okrem žiakov, študentov a laickej verejnosti z nášho regiónu si ju prezrú aj kolegovia archivári, ktorých touto cestou srdečne pozývame na jej prehliadku.

*Judita Szekeresová Kováčsová
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šála*

MLADŠIA FRAKNÓOVSKÁ VETVA ESTERHÁZYOVCOV: PANSTVÁ A OSOBNOSTI

Po roku sa v Senci opäť zišli znalci osudov členov aristokratického rodu Esterházyovcov i laická verejnosť so záujmom o históriu. Dňa 13. septembra 2016 sa vo veľkej sále Základnej školy Alberta Molnára Szencziho uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia venovaná osobnostiam a panstvám mladšej fraknóovskej vetvy Esterházyovcov.

Esterházyovský erb

Konferenciu otvoril a účastníkov privítal Gábor Strešňák, riaditeľ Mestského múzea v Senci, ktoré bolo hlavným organizátorom podujatia.

Úvodná prednáška Györgya Laczavíka (Maďarský národný archív – Krajinský archív v Budapešti) bola zameraná na archívne fondy Esterházyovcov uložené v Krajinskom archíve Maďarského národného archívu (MNL – OL). Predstavil dve vetvy mladšej fraknóovskej (grófskej) vetvy rodu (zakladateľ František /1641 – 1683/, syn palatína Mikuláša Esterházyho /1583 – 1645/) z Taty a Bernolákova (Čeklís). Zakladateľom tatajskej vety bol diplomat Mikuláš Esterházy (1711 – 1764), ktorý vlastnil panstvá v Tate a Gesztesi. Tzv. čeklísku vetvu založil jeho brat, kancelár František (1715 – 1785), majiteľ panstiev v Bernolákove a Šintave. Písomnosti čekliskej línie rodu sú uchovávané v Slovenskom národnom archíve a vetvy z Taty v MNL – OL. Táto vetva sa v 19. storočí rozdelila na tri ďalšie vetvy z Taty, Csákváru a Pápy. V Pápe začali dokumenty usporáďovať už v roku 1790, ale pred rokom 1848 časť archívu odviezli do Taty a po roku 1875 bol vyčlenený z rodového archívu v Pápe aj archív panstva Csákvár, ktorý mal rozlohu až 56 016 kat. jutár. Archív Esterházyovcov z Taty bol uložený v MNL – OL v roku

Interiér Katedrály sv. Jána Krstiteľa v Trnave. Svätýňa zobia pohrebne štíty Esterházyovcov.

1848. Ide o fondy so signatúrou P 197 – P 213 (85,96 bm), v ktorých sú materiály zoradené podľa vecných skupín a bádatelia tu nájdu aj množstvo spisov k ďalším uhorským rodom (Batthyány, Nyáry a i.), či šintavskému panstvu. Vo fondoch P 216 – P 228 sú osobné spisy krajinských hodnostárov z rodu Esterházyovcov. V roku 1952 sa do MNL – OL dostali aj fondy Esterházyovcov z Csákváru (66,28 bm) pod signatúrami P 185 – 196, P 1429, ktoré okrem fondu P 185 spracovali už archivári v MNL – OL. Pôvodne až 30 bm mal fond vetvy z Pápy, ktorý prevzali do MNL – OL po druhej svetovej vojne, no už počas revolúcie v roku 1956 bola značná časť poškodená. Do súčasnosti sa zachovalo len 8,72 bm archívneho materiálu pod signatúrami P 983, P 1216 a P 1540. V rodovom archíve sa nachádzalo aj 8 stredovekých listín a mapy, ktoré sú dnes súčasťou Zbierky máp S 18. Z pôvodného archívu v Pápe sú spisy panstiev Pápa, Ugod a Devecser v rozsahu 1 bm uložené pod inventárnym číslom XI. 602 a – c v župnom archíve vo Veszpréme. K uvedeným archívnym fondom sú vypracované pomôcky, ktoré sú prístupné aj na internetovom portáli hungaricana.hu.

Henrieta Žažová (Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave) poukázala na spojitosti medzi členmi esterházyovskej rodiny s historickou Trnavskou univerzitou (1635 – 1777). Už pri zrode Trnavskej univerzity stál palatín Mikuláš Esterházy. Vďaka jeho mecénstvu môžeme dodnes v Trnave obdivovať skvost ranobarokovej sakrálnej architektúry a výtvarného umenia, arcibiskupskú katedrálu sv. Jána Krstiteľa, v krypte ktorej sú pochovaní niekoľkí členovia Esterházyovského rodu. Mnohí významní hodnostári z radov tejto aristokratickej rodiny študovali v Trnave a podporovali vydávanie odborných či náboženských prác tlačených v univerzitnej tlačiarňi. Na mieste pôvodného mestského paláca Es-

terházyovcov v Trnave stojí dnes budova bývalého seminára sv. Štefana, ktorého výstavbu spolufinancovali. Zánik Trnavskej univerzity je spätý s osobou kancelára Františka, člena študijnej komisie, ktorá odporučila presťahovanie univerzity do Budína.

Následne vystúpil hostiteľ Gábor Strešňák s prednáškou o majetkových akvizíciách a premyslených delbách majetkov členov fraknóvskej vetvy Esterházyovcov v 17. a 18. storočí. Synovia palatína Mikuláša – František a Pavol (1635 – 1713) – spísali 11. novembra 1660 dohodu, na základe ktorej sa Pavol stal majiteľom panstiev s centrami v rakúskom Eisenstadte (maď. Kismarton) a Forchtensteine (maď. Fraknó) a František získal Šintavu, Pápu, Ugod, Devecser. Druhá zmluva bola podpísaná v Trnave 27. mája 1670 medzi spomínanými bratmi o nájme šintavského panstva Pavlom. Františkovi synovia, krajinský sudca Jozef (1682 – 1748) a kráľovský taverník František (1683 – 1754) podpísali dohodu o delbe majetkov v kaštieli v Senci, na mieste ktorého v súčasnosti stojí ZŠ A. Molnára Szencziho, 1. januára 1713. Jozefovi pripadlo Bernolákovo a Františkovi Šintava.

V zastúpení bol prečítaný referát Évi Márie Fülöp (Župné múzeum Domonkosa Kunyho v Tate). Zamerala sa na získavanie majetkov v 18. storočí a delby medzi synom krajinského sudcu Jozefa – Jozefom ml. a synmi jeho brata, kráľovského taverníka Františka – diplomatom Mikulášom, kancelárom Františkom a biskupom Karolom v roku 1759. Ich potomkovia, synovia Mikuláša (1775 – 1856) si panstvá rozdelili v roku 1875. Mikuláš František (1804 – 1885) získal Tatu, Pavol (1805 – 1877) Pápu, Ugod a Devecser, Móric Mikuláš (1807 – 1890) panstvá Csákvár a Gesztes. E. M. Fülöp upozornila, že v 19. storočí boli už presne určené dedičské práva členov rodu.

Barnabás Szekér (Univerzita Eötvösa Loránda, Ústredný archív rehole piaristov v Budapešti) sústredil pozornosť na kancelára Františka a jeho fundátorskú činnosť. Založil sirotinec v Tomášikove a senecké *Collegium oeconomicum*, ktoré bolo umiestnené v kaštieli. Vyučovali tu piaristi a hneď po založení v roku 1763 bola škola odovzdaná do rúk štátu. Dohľad nad chodom školy tak vykonávala Miestodržiteľská rada a štipendijný fond. V roku 1764 školu navštívil kancelár s manželkou a v lete aj panovníčka Mária Terézia. V tomto roku založil František Esterházy aj gymnázium v Tate. Senecké kolégium v roku 1776 postihol požiar a bolo presťahované do Taty, no zakrátko v roku 1780 škola zanikla.

Mónika Kövesdi (Župné múzeum Domonkosa Kunyho v Tate) priblížila umelcov, ktorí pracovali pre Esterházyovcov z Taty. Mecénstvo odzrkadľova-

lo spoločenský status objednávateľa, jeho kontakty, vzdelanostnú úroveň a finančné zázemie. Krajinský sudca Jozef dal v Tate v rokoch 1746 – 1748 postaviť kapucínsky kostol, pre výzdobu ktorého sám vyberal umelcov. Diplomát Mikuláš sa snažil pretvoriť kaštieľ v Tate v štýle petrohradského baroka a Jozef Mikuláš (1836 – 1897) zase prebudovať na hrad. Na jeho objednávku nakreslil interiér divadla v Tate známy rakúsky maliar Gustáv Klimt v roku 1893, keď jediný raz navštívil Uhorsko.

Dejiny tlačiarne v Jágri v rokoch 1755 – 1804 boli predmetom výskumu Attilu Veróka (Univerzita Karola Esterházyho v Jágri). Prvým tlačiarom v biskupskej tlačiarňi bol Royer, ktorý pôsobil aj v Bratislave, Pezinku či Trnave. V roku 1758 prevzal od Royera tlačiareň jeho švagor Karl Jozef Bauer. Ten mal však veľké dlhy, ktoré uhradilo Jágerské biskupstvo, čím sa aj vybavenie stalo vlastníctvom biskupstva a 3. mája 1766 sa tlačiareň stala výlučne cirkevnou. Najväčší rozkvet zažila počas pôsobenia biskupa Karola Esterházyho (1761 – 1799).

Anton Nagy (Univerzita Karola Esterházyho v Jágri) analyzoval vydavateľskú činnosť jágerskej biskupskej tlačiarne v rokoch 1766 – 1800. Dodnes je z tohto obdobia známych 809 tlačí prevažne v latinčine a maďarčine, len 1 dielo vytlačili v slovenčine. Za čias biskupa Karola Esterházyho bolo ročne vydaných priemerne 22 diel. Väčšinou išlo o vysokoškolské tlače, náboženskú literatúru, diela z histórie, lekárskeho vied, poľnohospodárstva či poéziu.

Príspevok k dejinám esterházyovskej seniorátnej knižnice v Bernolákove predniesol Radoslav Ragač (SNA). Knižnica vznikla v 1. tretine 18. storočia v kaštieli v Bernolákove a umiestnená tu bola až do 20. rokov 20. storočia. Nedávno bola časť kníh z jej zbierok objavená v SNA. Jej súčasťou boli cenné rukopisy, napr. práce Juraja Kolinoviča Šenkvičského, ktorý osobne v bernolákovskej knižnici aj študoval. Posledná katalogizácia knižnice sa uskutočnila v roku 1920, neskôr bola jej časť rozpredaná na dražbe. V SNA sú uložené diela, ktoré boli rozpredané i súbory z pôvodnej esterházyovskej seniorátnej knižnice. R. Ragač uviedol, že aj v Senci sa v 18. storočí nachádzala knižnica v kaštieli, ktorej zoznam bol vyhotovený v roku 1750, rovnako aj na fare a neskôr školská knižnica vyššej hospodárskej školy, ktorá mala mať podľa návrhu 1 500 zväzkov.

István Nagy-Luttenberger (Múzeum grófa Karola Esterházyho v Pápe) auditórium zaujal referátom o umeleckých dielach slúžiacich na reprezentáciu mladšej fraknóvskej vetvy Esterházyovcov v pápskom kaštieli. Kráľovský taverník František na krátku dobu vlastnil panstvá Pápa, Tomášikovo, Senec

Pamätná tabuľa prvej vysokej školy hospodárskych vied na území Uhorska. Foto: G. Agárdy.

aj Devecser, pričom v Pápe bol vybudovaný kaštieľ, ktorý sa stal hlavným sídlom Esterházyovcov v Zадunajskej. V 40. rokoch 18. storočia v tzv. palatínskej sále (*nádor terem*) pribudli 4 veľkorozmerné krajinárske maľby neznámeho autora s námetom hlavných sídiel panstiev. Pápa a Tomášikovo sa zachovali na pôvodnom mieste, maľba Devecseru je v súkromných zbierkach a Senec nebol doposiaľ nájdený. Stratil sa po druhej svetovej vojne. Druhou miestnosťou je galéria predkov s portrétmi členov esterházyovského rodu z 1. tretiny 17., 18. a 19. storočia. Galéria vznikla až v polovici 18. storočia vo východnej veži kaštiela, kde sú dnes umiestnené len plagáty pôvodných portrétov, pretože na začiatku 20. storočia premiestnili originálne portréty do nových priestorov, v ktorých sa nachádzajú aj v súčasnosti.

Najnovšie výsledky pamiatkových výskumov kaštiela v Pápe z rokov 1999 – 2014 predstavil György Bartos (Národné centrum na ochranu kultúrneho dedičstva Gyulu Forstera v Budapešti). Na mieste kaštiela stál pôvodne stredoveký hrad, prestavaný v polovici 18. storočia podľa projektu Antona Pilgrama. Od roku 1783 do 90. rokov 18. storočia prebehla prestavba vedená staviteľom Jozefom Grossmannom. Jedno krídlo pôvodne štvorkrídlového kaštiela asanovali v roku 1838, keď získal súčasnú podobu tvaru písmena U. V 60. rokoch 19. storočia objekt nadstavali a neobarokovo upravili. Posledná novogotická prestavba sa uskutočnila v 90. rokoch 19. storočia.

Osudy kaštiela v Bernolákove prezentoval Peter Jurkovič (Krajský pamiatkový úrad v Bratislave). V rokoch 1714 – 1722 dal krajinský sudca Jozef Esterházy postaviť kaštieľ cisárskemu staviteľovi Johannovi Bernardovi Fischerovi von Erlach. Okolie barokového kaštiela bolo krajinársky upravené. Neskôr boli objekty prestavované, ale v roku 1911

postihol kaštieľ rozsiahly požiar. V roku 1945 bol vyplienený, poštátnený, využívaný Jednotným roľníckym družstvom, neskôr adaptovaný na školské účely až ho v roku 1985 získala Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave. Obec nadobudla kaštieľ do vlastníctva v roku 1995 a prenajala ho súkromnej firme prevádzkujúcej golfové ihrisko. O 5 rokov neskôr nadobudla firma aj kaštieľ, pripravila projekt na jeho obnovu, ale až v posledných rokoch sa uskutočňuje komplexná obnova exteriéru a interiérov tejto národnej kultúrnej pamiatky. P. Jurkovič sa zamyslel aj nad budúcnosťou kaštieľa. Slúžiť by mal na reprezentačné účely, klubové činnosti, ako administratívne a hospodárske zázemie, v menšej miere na ubytovanie a reštauračné služby.

Netradičnou témou o koňoch ako špecifickom type reprezentácie uhorskej aristokracie na príklade Esterházyovcov prispel Denis Pongrácz (privátny genealóg – historik, Bratislava). Kôň bol symbolom šľachtictva, artiklom reprezentácie a hlavným spôsobom prepravy. Kočiare predstavovali znak moci a úradného postavenia, počty záprahov symbolizovali bohatstvo svojho majiteľa. Z inventárov sú zná-

me počty koní, ktoré chovali na svojich majetkoch Esterházyovci, pričom biele kone boli zapriahnuté, keď sa išlo na sobáše alebo cisársky dvor. Vraníkov zapriahali na reprezentáciu, neskôr len na pohreby, ryšiaky boli využívané na jazdy po meste a hnedáky na poľovačky.

Po vedeckej časti konferencie nasledovalo odhalenie pamätnej tabule prvej vysokej školy ekonomiky a inžinierstva *Collegium oeconomicum*, pôsobiacej v Senci v rokoch 1763 – 1776, v parku pred budovou mestského úradu.

Príspevky z konferencie budú publikované v roku 2017 v zborníku spolu s písomnou podobou prejavov, ktoré odzneli v roku 2015 na tému Šintavsko-čeklíska vetva Esterházyovcov a jej význam pre región: osobnosti, panstvá a ich dobové charakteristiky (podrobne o podujatí pozri článok: RAGAČOVÁ, Júlia. Pocta kancelárovi Františkovi Esterházymu v Senci. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 3, s. 29 – 31).

Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity

OCENENIE PRO ARCHIVO UNIVERSITATIS PUTOVALO NA SLOVENSKO

Nenápadný muž s okuliarmi, ktoré, keď nečítal, si rád posúval na čelo. Svoju profesionálnu kariéru univerzitného archivára po 43 rokoch ukončil ku dňu 31. decembra 2015. Odišiel potichu, azda celkom nepozorovane, no nám chýba ako kolega, ktorý vedel poradiť, či usmerniť, ako „univerzitná encyklopédia“, ktorej poznatky boli kedykoľvek k dispozícii. Veľkou mierou sa zaslúžil o zintenzívnenie a prehĺbenie kontaktov Archívu Univerzity Komenského s maďarskými univerzitnými archívami, ktoré datujeme rokom 2007.

Spoločnosť maďarských vysokoškolských inštitúcií ešte v roku 2004 prijala na zasadnutí svojho predsedníctva uznesenie, ktorým sa zriadilo ako ocenenie mimoriadnych zásluh za prácu vykonanú v prospech tejto spoločnosti vyznamenanie *Pro Archivum Universitatis/Pre univerzitný archív*. Udelením vyznamenania oceňuje spoločnosť jeho nositeľa za mimoriadne výsledky, príkladnú prácu, trvalé hodnoty vykonané v záujme vysokoškolských archívov a zásluhy o šírenie dobrého mena a uznanie spomínanej spoločnosti doma i v zahraničí. Vyznamenanie môže byť udelené vo forme pohára a listiny, ako pohár a listina súčasne je udeľované raz za rok pre jednu osobu, len vo forme listiny pre tri osoby. Vyznamenania sa odovzdávajú na prvej výročnej členskej schôdzi spoločnosti.

Toto významné ocenenie Spoločnosti maďarských vysokoškolských inštitúcií si dňa 19. septembra 2016 prevzal z rúk jej predsedu Tamása Vaju a podpredsedu Zsolta Osvátha dnes už bývalý archivár a dlhoročný riaditeľ Archívu Univerzity Komenského v Bratislave PhDr. Viliam Csáder ako uznanie za svoju príkladnú a mimoriadnu prácu vykonanú v záujme rozvíjania vzťahov medzi slovenskými a maďarskými univerzitnými archívami, čím sa stal prvým zahraničným nositeľom tohto vyznamenania.

Srdečne blahoželáme!

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

A Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség Elnöksége

PhDr. Viliam Csáder

részére

a szlovák-magyar egyetemi levéltári kapcsolatokért
végzett példaértékű és kimagasló munkája elismeréseként

a

Pro Archivum Universitatis Serleget

adományozza

Osváth Zoltán
Zoltán Osváth
alelnök

Vajda Tamás
Vajda Tamás
elnök

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ ARCHÍV NA CESTÁCH ZA POZNANÍM II.

Dňa 22. septembra 2016 sa zamestnanci Slovenského národného archívu zúčastnili exkurzie do Banskej Štiavnice, ktorá bola spojená s návštevou výstavy Ako sa mapovalo v baníctve a tiež zahŕňala prehliadku Bane Starovšechsvätých v lokalite Hodruša-Hámre.

Ako inak, v prvom rade sme sa vybrali za kolegami archivármi, ktorí sa od novembra roku 2015 stali našimi najbližšími spolupracovníkmi, keďže bol niekdajší Banský ústredný archív začlenený do Slovenského národného archívu ako jeho špecializované pracovisko pod názvom Slovenský banský archív. Nemohli sme ich preto rozhodne obísť. Kolegovia nám ukázali priestory historickej budovy, v ktorej archív sídli, a to bádateľňu, depoty i suterén s ukrytou studňou, v ktorom sa každoročne koná časť aktivít počas dňa otvorených dverí. Zauvideli sme im umiestnenie v srdci mesta, avšak už nie problémy so statikou budovy.

Našou ďalšou zastávkou bola tematická výstava pod názvom Ako sa mapovalo v baníctve. Pripravilo ju Slovenské banské múzeum v spolupráci so Slovenským banským archívom. Výstava je inštalovaná vo výstavných priestoroch v Berggerichte na Námestí sv. Trojice 6. Prostredníctvom odborného výkladu sme sa dozvedeli množstvo zaujímavých informácií o tom, ako sa vyvíjal spôsob mapového zobrazovania a spracovanie banskej mapy. Odborný výklad nám priblížil aj niekoľko osobností spojených s kartografiou a geodetickou technikou. Výstava bola realizovaná na základe máp a dokumentov pochádzajúcich z fondov Hlavný komorskogrófsky úrad Banská Štiavnica a Banské meračstvo, Vindšachta, uložených práve v Slovenskom banskom archíve. Vystavené predmety a originály mapovej dokumentácie pochádzajú zo zbierkového fondu Slovenského banského múzea. Rozličné banské prístroje na meranie a pomôcky zapožičalo aj Slovenské technické múzeum v Košiciach.

Našou poslednou zastávkou bola Baňa Starovšechsvätých v Hodruši, kde nás čakal skutočne pestrý program. Počas exkurzie na tomto mieste nás sprevádzali otec so synom – menovci – Richard Kaňa starší a mladší.

Na začiatku nás v rámci povrchovej expozície inštalovanej v prevádzkovej budove pán Kaňa starší stručne oboznámil s vulkanológiou, vznikom Štiavnických vrchov a žilného systému štiavnicko-hodrušského rudného rajónu. Neopomenul ani dejiny hodrušského baníctva, dolovanie zlata

Archivári zo SNA pred budovou špecializovaného pracoviska v Banskej Štiavnici

a s ním spojených zlatokopov. Počas exkurzie sme sa ocitli aj v pamätnej izbe vymyslenej postavicky baníka a huncúta, ktorý je všetkým dobre známy ako štiavnický a hodrušský Nácko. Na chvíľku sme sa preniesli do tajov výroby tradičnej hodrušskej čipky. Išlo o skutočne nádhernú a kvalitnú ručnú prácu, čo dosvedčuje aj fakt, že samotná anglická kráľovná Alžbeta II. mala počas svojej svadby na sebe pätnásť metrov dlhú vlečku z dielne hodrušskej čipkárskej školy. Ukážku paličkovanej čipky na jej šatách sme mali možnosť vidieť na jednej z fotografií. Veľmi zaujímavou súčasťou expozície boli vystavené banícke pomôcky, medzi ktorými sme našli rôzne banícke svietidlá, prilby i fajky, tzv. štiavničky. Pozoruhodnou bola aj samotná mineralogická expozícia. Množstvo vystavených minerálov, ako napr. aragonit, sádrovec a iné priam hýrilo všetkými farbami a vytváralo tak celé spektrum zaujímavých tvarovaných exemplárov. Taktiež sme mali možnosť nahliadnuť do fotogalérie hodrušského baníctva.

Najpútavejšou časťou expozície bol vstup do jednej zo štôlní. Plní elánu a vyzbrojený prilbou a baterkou sme s dávkou zvedavosti a odvahy vkročili do hlbín podzemia. Cesta úzkymi chodbičkami v obklopení kamenných múrov a murovanej výstuže dala zabráť aj skúsenejším, ktorí už mali tú česť spoznať zákutia bane.

Na záver možno len povedať, že exkurzia predstavovala pre všetkých zamestnancov archívu skutočne veľmi príjemné spostenie všedného pracovného dňa a veríme, že o takúto príležitosť nebude nuda ani v najbližšej budúcnosti.

*Alžbeta Gabríková
Slovenský národný archív*

EXKURZIA SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV V PRAHE

Odborná exkurzia pre archivárov, ktorá sa uskutočnila v dňoch 22. – 25. septembra 2016, smerovala do hlavného mesta bývalého Československa. Po ceste do Prahy autobus plný slovenských cestujúcich zastavil na kráľovskom hrade Karlštejn, kde sa k zájazdu pripojili poslední účastníci z východného Slovenska. V plnom počte sme si potom prezreli súkromné a reprezentačné priestory Karola IV. v jeho

Truhlica na archívne dokumenty v Rytierskej sále na Karlštejne. Foto: Mária Nováková.

paláci, vnútorné nádvorie hradu a spodné poschodie Mariánskej veže. Priestory Veľkej veže s Kaplnkou svätého Križa, v ktorej boli kedysi uložené české korunovačné klenoty, neboli súčasťou prehliadky. I tak bolo čo vidieť. V rytierskej sále kráľovského paláca stáli dve veľké drevené truhlice zo 17. storočia, ktoré slúžili na úschovu archívnych dokumentov. Neboli síce ohňovzdorné, ale i tak naše oči spočinuli na nich so záujmom. Navštívili sme aj spálňu Karola IV. či audienčnú sieň, v ktorej prijímal oficiálne delegácie na najvyššej úrovni. Replika svätováclavskej koruny na prizemí Mariánskej veže bola malou náhradou za chýbajúcu prehliadku Veľkej veže. Keby sa gotický nábytok Karola IV. nebol kedysi zapáčil cisárovi Františkovi I., svokrovi Napoleona Bonaparteho, azda by bol na Karlštejne doteraz. František I. ho dal začiatkom 19. storočia odviezť do Viedne a dnes je súčasťou expozícií rakúskych múzeí. Vlastne, možno vďaka tomu sa zachoval...

Druhý deň exkurzie bol zameraný profesijne. Kolegovia z Masarykovho ústavu a archívu Akadémie vied ČR (MÚA) nás milo prijali a stručne, ale pútavo nám predstavili svoju inštitúciu. Stručnosť bola na

mieste, pretože na dohovorené stretnutie sme prišli s hodinovým meškaním. Archív kolegov z MÚA je situovaný v účelovej budove, vonia novotou a poriadkom. Budova bola postavená potom, čo Prahu postihli extrémne záplavy a mnohé archívne dokumenty boli poškodené a zničené. Jediné, čo sa jej dá vytknúť, sú malé „manipulačky“ a chýbajúca dezinfekčná miestnosť. V jej susedstve sa začína stavať druhá budova, pretože súčasná už kapacitne nepostačuje. Akadémia vied prevzala a do svojho archívu začlenila písomnú pozostalosť bývalého Masarykovho ústavu, ktorej súčasťou sú osobné fondy Eduarda Beneša a T. G. Masaryka. Zvlášť fond T. G. Masaryka je bádateľsky atraktívny, pretože obsahuje pozostalosť členov jeho rodiny – dcér Oľgy a Alice, syna Jána a manželky Šarloty. Možno v ňom nájsť aj trojrozmerné zbierkové predmety, napríklad pyžamo Jána Masaryka, ktoré nám však kolega z archívu odmietol ukázať, lebo vraj nevyzerá veľmi vábne.

Po obedňajšej prestávke sme pokračovali v začatí kurze, tentoraz v Archíve Univerzity Karlovej. Materiálne vybavenie tohto archívu bolo diametrálne odlišné, o čom nás okrem verbálneho konštatovania vedúceho archívu presvedčila nízka kapacita študovne a pivničný puch depotov. Hoci univerzitný archív patrí k najstarším v strednej Európe, kolegovia pracujú v sťažených podmienkach. Účelová budova zo 60. rokov 20. storočia nevyhovuje, veľká časť (zo 7 km až 5 km) archívnych dokumentov je uložená v uránových baniach kdesi na Příbramsku. Najväčšie dokumenty, medzi nimi aj originál zakladacej listiny univerzity z roku 1348, odviezli Nemci v železničnom vagóne na ústupe pred oslobodzovacím frontom v roku 1945. Stopa po ňom sa stratila pri bombardovaní Plzne, ale vraj stále existuje.

Diplom nositeľa Nobelovej ceny za chémiu z roku 1959 Jaroslava Heyrovského. Uložené v MÚA, v. v. i., AAV, fond Jaroslav Heyrovský, inv. č. 32. Foto: MÚA.

tujú nadšenci, ktorí stratené dokumenty neprestali hľadať. Prekvapujúca a málo známa bola pre nás informácia o výskyte slovacík v univerzitnom archíve. Ide konkrétne o slovenské študentské spolky v Prahe, ako napríklad Detvan, ale aj bratislavský študentský spolok Zora. Výskumníkov v oblasti školstva môže zaujímať, že archív má kompletne zachované výročné správy všetkých stredných škôl v celej bývalej ČSR z rokov 1920 – 1938, ktoré boli odovzdané do archívu ako súčasť písomnej pozostalosti z činnosti Ústredného zväzu vysokoškolských študentov. Piatkový popoludňajší blok sme zakončili komentovanou prehliadkou historických budov Univerzity Karlovej nazývaných Karolinum, počas ktorej sme nahliadli aj do zákulisia promočného ceremonálu.

Hlavným bodom sobotného predpoludnia bola prehliadka Pražského hradu. Okrem ceny za vstupné nás stála aj istú mieru trpezlivosti; museli sme totiž vystáť dlhý rad turistov a prejsť osobnou prehliadkou s detektorom kovov. Viacerí z nás majúci pri sebe vreckové nožičky sa obávali komplikácií a podozrenia z príslušnosti k niektorej teroristickej skupine. Hrôzostrašné scenáre sa, našťastie, nenaplnili a bez problémov sme sa dostali na nádvorie hradu. V Katedrále sv. Víta, kam sme sa vybrali najskôr, patrili k najväčším atrakciám hroby sv. Víta v Cisárskej kaplnke, sv. Václava vo Svätováclavskej kaplnke a sv. Jána Nepomuckého v sanktuáriu. Cisár Karol IV. ako zbožný veriaci mal veľkú úctu k ostatkom svätcov a venoval pozornosť ich zhromažďovaniu. Z jeho iniciatívy vznikla Svätováclavská kaplnka a dodnes sa zachovala jej originálna fresková výzdoba. Pamiatkou na spoločné dejiny českých krajín a Uhorska je Mauzóleum Habsburgovcov v hlavnej lodi, v ktorom sú uložené ostatky kráľa Ferdinanda I., jeho manželky Anny a ich syna, kráľa Maximiliána II.

Po odchode z katedrály sme sa presunuli do románskej baziliky a kláštora sv. Juraja z 10. storočia. Je to najstarší benediktínsky a ženský kláštor v českých krajinách. Nezdržali sme sa tam dlho a zamierili sme do starého kráľovského paláca z čias Přemyslovcov, v ktorom na nás urobila dojem priestranná Vladislavská sála, miesto šľachtických zábav a korunovačných hostín českých kráľov. Z prílehlých miestností hodno spomenúť Starú snemovňu,

Reverz medaily Nobelovej ceny udelenej Jaroslavovi Heyrovskému s citátom z Vergiliovj Aeneidy: Inventas vitam juvat excoluisse per artes [Vynálezy zlepšujú život, ktorý je skrášlovaný umením]. Uložené v MÚA, v. v. i., AAV, fond Jaroslav Heyrovský, inv. č. 32. Foto: MÚA.

v ktorej sa rokovalo a rozhodovalo o najdôležitejších záležitostiach Českého kráľovstva. Palác sme opustili individuálne. Kto sa zriekol obedňajšej prestávky, mohol si ešte pozrieť Zlatú uličku, kam smerovali davy turistov. Niet sa čo čudovať, Zlatá ulička s malými farebnými domčekmi je vyhľadávaná turistická atrakcia zvlášť za slnečného počasia, ktoré nám bolo dopriate.

Popoludňajší program naplnil aj najsmelšie očakávanie. Vďaka osobným kontaktom sprievodkyne a niektorých ďalších účastníkov exkurzie s riaditeľom knižnice Strahovského kláštora Gejzom Šidlovským sme mali exkluzívny výklad. Riaditeľ nás previedol vnútornými aj vonkajšími priestormi premonštrátskeho kláštora, ukázal nám kláštorňú kostol s hrobom zakladateľa rádu sv. Norberta aj galériu so vzácnou zbierkou obrazov. V priestoroch historickej knižnice, ktorá obsahuje až 300 tisíc zväzkov a delí sa na filozofickú, teologickú, lekársku a právnickú časť, nám riaditeľ ukázal aj kuriozity, ktoré nie sú dostupné bežným návštevníkom. Napríklad tajné dvere originálne zakomponované v nábytku z 18. storočia, ktoré viedli na poschodie knižnice, či prístroj s rotujúcimi policami, ktoré učencovi umožnili rýchlo siahnuť po knihe, ktorú práve potreboval. Pobavil nás aj historický multifunkčný stolík, ktorý sa po zaklopení písacej dosky dokázal premeniť na schodíky, a skrýval v sebe aj skladáciu čalúnenú stoličku. Exkurziu po kláštore sme zakončili, ako sa patrí, pohárom piva v kláštornej pivovare. Ten však neprevádzkujú členo-

V študovni Archívu Univerzity Karlovej počas výkladu riaditeľa archívu. Foto: Mária Nováková.

V Strahovskej knižnici. Foto: Andrea Benková.

via rádu premonštrátov, ale súkromní podnikatelia v prenajatých kláštorných budovách.

Z pivovaru viedli naše kroky do Valdštejskej jazdiarne. Tam sa konala výstava venovaná Karolovi IV. z príležitosti 700. výročia jeho narodenia, na ktorú SSA zabezpečila prehliadku s lektorom. Odborný výklad o exponátoch výstavy bol veľmi podrobný. Dozvedeli sme sa množstvo zaujímavých detailov nielen o vystavených predmetoch, ale aj o živote Karola IV. a jeho príbuzných. Súčasťou expozície okrem výtvarných diel, textílií, liturgických predmetov atď. bolo aj mnoho listín z Národného archívu v Prahe. Veľká časť exponátov bola zapožičaná zo zahraničných kultúrnych inštitúcií či súkromných zbierok, najmä z Nemecka, Francúzska, Talianska a USA.

Na štvrtý deň exkurzie prišiel čas návratu do Bratislavy. Cestou sme sa zastavili v mestečku Třebíč, na prvý pohľad všednom a zapadnutom. Jeho krátka návšteva v nás však zanechala kultúrny zážitok. Keďže sme sa ani tentoraz nezbavili meškania, nestihli sme rezervovaný vstup do Baziliky sv. Prokopa, pamiatky zapísanej v UNESCO. Vonkajšia obhliadka tejto unikátnej stavby iba zväčšila náš smútok z toho, o čo sme prišli. Bazilika je spojením doznievajúceho románskeho štýlu s prvkami ranej gotiky a architektonicky sa zachovala v pôvodnom stave z 13. storočia. Z ďalších pamiatok zapísaných v UNESCO sme pre časovú tieseň navštívili už iba Zadnú synagógu zo 17. storočia, ktorá po kompletnej rekonštrukcii slúži ako výstavná a koncertná sála.

Po bezpečnom a dochvilnom príchode do Bratislavy možno smelo konštatovať, že exkurzia sa vydarila po všetkých stránkach. Ďakujeme organizátorkám – Martine Orosovej a Márii Grófovej zo SSA, fundovanej sprievodkyni Alžbete Sopuskovéj a budúci rok sa tešíme na ďalšiu zo série našich odborných exkurzií.

Mária Nováková

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

FORMY A PREMENY DIPLOMATICKEJ PRODUKCIE V NOVVEKU

Dňa 28. septembra 2016 sa v priestoroch sídelnej budovy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave uskutočnila jednodňová medzinárodná konferencia s názvom *Formy a premeny diplomatickej produkcie v novoveku*. Organizátorom tejto akcie bola Katedra archívniectva a pomocných vied historických FiF UK spolu so Slovenskou historickou spoločnosťou pri Slovenskej akadémii vied, Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied a Slovenským archívárskym tovarištvom. Záštitu nad podujatím prevzal rektor Univerzity Komenského, prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD.

Už pri registrácii účastníkov a hostí pred oficiálnym začiatkom konferencie bolo zjavné, že nepôjde o sympóziom kolosálnych rozmerov čo do počtu osôb, ale skôr o „rodinný kruh“, o to viac však spríjemnený priateľskou atmosférou, ako aj vzájomnými kolegiálnymi vzťahmi so zahraničnými účastníkmi podujatia zo susednej Českej republiky.

Po úvodnom otváracom príhovore prorektora UK pre rozvoj, doc. Mgr. Vincenta Múcsku, PhD. nasledovalo celkovo 15 referátov rozdelených do štyroch prednáškových blokov. Prvým referujúcim bol Mgr. Marián Babirát zo Štátneho archívu v Bratislave, ktorý predstavil diplomatickú produkciu rehole kapucínov na Slovensku do roku 1848. Venoval sa písomnostiam rehole, ktorá pôsobila na území Slovenska od 17., resp. 18. storočia v troch sídlach – v Bratislave, Pezinku a Holíči.

Druhou prednášajúcou bola Mgr. Katarína Kučerová Bodnárová, PhD. zo Slovenskej národnej galérie, ktorá sa venovala novovekým spôsobom organizácie bratislavskej mestskej kancelárie a spisomňovania mestských kníh a jej hlavným protagonistom. Zamerala sa najmä na obdobie rokov 1526 – 1574, keď došlo k zavedeniu nových praktík organizácie práce a spôsobu vedenia mestských kníh v tomto úrade. Zvlášť si všimla hlavné znaky spisomňovania v novoveku, ale aj osoby vykonávajúce pre mesto písárske služby rôzneho druhu.

S príspevkom nazvaným *Premeny diplomatickej produkcie Bratislavskej stolice v 16. až 18. storočí* vystúpila PhDr. Zuzana Nemcová, CSc. z Katedry archívniectva a PVH FiF UK. Demonštrovala v ňom nárast diplomatickej produkcie stoličnej exekutívy v danom období tak po stránke kvantitatívnej, ako aj kvalitatívnej a typologickej.

Prvý blok konferencie uzatvorila Mgr. Martina Snaková, PhD. zo Štátneho archívu v Bratislave svojím príspevkom o prehľade fungovania účtovnej

agendy na území Bratislavskej stolice v 18. storočí. Vychádzajúc z písomností archívneho fondu Daňové písomnosti Bratislavskej župy I. priblížila daňovú správu na danom území, jej členenie, príjmy a výdavky, ako aj prácu úradníkov s účtovnou agendou.

Po krátkej prestávke nasledoval druhý blok konferencie, v ktorom ako prvá vystúpila PhDr. Milada Sekyrková, CSc. z Katedry PVH a archívneho studia FiF Univerzity Karlovej v Prahe. Vo svojom referáte sa venovala písomnostiam o študentoch a pre študentov pražských univerzít so zameraním na obdobie od jozefínskych reforiem do vzniku Československa. Sledovaním formy a obsahu jednotlivých typov písomností zároveň doložila premenu obsahu štúdia a špecializáciu konkrétnych odborov v priebehu 19. storočia.

Z iného súdka bola prednáška Mgr. Jána Vala, Ph.D. z Katedry archívniectva a PVH FiF UK, ktorá mala názov Pôvodný katastrálny operát na území Slovenska na príklade mesta Trnavy. Autor v ňom načrtoľ problematiku tvorby katastrálnych operátov – kartografických aj písomných – a možnosti ich využitia pre históriu, PVH a archívniectvo. Na príklade katastrálneho operátu pre mesto Trnava priblížil diplomatickú charakteristiku a informačnú hodnotu tohto typu prameňa.

Posledný referát doobedňajšieho bloku mal názov Vliv kodifikace Koldínových Práv městských z roku 1579 na vedení městských úředních knih v Čechách. Predniesla ho PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D. z Katedry PVH a archívniectví FiF Univerzity Hradec Králové, ktorá poslucháčov oboznámila s ustanoveniami týkajúcimi sa formy vedenia úradných zápisov v mestských knihách a porovnala ich s dovtedajšou praxou spísomňovania v niektorých českých mestských kanceláriách.

Po obedňajšej prestávke nasledovala ďalšia časť konferencie, v ktorej ako prvý vystúpil Mgr. Jiří Brňovják, Ph.D. z Katedry historie FiF Ostravské univerzity v Ostrave so svojím príspevkom na tému Proměny českých raně novověkých nobilitačních listin. Zameral sa v ňom na problematiku nobilitačných listín vydávaných Habsburgovcami ako českými panovníkmi v 17. – 18. storočí. Významné premeny formálnej aj obsahovej stránky týchto prameňov zhodnotil ako dôsledok jednak všeobecného rozvoja kancelárskej praxe, jednak zmien v spoločnosti, ku ktorým došlo po porážke stavovského povstania.

Ďalej nasledovala prednáška doc. PhDr. Ivany Ebelovej, CSc. z Katedry PVH a archívneho studia FiF Univerzity Karlovej v Prahe, ktorá mala názov

Commissio in rebus Judaeorum a její písemnosti. Priblížila v nej činnosť židovskej komisie pôsobiacej pri českom miestodržiteľstve a komore v rokoch 1714 – 1783. Kompetencie komisie a ich premenu doložila typologicky rôznorodými písomnosťami pochádzajúcimi z činnosti komisie ako aj dokumentmi súvisiacimi s jej fungovaním.

Mgr. Martina Snaková, PhD. zo Štátneho archívu v Bratislave, ktorá vystúpila s prednáškou: Prehľad o fungovaní účtovnej agendy na území Bratislavskej stolice v 18. storočí

Ďalším prednášajúcim bol PhDr. Pavel Holub z Katedry PVH a archívneho studia FiF Univerzity Karlovej v Prahe s referátom nazvaným Ve jménu hraběte Kielmansegga. Spisové přehledy jako charakteristický produkt změn v úředním jednání u správních institucí na počátku 20. století. Venoval sa v ňom tzv. spisovým prehľadom, ktorých podobu ovplyvnili zásady úradovania Ericha Kielmansegga a Eduarda Hohenbrucka zavedené pre správne inštitúcie v Dolnom Rakúsku, neskôr však rozšírené aj do ďalších častí monarchie.

Tretí blok konferencie napokon uzatvoril doc. PhDr. Zbyněk Sviták, CSc. z Ústavu PVH a archívniectví FiF Masarykovej Univerzity v Brne, ktorý sa poslucháčom prihovril na tému Komunikační písemnost a její proměny v 17. a 18. století na příkladu vztahu vídeňského dvora a země (Moravy). Predstavil v ňom konkrétne typy komunikačných písomností u vybraných vydavateľov, okolnosti ich použitia a vývojové tendencie 17. – 18. storočia.

Po krátkej prestávke nasledoval posledný blok konferencie, v ktorom ako prvý vystúpil PhDr. Miroslav Martinický zo Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči. Vo svojom referáte Archívne pomôcky Turčianskej stolice z rokov 1627 – 1712 načrel do hlbín archivárskej praxe a pozornosť upriamril na najstaršie archívne pomôcky Štátneho

archívu v Žiline so sídlom v Bytči, ktorými sú súpisy archívu Turčianskej stolice z rokov 1627, 1671 a 1675, osobitne však elench z roku 1712, vďaka ktorému je možné aj v súčasnosti identifikovať dokumenty usporiadané v danom období.

Ďalší príspevok na tému Úradná kniha Smoleníc z rokov 1747 – 1838 a možnosti jej využitia pre diplomatiku a iné PVH predniesla Mgr. Mária Balážová z Katedry archívnictva a PVH FiF UK. Venovala sa v ňom pozemkovej knihe obce Smolenice (v minulosti užívajúcej status mestečka – *oppidum*). Podrobila ju diplomatickému „drobnohľadu“ a poukázala na jej osobitosti po formálnej i obsahovej stránke.

S prednáškou Formy a premeny diplomatickej kategórie – kongregačných protokolov Trenčianskej stolice z prvej polovice 17. storočia vystúpila Mgr. Anna Masliková z Katedry archívnictva a PVH FiF UK. Vychádzajúc z diplomatickej formálnej a obsahovej analýzy prameňa poukázala na zmeny a premeny vyskytujúce sa, ale aj absentujúce, v kongregačných protokoloch Trenčianskej stolice v danom období.

Posledný referát List v každodennom živote mesta v 16. – 17. storočí pochádzal z pera doc. PhDr. Juraja Roháča, CSc. z Katedry archívnictva a PVH FiF UK a bol osviežujúcou bodkou na záver konferencie. Autor v ňom čerpal z vyčlenenej vecnej skupiny listov *Missiles* fondu Magistrát mesta Trnavy 1238 – 1922 (1928). Pozornosť upriamil nielen na formálny vývoj tohto typu prameňa, ale aj na jeho význam ako nenahraditeľného prostriedku rýchlej komunikácie o veciach najrozličnejšieho charakteru. Konkrétnymi príkladmi tiež doložil dôležitosť tohto typu písomností pre poznávanie každodenného života mestskej komunity na pozadí historických udalostí.

Po štvrtom bloku konferencie nasledovala diskusia prítomných účastníkov a hostí konferencie. Zazneli v nej pozitívne ohlasy a zároveň aj srdečné pozvania zo strany českých kolegov na stretnutia podobného charakteru v ich rodnej domovine, keďže – ako sa aj na konferencii ukázalo – diplomatika predstavuje široké pole, v mnohých smeroch ešte „neorané“ a zároveň ponúka i priestor pre vzájomnú spoluprácu a zdieľanie poznatkov i skúseností nielen v radoch domácich ale aj medzinárodných. Verím, že toto nadšenie neochabne a po vydaní pripravovaného zborníka z konferencie sa posunie o ďalší krok vpred.

Mária Balážová
Katedra archívnictva a PVH FiF UK

VÝSTAVA CESTOVANIE ZA RODINOU, PRÁCOU, POZNANÍM...

V mesiacoch október až december 2016 je v priestoroch Štátneho archívu v Trenčíne, pracovisko Archív Bojnice sprístupnená výstava, ktorá sa koná pri príležitosti predsedníctva Slovenskej republiky v Rade EÚ. Výstavu pre žiakov, študentov a širokú verejnosť pripravila zamestnankyňa archívu Mgr. Miroslava Boboková. Hlavným námetom, ako to už názov prezrádza, sa stalo cestovanie obyvateľov hornej Nitry naprieč Európou v priebehu 17. až 20. storočia.

Cestovanie bolo od nepamäti súčasťou ľudského bytia, aj keď je pravda, že možnosti boli obmedzené, nehovoriac o dopravných prostriedkoch. Tak ako v súčasnej dobe, aj v minulosti obyvatelia hornej Nitry cestovali predovšetkým za prácou a štúdiom. Našli sa aj takí, ktorí cestovali, aby poznávali štáty Európy. Zároveň sa objavujú prípady vycestovania z dôvodu návštevy príbuzných, liečenia či dokonca vydaja.

Najstaršie vystavované archívne dokumenty nachádzajúce sa vo fondoch cechov sú zo 17. a 18. storočia. V tomto období mládenci cestovali, aby

	Manžel	Manželka
Meno a prídome	Jozef Sivák	
Zamestnanie	školský dozorca	
Mesiac a deň narodenia	14. jan. 1886	
Bydlisko	Trnava	
Politický okres	- 1 -	
Domovská príslušnosť	škol. m. Trnava	
Politický okres	- 1 -	
Rodisko	Polárovec	
Politický okres	škol. m. Trnava	
Náboženstvo	č. kat.	
Stav	z. slob.	
Rodičia	14. Jan. Polárovec	

	Manžel	Manželka	Platí k ceste do
Postava	vyšoký		Polsko
Vlasy	čierne		Polsko
Ústa	krásne		Nemecko
Púzy	huleno		Maľsko
Tvář	podlhovastá		Juh - Slonovisko
Oči	modré		
Nos	krásny		Na dobu do 1. roka
Brada	holená		Účel cesty: obdivovať
Zvláštne znamenie			cesta

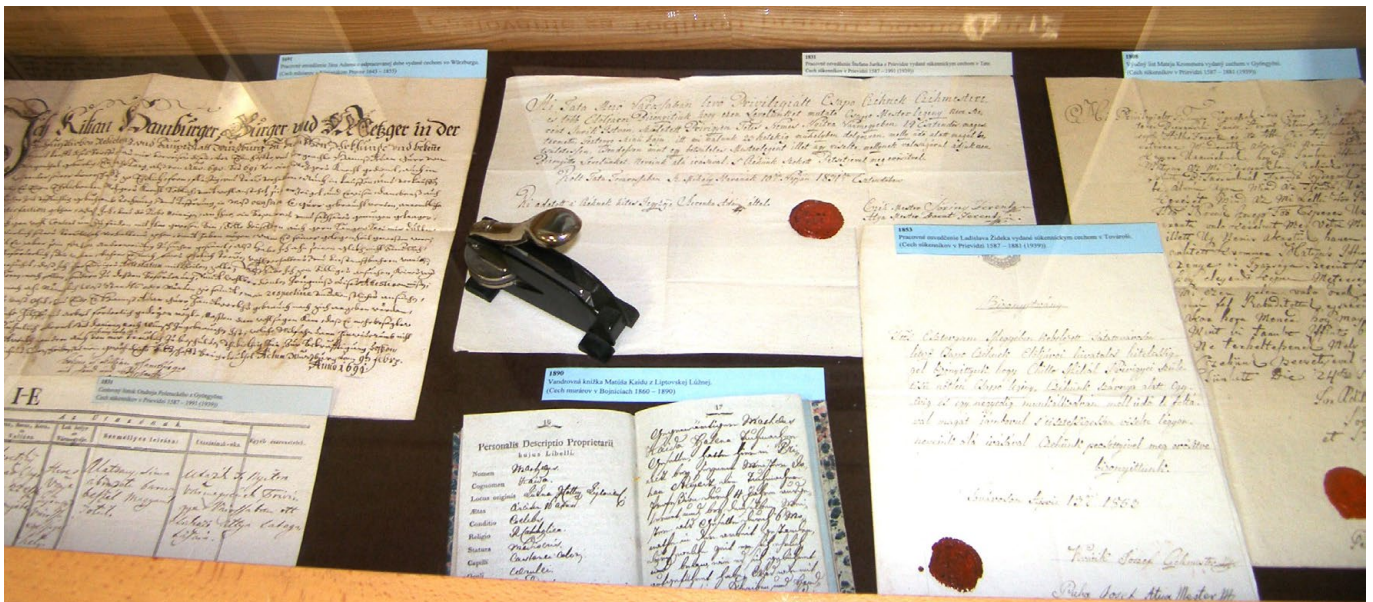

	Spolucestujúci (deti do 15. rokov)	

Podobizňa manželky

Žiadosť o cestovný pas Jozefa Siváka, školského dozorca a budúceho ministra školstva z roku 1923

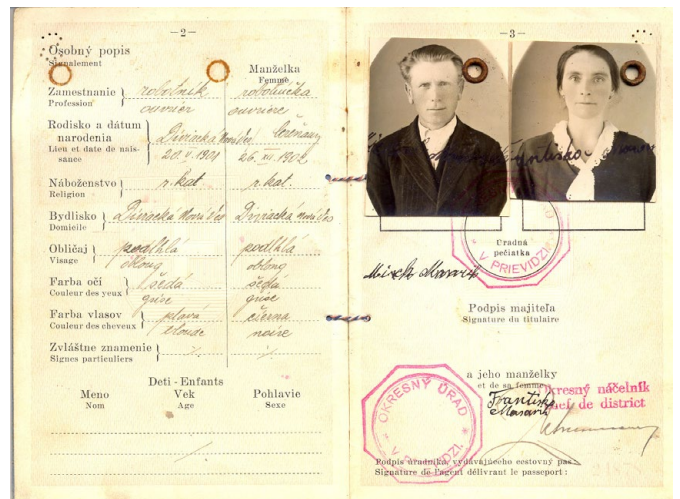

Cechové dokumenty

sa vyučili remeslu alebo už ako tovariši nabrali skúsenosti a zdokonalili si svoje zručnosti. Pracovné osvedčenie Jána Adama o odpracovanej dobe, vydané mäsiarskym cechom vo Würzburgu, pochádza z roku 1691. Ďalšími vystavovanými archívnymi dokumentmi sú výučný list Mateja Krommera, vydaného súkennickým cechom v Gyöngyösi v roku 1808, či vandrovná knižka Matúša Kaidu z Liptovskej Lužnej, vydaná murárskym cechom v Bojniciach v roku 1890. Snáď najzaujímavejší je najstarší zachovaný cestovný lístok Ondreja Polereckého z Gyöngyösu do Prievidze z roku 1831.

V prvej polovici 20. storočia odchádzali obyvatelia hornej Nitry za prácou do Maďarska, Rakúska, Nemecka alebo Francúzska. Všetky doklady, ktoré potrebovali žiadatelia na vydanie cestovného pasu, tvoria ďalšiu časť výstavy. Z nich sa dozvedáme, že vybavenie pasu nebolo také jednoduché ako v súčasnej dobe. Usmernenie okresného komisára všetkým notárom okresu z 20. februára 1919 stanovuje, že pas nemohol byť vydaný občanovi, ktorý mal menej ako 24 rokov. Žiadateľ o pas musel mať potvrdenie o zaplatení všetkých daní, ak by náhodou zostal žiť v cudzine. Zároveň musel byť politicky spoľahlivý, a to z dôvodu, aby maďarskí buriči nechodili do Pešti pre letáky a peniaze. Ďalšími potrebnými dokumentmi na vybavenie pasu boli domovský list alebo potvrdenie o bezúhonnosti. Súčasťou množstva dokladov potrebných na vycestovanie bol aj dotazník. Obyvatel' hornej Nitry, ktorý chcel vycestovať, musel v dotazníku Služnovského úradu v Prievidzi vypísať okrem mena, priezviska a dátumu narodenia aj aký druh živnosti prevádzkuje, či má nehnuteľný majetok, či priznal daň z majetku, kam cestuje a za akým účelom.

Hlavná časť výstavy je venovaná práci v zahraničí. Súčasťou je aj trojjazyčná výzva Krajsinského vojacom pomáhajúceho úradu z 3. júna 1918 na zabezpečenie práce pre vojnových invalidov z fondu Obecný notársky úrad v Prievidzi. Zaujímavé sú náborové obkazy obyvateľov na práce do baní v Nemecku a Maďarsku alebo na sezónne práce do Rakúska, Nemecka a Francúzska. Výnosom zo dňa 31. januára 1924 Ministerstvo poľnohospodárstva Československej republiky schválilo po dohode s Ministerstvom sociálnej starostlivosti ČSR najímanie slovenského poľnohospodárskeho robotníctva na sezónne poľnohospodárske práce do Rakúska v roku 1924. Výnos bol výsledkom rokovaní, ktoré sa uskutočnili 13. októbra 1923 na pôde Ministerstva pre poľnohospodárstvo a lesníctvo vo Viedni. Pri náboroch sa postupovalo podľa uzatvorenej rezortnej dohody a robotníci

Spoločný cestovný pas vydaný pre manželov Michala a Františku Masarikovcov z Diviackej Novej Vsi

Dokumenty potrebné na vybavenie cestovného pasu spolu s pasom pre Jakuba Bauera, kaplána z Tužiny

museli mať uzatvorenú pracovnú zmluvu, ktorá bola súčasťou tejto dohody. Najímanie sa mohlo konať len prostredníctvom Verejnej ústrednej úradovne pre poľnohospodárske a lesné sprostredkovanie práce vo Viedni. Ďalšia dohoda bola uzatvorená medzi Československou republikou a Nemeckou robotníckou centrárou 28. februára 1924 na veľvyslanectve v Berlíne a týkala sa povolenia na najímanie sezónnych robotníkov z Moravy a Slovenska na práce do Nemecka. Súčasťou výstavy sú aj zoznamy mien robotníčok z Handlovej, ktoré boli prijaté na prácu do tkáčskej továrne *Hanf Jute und Textilindustrie A. G.* v Budapešti alebo zoznam baníkov, ktorí odišli pracovať do baní v Maďarsku. Práve baníkov sa týka kolektívna zmluva uzatvorená 14. mája 1923 v Ľubochni. Na jej základe Zväz baníkov Československej republiky, ústredný sekretariát pre Slovensko v Ružomberku vydal leták „Všetkým baníkom pracujúcim v Maďarsku v uhoľných baniach“, ktorým oboznamovali baníkov o poistení sa. Dôvodom k tomu počinu bol zvýšený počet úmrtí slovenských baníkov pracujúcich v maďarských baniach, po ktorých zostávali nezaopatrované siroty. Maďarskí podnikatelia sa zaviazali, že budú za každého robotníka, ktorý v baniach odpracuje najmenej 12 pracovných dní v mesiaci po dobu ôsmich mesiacov, platiť príspevok 30,- Kčs, a to osemkrát do roka. Okrem tohto príspevku musel byť každý jeden baník poistený pre prípad úmrtia na sumu 3 000,- Kčs. Každý si tak musel doplatiť sumu 4 až 8,- Kčs osemkrát do roka zo svojej mesačnej mzdy okrem mesačného príspevku 2,- Kčs, ktorá putovala do výpomocného fondu, slúžiaceho pre prípad úrazu alebo choroby a jednorazového príplatku na poistenie v hodnote 10,- Kčs. Ak by

baníci neodpracovali 12 dní v mesiaci, malo im byť poistné vrátené. Ten, kto ochorel alebo utrpel úraz, mal nárok na peňažnú výpomoc v československej mene. Poistenie sa vzťahovalo na baníkov, ktorí dosiahli vek 18 rokov a neprekročili 55 rokov. Aj robotníci v období prvej Československej republiky mali nárok na zľavu cestovného. Súčasťou výstavy je robotnícka preukážka na zľavu cestovného Jána Hanescha z Kľačna, platná od 15. augusta do 31. decembra 1923. Zaujímavé sú vystavované evidencie vydaných pasov z rokov 1930 a 1939, na základe ktorých si môže návštevník vytvoriť obraz, z ktorej obce najviac cestovali obyvatelia a kam.

Najcennejšie a pre návštevníkov výstavy zároveň najzaujímavejšie sú samotné cestovné pasy (1909 – 1944) a žiadosti o ich vydanie (z rokov 1923 – 1924), pretože ich súčasťou sú aj fotografie žiadateľov. Práve zo žiadostí sa dozvedáme, že Viliama Žirková, učiteľka z Prievidze, odišla do Viedne a ako účel cesty uviedla sobáš. Ján Osvald, profesor z Prievidze, ako aj Jozef Sivák, školský dozorca a budúci minister školstva, z Prievidze vycestovali za poznaním do Nemecka, Rakúska, Maďarska, Talianska, Juhoslávie a Poľska. Ján Kočner z Nitrianskeho Pravna vycestoval do sanatória v Maďarsku na dobu jedného roka. Berta Nagelová, rodená Štermanová zo Zemianskych Kostolian, odišla na pol roka na liečenie do Maďarska a Rakúska. Známý prievidzský stavitel' Alojz Engliš cestoval za obchodnými záležitosťami do Juhoslávie, Maďarska a Rakúska a Františka Ugrociová dostala povolenie vycestovať na jeden deň 31. decembra 1923 na púť do Rakúska. Vystavované cestovné pasy dokladujú cestovanie obyvateľov Diviackej Novej Vsi, Poruby a Valaskej Belej v roku 1939 za prácou. Zaujímavý je spoločný

cestovný pas vydaný pre manželov Michala a Františku Masarikovcov z Diviackej Novej Vsi, v ktorom sa nachádzajú aj ich fotografie. Okrem pasov vydaných za čias rakúsko-uhorskej monarchie a Československej republiky sú súčasťou výstavy aj pasy vydané Slovenskou republikou (1939 – 1945) alebo pasy vydané pre občanov Nemeckej ríše v roku 1944 (pre obyvateľky Kľačna a Tužiny cestujúce za prácou). Ďalšími vystavovanými dokumentmi sú prevody úspor priemyselných robotníkov z Diviack nad Nitricou a Ješkovej Vsi pracujúcich v Nemecku z roku 1939 z ríšskych mariek na slovenskú menu. Hodnoty sa pohybovali od 40 až do 344,16 RM. Súčasťou výstavy je aj dokument týkajúci sa najímania mínerov do Rakúska z roku 1944.

Záver výstavy je venovaný povojnovým 50. rokom 20. storočia, keď nastala zmena režimu. Cestovanie, najmä do štátov západnej Európy, sa stávalo pre občanov Československa ojedinelým. Bežné v tomto čase boli aj žiadosti o vycestovanie do pohraničného pásma so susediacimi štátmi. Dňa 17. júna 1950 Hermína Hosaniaková pochádzajúca z Oravy a vydatá za štátneho cestára z Tužiny, žiadala Okresný národný výbor v Prievidzi o povolenie na prekročenie československo-poľskej hranice pri obci Chyžná za účelom návštevy rodičov žijúcich v obci Bukova v Poľsku. Žiadosť Eleodora Hrapku z Novák o povolenie vstupu do pohraničného pásma obce Vysoká nad Moravou na návštevu starých rodičov, obsahuje aj potvrdenie Nováckych chemických závodov o zamestnaní žiadateľa. Súčasťou spisu je tiež hlásenie o výsledku vyšetrovania príslušníkmi Stanice národnej bezpečnosti v Novákoch u zamestnávateľa. Súčasne sa objavujú žiadosti o vysídlenie z obcí, v ktorých žili obyvatelia nemeckej národnosti ako Malinová, Nitrianske Pravno alebo Tužina. Ferdinand Vrták z Malinovej, odborník na keramiky pracujúci v Kremnici, požiadal o vysídlenie kvôli štúdiu na odbornej škole v Nemecku. Cieľom jeho vysídlenia sa stalo americké okupačné pásmo v Nemecku, kde žila jeho teta Berta Elicherová.

Výstavu dotvárajú a spestrujú fotografie, ktoré sa podarilo archívu získať od pána Jána Gajdošika. Zachytávajú obyvateľov obce Koš na robotách v rokoch 1938 – 1941.

Na záver dovoľte vážené kolegyni a kolegovia, ak budete mať cestu do Bojníc, aby som Vás srdečne pozvala do priestorov archívu na prezretie si tejto zaujímavej a poučnej výstavy.

Zuzana Kotianová

Štátny archív v Trenčíne, pracovisko Archív Bojnice

PAMIATKY A GENEALÓGIA

Pod záštitou primátora Bratislavy Iva Nesrovňala sa v dňoch 11. a 12. októbra 2016 v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave uskutočnila vedecká konferencia organizovaná Katedrou archívnickva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v spolupráci s Bratislavským okrásľovacím spolkom. Účastníkov privítal predseda spolku Maroš Mačuha a úvodné slovo na tému konferencie predniesol Frederik Federmayer z katedry archívnickva a PVH.

Genealógiu v kontexte historiografie predstavil Tomáš Krejčík z Ostravskej univerzity. Poukázal na vzťah genealógie k demografii, heraldike, antropológii či lekárskeym vedám (genetika). Podľa jeho názoru je to vedná disciplína, ktorá je na rozhraní spoločenských a prírodných vied a čaká ju pozoruhodná budúcnosť.

Mgr. Maroš Mačuha, PhD. a doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD. – hlavní organizátori konferencie

Úvodný blok prednášok bol zameraný na genealogické výskumy v múzeách a obe prednášajúce reprezentovali Múzeum mesta Bratislavy (MMB). Zuzana Francová uviedla, že zbierkové predmety uchovávané v múzeách sú ako prameň pre genealogické výskumy využívané zriedkavo. Z hľadiska typológie rozdelila predmety na primárne vo vzťahu ku genealógii (rodostromy, rodokmene) a sekundárne, ktoré ďalej členila do siedmych skupín. Prvú skupinu tvoria výtvarné pamiatky (portréty, strelecké terče), druhú sepulkralne pamiatky (epitafy, náhrobné kríže), tretiu pečatidlá, štvrtú numizmatické pamiatky (medaile, žetóny), piatu úžitkové predmety (sklo, porcelán, textil), šiestu dokumenty (armálesy, vysvedčenia, smútočné oznámenia) a poslednú fotografie. Zhodnotila informačný potenciál múzejných predmetov, ktorý môže byť

zaujímavý nielen pre historikov či biografov. Elena Kurincová sa zamerala na zbierku 245 predmetov z pozostalosti Alice Munkerovej (1895 – 1973) a jej manžela Alberta Haeberleho v zbierkach MMB a predkov oboch manželov – významných obchodníkov – žijúcich a pôsobiacich v Bratislave.

Historické portréty a fotografie boli predmetom výskumu referujúcich druhého bloku. Iva Paštrnáková z Vysoké školy výtvarných umení priblížila kolekciu portrétov zo súkromnej zbierky v Bratislave. Podarilo sa jej identifikovať jednotlivých členov rodiny Turzo-Nosický, Fleischer a Bossányi na portrétoch od konca 17. do začiatku 20. storočia, ale autorstvo portrétov doteraz známe nie je. Katedru dejín a teórie umenia FiF Trnavskej univerzity zastupovala Ingrid Halászová, ktorá sa sústredila na otázku

Kaštieľ v Rumanovej, ktorý patrila aj Andrásyovcom a Esterházyovcom. Niektorí členovia uvedených rodov sa tu dlhodobejšie zdržiavali, dvaja dokonca umreli v Rumanovej (Juraj Andrásy 4. 9. 1751; Jozef Esterházy 19. 2. 1830).

„pravdivosti“ spodobená na portrétoch uhorských aristokratov 16. – 17. storočia. Skonštatovala, že portréty nemožno prijať za plne hodnoverný prameň, pretože obrazový realizmus nastupuje až od druhej polovice 19. storočia. V predchádzajúcich storočiach portrétisti zobrazovali len ideálne črty, manipulovali s realitou v záujme potlačenia nedostatkov elity. Reprezentačný portrét bol akýmsi kompromisom medzi krásou a podobnosťou. Osoby boli na maľbách identifikované na základe erbov, keďže neboli verne zobrazované. Jozef Tihányi z Múzea Červený Kameň predstavil sériu portrétov z konca 19. storočia, ktoré dala namaľovať Ľudovika Blundell-Užovič (1839 – 1913) pre portrétnu galériu v Pečeňadoch (kaštieľ

v bývalej Peťovej). Ľudovika sa vydala za Charlesa Blundella (1819 – 1895) z Crosby Hall a 30 rokov žila v Londýne, ale v roku 1898, po smrti brata Pavla, sa vrátila na rodinný majetok v Pečeňadoch. Na maľbách sú zobrazení predkovia Ľudoviky po matkinej línii, zdanlivo nesúvisiace osoby rodu Révay, Horváth-Stančíč, Motešícký a i. Miloslava Borošová Michalcová z Krajského pamiatkového úradu v Žiline (KPÚ Žilina) v tandeme s Monikou Brinckovou z Oblastného reštaurátorského ateliéru v Levoči predstavila súbor podobizní členov rodu Osterlam z Levoče. Predmetom ich hlavného záujmu bol nedávno reštaurovaný obraz *Dáma v kožušine*, ktorý sa nachádzal v knižnici evanjelického kostola v Levoči. Rodinné albumy fotografií v zbierkach českých hradov a zámkov boli zdigitalizované v rámci jedného z projektov programu na podporu aplikovaného výskumu a vývoja národnej a kultúrnej identity. Referovala o ňom Petra Medříková z Moravskej galérie v Brne. Podľa fotografií možno rekonštruovať život členov aristokratických rodov od kolísky po hrob. Fotografické zbierky v štátnych či samosprávnych bývalých šľachtických sídlach sa síce podarilo spracovať, ale albumy v súkromnom vlastníctve neboli zahrnuté do projektu, výskum je teda nekompletný.

Využitie sepulkrálnych pamiatok v genealógii dominovalo v príspevkoch III. bloku. Náhrobníky ako prameň biografického a genealogického výskumu hodnotil Zdenko Ďuriška z Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice. Na príklade cintorína v Partizánskej Ľupči ilustroval výpovednú hodnotu empírových a klasicistických náhrobníkov, ktoré postupne zanikajú. Obsahujú originálne nápisy prezrádzajúce aj zamestnanie zosnulých a neobvyklé (nie antické či biblické) citáty. *Mors certa, hora incerta* (Smrť je istá, ale hodina neistá) bol pozmenený názov prednášky M. Mačuhu o krypte trinitárskeho kostola sv. Jána z Mathy v Bratislave. Súčasný barokový kostol bol postavený na mieste stredovekého kostola sv. Michala, kde sa nachádzal v ranom novoveku evanjelický cintorín, a to až do roku 1725. Krypta pod kostolom datovaná tiež rokom 1725 slúži na pochovávanie klerikov i laikov do dnešných dní. Miesto príspevku Pietne miesta v kultúrnom kontexte od Thurzu po Poppera odznel referát Hodvábné a papierové mortuária zo zbierok Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici z bloku V. Heraldické pamiatky a ich využitie v genealógii. Martina Hrdinová z Masarykovho ústavu a Archívu Akadémie vied ČR predstavila

zbierku 203 hodvábných a papierových mortuárií z obdobia od začiatku 18. storočia až po 1. tretinu 20. storočia, ktorá je uložená v Stredoslovenskom múzeu. Majiteľmi týchto pamiatok bolo 132 šľachtických rodov. Zbierka prešla v nedávnej dobe procesom reštaurovania a aj na základe tejto skutočnosti bola jej časť vystavená v Slovenskom národnom múzeu. Výstava bola uvedená pod názvom *Obnovený pôvab mortuárií*. M. Hrdinová zdôraznila význam tejto zbierky ako hodnotného prameňa k heraldickému a genealogickému výskumu. Magdaléna Marjaková z Univerzity Palackého v Olomouci sa vo svojom príspevku zamerala na rodinné väzby z prostredia košického mestského patriciátu v 17. storočí. Heraldicko-epigrafickou analýzou zachovaných renesančných sepulkrálií v súčasnosti uložených na vonkajších stenách Kaplnky sv. Michala a Urbanovej veže v Košiciach, doplnenou o informácie z písomných prameňov, priniesla poznatky o rodinných vzťahoch členov troch generácií rodiny meštianky Žofie Tiltli. Na záver prvého dňa konferencie vystúpil András Csuthy z Podunajského múzea v Komárne s príspevkom zameraným na históriu a pamiatky obce Paňa v Nitrianskom okrese. Predstavil projekt, ktorý má priniesť čo najviac poznatkov o histórii obce, jej najvýznamnejších pamiatkach; kostole s kryptou, šľachtických kúriách, ale aj miestnom cintoríne. Tu sa mu podarilo identifikovať niekoľko majiteľov sepulkrálnych pamiatok (najstaršia z roku 1791), ktorí v minulosti patrili k významným osobnostiam obce Paňa. Po záverečnej diskusii sa účastníci konferencie presunuli do priestorov Múzea mesta Bratislavy, kde absolvovali zaujímavú exkurziu.

Druhý deň podujatia otváral IV. blok tematicky zameraný na Rodové rezidencie a ich genealogickú identifikáciu. Prednáškou Kunerad a rod grófov von Ballestrem ho zahájil Vladimír Majtán z KPÚ Žilina. Úvod venoval histórii samotného rodu, založeniu jeho saskkej vetvy v 2. polovici 18. storočia a okolnostiam získania Plavnického majorátu. Členov rodu Ballestrem predstavil ako podnikateľov európskeho významu v ťažobnom a kovospracujúcom priemysle. Podrobnejšie sa venoval ich rodovému sídlu v Plawniowiciach a letnému sídlu – kaštieli v Kunerade, pričom upozornil na nevyhovujúci súčasný stav pamiatky. Príspevok Miroslava Števíka z Múzea Spiša mapoval výsledky niekoľko-ročného výskumu zameraného na societu v meste Spišská Nová Ves v poslednej tretine 18. storočia. Výskum sa orientoval na majiteľov domov historického centra mesta v sledovanom období, pričom

k identifikácii majiteľov okrem archívnych dokumentov výrazne prispeli aj heraldické a epigrafické pramene. Metodologické postupy toho výskumu M. Števík prezentoval na príklade piatich šľachtických rodov, ktorých členovia boli v sledovanom období vlastníkami týchto nehnuteľností. Henrieta Žažová z Ústavu dejín Trnavskej univerzity sa podelila o nové poznatky z výskumu historických pamiatok obce Rumanová v okrese Nitra, ktorý sa uskutočnil na objednávku obce pre monografiu. Nachádza sa tu kaštieľ zo začiatku 17. storočia, ktorý dosiaľ nebol predmetom pamiatkového ani archeologického výskumu a nie je ani vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Vďaka archívnemu výskumu sa podarilo identifikovať staviteľov kaštiela a jeho majiteľov z radov magnátskych rodov Andrassy a Esterházy. Predmetom príspevku bola aj Kaplnka

Náhrobná doska Georga Clognera z roku 1607 v evanjelickom kostole v rumunskom Sibiu

Ružencovej Panny Márie z roku 1900, donedávna odborníkmi považovaná za stavbu z polovice 18. storočia, čo výsledky archívneho výskumu H. Žažovej jednoznačne vyvrátili. Aktuálne výsledky stále prebiehajúceho výskumu zameraného na mapovanie cintorínov a sepulkrálnych pamiatok (vrátane židovských) v okrese Bytča predstavili Miroslava Borošová Michalcová a Jana Piecková z KPÚ Žilina. Na niekoľkých príkladoch upozornili na značne nevyhovujúci stav skúmaných objektov, s dôrazom na znepokojujúci stav hrobky Poperovcov na židovskom cintoríne v Hliníku nad Váhom.

Využitie heraldických pamiatok pre genealogické výskumy pripomenuli štyria referujúci. Zaujímavý referát predniesla mimo oficiálny program archeologička Hedvika Sedláčková z Mestského ústavu ochrany pamiatok, ktorá sa dlhodobo venuje sklu ako historickému prameňu. Predstavila problematiku datovania skla, určenia proveniencie prípadne identifikácie sklenených predmetov

z bratislavských nálezov od 13. po 17. storočie. Zabudnutými, poškodenými aj zaniknutými erbmi na niektorých vybraných pamiatkach Bratislavy sa zaoberala Jana Oršulová zo Slovenského národného múzea. Upozornila, že pri obnovách pamiatkových objektov možno vďaka výskumom majiteľov určovať aj erby. Prehľad o banskoštiavnických hlavných komorských grófoch a ich 51 zachovaných podobizniach poskytla Adriana Matejková zo Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici. Od 14. storočia do roku 1873 jestvoval v meste ko-

Auditórium druhého dňa konferencie v prednáškovej sále Univerzitetnej knižnice

morský úrad (*Kammerhof*), ktorého nástupníckym orgánom bolo Uhorské banské kráľovské riaditeľstvo (do roku 1918). Okrem portrétov hlavných komorských grófov, pochádzajúcich hlavne z Tirolska a Česka (Sonnau, Dietrichstein a i.), sa v Banskej Štiavnici zachovali aj ich náhrobné dosky vystavené na Starom Zámku. K problematike erbových vývodov na šľachtických náhrobníkoch z územia Moravy a českého Sliezska sa vyjadril Karel Müller zo Zemského archívu v Opave. Skonštatoval, že väčšina skúmaných náhrobných kameňov s dvoj- alebo štvorerbovými vývodmi pochádzala najmä z druhej polovice 16. storočia a že v uhorskom prostredí sa takéto typy náhrobníkov s viacerbovými vývodmi predkov nevyskytujú.

Posledný blok prednášok bol venovaný špecifickým a netradičným genealogickým prameňom pamiatkového výskumu. Na postupy a problémy genealogickej identifikácie rodovej pamiatky z obdobia renesancie, keď chýbajú matriky, poukázal F. Federmayer. Krok za krokom sa podelil o skúsenosti z výskumu po stopách pokáľu Sebastiana Langha z konca 16., resp. prvej polovice 17. storočia. Genealogické a prosopografické bohatstvo Knihy pamätí hornoslieskeho aris-

tokrata Krištofa Bernarda Skrbenského z Hříšťa (1615 – 1686) hodnotil Jiří Brňovják z Ostravskej univerzity. Skrbenský je známy ako prepisovateľ textov Jána Amosa Komenského. Pamäti začal písať v roku 1632 a posledný zápis pochádza z 28. 10. 1685. Rukopis obsahuje 336 záznamov o rodinných a celospoločenských udalostiach a je tak cenným prameňom pre poznanie každodennosti šľachtickej rodiny i zdrojom genealogických dát, no autor zapisoval údaje nesystematicky a selektívne. Katedru dejín výtvarného umenia FiF UK zastupovala Katarína Beňová. Predstavila album 221 kresieb zo zbierok Slovenskej národnej galérie, ktorý patril Zichyovcom. Autorkou väčšiny kresieb je Henrieta Zichyová (1800 – 1852; vydatá Odescalchi) a jej sestra Melánia (1805 – 1854), tretia manželka kancelára Klementa Metternicha. Často boli na kresbách zobrazovaní členovia rodiny a priatelia i interiéry rodových kaštieľov. Daniel Pivko z Prírodovedeckej fakulty UK sa zamerával na podpisy kamenárov na náhrobníkoch, historické nápisy a kresby na stenách kameňolomov. Sledoval dielo bratislavského kamenára Alexandra Mahra (1841 – 1885), členov rodiny Feiglerovcov, Rumpelmayerovcov, Schrammovcov a ďalších. Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa reprezentovala Judita Szekeresová Kováčsová. Podelila sa o poznatky z výskumu majiteľov mlyna v Perede postaveného v roku 1900 a jeho osudov v prvej polovici 20. storočia. Prvým mlynárom bol Henrich Mészáros (1859 – 1932), potom manžel jeho dcéry Žofie, mäsiar Cyprián Lelovics (1896 – 1976). Na záver vystúpila Katarína Hromuláková z Katedry histórie FF UPJŠ s netradičnou témou: Automobil ako prameň k výskumu šľachty na území dnešného východného Slovenska. Zamerala sa na vzťah šľachty k automobilizmu na začiatku 20. storočia. Jeho priekopníkmi boli Andrassyovci, Csákyovci či Wielandovci.

Témy prerokované na konferencii boli pestré, diskusie podnetné a na záver možno len dúfať, že aj zborník príspevkov z konferencie bude obohatením našich knižníc rovnako ako bola prospešná účasť na konferencii pre prehlbovanie odborných vedomostí v oblasti pamiatkových a genealogických výskumov.

*Magdaléna Marjaková
Katedra histórie FF UP v Olomouci
Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity*

VÝSTAVA OD VYŠEHRADU PO VYŠEHRAD V ŠTÁTOM ARCHÍVE V PREŠOVE, PRACOVISKU ARCHÍV POPRADE

Slávnostné otvorenie výstavy Od Vyšehradu po Vyšehrad sa v Štátnom archíve v Prešove, pracovisko Archív Poprad uskutočnilo 14. októbra 2016 za prítomnosti vzácných hostí – primátora mesta Poprad Jozefa Švagerka, riaditeľky Štátneho archívu v Prešove Mgr. Ľubice Kováčovej a kolegov archivárov z pracovísk Štátneho archívu v Prešove. Výstava bola zapožičaná z Archívu poľskej akadémie vied vo Varšave, ktorý bol jej hlavným garantom pod kuratelou jeho riaditeľky prof. Hanny Krajewskej. Výstavu uviedla vedúca archívu PhDr. Božena Malovcová, sprievodné slovo mala PhDr. Zuzana Kollárová, PhD.

Projekt sa v archivárskych hlavách rodil minimálne 5 rokov a jeho genéza siaha o ďalších 5 rokov dozadu. Práve v priestoroch popradského archívu sa stretli 6. marca 2007 predsedovia spoločností archivárov z Poľska, Česka, Maďarska a Slovenska, aby založili skupinu archivárov V4 a prijali deklaráciu o vzájomnej spolupráci. Bolo to prirodzené vyvrcholenie spolupráce archivárov spomenutých krajín, ktoré sa dialo na štátnej základni od 50. rokov minulého storočia, keď štátne archívy vznikli v jednotlivých krajinách. Skupina archivárov krajín V4 sa vytvorila aj z toho dôvodu, že medzi archívami bola v minulosti spolupráca na medzinárodnej úrovni bežná. Kolegovia si vymieňali odborné časopisy a literatúru, robili sa exkurzie,

vzájomné stáže a takto prirodzene vznikali nové priateľstvá a kontakty.

Po nežnej revolúcii s novými hranicami medzi Slovenskom a Českom sa dlhoročné vzťahy roztrhali. Vznikli rozpačité vzťahy aj so susednými krajinami a bežní archivári nechápali prečo. Pri našom spoločnom stretnutí v Poprade si zástupcovia archivárskych spoločností uvedomili, že ak chcú zmysluplne a svedomito vykonávať svoju prácu, nezaobídu sa bez archívov susedov, s ktorými napríklad Slovensko tvorilo v minulosti jednu štátnosť. Dokonca územie Spiša je zvláštne tým, že územne patrilo do všetkých štyroch štátov: s Maďarmi dlhoročné manželstvo v Uhorsku, s Poliakmi – Spiš bol 360 rokov v poľskom zálohu v rokoch 1412 – 1772 a s Čechmi od roku 1918 až do 1. januára 1993. Vzájomné vzťahy, dobré, či zlé, boli aj medzi ostatnými štátmi.

Cieľom tejto výstavy bolo uvedomenie si skutočnosti, že v súčasnosti žijeme v novom prostredí Európskej únie, ktorej hlavným zmyslom je spojenie európskych krajín. Tieto majú byť politicky a hospodársky natoľko silné, aby odolávali, či boli konkurencie schopné, ostatnému svetu. Nie je cieľom zabudnúť na to, čo nás v minulosti rozdeľovalo. Skôr ide o vysvetlenie postojov, rešpektovanie sa a hľadanie toho, čo bolo v minulosti a prítomnosti dobré a pozitívne. Iba takáto cesta nás zachráni pred konfliktami. Vzájomné poznanie z nás urobí nielen susedov, ktorých si nevyberáme, ale urobí z nás priateľov, ktorí si budú pomáhať a budú zdieľať starosti a životné radosti.

Otvorenie výstavy Od Vyšehradu po Vyšehrad v popradskom archíve

Návšteva štátneho tajomníka MV SR Ing. Rudolfa Urbanoviča (vpravo). Vľavo primátor mesta Poprad Ing. Jozef Švagerko.

Výstavu, na ktorej sú prezentované archívne dokumenty vzájomne spájajúce všetky krajiny V4 a pochádzajúce zo štátnych archívov v Maďarsku, Česku, Poľsku a na Slovensku, tvorí 21 panelov (bannerov). Hneď v úvode sú dokumenty približujúce starobylé maďarské mesto Vyšehrad, v ktorom boli podpísané prvé dohody v roku 1335 uhorským kráľom Karolom Róbertom z Anjou, českým panovníkom Jánom Luxemburským a poľským kráľom Kazimírom III. Veľkým. Ďalší panel prostredníctvom starých fotografií a kópií štátnych hymien predstavuje každý štát samostatne, za ním nasleduje panel s množstvom organizácií, ktoré sa na tejto unikátnej výstave podieľali. Ostatné panely sú venované stretnutiu uvedených panovníkov a jednotlivým listinám, ktoré boli napísané v spomenutom roku vo Vyšehrade, predstavujú kráľovské insígnie, boje s Osmanmi, spoločných panovníkov a panovníčky, obchodné kontakty, najstaršie univerzity, kresťanské korene prostredníctvom svätcov, ľudových hrdinov, národnooslobodzovacie boje, národných hrdinov, umenie, druhú svetovú vojnu, vojnu s komunizmom, rok 1989 a vzájomnú dohodu z 15. februára 1991.

Výstavu navštívilo 1. decembra 2016 aj 20 účastníkov stretnutia pridružených škôl UNESCO a 7. decembra 2016 štátny tajomník Ministerstva vnútra SR Ing. Rudolf Urbanovič. Okrem Popradčanov, žiakov základných a stredných škôl si ju prezreli aj archivári z Rožňavy a múzejníci z Kežmarku.

Výstava bude v popradskom archíve do konca roka. Odtiaľ si ju odvezú kolegovia do Maďarska. Veríme, že archívne dokumenty prezentujúce krajiny V4 oslovia širokú verejnosť a podčiarknu dôležitosť a význam archivárskeho remesla.

Zuzana Kollárová

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ A VÝSTAVA VENOVANÁ EURÓPSKEMU MESTU ŠPORTU V ARCHÍVE MESTA KOŠICE

Košice sa pýšia titulom Európske mesto športu pre rok 2016, preto Archív mesta Košice pri príležitosti Dňa otvorených dverí pripravil tematickú výstavu pod názvom Venované Európskemu mestu športu. Slávnostne ju otvoril primátor mesta, Richard Raši, 18. októbra 2016. Výstava mapuje históriu športu v metropole východu a tvorí ju viac ako stovka exponátov najmä z prvej polovice 20. storočia a sprievodný text, ktorý prináša prehľad od počiatkov organizovaného športu v meste.

Zvlášť sme vyzdvihli športovú udalosť s najväčšou tradíciou – Košický maratón, ktorému je venovaná jedna miestnosť. Popri dokumentoch k MMM (Medzinárodnému maratónu mieru) sú vystavené aj programové bulletiny, vlajky, medaily, odznaky, knihy, štartovacie čísla, ale i plagáty k najstaršiemu maratónu v Európe.

Bližšie sa venujeme aj histórii dvoch najpopulárnejších športov v Košiciach – futbalu a hokeju. Medzi najzaujímavejšie dokumenty patria stannovy športových spolkov i klubov už od konca 19. storočia. Tiež rôzne projekty športových ihrísk, plagáty a pozvánky na zápasy.

Za zmienku stoja aj žiadosti adresované mestu Košice a odpovede mestskej rady. Kluby v ťažkých začiatkoch často žiadali mesto o finančnú výpomoc pre fungovanie, príp. o zastrešenie organizovaného podujatia. Vystavený je napr. aj dokument, v ktorom mesto schvaľuje podporu olympionikov z Košíc, ktorí sa zúčastnili olympijských hier v Štokholme v roku 1912. Ďalej doklad popisujúci priebeh slávnostného privítania slávneho hokejového klubu LTC Praha

Časť exponátov o košickom hokeji

(*Lawn Tennis Club*) v Košiciach v roku 1936. Unikátom sú aj podielové listiny z roku 1930, ktoré dokumentujú podporu obyvateľov mesta pri výstavbe športovísk.

Výstava prináša pohľad do minulosti a zároveň potvrdzuje, že v archíve sa nájde množstvo písomností, vďaka ktorým je možné spracovať mozaiku histórie športov, resp. pripraviť rôzne tematické výstavy.

Deň otvorených dverí bol vďaka výstave mimoriadne úspešný. Svedčí o tom veľký záujem návštevníkov, ktorých počet prevýšil číslo 400. Okrem kolegov archivárov, lokálpatriotov a nadšencov histórie, zavítali do archívu aj zástupcovia kultúrnych inštitúcií pôsobiacich v meste, ako aj skupiny študentov viacerých škôl z Košíc. Pre záujem Košičanov sme sa rozhodli výstavu predĺžiť do konca decembra.

Peter Anna
Archív mesta Košice

POHROMY, KATASTROFY A NEŠŤASTIA V DEJINÁCH NAŠICH MIEST

V dňoch 18. až 20. októbra 2016 sa v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave konala vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou pod názvom Pohromy, katastrofy a nešťastia v dejinách našich miest, ktorú organizovala Slovenská historická spoločnosť pri SAV – Sekcia pre dejiny miest, Historický ústav SAV a Univerzitná knižnica v Bratislave. Moderátorom a hlavnou „dušou“ podujatia bol PhDr. Michal Bada, PhD. z Historického ústavu SAV, ktorý v úvodnom príhovore načrtnol ciele konferencie, medzi ktoré patrí pomenovanie, popis a určenie katastrof a nešťastí, ktoré sa výrazne dotkli urbánneho prostredia a mali výrazný vplyv a dopad na obyvateľov miest. Väčšina referujúcich mala pripravené prezentácie doplnené fotografiami, čo možno považovať za príjemné osvieženie rokovania. Ako prvý vystúpil Mgr. Branislav Kovár, PhD. z Archeologického ústavu SAV v Nitre s témou Kolapsy a katastrofy očami sídliskovej archeológie, v ktorej vysvetlil dva pojmy: katastrofu a kolaps v ponímaní sídliskovej archeológie od praveku po raný stredovek a zamýšľal sa aj nad príčinami ich vznikov. Ako príklad uviedol porovnanie zánikov lokalít Mikul-

čice a Pohansko. PhDr. Oto Tomeček, PhD. z Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela vo svojom príspevku s názvom *1443 Fuit magnus terrae motus*. Niekoľko poznatkov o najstaršom doloženom zemetrasení v našich krajinách informoval o zemetrasení z roku 1443, ktorého epicentrum bolo na strednom Slovensku, na základe analýzy dobových správ a ich porovnaní s výskumami dnešnej seizmológie. Tretia v poradí sa prezentovala Mgr. Zuzana Ludiková zo Slovenskej národnej galérie, ktorá prítomných informovala o Maximiliánovej fontáne v Bratislave, ktorú dal postaviť Maximilián II. po požiari počas korunovačných osláv. Predstavila genézu vzniku fontány ako propagačného nástroja vtedajšej politickej moci. Oproti avizovanému programu sa vyskytla zmena, posledný v tomto bloku nasledoval Mgr. Richard Papáč z Východoslovenského múzea v Košiciach. Vo svojom príspevku *Požiare v Košiciach v ranom novoveku* sa zamerl na požiare mesta v 16. a na začiatku 17. storočia, na ich vplyv na sociálno-ekonomické vzťahy a na prijaté opatrenia zo strany vedenia mesta a jeho obyvateľov voči ich vypuknutiu a šíreniu. Po prestávke predstavil doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc. z Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave *Požiare a zemetrasenia v Bratislave od 16. storočia do roku 1800*. Prítomných oboznámil s niekoľkými pamätnými požiarimi, ktoré zaznamenali dobové pramene, napríklad požiar mesta v roku 1515, ktorý vypukol v čase stretnutia troch európskych panovníkov, alebo požiar, ktorý vznikol počas korunovačných slávností Maximiliána II. Ďalším referujúcim bol Mgr. Peter Benka z Katedry slovenských dejín FiF UK, ktorý sa venoval životu mestskej komunity medzi obliehaním, epidémiami a požiarimi v Bardejove na prelome 17. a 18. storočia. Poukázal na dopad a dôsledky spomínaných tragických udalostí na život a smerovanie mesta a na spôsob vyrovnania sa obyvateľov so vzniknutou situáciou. Morová epidémia v Bratislave v roku 1577 bola témou príspevku PhDr. Evy Frimmovej, CSc. z Historického ústavu SAV. Menovaná pri výskume šírenia a negatívnych dôsledkov moru v Bratislave v roku 1577 využila osobnú korešpondenciu lekára a botanika Juraja Purkirchera, ktorý sa podobne ako jeho rodinní príslušníci stal obeťou tejto nákazy. Predposledným v tomto bloku a aj v rámci celodenného programu bol Mgr. Miroslav Nemeč z Historického ústavu SAV. Zaoberal sa výskytom požiarov a pôsobením podpaľačov v liptovských mestách v 16. – 18. storočí, o čom napovedá aj názov jeho príspevku: *Podpaľačstvo v liptovských*

mestách v ranom novoveku. Ako posledný vystúpil doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc. z Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave s témou Katastrofa alebo nový začiatok? Požiare miest a obcí v novoveku a ich následky. Autor vo svojej prezentácii predstavil niekoľko požiarov slovenských miest a obcí v priebehu 16. storočia, pričom poukázal na paradoxy dopadu požiarov na majetok obyvateľov a urbanizmus danej lokality, čo sa podľa neho prejavilo zlepšením podmienok bývania alebo efektívnejšou výstavbou nových budov.

Kométy boli v minulosti podľa ľudových predstáv zvestovateľmi pohrôm a nešťastí

Druhý deň podujatia začali doc. PhDr. Ludmila Sulitková, CSc. z Filozofickej fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a PhDr. Jana Jordánková z Archívu mesta Brno v spoločnom príspevku pod názvom Přírodní katastrofy a epidemie v předbělohorském Brne. Autorky sa zamerali na zmapovanie katastrofických udalostí a pohrôm, ktoré postihli Brno v 16. a začiatkom 17. storočia, či sa jednalo o udalosti prírodného charakteru alebo epidémie. Všimli si tiež dopady týchto udalostí na život mešťanov a mesta a opatrenia, ktorými sa radní snažili predchádzať a zamedzovať požiarom. Katastrofy v Kremnici v 16. a 17. storočí vo svojej prezentácii uviedol Mgr. Daniel Haas Kianička, PhD. z Múzea mincí a medailí v Kremnici. Spomenul katastrofy, ktoré v danom období najviac postihli mesto a spôsobili aj škody, zároveň sa však zamyslel nad faktom, že po týchto nešťastiach dochádzalo k obrozeniu a stmeleniu mestskej spoločnosti, čo so sebou prinieslo aj pozitívne zmeny pre mesto a jeho obyvateľov. Živelnými pohromami vo vybraných mestách Žilinského kraja do 18. storočia sa zaoberal MVDr. Miloš Jesenský, PhD. z Kysuckého múzea v Čadci. Pri svojom vý-

skume využil dobové pramene, kronikárske zápisy zo spomínaného regiónu, kalendáre a výpovede pamätníkov, ktoré uvádzajú prírodné katastrofy ako krupobitie, povodne a prietrže mračen, ale aj škody spôsobené živočíšnymi škodcami a požiar- mi. Problematike povodní na rieke Váh v minulosti sa venovala PhDr. Jana Karlíková z Trenčína vo svojom príspevku Keď bol Váh na Považí pánom s podtitulom Povodne v Trenčine a blízkom okolí. Informovala o škodách na majetku a strate na ľudských životoch spôsobených riekou Váh a zmieni-

la sa aj o reguláciách rieky v 18. storočí, čo uviedla sprievodnými materiálmi. Katastrofy, ktoré postihli Bratislavu v 19. storočí, sú zachytené na ikonografických zbierkových predmetoch ako fotografie, pohľadnice a strelecké terče, ktoré spravuje Múzeum mesta Bratislavy. Túto problematiku zaujímavou poslucháčom vykreslila PhDr. Elena Kurincová z uvedenej inštitúcie v príspevku Ikonografické zobrazenie urbánnych nešťastí v Bratislave. Prezentovala povodne a požiare, s ktorými Bratislava v uvedenom období zápasila, a tiež maliarov a fotografov, ktorí spomínané nešťastia zažili z pozície súčasníkov a v hmotnej podobe tak zachovali pre budúce generácie. Mgr. Lucia Burdová z Malokarpatského múzea v Pezinku sa zamerala vo svojom referáte Požiare a ich dopad na mesto Pezínok a priľahlé mestá malokarpatského regiónu od novoveku po polovicu 20. storočia na požiare, ktoré zasiahli Pezínok a okolie. Skúmala príčiny ich vypuknutia cez vojenské udalosti až po častú príčinu vzniku požiarov – nedbanlivosť. Taktiež uviedla opatrenia, ktoré mestá v regióne, v snahe uchrániť sa od požiarov, zavádzali. Oproti programu nastali určité zmeny a poradie refe-

rujúcich sa v dôsledku neprítomnosti niektorých účastníkov zmenilo. Spoločný príspevok pod názvom Tuhá zima 1783/84 v Bratislave a na ďalších miestach strednej Európy prezentoval za svojho kolegu Ing. Petra Pišúta, PhD. z Prírodovedeckej fakulty UK RNDr. Ján Melo, PhD. z Fakulty matematiky, fyziky a informatiky z UK. Prítomných oboznámil s príčinou tejto tuhej zimy, za ktorú pokladá erupciu islandskej sopky, ktorá následne ovplyvnila počasie v nastávajúcej zime v celej Európe. Zmieňuje sa aj o dopade tejto zimy na obyvateľov Uhorska a konkrétne niektorých lokalít tak, ako to zaznamenali dobové pramene a správy. Záverom svojej prezentácie vyzval na poskytnutie akýchkoľvek správ o tejto udalosti zo strany historikov a archivárov z konkrétnych regiónov. Na vakcinačné opatrenia proti pravým kiahňam sa vo svojom príspevku pod názvom Propagácia vakcinácie proti pravým kiahňam – Osvetové spisy pre slovenské obyvateľstvo sústredila PhDr. Beata Ricziová z Lekárskej fakulty UK. Všímala si organizovaný postup mestských a župných orgánov pri ochrane obyvateľstva pred touto chorobou a zároveň informovanosť o osвете, ktorú prinášali spisy produkované uhorskou inteligenciou. Prof. PhDr. Peter Kónya, PhD. z Prešovskej univerzity sa vo svojom príspevku Posledná morová epidémia v hornouhorských slobodných kráľovských mestách zaoberal morovou epidémiou z rokov 1708 – 1710 a jej dopadom na spomínané mestá. Ničivý účinok tejto epidémie na obyvateľstvo v podobe mnohých úmrtí bol podľa autora umocnený ešte aj poslednou fázou povstania Františka II. Rákocziho. Posledný veľký požiar Prešova 6. mája 1887 bol názov príspevku, ktorý prezentovala Mgr. Annamária Kónyová, PhD. z Prešovskej univerzity. Uviedla v ňom spôsoby a možnosti ochrany miest pred požiarimi od stavania sôch sv. Floriána, ako patróna na ochranu pred požiarimi, až po protipožiarne opatrenia, ktorými sa mestá mohli účinnejšie brániť podobným pohromám. Informovala o škodách na majetku a budovách, ktoré v meste Prešov spôsobil uvedený požiar. Posledným referujúcim v tento deň bol zahraničný hosť Nino Delić, MA z Inštitútu histórie v Belehrade v Srbsku, ktorý vo svojej prezentácii Nový Sad a revolúcia 1848 – 1849. Devastácia a nový začiatok predstavil mesto Nový Sad pred polovicou 19. storočia a následne spomenul rozvrat spôsobený vojnovými udalosťami, ktorý zmenil štruktúru mesta v mnohých aspektoch a zapríčinil aj pokles počtu obyvateľstva. Poukázal na to, že obnova mesta po revolučných udalostiach úplne zmenila jeho tvár

a mala vplyv na chod hospodárstva a politiky.

Podujatie pokračovalo tretí deň ďalšími prezentáciami týkajúcimi sa danej problematiky. Vzniku a šíreniu epidemických chorôb v sliezskych mestách sa venovala doc. PhDr. Andrea Pokludová, PhD. z Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity v referáte Nevítaní hosté – dopady epidemii na mestské obyvateľstvo sliezskych miest druhej poloviny 19. a na počátku 20. storočia. Pri výskume epi-

Morový stĺp na Hlavnej ulici v Prešove z roku 1751

demických katastrof a ich dopade na obyvateľov autorka využila komparatívnu metódu. Pre mestečko Detva bol rok 1873 rokom ničivých epidemii, ktoré usmrtili mnoho jeho obyvateľov. Tejto problematike sa venoval Mgr. Ján Golian, PhD. z Diecézneho archívu v Banskej Bystrici v príspevku Detva zahalená do smútku. Tri ničivé epidémie pustošiacie mestečko Detva v roku 1873 vo svetle cirkevných matrík. Ing. arch. Laura Pastoreková z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV poukázala na vplyv vojenských udalostí na slovenské mestá a na existenciu kasární ako architektonických objektov slúžiacich vojenským posádkam

v danom meste. Jej príspevok mal názov Architektúra pre erár: Vplyv vojenských udalostí na obraz slovenských miest. Mgr. Vojtěch Kessler, PhD. z Historického ústavu Akadémie vied Českej republiky sa vo svojej prezentácii Miesto v zovretí bastiónov zaoberal mestami, ktoré boli v časoch politicko-spoločenských zmien v druhej polovici 19. storočia obklopené hradbami. Tento fakt v mnohom ovplyvnil a poznačil ich vývoj v rámci šíriacej sa industrializácie a urbanizácie. Zapomenutý príbeh textilného priemyslu v Bruntále – takýto bol názov príspevku, ktorý prezentovala Mgr. Tereza Čapandová z Ostravskej univerzity. Zamýšľala sa v ňom nad negatívnym dopadom globálnych zmien na mesto ako centrum priemyselnej výroby textilného odvetvia na príklade severomoravského mesta Bruntál. Názov ďalšieho príspevku bol Zimný prístav v Bratislave ako cieľ leteckých útokov počas druhej svetovej vojny. Referujúci Ing. arch. Ing. Martin Dubiny z Fakulty architektúry STU sa v ňom zameril na vznik a pôsobenie bratislavského zimného prístavu ako významného strategického a transportného uzla. Uviedol tiež príčiny bombardovania a škody, ktoré zapríčinilo. Mgr. Tomáš Koudela z Ostravskej univerzity sa vo svojom príspevku Olomoucké nakladateľství Votobia – regionální kultura medzi dvěma katastrofami zameril na pôsobenie tejto inštitúcie od jej vzniku v roku 1991 cez katastrofy – povodne a banková kríza, ktoré ju postihli, až po súčasnosť. Požiare sa mestám a konkrétnym budovám nevyhýbajú ani dnes. Príkladom môže byť požiar Palárikovho domu v Čadci, ktorý vypukol v roku 2004 a v konečnom dôsledku ho zničil nielen oheň, ale aj nekompetentnosť a váhavosť predstaviteľov mesta. Rovnomenný príspevok prezentoval Mgr. Marián Grupač, PhD. zo Žilinskej univerzity.

Podujatie upriamilo pozornosť na udalosti, ktoré mestá postihovali v uplynulých storočiach a znamenali pre obyvateľstvo väčšinou negatívnu skúsenosť. Poukázalo však aj na to, akým spôsobom sa, či už jednotlivci alebo samosprávy dokázali vysporiadať s následkami takýchto katastrof a zobrať si z nich ponaučenie do budúcnosti. Oceniť treba zámer organizátorov zaplniť biele miesta v urbánnych dejinách, a tak prezentovať neznáme skutočnosti z bohatej minulosti našich miest. Výstupom z podujatia by mala byť kolektívna monografia.

Richard Papáč

Východoslovenské múzeum Košice

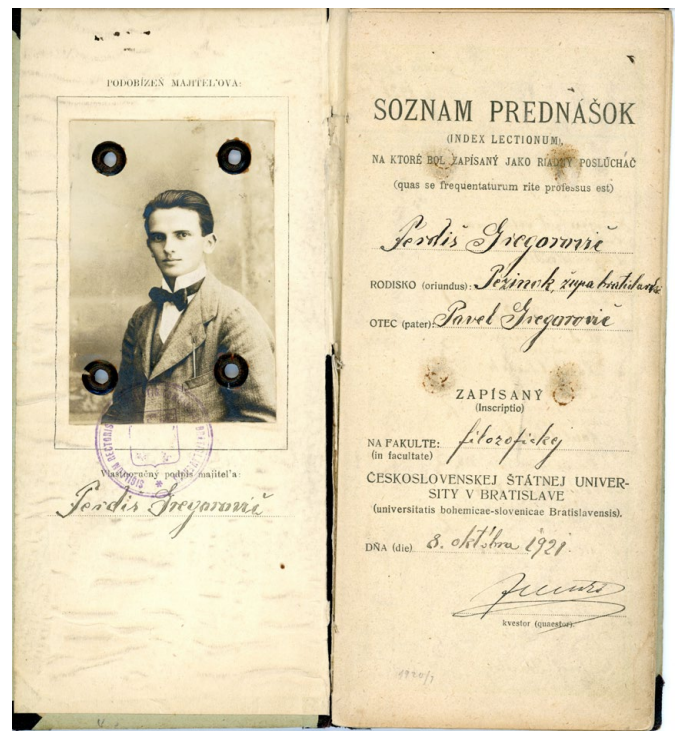
VEDECKÁ KONFERENCIA A VÝSTAVA K 95. VÝROČIU VZNIKU FILOZOFICKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Tohtoročná jeseň je na Univerzite Komenského v Bratislave bohatá na jubileá: svoje 95. od vzniku si pripomenuli právnická a filozofická fakulta, svoje 70. pedagogická fakulta. Pri tejto príležitosti sa tak právnici, ako aj filozofi rozhodli pre vedeckú konferenciu. V dňoch 24. a 25. októbra 2016 sa teda uskutočnila odborná konferencia na tému 95 rokov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce. Slávnostné podujatie sa konalo na domácej pôde fakulty pod záštitou rektora Univerzity Komenského v Bratislave profesora RNDr. Karola Mičietu, PhD. a dekana jubilujúcej fakulty profesora PhDr. Jaroslava Šušola, PhD.

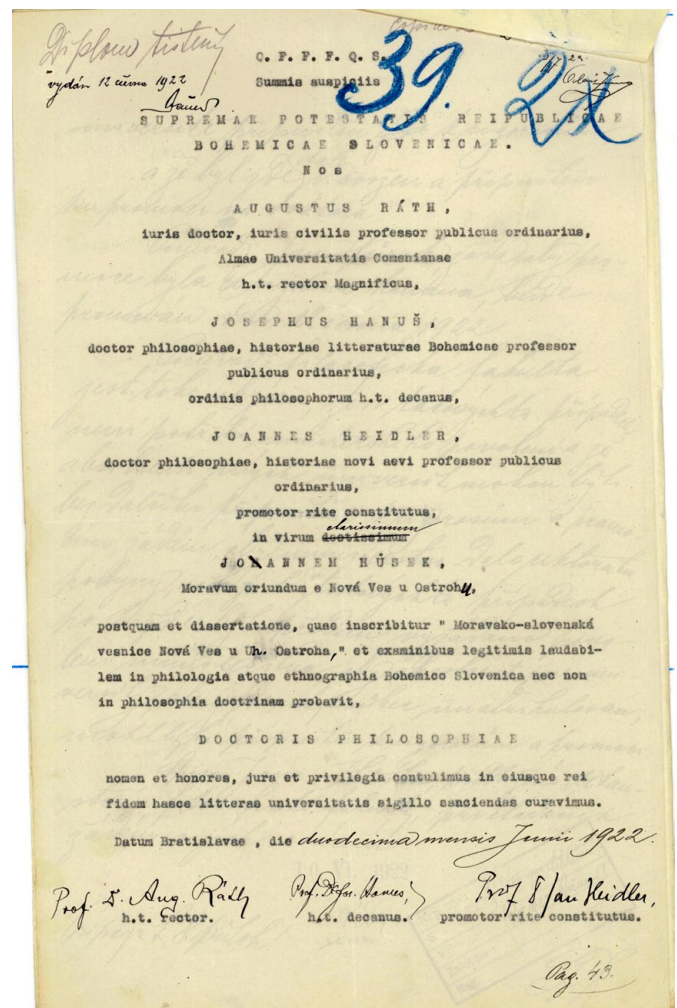
Prvý deň rokovania prebehol v reprezentačných priestoroch Moyzesovej siene Filozofickej fakulty UK v Bratislave (ďalej FiF UK). Účastníkov konferencie pozdravili príhovormi rektor UK, ktorý pripomenul dôležitosť založenia i význam univerzity ako vzdelávajúcej inštitúcie a dekan fakulty, ktorý hovoril o vzniku fakulty, jej pôsobení i úlohách, zároveň otvoril a viedol úvodnú sekciu. Ako prvý prednášajúci s témou Fakulta ako kolégium vystúpil Miroslav Marcelli z Katedry filozofie a dejín filozofie FiF UK. V príspevku s názvom Historie brněnské univerzity jako téma dějin evropské univerzitní kultury sa Lukáš Fatora a Jiří Hanuš z Historického ústavu Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity zaoberali metodologickými aspektmi dejín univerzity ako téme z oblasti kultúry vedy a vzdelávania. Nezaбудlo sa ani na legislatívne normy a úpravy, ktoré súviseli so vznikom Univerzity Komenského a jej prvých troch fakúlt. Túto tému priblížila Mária Grófová z Archívu UK s príspevkom „...a ako tretia vznikla filozofická fakulta.“ K počiatkom a prvým rokom jestvovania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vo svojej prednáške porovnávala čas potrebný na kreovanie fakúlt, zároveň definovala problémy, s ktorými sa novovymenovaní profesori stretli a museli riešiť tesne po vzniku fakúlt v prvých rokoch ich existencie. V nasledujúcom príspevku Filozofická fakulta Univerzity Komenského z pohľadu dejín správy a diplomatickej činnosti, ktorý predniesol Ján Valo z Katedry archívniectva a PVH FiF UK, zmapoval a predstavil fakultu v jednotlivých obdobiach z pohľadu dejín správy, organizačných

a kompetenčných zmien, nevynechal ani diplomatickú činnosť fakulty, jej formy a problémy. V prednáške Jak zaplatit za slovenskou Alma Mater aneb Ve vleku nemožného čechoslovakismu? sa Antonie Doležalová pôsobiaca na Inštitúte ekonomických štúdií Fakulty sociálnych vied Karlovej univerzity v Prahe zamerala na financovanie vysokého školstva na Slovensku v období Československej republiky a porovnávala štátne výdavky na vysoké školy v Čechách a na Slovensku pohľadom historika hospodárskych dejín. Druhú sekciu viedol prodekan pre vedecký výskum a doktorandské štúdium Juraj Šedivý. Karol Hollý z Historického ústavu SAV vystúpil s príspevkom Duchovedná trieda Učené spoločnosti Šafaříkovej, v ktorom ju charakterizoval ako najvýznamnejšiu vedeckú inštitúciu v medzivojnovom období na Slovensku. Priblížil štruktúru a činnosť tejto inštitúcie, jej význam pre spoločnosť ako aj dopady politických a spoločenských pomerov na jej pôsobenie. Hana Hlôšková z Katedry muzikológie FiF UK sa zamerala na Folkloristiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v medzivojnovom období, osvetlila dejiny bratislavského univerzitného národopisného/etnologického pracoviska a s ním spojeného jedného z najstarších študijných odborov na FiF UK. O Geografickom ústave Univerzity Komenského v 20. a 30. rokoch referoval Jiří Martínek z Historického ústavu Akadémie vied ČR v Prahe. V uvedenom období predstavil vývoj inštitúcie ako vznikajúceho vedeckého pracoviska nevynímajúc i osobnosti s ním spojené, akými boli Karel Chotek, Jiří Daneš, Jiří Král či Jan Hromádka. Miloslav Szabó z Historického ústavu SAV predniesol účastníkom konferencie príspevok nazvaný Numerus clausus alebo numerus nullus? Kampane proti menšinovým študentom a ich dopad na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského/Slovenskej univerzity v Bratislave (1929 – 1940), v ktorom sa zameril na požiadavky študentov na prijímanie a študijné podmienky pre „cudzích“ študentov. Osobnosť Jana Eisnera ako archeológa, dekana predstavil Martin Bača z Katedry archeológie FiF UK, ktorý sa zameril aj na jeho osobnostnú stránku ako človeka zastávajúceho revolučnú vedeckú paradigmu tzv. „univerzitnú školu“. Záverečnej tretej sekcii predsedal prodekan pre rozvoj fakulty a informačné technológie Martin Slobodník. V tomto bloku príspevkov odznela prednáška Michala Schvarca z Historického ústavu SAV Nemecko-slovenské kultúrne vzťahy 1939 – 1945 s dôrazom na vysoké školstvo, v ktorej sa sústredil na analýzu vzájomných vzťahov

Index jedného z prvých zapísaných študentov FiF UK v Bratislave v roku 1921

Koncept rigorózneho diplomu prvého absolventa FiF UK v Bratislave z 22. júna 1922

V budove na Kapitulskej ulici sídlil rektorát univerzity a od roku 1921 jej právnická i filozofická fakulta. Foto: Štenc, 1925; Archív UK.

Na Dunajskej ulici v dnešnej Základnej škole a Gymnáziu s vyučovacím jazykom maďarským sídlila časť FiF UK v rokoch 1923 – 1936. Foto: Pavel Súra, 2014.

univerzít, ich spoluprácu a nachádzanie rôznych ciest a metód na splnenie svojich cieľov. Bohunka Koklesová pôsobiaca na Katedre teórie a dejín umenia VŠVU sa v príspevku venovala semináru dejín umenia v čase slovenského štátu, kde sa na príklade historických peripetií seminára snažila pomenovať spôsoby ideologických transferov na akademickú pôdu. Tému Ubytovanie študentov po 2. svetovej vojne predniesla Marta Glossová z Katedry slovenských dejín FiF UK. Analýzu procesov ideologicky motivovaných zásahov do chodu novovytvorených historických katedier

FiF UK v 50. rokoch priblížil Adam Hudek z Historického ústavu SAV v prednáške „Nevhodných treba vyhadzovať“. Ideologické usmerňovanie katedier histórie Univerzity Komenského v 50. rokoch. Na záver prvého dňa rokovania vystúpil Juraj Kalina, opäť z Historického ústavu SAV, s analýzou okolností uväznenia a odsúdenia profesora Vojtecha Budinského-Kričku.

Prednášky druhého dňa konferencie boli rozdelené do dvoch paralelne rokujúcich sekcií – historickej a jazykovednej. Úvodný blok prednášok historickej sekcie moderoval prorektor pre rozvoj Univerzity Komenského Vincent Múcska. Začal sa prednáškou Jiřího Lacha z Filozofickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Čestí historici na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v meziválečnom období. Referoval o počiatkoch školstva na Slovensku po vzniku Československej republiky, o vytváraní Historického seminára FiF UK a podiele českých historikov na jeho chode. Priblížil tiež motiváciu, stratégiu a politické presvedčenie českých profesorov pôsobiacich v Bratislave a ich pohľad na „misiu“ na Univerzite Komenského. Nasledovala prednáška Milana Ducháčka z Leuderovej školy pri Židovskej obci v Prahe Karel Chotek jako zakladateľ bratislavské univerzitní etnografie, pionýr terénneho výskumu a „kufříkový profesor“. Autor sa v nej venoval založeniu a vývoju prvej československej katedry národopisu na Univerzite Komenského, sledoval Karla Chotka v roli učiteľa, metodológa a praktika výučby národopisu a etnografie. Posledný príspevok prvého bloku rokovania Jan Heidler v histórii predniesol Peter Podolan z Katedry slovenských dejín FiF UK. Venoval sa životu a vzdelaniu zakladateľa odboru história na FiF UK, jeho odbornej práci a pôsobeniu na fakulte.

Po krátkej prestávke predstavil Jozef Baďurík z Katedry slovenských dejín FiF UK príspevok s názvom Z galérie zakladateľských osobností profesorov – historikov na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, osvetlil proces formovania odboru história a osobnosti prvých vymenovaných profesorov – Daniela Rapanta a Branislava Varsika. V ďalšej prednáške Zlatica Plašienkovej z Katedry filozofie a dejín filozofie FiF UK a Miroslava Daniša z Katedry všeobecných dejín FiF UK Pôsobenie ruských profesorov E. J.

Perfekého a N. O. Losského na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a ich prínos v kontexte historických vied a filozofie autori zhodnotili pôsobenie týchto profesorov na FiF UK, Perfekého prínos v odbore všeobecné dejiny a Losského zásluhy v odbore filozofia. Posledná prednáška druhého bloku konferencie autoriek Zuzany Hasákovej a Kristíny Majerovej z Ústredného archívu SAV sa zamerala na prof. Alexandra Húščavu – zakladateľa štúdia archívnictva a pomocných vied historických na Slovensku, zároveň informovali o jeho osobnom fonde uloženom v Ústrednom archíve SAV.

V rámci tretej časti historickej sekcie, ktorú viedol profesor Michal Chabada, odzneli príspevky z filozofie a sociológie. Erika Lalíková z Katedry filozofie a dejín filozofie FiF UK vo svojom referáte Na margo konfrontácií filozofických iniciatív v 60. a 70. rokoch 20. storočia upriamila pozornosť na krízové 60. a 70. roky. Načrtla aktivity, postoje a názory predstaviteľov tzv. bratislavskej filozofickej školy, ale aj osobností mimo akademickej obce. Rokovanie pokračovalo prednáškou Mariany Jankechovej z Katedry filozofie a dejín filozofie FiF UK nazvanou Intelektuálna činnosť Svätopluka Štúra na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, v ktorej poukázala na odbornú činnosť jedného z prvých slovenských filozofických mysliteľov a jeho spätosť s činnosťou fakulty. Prednáška Evy Laiferovej z Katedry sociológie FiF UK s názvom Kľukatá cesta katedry sociológie dejinami Filozofickej fakulty Univerzity Komenského priblížila dejiny katedry od jej počiatkov v 20. rokoch minulého storočia až do súčasnosti.

Posledný blok historickej časti konferencie sa začal prednáškou Martina Neumanna z Katedry archeológie FiF UK Od pyžama k maskám : študentské udalosti počas letného semestra roku 1956. Autor sa venoval prejavom nesúhlasu so školskou reformou z roku 1953 i študentským aktivitám, ktoré vyústili do tzv. pyžamovej revolúcie v máji 1956. Ďalšou témou rokovania bolo obdobie normalizácie po roku 1968, ktorú priblížil Fedor Blaščák zo spoločnosti Memory Kontrol v príspevku Ako sa normalizovali pomery? Oral historická sonda do obdobia čistiek na Filozofickej fakulte UK po roku 1968. Referoval o normalizačných procesoch a praktikách (nielen) na FiF UK. Následne Valér Mikula z Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy FiF UK, jeden z aktérov novembrových udalostí, predniesol príspevok

Z výstavby hlavnej budovy univerzity na Šafárikovom námestí 6, ktorá bola projektovaná ako obilný palác a univerzite pridelená v roku 1935. Zdroj: Archív UK.

„Filozofi“ v novembri. Fakty a poznámky k priebehu udalostí novembra 1989 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Opísal najdôležitejšie udalosti od študentskej demonštrácie v novembri až po slobodnú voľbu dekana v decembri 1989, ktoré ilustroval bohatou fotografickou aj obrazovozvukovou dokumentáciou. V záverečnom vystúpení predniesli autori Kateřina Volná a Jakub Jareš z Karlovej univerzity v Prahe referát Jak daleko je z náměstí Krasnoarmějců na náměstí Jana Palacha? Reflexe výzkumu normalizační Filozofické fakulty Univerzity Karlovy po deseti letech. V ňom predstavili výsledky dlhoročnej práce pri študovaní a sprístupňovaní dokumentov fakultnej KSC v archíve KU, publikačné výstupy projektu. Informovali o problémoch, na ktoré natrafili počas výskumu a samozrejme aj dôvody a motiváciu zúčastniť sa na projekte.

Jazykovedná časť druhého rokovacieho dňa konferencie sa začala blokom prednášok, ktorému predsedala Oľga Orgoňová. Účastníci si mohli vypočuť zaujímavé témy venované slovakistike. Jazykovednú slovakistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského od jej začiatkov po súčasnosť predstavil Pavol Žigo z Katedry slovenského jazyka FiF UK. Miloslav Vojtech z Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy FiF UK sa venoval Literárnovednej slovakistike na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v medzivojnovom období a Jana Pekarovičová zo špecializovaného pracoviska Studia Academica Slovaca priblížila toto odborné centrum v kontexte interdisciplinárnej univerzitnej slovakistiky.

V nasledujúcej časti moderovanej Miroslavom

Dudokom vystúpila Eva Škorvanková z Katedry všeobecných dejín s príspevkom Risto Kovijanić – osobnosť na pozadí meniacej sa doby. V ňom predstavila osobnosť prvého lektora pre srbochorvátsky jazyk a juhoslovanskú literatúru počas jeho pôsobenia v Bratislave v rokoch 1927 – 1939. Zuzana Pojezdalová z Katedry slovanských filológií FiF UK priblížila ďalšiu významnú osobnosť pôsobiacu na jubilujúcej fakulte v prednáške Władisław Bobek – polonista, slovakista, slavista. Bol jedným zo zakladateľov lektorátu poľského jazyka na FiF UK, upevňoval slovensko-poľské literárne vzťahy a do jeho vedeckého záujmu patrili aj dejiny slovenskej literatúry. Záverečná prednáška druhého bloku patrila Svetlane Kmecovej z Katedry slovanských filológií FiF UK. Vo svojom referáte Melichar Václav a jeho miesto v dejinách slovenskej slovenistiky nás oboznámila nielen s touto významnou osobnosťou v dejinách výučby slovinského jazyka a literatúry na FiF UK, ale aj so samotnými dejinami lektorátu.

Konferencia sa uskutočnila v reprezentačných priestoroch FiF UK v Bratislave – Moyzesovej sieni. Foto: Vladimír Kuric; Archív UK.

Záverečnému bloku jazykovednej sekcie predsedal prodekan pre bakalárske a magisterské štúdium Miloslav Vojtech. Alojz Keníž z Katedry anglistiky a amerikanistiky FiF UK sa v príspevku Prekladateľstvo a tlmočníctvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského zameral nielen na dejiny odboru, ale aj na teoretické a praktické znalosti, ktoré musí učiteľ prekladu a tlmočenia ovládať. V prednáške Dejiny Katedry romanistiky. Francúzsky jazyk a literatúra. Zakladatelia a ich osudy (1923 – 1973) zmapovala Jana Truhlářova z Katedry romanistiky FiF UK okrem jej dejín aj najvýznamnejšie osobnosti, ktoré prispeli k rozvoju

romanistiky. So záverečným príspevkom Aplikácia princípov Bolonského procesu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského vystúpila Mária Čikešová pôsobiaca na Katedre všeobecných dejín FiF UK a tiež v Slovenskej rektorskej konferencii, ktorá predstavila dôvody a ciele reformy, ale aj jej slabé a silné miesta.

Spríevodným podujatím pripomenutia si 95. výročia vzniku FiF UK v Bratislave bola výstava nazvaná 95 rokov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave : Najvýznamnejšie udalosti v živote fakulty v archívnych dokumentoch a fotografiách, ktorá prezentuje viaceré témy z histórie a je určená nielen študentom, absolventom jubilujúcej fakulty, ale aj širokej verejnosti. S myšlienkou ukázať a priblížiť dejiny fakulty týmto spôsobom prišiel prodekan pre rozvoj fakulty a informačné technológie Martin Slobodník. Pôvodný návrh koncepcie výstavy pozostával z 12 – 13 tém, z ktorých sa však nie všetky realizovali.

Napriek neľahkým počiatkom pri budovaní fakulty i ťažkým skúškam, ktorým čelila v zložitých obdobiach politických zmien a tlakov, už 95 rokov jej pedagógovia vzdelávajú a vychovávajú mladých ľudí túžiacich po vedomostiach. Autorkou výstavy je Mária Grófová z Archívu UK v Bratislave. Projekt sa realizoval v spolupráci s Katedrou etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave, o technické zabezpečenie sa postaral Pavel Súra a jeho grafické spracovanie mala na starosti Dorota Budziňáková. Archívne dokumenty a obrazové materiály pochádzajú z fondov Archívu Univerzity Komenského, registratúrneho strediska Filozofickej fakulty UK v Bratislave, osobného archívu profesora PhDr. Valéra Mikulu, CSc., Mgr. Borisa Strečanského a zo Slovenského národného archívu. Môžeme len skonštatovať, že FiF UK je zatiaľ jedinou z 13 fakúlt univerzity, ktorá sa vydala na cestu priblíženia svojich dejín formou výstavy a stalo sa tak už po druhý raz (2011, 2016). Výstava pozostáva z desiatich častí, ktoré predstavujú život, pôsobenie a budovanie fakulty od jej založenia, cez štúdium poslucháčov, osobnosti zakladajúcich profesorov, priestory až po jej insígnie.

Prvá časť výstavy oboznamuje s **históriou univerzitného vzdelávania v Bratislave** siahajúcou až do druhej polovice 15. storočia. Študenti z územia bývalého Uhorského kráľovstva mohli získať univerzitné vzdelanie na vtedy najbližšie dostupných stredovekých univerzitách

sídliačich v Prahe, Krakove či Viedni, no založenie Univerzity Istropolitany (1465/1467 – 1490), im to umožnilo priamo „doma“. Medzi ďalšie významné vzdelávacie inštitúcie, ktoré v Bratislave pôsobili, počítame Uhorskú kráľovskú právnickú akadémiu (1784), Bratislavskú vysokú školu práva či Uhorskú kráľovskú Alžbetinu univerzitu (1912), ktorá sa po vzniku Československej republiky presťahovala do Maďarska a dodnes pôsobí ako Pécska univerzita. Textovú časť dopĺňajú obrazové prílohy: bula pápeža Pavla II. z roku 1469, ktorou najvyšší predstaviteľ cirkvi udelil bratislavskému prepoštovi a vicekancelárovi Univerzity Istropolitany Jurajovi Schönbergovi právo používať biskupské insígnie, čím v podstate riadil chod univerzity, podobizeň uhorského kráľa Mateja Korvína, zakladateľa Univerzity Istropolitany, pohľad na sídlo Kráľovskej právnickej akadémie na Kapitulskej ulici v Bratislave.

Druhý panel prezentuje **legislatívny rámec vzniku univerzity i FiF UK v Bratislave**. Univerzita Komenského v Bratislave vznikla na základe zákona Národného zhromaždenia Československej republiky č. 375/1919 Zb. z. a n. zo dňa 27. júna 1919 ako Československá štátna univerzita v Bratislave so štyrmi fakultami: lekárskou, právnickou, filozofickou a prírodovedeckou. Na jeseň toho istého roka bola nariadením vlády č. 595/1919 Zb. z. a n. zo dňa 11. novembra 1919 premenovaná na Univerzitu Komenského. Ako prvá vznikla Lekárska fakulta UK v Bratislave a jej prvých ôsmich profesorov čakali neľahké úlohy týkajúce sa prípravy podmienok na štúdium, zabezpečenia priestorov pre výučbu, prax a aj študijných materiálov pre budúcich medikov. S ťažkými začiatkami a náročnými podmienkami sa museli popasovať i profesori filozofickej fakulty, ktorá začala svoju činnosť na základe výnosov Ministerstva školstva a národnej osvety v Prahe zo dňa 17. októbra a 23. októbra 1921. V tejto časti nájdeme aj vyhlásenie autonómie Slovenska dňa 6. októbra 1938, nový zákon Snemu SR o vtedajšej Slovenskej univerzite č. 168/1940 Sl. z., ktorý v oveľa širšom rozsahu vypracoval profesor JUDr. Ľudovít Kappek z Právnickej fakulty SU v Bratislave na požiadanie vtedajšieho rektora. Tému venovanú legislatívnym zmenám uzatvára slávnostné vyhotovenie vládneho nariadenia č. 49/1954 Zb. zo dňa 12. novembra 1954, ktorým bola univerzita opäť premenovaná na Univerzitu Komenského v Bratislave.

Tretia časť výstavy nás zoznamuje s **prvými profesormi** jubilujúcej fakulty. Texty sú doplnené

ich dobovými podobizňami a nechýba ani fotografia profesorského zboru fakulty z roku 1938. Autorka výstavy vybrala do tejto časti i ukážku prvej strany zápisnice z ustanovujúcej schôdze profesorského zboru FiF UK, ktorá sa konala dňa 23. septembra 1921. Treba pripomenúť, že Filozofická fakulta UK v Bratislave nevychovala len budúcich historikov, jazykovedcov, filozofov a mnohých iných, ale pripravovala aj budúcich učiteľov pre stredné školy a reálne gymnáziá. Ich vedomosti a pripravenosť na jedno z najdôležitejších povolání našej spoločnosti museli absolventi preukázať pred Skúšobnou komisiou pre učiteľov na stredných školách zložením predpísaných skúšok.

S priebehom štúdia na Filozofickej fakulte UK v Bratislave nás oboznamuje jej ďalšia časť. Riadnym študentom sa mohol stať iba imatrikulovaný študent, ktorý sa dokázal preukázať imatrikulačným listom, indexom a preukazom riadneho poslucháča. Okrem riadnych študentov mohli študovať i mimoriadni, avšak ich práva neboli rovnaké. Sprievodné texty dopĺňajú ukážky spomínaných dobových archívnych dokumentov, ďalej matrika zapísaných riadnych a mimoriadnych poslucháčov na FiF UK v akademickom roku 1921/1922. Nájdeme tu aj zoznamy prednášok v zimnom semestri akademického roka 1921/1922, kolokvičné vysvedčenie, absolutorium vydávané do roku 1950, vysvedčenie o štátnej skúške a nechýbajú ani ukážky diplomov vydávaných univerzitou v 20. a 40. rokoch 20. storočia ako dokladov o vysokoškolskom vzdelaní.

Ďalšia časť výstavy je venovaná **budovám**, v ktorých fakulta sídlila počas 95 rokov svojej existencie. Jej prvým sídlom sa stala budova na Kapitulskej ulici č. 1. Tu sa 24. októbra 1921 v aule *Auditorium maximum* konalo slávnostné zhromaždenie pri príležitosti začiatku výučby na FiF UK. Dekanát a kancelária Vedeckej skúšobnej komisie pre učiteľov na stredných školách boli neskôr umiestnené na Františkánskom námestí. Po dvoch rokoch pôsobenia sa fakulta presťahovala do budovy dnešnej Základnej školy a Gymnázia s vyučovacím jazykom maďarským na Dunajskej ulici. V polovici 30. rokov sa začali rokovania vedenia univerzity s vládou a politikmi o umiestnení univerzity do budovy obilného paláca na Šafárikovom námestí, ktorá bola vo výstavbe. Rozhodnutie o pridelení novostavby univerzite padlo v roku 1935. Po jej adaptácii pre potreby univerzity sa počas nasledujúceho roka do nej okrem rektorátu nasťahovala aj Filozofická a Právnická fakulta UK. V roku 1958 prešla do

správy UK aj budova na Gondovej ulici č. 2, neskôr pridelená FiF UK, ktorej súčasťou je aj spoločenská sála – Moyzesova sieň – so samostatným vchodom z Vajanského nábrežia. Táto budova bola postavená v rokoch 1909 – 1913 pre rakúsko-uhorské vojenské veliteľstvo a po vzniku ČSR tu sídlilo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, neskôr Krajinský úrad a Povereníctvo vnútra. Niekoľko katedier filozofickej fakulty dnes sídli aj v prístavbe budovy na Šafárikovom námestí (dokončená v roku 1976) a na Štúrovej ulici č. 9.

Z komentovanej prehliadky s autorkou výstavy dňa 9. 11. 2016. Foto: Pavel Súra.

Samostatná časť výstavy je venovaná zložitému vývoju v **40. rokoch 20. storočia**, keď nastali výrazné zmeny nielen v spoločenskej a politickej oblasti, ale aj v živote univerzity. Po rozpade Československa sa Univerzita Komenského na základe nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 41/1939 Zb. z. premenovala na Slovenskú univerzitu. Dohodou podpísanou medzi zástupcami vlád Protektorátu Čechy a Morava a vojnovej Slovenskej republiky z mája 1939 boli zamestnanci českej národnosti uvoľnení z územia Slovenska. Viacerí českí profesori boli tak nútení odísť zo Slovenska, ostať mohli tí, ktorí boli „nenahraditeľní“. Vojnové udalosti ilustrujú napr. archívne dokumenty týkajúce sa opevňovacích prác počas roku 1944 na území Slovenska, na ktorých sa museli zúčastniť aj štátni zamestnanci a vysokoškolskí študenti. Po skončení 2. svetovej vojny bol padlým študentom zo všetkých 4 fakúlt udelený rigorózný titul in memoriam, čo pripomína aj pamätná tabuľa vo vstupnej časti budovy na Šafárikovom námestí. Z FiF UK to boli 4 študenti.

Výrazné zmeny do života a organizácie univerzít priniesli **50. roky**. Dňa 18. mája 1950 bol

prijatý zákon č. 58/1950 Zb. o vysokých školách, ktorým akademická pôda stratila autonómiu a podliehala riadeniu štátu. Týmto zákonom boli okrem iného reorganizované študijné odbory, zavedené prijímacie skúšky, rektor univerzity bol vymenovaný na návrh vlády na obdobie troch rokov, študijné a skúšobné plány a poriadky vydával minister školstva. Taktiež bol zrušený rigorózný poriadok vydaný v roku 1899 a s ním aj udeľovanie rigorózných titulov, čo trvalo až do roku 1966.

Ôsma časť výstavy dokumentuje prostredníctvom fotografií i archívnych dokumentov dôležité **roky 1968 – 1969** v živote spoločnosti i samotnej FiF UK. Pokus o demokratizáciu socializmu ukončila intervencia vojsk štátov Varšavskej zmluvy 21. augusta 1968. Fotografie zobrazujú štrajky študentov proti okupantom, vyhlásenia a stanoviská KSS k štrajkom.

Nasledujúci panel približuje aj ďalší **revolučný rok – 1989**. Práve študenti filozofickej fakulty sa najaktívnejšie zapojili do demonštrácií a hnutia za presadenie spoločenských zmien. Obdobie Nežnej revolúcie prezentujú fotografie z príprav ako aj zo samotných demonštrácií, vyhlásenia, letáky a spomienky aktívnych účastníkov.

Záverečná časť výstavy oboznamuje jej návštevníkov s **insígniami a znakom** Filozofickej fakulty UK. Fotografie predstavia žezlo dekana FiF UK s fakultným symbolom – Pallas Athénou, ale aj žezlo s pôvodným symbolom – sovou, používané v tej podobe do konca 50. rokov. Ďalšou insígniou je kolana, hodnostná reťaz. Pôvodná dvojprúdová kolana dekana sa používala do roku 1939, no poznáme ju len z fotografií. Súčasná je dielom akademického sochára Andreja Petra a používa sa od roku 1958. Výnimočnosť akademických obrádov umocňuje aj slávnostný odev akademických hodnostárov – na fotografiách sú v súčasnosti používané taláre dekana, prodekana a pedela dekana FiF UK. Andrej Peter vyhotovil aj návrhy na medaily (zlatá, strieborná a bronzová) pri príležitosti 60. výročia založenia FiF UK.

Výstava 95 rokov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave : Najvýznamnejšie udalosti v živote fakulty v archívnych dokumentoch a fotografiách bola inštalovaná v átriu budovy FiF UK na Gondovej ulici. Počas novembra bolo možné pozrieť si ju formou komentovanej prehliadky s jej autorkou.

ZPRACOVÁNÍ SLOŽITÝCH A ROZSÁHLÝCH OSOBNÍCH A RODINNÝCH ARCHIVŮ SE ZŘEATELEM K FONDU ZDENĚK NEJEDLÝ

Život človeka vtesnaný do papiera. Tak by sa dali charakterizovať osobné fondy, samostatný druh archívnych fondov, ktoré sú tvorené záznamami dokumentujúcimi život a dielo konkrétnej fyzickej osoby. Sprístupnenie osobného fondu je pre archivárov často nočnou morou a vyžaduje značnú dávku odborných znalostí, systémového myslenia a trpezlivej práce. To, že táto problematika čulo rezonuje v živote archivárov, dosvedčila aj stovka účastníkov pracovného seminára, ktorý usporiadal Masarykov ústav a Archív Akadémie vied Českej republiky, v. v. i. v spolupráci s Národným archívom. Podujatie Zpracování složitých a rozsáhlých osobních a rodinných archivů se zřetelem k fondu Zdeněk Nejedlý s pracovním podnázvom Složitě a rozsáhlé osobní a rodinné archivy. Koncepcie jejich zpřístupnění sa konalo v prednáškovej sále Národného archívu v Prahe 25. októbra 2016.

Riaditeľka Národného archívu PhDr. Eva Drašarová, CSc., ktorá seminár otvorila, sa potešila, že archivári sa popri všetkých tých témach, ktoré v súčasnosti musia riešiť, konečne môžu venovať *rizí archivařině*. Zástupca Masarykovho ústavu a Archívu Akadémie vied ČR, v. v. i. PhDr. Luboš Velek, PhD. vo svojom uvítacom príhovore zdôraznil, že ich inštitúcia sa dlhodobo venuje aj teoreticko-metodologickým archívnyim otázkam. Prízvukoval, že je rozdiel spracovávať osobný fond, ktorý má jednu, desať či sto škatúľ, alebo dve a viac tisíc škatúľ, ako napr. osobný fond T. G. Masaryka alebo Z. Nejedlého.

Príspevok uvádzajúci do celkovej problematiky osobných fondov predniesol PhDr. Marek Ďurčanský, PhD. z Ústavu dejín Univerzity Karlovej a Archívu Univerzity Karlovej v Prahe. Pokúsil sa o definíciu osobného fondu ako písomnej pozostalosti so zložitou pôvodnou vnútornou štruktúrou zahŕňajúcou nezanedbateľné množstvo materiálu iných osôb než pôvodcu fondu, často obsahujúcou aj trojrozmerné predmety. Každý archivár si pred takýmto súborom záznamov kladie otázku „ako začať?“. Pritom sa automaticky vynára problematika celistvosti a uzavretosti osobného fondu, pretože dodatky si väčšinou vyžadujú

premanipuláciu už usporiadaných častí. Poukázal tiež na neochotu archivárov z rôznych archívov vzdávať sa najmä spracovaných fondov či ich častí, čo sťažuje alebo úplne znemožňuje delimitáciu roztrieštených fondov, ktoré sa nachádzajú v rôznych inštitúciách. Tento problém môžu čiastočne riešiť online sprístupnené inventáre, ktoré daný fond „sceľujú“ aspoň vo virtuálnej podobe. Z hľadiska metodiky sprístupnenia osobných fondov sa vo väčšine českých archívov používa štruktúra fondu publikovaná v Sborníku archívnych prací v roku 1984,¹ podľa ktorej sa osobné fondy členia na životopisný materiál, korešpondenciu, dokumenty z vedeckej, odbornej a literárnej činnosti pôvodcu, písomnosti z verejnej činnosti pôvodcu, písomnosti rodinných príslušníkov a písomnosti cudzích osôb. Tu sa často ponúka možnosť vytvoriť z písomností rodinných príslušníkov samostatný fond, najmä ak ide o významné osobnosti. Jednoznačná odpoveď, ako pri spracovávaní postupovať, neexistuje, archivár sa musí rozhodnúť individuálne, podľa dôležitosti danej osobnosti, rozsahu a významu zachovaných dokumentov, či ďalších okolností. Na záver M. Ďurčanský vyzdvihol tlačené inventáre, ktoré sa ako publikácie archivárov dostanú aj do knižníc, kde si nájdu širší okruh čitateľov. Najmä inventáre s rozsiahlym, kvalitne spracovaným úvodom plnia funkciu plnohodnotných biografických publikácií. Dobré skúsenosti s tlačenými inventármi majú najmä v Poľsku.

Poľské skúsenosti s osobnými fondmi prezentovali Rita Majkowska, PhD. a Mgr. Małgorzata Mrówkasz z krakovského pracoviska Archívu Poľskej akadémie vied a Poľskej akadémie umenia. V prvej časti príspevku oboznámili poslucháčov s históriou archívu, ktorý obsahuje 1503,66 bm materiálu a 269 fondov. Osobné fondy predstaviteľov poľskej vedy a kultúry v nich hrajú podstatnú rolu a patria ku klenotom poľského archívneho dedičstva. V ďalšej časti prednášky dokumentovali svoje tvrdenia konkrétnymi ukázkami zo spracovávaných osobných fondov. Pri ich sprístupňovaní používajú ukladaciu schému, podľa ktorej členia dokumenty na odborné práce pôvodcu fondu, ktoré sa ďalej delia na referáty, recenzie, publikácie atď., na materiály rôznych aktivít pôvodcu, materiály biografické (osobné dokumenty, diplomy, pamätníky, zdravotné, školské, študijné záznamy), korešpondenciu

¹ EDEREROVÁ, Radka – PODANÝ, Václav. K problematice osobních archivních fondů. In *Sborník archivních prací*, roč. 34, 1984, č. 2, s. 310-350.

prichádzajúcu a odchádzajúcu, materiály o pôvodcovi a ďalšie rodinné či rodové dokumenty. Hlavný metodický problém predstavuje fakt, že v rámci pozostalosti sa nezískavajú len písomné či obrazové záznamy, ale rôznorodé predmety z pracovného či rodinného prostredia, často zhromažďované a ochraňované celé generácie (fotografie, medaily, odznaky, výtvarné diela, brožúry, mapy, všetko samozrejme v rôznych formátoch a materiáloch), ktoré komplexne dokumentujú život a dielo danej osobnosti. V takom prípade je ťažké vôbec vymedziť hranice fondu. Zaujímavé je, že akvizície sa najčastejšie daria nie prostredníctvom priamych potomkov, teda detí, ale až ďalšej generácie vnukov. Na záver dospeli k názoru, že *archivistika je náuka kompromisu*.

Slovenské archívnictvo reprezentovala vedúca Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied Mgr. Jana Gubášová Baherníková, ktorá poľským kolegyniam úspešne kontrovala. Ústredný archív SAV bol založený v roku 1963 a prvým prevzatým osobným fondom bola pozostalosť Františka Votrubu. Súčasní pracovníci tohto archívu nadviazali aj z metodického hľadiska na prácu svojich predchodcov, pretože stále používajú metodické postupy zavedené v 70. rokoch 20. storočia, a je nutné dodať, že veľmi úspešne.² Z osemdesiatich osobných fondov v ich archíve sú takmer všetky spracované, a to pri stave dvoch odborných archivárok. Novonavrhnutá štruktúra osobného fondu bola po prvýkrát použitá v roku 1974 na fonde Dmitrija Andrusova. Jej členenie je nasledovné: I. Materiály z vedeckej činnosti – IA. nepublikované rukopisy, IB. rukopisy publikovaných prác, IC. tlačené práce, ID. vedecká dokumentácia, IE. vedecké podujatia (konferencie, správy z pracovných ciest); II. Materiály vzniknuté pri výkone určitých funkcií – IIA. vedecké funkcie (medzinárodné, domáce), IIB. pedagogické funkcie, IIC. spoločenské funkcie, IID. redakčné funkcie; III. Biografické materiály (značne flexibilné); IV. Korešpondencia (rozdelená podľa adresátov, gratulácie, zoznamy adres a vizitky); V. Fotografie; VI. Dokumenty o pôvodcovi fondu usporiadané

chronologicky (jubileá, nekrológy, pozbierané aj samotným archivárom); VII. Práce iných autorov členené chronologicky; VIII. Materiály rodiny a iných príslušníkov. Pri spracovávaní osobných fondov vedeckých a kultúrnych osobností sa často vyskytujú dokumenty úradného charakteru. Je na rozhodnutí archivára, či ich z osobného fondu vyčlení a zaradí do príslušného korporatívneho fondu, vytvorí z nich samostatný fond, či ich dokonca delimituje do iného archívu. Zaujímavé kontexty sa objavujú vo vzájomnej korešpondencii viacerých pôvodcov, ktorých fondy sa v archíve nachádzajú, resp. sú uložené v iných inštitúciách. Ich vzájomné prepojenie v archívnej pomôcke otvára bádateľom nové dimenzie výskumu. Aj v slovenskom akademickom archíve predstavujú problém písomnosti viacerých členov rodiny, ktorí sú tiež známymi osobnosťami. Ich spracovanie si vždy vyžaduje individuálny prístup a archivár musí predvídať, aká bude vedecká hodnota vyčleneného fondu, keď stratí väzbu na fond pôvodcu, v ktorom sa pôvodne nachádzal.

Iniciátorka seminára PhDr. Hana Kábová, PhD. sa systematicky venuje teoreticko-metodologickým problémom v súvislosti so sprístupňovaním osobných fondov a na túto tému publikovala niekoľko odborných príspevkov.³ Vo svojej prednáške prezentovala výzvy a dilemy, ktoré už nejednému archivárovi priniesol osobný fond československého politika Zdeňka Nejedlého (1878 – 1962). Niekoľkoročným postupným preberaním materiálu od rodinných príbuzných a z Kabinetu Zdeňka Nejedlého pri Ústave pre českú a svetovú literatúru ČSAV narástol fond, uložený dnes v Archíve Akadémie vied ČR, na 159,32 bm. Archivárka H. Kábová nie je prvá odborníčka, ktorá sa ujala spracovania Nejedlého fondu, pred ňou sa o to pokúšalo niekoľko archivárov aj platených laikov. Samotné sprístupňovanie fondu už má svoju históriu, ktorá bola od 70. rokov 20. storočia publikovaná na stránkach odborných časopisov. Konceptia spracovania celého fondu však nebola vytvorená. Najprv sa vyhotovil len hrubý súpis dokumentov pre právne potreby, preberacie protokoly a provizórne zoznamy. Potom

² Metodika spracovávanía osobných fondov v Ústrednom archíve SAV vychádza z príspevku Zygmunta Kolankowskeho z Archívu Poľskej akadémie vied o hraniciach archívnej pozostalosti prednesenom na medzinárodnej konferencii v Berlíne v roku 1971 a následne v roku 1972 publikovanom v Slovenskej archivistike. KOLANKOWSKI, Zygmunt. Hranice archívnej pozostalosti. In *Slovenská archivistika*, roč. 7, 1972, č. 1, s. 9-30. Pozri tiež: KAMENCOVÁ, Lýdia – KLAČKA, Jozef. Problémy s osobnými fondmi v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied. In *Slovenská archivistika*, roč. 42, 2007, s. 92-99.

³ Napríklad KÁBOVÁ, Hana. Príspevky k osobným archívnym fondom na stránkach zpráv ČSAV. In *Práce z dějin Akademie věd, Supplementum 1*, 2015, s. 75-83.

Český historik, muzikológ, literárny historik a politik Zdeněk Nejedlý (1878 – 1962)

bol fond rozčlenený na niekoľko skupín, ktoré boli zverené kurátorom, ktorí pri spracovávaní postupovali podľa vlastného uváženia. Celý fond zahŕňa osobné doklady, korešpondenciu, vedecké dielo, dokumenty z verejnej činnosti, vrátane moskovského obdobia, písomnosti rodinných príslušníkov a rôzne dokumenty zbierkovej povahy (pozdravy, fotografie, gramoplatne, filmy, fotokópie, mikrofilmy, hudobniny, magnetofónové pásky, umelecké predmety, knižnicu a výstrižkový archív). Odborný pracovník Jozef Hanzal, ktorý usporadúval fond v 70. rokoch 20. storočia, sa pri tvorbe triediacej schémy prihlásil k provenienčnému princípu, teda ponechať dokumenty tak, ako ich uložil samotný pôvodca, a nie podľa diplomatických kategórií.⁴ Tento prístup vyvolal v odbornej verejnosti vlnu kritiky. V ďalších rokoch spracovávanie fondu ustalo a problém štruktúry fondu sa opäť objavil až v 21. storočí. Nejedlého knižnica bola medzitým z veľkej časti zničená pri povodniach v roku 2002. Okrem H. Kábovej pracujú na spracovaní fondu

Bc. Petra Tomsová (Zbierka fotografií) a PhDr. Tomáš W. Pavlíček, PhD. (Zbierka hudobnín). H. Kábová sa pýta, či vôbec existuje v archivistike jeden jednotný princíp spracovávaní fondov. Na otázku sa pokúsil odpovedať PhDr. František Hoffman, CSc. (1920 – 2015) na konferencii v roku 2003. Obhajoval tzv. štruktúrny princíp, podľa ktorého sú archívne fondy určité štruktúry a treba k nim pristupovať ako k celku. Fond ako celok má väčší význam ako jednotlivé dokumenty, resp. súbory jednotlivín. Archivár má skúmať základnú povahu celku, jeho hierarchické a horizontálne časti. Rôzne útvary či skupiny sa môžu spracovávať samostatne, ale vždy pritom treba prihliadať k celku.⁵ Archivár sa vo svojej praxi stretáva s rôznymi fondmi, neusporiadanými, nevymedzenými, neohraňenými či umelo vytvorenými vecnými skupinami, nedôsledne oddelenými časťami fondu od zbierok. Najväčším problémom je podľa H. Kábovej chýbajúca koncepcia sprístupnenia fondu, nie samotné jednotky a miesto dokumentov v štruktúre fondu.

⁴ HANZAL, Josef. Moderní osobní a rodinné archivy. In *Slovenská archivistika*, roč. 10, 1975, č. 2, s. 67-84.

⁵ HOFFMANN, František. Archivy, struktura, strukturalismus. In *Zpravodaj České informační společnosti 48 : 10. konference archivářů České republiky. Teorie, praxe a věda v archivech*, 2004, s. 35-44. Pozri tiež: HOFFMANN, František. Složitý archivní fond. In *Archivní časopis*, roč. 24, 1974, s. 6-25, 71-91.

Ukazuje sa, že archivistika má stále nedostatok teoretických východísk.

O spracovávaní osobných fondov v Literárnom archíve Pamätníka národného písomníctva (LA PNP) referovali PhDr. Renata Ferklová a Mgr. Ivetta Dörflová. V počiatkoch vzniku inštitúcie ako Literárneho archívu Národného múzea sa archívne dokumenty katalogizovali, podobne ako múzejné predmety a rukopisy boli až do roku 1962 súčasťou knižnice. Dodnes existujú kartotekové lístky, na ktorých majú archívne dokumenty knihovnícku signatúru. Napriek organizačným zmenám, ktorými odvtedy Literárny archív prešiel, sa v spracovávaní písomností veľa nezmenilo. V roku 1976 síce vyšli dodnes platné metodické pokyny pre spracovanie dokumentov,⁶ ale naďalej sa ku každej „archiválii“ vyhotovuje katalógová karta, resp. súhrnná karta, na ktorej je okrem stručného obsahu uvedený počet listov a rozpätie rokov. Pre viacerých poslucháčov, ako vyplynulo z otázok v diskusnom bloku, bolo nepochopiteľné, prečo kartotekový systém pretrváva aj po zavedení aplikácie na spracovávanie archívnych fondov Janus v roku 2006 a po prijatí smernice Základní pravidla pro zpracování archiválií v roku 2013.⁷ Pracovníčky Literárneho archívu PNP si však tento systém pochvalujú a poukazujú na to, že karta im (a samozrejme aj bádateľom) operatívne poskytuje základné informácie o dokumente, vrátane odkazov na literatúru, bez toho, aby museli prehľadávať elektronickú databázu. V ďalšej časti prednášky sa autorky venovali štruktúre osobných fondov v ich archíve a poukazovali pritom na konkrétne problémy, ktoré sa pri spracovávaní vyskytujú. Ako prvé sú vo fonde uložené osobné doklady usporiadané chronologicky, potom doklady rodinné, cudzie a doklady rôznych inštitúcií. Korešpondencia pôvodcu je usporiadaná abecedne podľa adresáta, resp. odosielateľa. Často sa vyskytuje problém so zápisom mena a archivár nevie, či použiť úradnú podobu mena, pseudonym alebo iný zápis mena. Ťažkosti sú tiež s vydatými ženami a so špecifikáciou osoby rovnakého mena, kde pomáhajú len znalosti životopisných dát. Ďalšie časti fondov tvoria písomnosti viažuce sa na korporácie, s hojným výskytom rôznych skratiek, dnes často neznámych. Nasleduje rodinná korešpondencia, kde sa podobne

ako v iných archívoch musia spracovávatelia rozhodovať, či ju ponechajú vcelku alebo vyčlenia fondy iných dôležitých rodinných príslušníkov. Podobnú teoreticko-praktickú záťaž predstavuje aj korešpondencia dvoch či viacerých významných osobností (napr. fond Jiřího Voskovca vo fonde Jana Wericha), ale aj dokumenty korporácií v osobnej pozostalosti (napr. Archiv divadla ABC vo fonde Jana Wericha). Podľa akých pravidiel sa majú riadiť? Podľa počtu dokumentov, ich významu či iných kritérií? Z korešpondencie a iných dokumentov nevyčleňujú ani prílohy, napr. fotografie. V tom prípade bádateľa upozornia podrobnejším popisom v inventárnom zázname. Podľa prednášateľiek je najdôležitejšie, aby žiadny archívny dokument nestratil svoju výpovednú hodnotu a bádateľ mohol ľahko nájsť „červenú niť kontextu“. Na záver dodali, že archívnych dokumentov je obrovské množstvo a archivárov je naopak veľmi málo. Pri spracovávaní síce treba myslieť na bádateľov, no ich záujmy a bádateľské témy sú nestále a subjektívne a na rekatalogizáciu väčšinou nie je čas ani priestor.

Hostiteľia z Národného archívu Mgr. Jan Kahuda, PhD. a PhDr. Jiří Křestán, CSc. sa zamerali na dokumenty z verejnej činnosti pôvodcu a úradnú korešpondenciu, ktoré patria k najzaujímavejším častiam osobných fondov. Časti registratúr sú pomerne bežnými súčasťami pozostalostí, najmä pri politicky, pedagogicky, kultúrne či inak verejne činných osobnostiach, kde sa hranica medzi „osobným“ a „úradným“ životom viac či menej stiera. Samotný pôvodca s pôvodne úradnými záznamami mnohokrát ďalej pracoval a prirodzene ich zaradil medzi svoje osobné písomnosti. Príspevok nastolil viacero problémov, ktoré na jednom seminári nebolo možné doriešiť. Napríklad ako definovať „dokumenty z verejnej činnosti“ pôvodcu a kam ich typologicky zaradiť, ako vypátrať genézu ich začlenenia do osobného fondu a ako určiť ich pôvodnú provenienciu, aké kritériá stanoviť pre ich ponechanie vo fonde alebo delimitovanie do iného fondu či dokonca inej inštitúcie.

Každý problém, s ktorým sa archivári stretávajú, je len ďalším príkladom prelínania archívnej teórie s archívnu praxou a ukázkou toho, ako jedno bez druhého nemôže existovať. Teoretickým otázkam sa v českom a slovenskom archívnictve stále

⁶ KRULICHOVÁ a kol. *Pokyny pro zpracování archivního materiálu*. Interná príručka Literárneho archívu Pamätníka národného písomníctva.

⁷ WANNER, Michal. *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. Praha : Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR, 2013, 350 s. ISBN 978-80-86466-34-7.

nevenuje dostatočná pozornosť, čo sa potom odráža v problémoch pri praktickom sprístupňovaní fondov, v nesprávne či nedostatočne vyhotovených archívnych pomôckach a v konečnom dôsledku v neuspokojivej bádateľskej využiteľnosti fondov.

V poslednom prednáškovom bloku, ktorý uviedli Mgr. Kristína Uhlíková, PhD. z oddelenia dokumentácie Ústavu dejín umenia Akadémie vied ČR a PhDr. Zdeněk Vácha z Archívu Národného technického múzea, sa naplno rozvinula téma, ktorá dovtedy len nesmelo rezonovala v niektorých diskusných príspevkoch, a síce archívno-múzejné sprístupnenie tej časti osobného fondu, ktorá obsahuje tzv. dokumentačné zbierky. To nás opäť vrátilo do základnej archívnej terminológie a definovaniu rozdielov medzi archívnym fondom a archívnu zbierkou. V prípade osobných fondov sa tu stretáva viacero problematických rovín. Samotný „osobný“ fond totiž nemusel vzniknúť organickou činnosťou pôvodcu, ale zbierkotvornou činnosťou tretej osoby o danej osobnosti, pričom zberateľ nerozlišoval, či ide o originálne dokumenty alebo druhotne získané pramene (výstrižky, fotokópie, tlače). V osobných fondoch sa neraz vyskytujú dokumenty, resp. trojrozmerné predmety, ktoré navonok s danou osobnosťou nijako nesúvisia. No ak by sa tieto ťažko sprístupniteľné jednotliviny preradili do archívnej zbierky, mohla by sa tým stratiť informácia o kontexte „vlastníctva“, teda že dokument bol pôvodne súčasťou pozostalosti. Spolu s „klasickou“ písomnou pozostalosťou sa do archívu dostávajú aj výsledky zberateľskej činnosti pôvodcu, pre ktorú archivistika nemá definíciu, keďže ide o predmety múzejnej povahy. Zvolenie jasnej schémy usporiadania je pri takýchto fondoch priam nemožné. Archivár, resp. archív sa tiež môže zamyslieť nad životnosťou danej zbierky, či v nej bude pokračovať, alebo ju uzavrie. Múzejnú metódu spracovania zbierok autori príspevku nepovažujú za správnu, pretože podľa múzejných princípov sa dokumenty/predmety roztriedia do zbierok podľa typu nosiča (fotografie do zbierky fotografií, pohľadnice do zbierky pohľadníc) bez ohľadu na väzbu či zachovanie informácie.

V živých diskusných vstupoch sa mnohí účastníci podelili o svoje praktické skúsenosti a poznatky so spracovávaním osobných fondov. Zhodne konštatovali, že dnes už bádatelia nechodia študovať, ale fotografovať! Automatizované systémy na spracovávanie archívnych fondov a zbierok poskytujú doteraz netušené možnosti tak pre archivára, ako aj pre bádateľa, umožňujú

usporiadať fond vo virtuálnej podobe bez nutnosti fyzickej premanipulácie, na ktorú väčšina archívov ani nemá vhodný manipulačný priestor. K podobným postupom, aké používa Literárny archív PNP sa „priznali“ aj ďalší odborníci, ktorí sa snažia sklbiť archívny a múzejný prístup pri spracovávaní fondov a zbierok. Viackrát zaznela dilema, či vôbec existuje nejaká „dokonalá“ štruktúra, ktorej by sa archivár mohol držať, ktoré hľadisko je to správne, diplomatické, vecné alebo nejaké iné? Odborná pripravenosť archivára však naďalej ostáva kľúčovou, na jeho schopnostiach visí koncepcia spracovania fondu, hĺbka a podrobnosť popisu, a v konečnom dôsledku kvalita archívnej pomôcky. Archivár si neustále musí klásť otázku, „čo je cieľom spracovania fondu a čo sa požaduje od archívnej pomôcky?“ Konečné rozhodnutie vždy ostáva na archivárovi a jeho kreativite. Mnohým sa však nepáči, že hlbokým a podrobným spracovaním archivári často supľujú bádateľov, ktorí neváhajú údaje z archívnej pomôcky vydávať za svoje dielo.

Vydarený seminár pražských kolegov nastolil archivárskej obci množstvo znepokojivých otázok, a pravdupovediac, jednoznačné odpovede nepriniesol. Ale to ani nebolo cieľom. Podstatné je, že archivárov nasmeroval na riešenie teoreticko-metodologických tém a k rozvíjaniu archivistiky ako špecifickej vednej disciplíny. Ukázal tiež, že niet nad osobnú konfrontáciu názorov a skúseností ostrieľaných archivárov, najmä v dnešnej dobe, keď neobmedzené možnosti komunikačných technológií postupne vytláčajú z nášho života obyčajnú ľudskú komunikáciu. Dúfame, že na podobných odborných seminároch sa budeme stretávať čo najčastejšie.

Na záver si dovoľím zacitovať slová Mgr. Jany Gubášovej Baherníkovej, ktoré pekne vystihujú charakter archívnej práce s osobnými fondmi a môžu byť inšpiráciou aj pre ostatných archivárov: „Tvorivá práca pri spracovávaní osobných fondov je takmer nevyčerpatelná. Na rozdiel od „úradných fondov“, pri ktorých je možné hneď na začiatku odhadnúť a predpokladať obsahovú skladbu dokumentov, osobné fondy vždy nesú pečať svojho pôvodcu. Zameranie, záľuby, precíznosť pri vedení dokumentácie a rodinné prostredie prinášajú vždy originálne výzvy pre prácu archivára.“

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

STARÉ A NOVÉ SYMBOLY

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť usporiadala v dňoch 26. – 27. októbra 2016 v priestoroch Slovenskej národnej knižnice v Martine konferenciu o symboloch, ich význame a používaní v minulosti a súčasnosti. Už samotný názov naznačuje, že konferencia nebola zameraná čisto heraldicky. V jej programe bolo možné nájsť príspevky o symboloch védskej kultúry a funkcii moderného loga a symbolu. Základ programu konferencie však tvorili odborné heraldické prednášky.

Odmeňovanie najlepších genealogických prác 9. ročníka súťaže

Štefan Pružinský z Prešova sa vo svojom príspevku zamerával na dvojhlavého orla ako symbol pravoslávnej cirkvi v minulosti a súčasnosti. Prednášku neprítomného Aristida Franca z Brna o gréckej symbolike počas národnooslobodzovacích bojov v 19. storočí predniesol Bojan Radovanovič z Bratislavy, ktorý následne oboznámil auditórium so svojim príspevkom o srbských vlajkách a symboloch v 19. storočí. Tu sa zaoberal problematikou nejednotnosti symbolov Vojvodiny. Dušan Škvarna sa venoval symbolom ako nástroju národnej identity Slovákov v 19. storočí, keď začína ešte nie úplne vyprofilovaná národná symbolika (vlajka, hymna, jedlo, Jánošík, Detvan). Silným národným symbolom sa stalo pripomínanie účinkovania Konštantína-Cyrila a Metoda na našom území. Národná symbolika žila aj medzi slovenskými emigrantmi v USA, ktorí boli hlavnými nositeľmi

národnej emancipácie a používali národný erb, vlajku a hymnu. Posledný príspevok v prvom bloku prednášok predniesol Radoslav Ragač, ktorý referoval o návrhoch pre slovenskú štátnu symboliku v roku 1960. Autormi tejto symboliky boli Vincent Hložník, Štefan Bednár, Július Lőrinc a iní. Podmienkou pri výtvarnom vyhotovení návrhov bolo zakomponovanie päťcípej hviezdy a nahradenie dvojkríža na trojvrší. V návrhoch sa prejavil socialistický realizmus, prevládali motívy ozubeného kola, elektrických stĺpov ako symbolov pokračujúcej elektrifikácie, vodnej priehrady, poľnohospodárskych symbolov, Kriváňa a iné.

V druhom bloku prednášok prvého dňa konferencie vystúpil s diskusným príspevkom Jarolím Antal, bývalý pracovník protokolu NR SR, ktorý kriticky reagoval na nový logotyp schválený vládou Slovenskej republiky. Nový logotyp považuje za flagrantné porušenie ústavného zákona o štátnych symboloch a zároveň poukázal na nesprávne používanie štátnych symbolov v Slovenskej republike. Frederik Federmayer sa zamerával na heraldickú módu uhorského raného novoveku. Na príklade erbov šľachtických rodov Okoličianskych, Kevických a Tomčianskych demonštroval prispôsobenie rodových erbov módnej vlne, ktorá súvisela s prenikaním prírodného naturalizmu do heraldiky uhorskej šľachty v 15. a 16. storočí. Leon Sokolovský sa venoval problematike tvorby erbov súčasných samosprávnych krajov. Podotkol, že ako vyššie územné celky nerešpektujú historické a prírodné hranice, také sú aj ich erby. Miroslav Glejtek referoval o súčasnej cirkevno-heraldickej tvorbe na Slovensku, ktorá je inšpirovaná historickým vývojom. Na príklade pečatí niektorých cirkevných predstaviteľov v minulosti ukázal niekdajšie trendy cirkevnej heraldickej tvorby. Z nich sa dá čerpať prostredníctvom verného prepísania alebo heraldizovania. Petr Exner predniesol príspevok o symbolike v erboch českých zemí. Na záver druhého bloku prednášok vystúpil Karel Müller z Opavy a predstavil čerstvú publikáciu *Vocabularium internationale sigillographicum*, ktorá je slovenským, českým, poľským a maďarským prekladom medzinárodného sfragistického slovníka vydaného v roku 1990 Medzinárodnou radou archívov.

Popoludní prvého dňa konferencie zasadlo valné zhromaždenie SGHS, kde odzneli výročné správy a volili sa členovia výboru a dozorného výboru SGHS. Potom nasledovalo vyhodnotenie 9.

ročníka súťaže Najlepšie genealogické práce. Práce kriticky zhodnotili Oľga Kvasnicová a Vladimír Rábik.

Druhý deň konferencie bol venovaný tvorbe a používaniu loga v súčasnosti. Andrej Kóňa vo svojej prednáške prirovnal brand k erbu súčasnosti. Karel Müller preskúmal logá českých krajov, krajských a okresných miest. Prišiel k zisteniu, že nové logá takmer vôbec nečerpajú z erbov svojich nositeľov, iba tri kraje používajú na webovej prezentácii svoje erby, z krajských miest sú to iba Pardubice a 36 okresných miest má na svojej webovej stránke umiestnený vlastný erb. Igor Brossmann predstavil pohľad na logotyp ako na vizualizáciu, ktorú si percipient spojí s osobne prežitým príbehom. Peter Ďurík hovoril o typografickej značke, Boris Meluš a Pavlína Morháčová predstavili nový logotyp Slovenskej národnej knižnice a Bohumila Tauchmannová referovala o programe zameranom na propagáciu slovenských výrobkov. Prednášky druhého dňa konferencie vyvolali búrlivú diskusiu. V nej vystúpili viacerí rečníci. Ladislav Vrtel sa vrátil k problému nového logotypu prijatého nariadením vlády podľa návrhu Ministerstva zahraničných vecí SR. Upozornil na porušenie kompetenčného zákona, pretože štátna symbolika a jej používanie patrí do kompetencie Ministerstva vnútra SR. Jozef Novák reagoval na nové logo Slovenskej národnej knižnice, z ktorého sa vytratila symbolika vychádzajúca zo slovenského znaku. Nové logo je vhodné pre knižnicu, ale Slovenská národná knižnica je symbol pre celú republiku, preto sa z jej loga nemali vytrátiť národné symboly. Ladislav Vrtel k tomu podotkol, že Slovenská národná knižnica je podľa zákona štátnou organizáciou, a preto musí mať ako svoj symbol štátny znak.

Konferencia Staré a nové symboly splnila očakávania, ktoré vyplynuli z jej samotného názvu. Stala sa jediným priestorom, v ktorom sa mohli verejne vyjadriť názory k aktuálnym problémom slovenskej heraldickej tvorby, používania štátnych symbolov, erbov a ich vzťahu k novovznikajúcim logám. Vďaka patrí organizátorom a hlavne Milanovi Šišmišovi za jeho obetavú prácu, Slovenskej národnej knižnici, v ktorej priestoroch sa konferencia uskutočnila. V neposlednom rade treba oceniť všetkých, ktorí bez nároku na odmenu vykonávajú pre SGHS vysoko odbornú činnosť.

Jozef Meliš

Štátny archív v Bratislave

STREDOVEKÉ HRADY: ŽIVOT, KULTÚRA, SPOLOČNOSŤ

Príznačne na zámku v Topoľčiankach Historický ústav Slovenskej akadémie vied v dňoch 26. – 28. októbra 2016 usporiadal za účasti početných výskumníkov zo Slovenska a Česka trojdňovú vedeckú konferenciu venovanú najmä stredovekým opevnovým sídlam v rozličných súvislostiach.

V otváracom referáte Fenomén hrad Daniela Dvořáková predstavila netradičné historické pramene k výskumu hradov, pričom osobitne upozornila na registre žiadostí hradných kaplánov o rozhrášenie v Archíve Apoštolskej penitenciárie ako na dosiaľ nevyužívané informačne bohaté sondy do života na hradoch. Jozef Batora v nasledujúcom referáte Opevnené sídliská zo staršej doby bronzovej na Slovensku priblížil náleziská v Rybníku, Santovke a Vrábľoch, ktoré mali rôzne funkcie pri preprave a spracovaní farebných kovov z blízkej stredoslovenskej banskej oblasti. Michal Slivka v príspevku Každodennosť na hradoch z pohľadu archeológie prezentoval archeologické doklady o stravovaní, hygiene, kratochvíľach, výzbroji, remeslách, kultúrnom a duchovnom živote obyvateľov stredovekých hradov na Slovensku. Ján Steinhübel v referáte Hradská organizácia na Veľkej Morave a v začínajúcom Uhorsku určil za držiteľov veľkomoravských hradov – popri kniežati a menších kniežatách – tzv. županov a na porovnaní pomerov v Uhorsku s dobovými pomermi v Chorvátsku a Česku upozornil na dobové chápanie „župy“ ako štátneho benefícia a nie ako územnosprávnej jednotky, ktorou bol po správnosti hradský obvod (provincia), dobovo nazývaný „medza“, resp. „vidiek“. Ján Lukačka v príspevku Úloha hradov pri obrane a osídľovaní regiónu priblížil získavanie hradov v Nitrianskom komitáte príslušníkmi trenčianskej vetvy Čákovcov v období od roku 1243, keď dostali svoj tamojší prvý majetok Chynorany, do vydania Trenčianskeho hradu panovníkovi v roku 1321. V referáte Včasnostredoveké pohraničné hrady v Uhorsku (na príklade *Castrum Salis*), ktorý bol posledným zo stredajšieho bloku referátov, Pavol Hudáček upozornil na význam pohraničných hradov v ranostredovekom Uhorsku ako skladov určitých komodít podliehajúcich monopolu panovníka, osobitne soli (z toho aj názov *Castrum Salis* čiže Soľnohrad) či železa (z toho maď. *Vasvár*, v preklade Železný hrad).

Štvrtkový blok referátov začal František Záruba príspevkom Hradní kaple a její úloha v rámci hradního areálu o umiestnení a architektonických

znakoch hradných kaplniek a ich z toho vyplývajúcich funkciách. Miriam Hlavačková sa v referáte Zbožnosť na hradoch venovala hradným kaplánom, ktorí v stredoveku plnili nielen náboženské, ale aj svetské úlohy. Robert Šimůnek v prednáške Vyobrazení hradu ako symbol upozornil, že stredoveké vyobrazenia konkrétnych hradov v zásade neboli vernými vizuálnymi zobrazeniami architektúry, ale iba jej zástupnými symbolmi. Peter Bystrický v príspevku Můj dom, můj hrad predstavil základné typy opevnení v ranom stredoveku najmä na príkladoch zo západnej Európy. Dana Dvořáčková-Malá v referáte Středověká strava dospělých a dětí poukázala na fakt, že pestrosť stravy v stredoveku bola podmienená dostupnosťou potravín, (technickými i technologickými) možnosťami jej úpravy a nárokmi jednotlivcov, čo bolo výrazne ovplyvnené spoločenským postavením konzumentov. Martin Bóna sa v referáte Hygiene na hradoch z pohľadu novších výskumov vybraných lokalít západného Slovenska zaoberal architektonickými dokladmi o hygiene v stredoveku (napr. prevétni – záchodmi) na konkrétnych hradoch zo západného Slovenska. Martin Štefánik v referáte Mestské hrady stredoslovenských banských miest: Banská Štiavnica a Kremnica v stredoveku priblížil stredoveký vývoj hradov Glanzenberg a Starý zámok v Banskej Štiavnici a mestského hradu v Kremnici. V príspevku nazvanom Hrad a město Martin Nodl ukázal na vzorke pôžičiek popredného českého katolíckeho veľmoža Oldřicha II. z Rožmberka (1403 – 1462) od mešťanov, že v protiklade k doterajšej domnienke voľný kapitál v prostredí Čiech v 15. storočí jestvoval. V príspevku Obraz a funkcia uhorských hradov pred vznikom privilegiálnych miest sa na príklade Šopronu, Budína a Bratislavy Žofia Lysá venovala vzťahu hradu a vznikajúceho mesta do udelenia mestských výsad. Pavol Maliniak v príspevku Jošt z Küssowa a Peter Koller: Vzostupy a pády dvoch kastelánov na kráľovských venných majetkoch predstavil kariéry víglašského kastelána Jošta z Küssowa a šášovského, neskôr tiež revíštského kastelána Petra Kollera v 15. storočí, v období zápasu o nástupníctvo na uhorský trón po smrti Albrechta Habsburského. Monika Tihányiová v referáte Podoby života na hradoch stredovekého Gemera prezentovala základné medzníky k dvadsaťjeden hradom nachádzajúcim sa v Gemerskom komitáte počas stredoveku. V poslednom príspevku druhého dňa konferencie Označenie *suburbani* (podhradčania) v Zoborskej listine z roku 1113 Marek Púčik upozornil na dvojaký význam výrazu *suburbani* – podhradčania

(v zmysle „ľudia pod hradom“) v Zoborskej listine z roku 1113, a to doslovné (obyvatelia osady pod hradom) a obrazné (ľudia podliehajúci hradu).

V záverečný deň konferencie predstavil svoj príspevok Hrad ako prepych počas vlády Arpádovcov o hrade ako reprezentačnom sídle uhorskej šľachty v období do roku 1301 Marek Oravec. Angelika Herucová v referáte Palatíni a hrady sledovala, ktoré úrady vykonávali uhorskí palatíni arpádovského obdobia pred a po zastávaní palatínskej hodnosti. Napokon v poslednom referáte konferencie Statky a majetky uhorských kráľoven v předhusitských Čechách Jitka Friedlová riešila otázku kontinuity venných majetkov manželiek českých kráľov do roku 1434. Na záver konferencie účastníci uskutočnili exkurziu na neďaleký hrad Hrušov s odbornými výkladmi Martina Bónu a Moniky Tihányiovej.

Marek Púčik

Slovenský národný archív

PREZENTÁCIA NOVÝCH PUBLIKÁCIÍ K NOVODOBÝM DEJINÁM MESTA TRNAVA

Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave v spolupráci s mestom Trnava zorganizovali pri príležitosti Týždňa vedy a techniky prezentačné podujatie, ktoré sa konalo dňa 8. novembra 2016 v priestoroch Univerzitnej knižnice Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Na tejto prezentácii boli predstavené dve najnovšie publikácie členov Katedry historických vied a stredoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty UCM v Trnave, venované novodobým regionálnym dejinám mesta Trnava. Ich spoločným

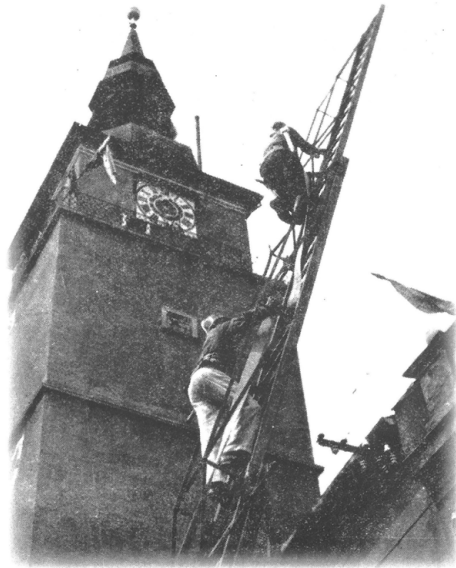

Silvia Haladová a Peter Sokolovič pri prezentácii publikácií v rámci Týždňa vedy a techniky v priestoroch Univerzitnej knižnice UCM

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

**DOBROVOĽNÝ HASIČSKÝ A ZÁCHRANNÝ ZBOR
V TRNAVE 1938 – 1950**

SILVIA HALADOVÁ

Trnava 2016

HALADOVÁ, Silvia. Dobrovoľný hasičský a záchranný zbor v Trnave v rokoch 1938 – 1950. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2016, 172 s. ISBN 978-80-8105-791-5.

menovateľom sú historické udalosti Trnavy v rokoch 1938 – 1945, resp. 1950. Väčšina archívnych dokumentov, ktoré sú v oboch interpretované, sú uložené v Štátnom archíve v Trnave a obe práce vznikli s podporou mesta Trnava v rámci dotácií mesta v sekcii výchova a vzdelávanie.

Mgr. Silvia Haladová, PhD. je autorkou monografie, v ktorej sa zamerala na život, prácu a poslanie dobrovoľných hasičov v meste Trnava pod názvom Dobrovoľný hasičský a záchranný zbor v Trnave 1938 – 1950. Druhá monografia Novodobé dejiny mesta Trnava rečou dokumentov, ktorú zostavil PhDr. Peter Sokolovič, PhD., je venovaná analýze a interpretácii dvoch prameňov k najnovším dejinám mesta Trnava – Pamätnej knihy mesta Trnava a Kroniky národného povstania v Trnave.

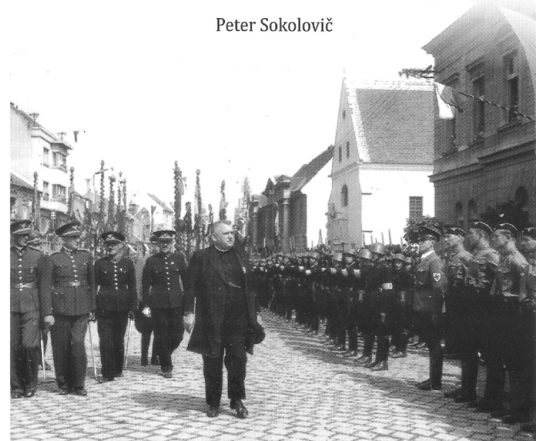
Hlavným cieľom autorov bolo poodhaliť ďalšie zo zaujímavých stránok novodobých dejín mesta Trnava a podieľať sa tak na doplnení pestrej mozaiky dejinných udalostí prostredníctvom pôvodných prác vzťahujúcich sa k trnavskému regiónu. Publikácia Dobrovoľný hasičský a záchranný zbor v Trnave 1938 – 1950 sleduje činnosť, úlohy a široké pole pôsobnosti trnavských dobrovoľných hasičov v náročných rokoch 1938 – 1950. Trnavský hasičský zbor patril medzi popredné hasičské zbory na

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
Filozofická fakulta

**NOVODOBÉ DEJINY TRNAVY
REČOU DOKUMENTOV**

Peter Sokolovič

Pamätná kniha mesta Trnava a Kronika národného povstania v Trnave
ako pramene poznania regionálnej histórie

Trnava 2016

SOKOLOVIČ, Peter. Novodobé dejiny Trnavy rečou dokumentov. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2016, 214 s. ISBN 978-80-8105-805-9.

Slovensku. Jeho cieľom bola ochrana života, zdravia a majetku občanov Trnavy a okolia pred požiarmi a inými živelnými pohromami. Zámerom práce bolo poukázať na veľkosť hasičskej myšlienky, ktorá zomkla dobrovoľníkov v nepriaznivých obdobiach politických zmien, vojenských operácií či budovateľských plánov. Publikácia prispieva k poznaniu hasičskej organizácie, rozširuje obraz o rôznorodej činnosti dobrovoľných hasičov v minulosti a vzdáva úctu ich mimoriadnemu poslaniu. Cieľom autorky bolo podieľať sa prostredníctvom odhalenia doposiaľ menej známych skutočností na ďalšom rozvoji dejín trnavského regiónu a osloviť nielen Trnavčanov, ale všetkých nadšencov histórie či obyvateľov pôsobiacich v dobrovoľnom hasičstve. V publikácii Novodobé dejiny mesta Trnava rečou dokumentov predstavil autor Peter Sokolovič Trnavu ako významné slovenské mesto, ktoré zažilo za krátke obdobie rokov 1938 – 1948 viacero zásadných udalostí, ktoré do značnej miery ovplyvnili život jej obyvateľov. Tieto boli aj predmetom záujmu dvoch dokumentov – Pamätnej knihy mesta Trnava a Kroniky národného povstania v Trnave, ktoré sa stali základom spomínanej publikácie. Obe sú významným svedectvom nielen o dobe, ktorú sa snažia uchopiť, ale aj o období svojho vzniku

a prinášajú zaujímavý pohľad na dejiny regiónu, ktorý sa vo víre „veľkých dejín“ určite nestratil. Dejiny totiž netvoria len veľké udalosti, rozhodujúce prelomy, ktoré sa udiali v politickom centre. Tie samozrejme vplývali na reálnu politiku a tvorili obraz doby tak, ako sa nám javí dnes. Nesporne však podnietili aj pohyb v menších mestách či na dedinách a ovplyvnili život jednoduchého človeka a miestnych politických elít. Ten sa mohol v jednotlivých mestách a dedinách značne odlišovať. Práve v tejto rozmanitosti je prítlačivosť historických udalostí, ktoré by bez ich reálneho zakorenenia v konkrétnych regiónoch stratili svoje čaro. Preto je aj vydanie týchto, autorom komentovaných dokumentov jedným z príspevkov k bližšiemu poznaniu histórie najstaršieho slovenského kráľovského mesta, na ktorý môže nadväzovať ďalší výskum zameraný aj na ostatné slovenské regióny. Predložená publikácia nájde svoje využitie ako zaujímavý študijný materiál k regionálnym dejinám, no osloví i všetkých, ktorí sa zaujímajú o skúmanie pozoruhodných, no pohnutých udalostí rokov 1938 – 1945, čím dáva ďalší priestor na priblíženie každodenného života v meste, ktoré bolo v opisovanom období skúšané mnohými búrlivými udalosťami.

Na pozadí dôležitých dejinných udalostí je neodmysliteľné venovať priestor i dejinám svojho najbližšieho prostredia. Výskum v rámci regionálnych dejín umožňuje poodhaliť, ako sa zákonitosti historického vývoja prejavovali v špecifických podmienkach jednotlivých regiónov, a tým dopĺňali spektrum veľkých, celonárodných dejín s predpokladom ich hlbšieho rozvoja. Svedectvá o histórii jednotlivých oblastí zastávajú významnú pozíciu v rámci nosných historických tém, pretože približujú a tiež obohacujú celkové poznanie našich dejín. Znalosťou základných princípov regionálnej histórie a poznaním regionálnych špecifik na úrovni vzdelávania mládeže možno podporiť budovanie a pestovanie úcty k svojmu kraju, mestu, sebe samému a podieľať sa na kultivovaní historického povedomia. Prezentované monografie poukázali nielen na dejinné udalosti z najnovších dejín mesta Trnava, ale predstavili príbehy obyčajných ľudí, príbehy z bežného života. Veríme, že priblížením osudov Trnavčanov, či už ako dobrovoľných hasičov, alebo členov Hlinkovej gardy, či účastníkov odboja, prispesú spomínané tituly k dotváraniu obrazu o histórii mesta Trnava a podnietia záujem o pozoruhodné historické svedectvá.

Silvia Haladová
Univerzita sv. Cyrila a Metoda

KULTÚRNE INŠTITÚCIE V ARCHÍVNYCH DOKUMENTOCH (OD MECENÁTU PO ŠTÁTNU PODPORU)

Jesenné mesiace patria k plodnému obdobiu aj čo sa týka konania rôznych vedeckých konferencií. Slovenský národný archív sa už po piatykrát pridal medzi organizátorov jednej z nich, v tomto ročníku však netradične v spolupráci so Slovenským národným múzeom – Historickým múzeom a Historickým ústavom SAV, Sekciou archívnictva a PVH SHS pri SAV. Hudobná sieň Bratislavského hradu poskytla reprezentatívne priestory pre konferenciu s názvom Kultúrne inštitúcie v archívnych dokumentoch (Od mecenátu po štátnu podporu), ktorá sa konala pri príležitosti slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie v dňoch 9. – 10. novembra 2016.

Tradičná jesenná konferencia organizovaná SNA sa tentokrát uskutočnila v Hudobnej sieni Bratislavského hradu

Podujatie otvorili a všetkých zúčastnených privítali zástupkyne organizátorov Mgr. Mária Šániková zo Slovenského národného archívu a PhDr. Gabriela Podušelová zo Slovenského národného múzea. Prvý príspevok s názvom Špecifiká mecenstva v Slovenskom národnom múzeu odznel z úst PhDr. Gabriely Podušelovej zo SNM a zameral sa na inštitúciu múzea a jej financovanie, ako aj podporu zo strany múzejných spolkov, predovšetkým Muzeálnej slovenskej spoločnosti, ktorá fungovala od roku 1895. PhDr. Peter Maráky z Pamiatkového úradu SR predstavil cestu Slovenského národného múzea od celonárodného k celoštátnemu formátu a spomenul i osobnosti SNM, ktorým sa nedostalo toľko pozornosti zo strany iných autorov venujúcich sa tejto problematike. Prvý blok uzavrel

bývalý riaditeľ SNA, momentálne však už pracovník Ministerstva kultúry SR, PhDr. Radoslav Ragač, Ph.D. Poslucháčov upozornil na menej známeho barokového donátora Jána Labšanského st., ktorého testament z roku 1710 vypovedá o jeho podpore predovšetkým františkánskej rehole.

Po malom občerstvení kávou a koláčikmi nasledoval príspevok nášho prvého zahraničného hosta, riaditeľa Štátneho okresného archívu Mělník, Mgr. Dalibora Státníka, Ph.D o vzniku a počiatkoch Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich v Československu, v ktorom vysvetlil, čo sa chápe pod pojmom „ukrajinský buržoázny nacionalizmus“. Niekdajší dlhoročný pracovník SNA PhDr. Daniel Kuzmík z Diplomatického archívu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR nás oboznámil s úskaliami vzniku a činnosti Slovenských inštitútov, ktoré boli zriadené pri ôsmich slovenských veľvyslanectvách v Európe od roku 1945 a predovšetkým ich pôsobením po roku 1993. Krátka diskusia uzavrela doobedňajší blok prvého dňa konferencie a aktívni účastníci sa spoločne naobedovali v blízkej reštaurácii s výhľadom na Dunaj.

Popoludňajšiu časť otvorili ďalší zahraniční hostia z Národného archívu v Prahe, Mgr. Pavel Koblasa s kolegyňou Mgr. Pavlou Lutovskou, a v spoločnom príspevku nás zoznámili so štruktúrou fondov a možnosťami využitia uložených dokumentov úradov, ktoré spravovali niektoré kultúrne inštitúcie v Českom kráľovstve do roku 1918. Prvý príspevok, ktorý oživila aj na fotografie bohatá prezentácia, patrila kolegyni zo Slovenského národného archívu PhDr. Alene Gazdíkovej. Previedla nás v ňom rekonštrukciu Bratislavského hradu v rokoch 1958–1968. Zdrojom jej výskumu bol fond akademického architekta Dušana Martinčeka. Kultúre na inkorporovanom území severného Slovenska mali patriť dva avizované príspevky, napokon sa však Mgr. Martin Garek, Ph.D. dohodol s Mgr. Eduardom Lainczom zo Spišského dejepisného spolku a začlenil časť jeho práce zameranej na región severného Spiša v rokoch 1939 – 1945 do svojho príspevku, ktorý sa venoval širiteľom osvety a kultúry na hornej Orave v rovnakom časovom období. Záver prvého dňa konferencie ozvláštnila prezentácia Ing. Juraja Blaha z firmy TENDER MEDIA GROUP, s.r.o., v ktorej načrtnol nové možnosti využívania údajov kultúrnych a archívnych objektov za pomoci mobilnej aplikácie cez wi-fi signál, QR kód alebo geolokačné údaje a použitie beaconu predovšetkým v múzeách a galériách. Po odbornej časti si mohli

prítomní prezrieť výstavu, ktorá sa pýši tými najkrajšími cechovými pamiatkami na Slovensku. Po nej ich ešte čakala prezentácia nového zborníka z predchádzajúcej konferencie Slovenského národného archívu – Škola základ života, ktorá sa samozrejme nezaobišla bez príjemných neformálnych rozhovorov pri pohári vína.

Mgr. Maroš Mačuha, Ph.D. referoval o činnosti Bratislavského okrásľovacieho spolku od jeho vzniku v roku 1868

Druhý deň konferencie pokračovala príspevkom Mgr. Maroša Mačuha, Ph.D. z Bratislavského okrásľovacieho spolku, ktorý sa venoval činnosti tohto spolku od jeho založenia v roku 1868 a ktorého zásadou bolo okrásľovanie Bratislavy bez politického vplyvu. Veľmi dobre sa debutovej prezentácie svojej práce zmocnila Mgr. Zuzana Falathová z Múzea mesta Bratislavy, ktorá nás previedla výstavnou činnosťou Spolku slovenských výtvarných umelcov v Bratislave v rokoch 1939 – 1945. Vedúci oblastného pracoviska Matice slovenskej v Holíči, Mgr. Pavol Mihál, v téme Vývoj právnych predpisov Matice slovenskej od roku 1919 po súčasnosť si vzal za úlohu vymedziť postavenie Matice slovenskej z právneho hľadiska, nakoľko sa dnes stretávame s rôznymi názormi na túto problematiku. Štvrtkový doobedňajší blok uzatvorila Mgr. Zlatica Pytlová z Univerzitnej knižnice v Bratislave, ktorá svoj príspevok venovala nadchádzajúcemu 100. ročnému jubileu tejto dôležitej inštitúcie. Opísala v ňom premeny v čase a poukázala na jej význam v oblasti vzdelávania. Nedá sa nespomenúť fakt, že počas novodobej prestavby pracovníci knižnice presťahovali spolu 70 kilometrov kníh.

Pri knižniciach sme zostali aj po prestávke na kávu, keď sa k slovu dostala ďalšia kolegyňa zo

SNA, Mgr. Alžbeta Gabríková. Vo svojom prvom konferenčnom vystúpení venovala pozornosť knižnici šľachtického rodu Andrášiovcov, ktorá bola súčasťou renesančného kaštieľa v Humennom. Mgr. Ján Kovačič z Východoslovenskej galérie v Košiciach sa zamerlal na okolnosti a udalosti, ktoré predchádzali založeniu najstaršej regionálnej galérie na Slovensku – Východoslovenskej galérie v Košiciach v decembri 1951. Kvôli neodkladným pracovným povinnostiam sa konferencie nemohli zúčastniť Mgr. Katarína Takáčsová zo SNM – Múzea Betliar a prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD. z Univerzity Komenského v Bratislave. Ich spoluautorský príspevok o vzniku a formovaní štátneho kultúrneho majetku v Betliari však odznel, v skrátenej verzii ho predniesla Bc. Dana Lacová. O tom, ako sa od malej zbierky liptovských starožitností, pamätností a prírodnín napokon prešlo k sformovaniu Múzea slovenského krasu a o činnosti spolkov a ich vplyvu na jeho založenie referovala Mgr. Eva Greschová z Archívu Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Vedomosti o histórii ako aj súčasných aktivitách SNM – Historického múzea nám svojim výkladom rozšíril jeho pracovník Mgr. Peter Barta. Dvojdňový cyklus zaujímavých príspevkov, poväčšine doplnených textovými alebo fotografickými prezentáciami, uzavrela Bc. Dana Lacová zo SNA. Prezentovala aktivity ľudí z Občianskeho združenia Múzeum petržalského opevnenia, ktoré, dúfajme, raz bude patriť k múzejným inštitúciám.

Na záver sa chcem veľmi pekne poďakovať všetkým, ktorí svojou prítomnosťou osviežili priebeh konferencie, či už ako jej aktívni účastníci alebo ako poslucháči a vďaka patrí aj tým, ktorí svojím pričinením pomohli túto akciu zrealizovať. O čosi smutnejšie však treba skonštatovať fakt, že z archivárskej obce prišla kolegov podporiť len veľmi malá časť. Či už ich odradila strmá cesta k hradu alebo neodkladné pracovné povinnosti, treba veriť, že záujem o to, ako sa dá práca s archívnymi prameňmi pretaviť do vskutku zaujímavých a obohacujúcich príspevkov nezanikne a že budúročná konferencia bude mať omnoho vyššiu návštevnosť. Taktiež posmeľujem kolegov, aby neváhali k svojim erudovaným textom pridať aj obrazovú časť, ktorá by upútala aj ďalšie zmysly zúčastnených, a tým pomohla prispieť k zatraktívneniu priebehu konferencií.

Jana Kafúnová
Slovenský národný archív

TRNAVA V 14. STOROČÍ – MESTO EURÓPSKEHO VÝZNAMU

Pri príležitosti predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie usporiadal Štátny archív v Trnave v spolupráci s Rehoľou menších bratov Františkánov v Trnave 10. novembra 2016 podujatie s názvom Trnava v 14. storočí – mesto európskeho významu. Dejiskom bol refektár františkánskeho kláštora v Trnave. Vstup bol voľný, podujatie bolo otvorené pre širokú verejnosť. Trnavčania početnou účasťou dokázali živý záujem o dejiny svojho mesta. Úvodným slovom návštevníkov privítala riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová spolu s gvardiánom františkánskeho kláštora v Trnave, bratom Šimonom. Nasledovala prednáška „*In Civitate nostra Tyrnauia*“. *Diplomatická schôdzka uhorského a českého kráľa v Trnave v roku 1327*, profesora Trnavskej univerzity Vladimíra Rábika. Na začiatok uviedol poslucháčov do spoločensko-

Refektár františkánskeho kláštora v Trnave, v ktorom sa uskutočnilo podujatie venované spomienke na Trnavu v 14. storočí

politickéj situácie stredoeurópskeho priestoru v 14. storočí s osobitným zreteľom na České krajiny a Uhorsko. Objasnil tak dôvody a ciele samotného stretnutia Jána Luxemburského a Karola Róberta z Anjou, ktoré sa odohralo 13. februára 1327 práve na pôde františkánskeho kláštora v Trnave. Najpravdepodobnejším dôvodom bolo zrejme to, že zostal ako jedna z mála reprezentatívnych budov nepoškodený po veľkom požiari. Prof. Rábik zdôvodnil potrebu spolupráce českého a uhorského kráľa, ktorú plánovali spečatiť sobášom svojich potomkov. Obaja panovníci zápasili s odporom a nevôľou šľachty. Spoločne chceli tiež potlačiť narastajúci vplyv rodu Habsburgovcov. Vo svojej

prednáške prof. Rábik priblížil aj znenie sobášnej zmluvy, podľa ktorej si mal syn Karola I., Ladislav, vziať za manželku dcéru Jána Luxemburského Annu. Zdôraznil však, že k naplneniu zmluvy nikdy nedošlo, pretože Ladislav zomrel v útlom veku a Anna si nakoniec vzala rakúskeho vojvodu Ota Habsburského. Svoju prednášku uzavrel myšlienkou, že najzaujímavejšie dejiny píše sám život.

Príspevok s názvom *Genius loci* sme mali možnosť vypočúť si z úst brata Filipa, jedného z trnavských františkánov. Na príklade vlastného života upriamil pozornosť na rôzne významy tohto pojmu. Záverom svojho príspevku sa opäť vrátil k oltáru, na ktorý bola položená spomínaná zmluva z roku 1327. Poukázal na symbolický význam tohto gesta, ktorý bol výnimočný nielen pre veriacich ľudí v tej dobe, ale i dnes.

Poslednou oficiálnou časťou podujatia bola prezentácia listín Štátneho archívu v Trnave zo 14. storočia. Pracovníci archívu Mgr. Katarína Červeňová PhD. a Mgr. Jakub Roháč ilustrovali výsledky diplomatického stretnutia dvoch panovníkov na archívnych dokumentoch týkajúcich sa Trnavy. Mesto ležalo na starobylej Českej ceste, na ktorej sa obnovil čulý obchod. S prílevom obyvateľstva a hospodárskym rastom sa zvyšoval aj význam mesta, čo dokazujú rozličné privilégia, týkajúce sa predovšetkým mýta a vinohradníckych poplatkov. Tieto výsady si museli Trnavčania brániť, a to najmä po nástupe Žigmunda Luxemburského na uhorský trón, ktorý sprevádzala nevôľa časti šľachty a neporiadok v krajine. Koniec 14. storočia znamenal napriek tomu pre Trnavu obdobie rozkvetu, taktiež prílev nového obyvateľstva, obchodníkov, remeselníkov a myšlienok, ktoré v tej dobe hýbali Európou.

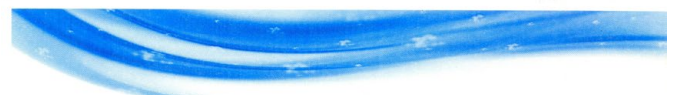
Po uzavretí prednáškovej časti si zúčastnení mohli pozrieť výber z originálov listín zo 14. storočia, ktoré pre nich pripravil Štátny archív v Trnave. Pre prednášajúcich aj ľudí z publika bolo pripravené občerstvenie, pri ktorom mohli prediskutovať prednesené fakty a myšlienky, ako aj vymeniť si získané dojmy.

Jana Košťalová – Jakub Roháč
Štátny archív v Trnave

SÚŤAŽ SLOVENSKÁ KRONIKA 2016

Archivár sa po rokoch strávených pri spracovaní archívnych fondov stáva znalcom dejín jednotlivých obcí a celého regiónu. Je teda celkom prirodzené, že ak sa obec alebo mesto dnes rozhodne vydať monografiu, obráti sa na archivárov alebo na pracovníkov najbližšieho múzea. Pred pár rokmi to ale neplatilo. Obce obchádzali podnikatelia bez príslušného vzdelania, ktorí ponúkali obciam svoje služby. Nie vždy boli starostovia obcí s výsledkom ich práce spokojní, a tak prichádzali do archívu so žiadosťou o radu, koho osloviť. Práca na monografii – zostavenie autorského kolektívu, zháňanie obrazového materiálu a záverečné grafické spracovanie – je časovo veľmi náročná, a preto archivármi odporúčení odborníci často nie sú ochotní podujat' sa na úlohu zostavovateľa monografie (túto úlohu väčšinou prijímajú len rodáci).

Ak nechce archivár nechať tvorbu monografií na neodborníkov, nezostáva mu nič iné, ako obetovať svoj voľný čas a dovolenku a pustiť sa do práce. Vo

Národné osvetové centrum
Slovenská národná knižnica
Slovenský národný archív
Slovenské národné múzeum – Múzeá v Martine
Združenie miest a obcí Slovenska

udelujú v súťaži

Slovenská kronika 2016

Hlavnú cenu

monografiu
Starý Hrádok v plynutí času
v kategórii vedecká alebo
vedecko-popularizačná monografia

Martin 15. novembra 2016

PhDr. Jana Kresáková
generálna riaditeľka NOC

* Slovenská
národná
knižnica

*Diplom: Slovenská kronika 2016 Hlavná cena
v kategórii vedecká alebo vedecko-popularizačná
monografia obce do 1 000 obyvateľov udelená
publikácii Starý Hrádok v plynutí času*

väčšine archívov na Slovensku sa nájdu pracovníci, ktorí sú odborne zdatní a ochotní podieľať sa na tvorbe monografií. Jedným z takýchto pracovísk je aj Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice, kde sa vytvoril stabilný kolektív spoluautorov, do ktorého okrem archívárov a historikov patria aj odborníci z rôznych vedných odborov. Okrem kvality textov je nemenej dôležité grafické spracovanie a aj v tomto má levický archív šťastie. Súhra týchto dvoch faktorov prináša výsledky. V roku 2012 získala hlavnú cenu v súťaži Slovenská kronika Monografia mesta Levice v kategórii popu-

Zostavovateľka monografie Starý Hrádok v plynutí času PhDr. Jarmila Bátovská pri preberaní ocenenia

larizačná a textovo-obrazová monografia mesta. V roku 2016 bola hlavná cena v kategórii vedecká alebo vedecko-popularizačná monografia obce do 1 000 obyvateľov udelená publikácii Starý Hrádok v plynutí času, zostavovateľkou ktorej bola Jarmila Bátovská. Spoluautormi z radov archívárov boli kolega Ladislav Vincze a riaditeľ ŠA Nitra Peter Keresteš. Tento kolektív autorov získal aj čestné uznanie za Monografiu obce Devičany v kategórii popularizačná a textovo-obrazová monografia. Súťažilo celkom 114 monografií. Úspešní boli aj ďalší pracovníci slovenských archívov. V kategórii vedecká alebo vedecko-popularizačná monografia mesta alebo mestskej časti získala spoluautorka Zuzana Kollárová zo ŠA Prešov, pracovisko Archív v Poprade, hlavnú cenu za knihu 500 rokov športu kežmarského. V kategórii publikácia o svetských či sakrálnych stavebných pamiatkach, monografia o kultúrnom dedičstve obce, mesta, mestskej časti, mikroregiónu, regiónu získala čestné uzna-

nie kniha Synagóga v premenách času, ktorej spoluautorkami boli Erika Sedliaková, pracovníčka ŠA Banská Bystrica, pracovisko Archív v Lučenci, a stále agilná bývalá riaditeľka archívu v Lučenci Mária Adamová. V kategórii popularizačná a textovo-obrazová monografia mesta získala hlavnú cenu kniha Holíč – príbeh nášho mesta. Na jej tvorbe sa podieľali Radoslav Ragač, bývalý riaditeľ SNA a Ivana Fialová zo SNA. Čestné uznanie v kategórii vedecká alebo vedecko-popularizačná monografia obce získala monografia obce Chocholná-Velčice, spoluautorkou ktorej bola bývalá pracovníčka ŠA v Trenčíne Viera Bernátová. Čestné uznanie bolo udelené aj knihe Dejiny Richnavy, kde v autorskom kolektíve bol i František Žifčák zo ŠA Prešov, špecializovaného pracoviska Spišský archív v Levoči.

Slávnostné vyhodnotenie súťaže sa konalo v Martine v konferenčnej sále Slovenskej národnej knižnice 15. novembra 2016. Odovzdávaniu cien predchádzala prednáška Mgr. Tomáša Hromádku z ČR pod názvom Kroniky a kronikári v 21. storočí. V pozvánke na odovzdávanie cien sa uvádzalo, že vyhodnotenie súťaže bude spojené s odborným a rozborovým seminárom. Tí, ktorí sa zúčastnili tejto akcie prvýkrát, očakávali, že autori monografií sa stretnú, vymenia si skúsenosti a členovia poroty zoznámia autorov so svojimi pripomienkami k jednotlivým monografiám. Zúčastnení si však len pasívne vypočuli prednášku českého prednášateľa na tému tvorba kroník, čo nemožno nazvať rozborovým seminárom. V diskusii vystúpila len Zuzana Kollárová, ktorá pripomenula výnimočnosť regiónu Spiš z hľadiska tvorby kroník. Pripomenula, že v tomto regióne sa nachádzajú kroniky, ktoré majú niekoľko storočí. Prihovorila sa za písanie kroník v digitálnej podobe, čo umožňuje nielen vkladanie obrázkov do textu, ale aj vytlačenie niekoľkých kópií kroniky. Jedna kópia kroniky môže byť trvalo uložená u pôvodcu a ďalšia v príslušnom archíve.

Ceny preberali väčšinou starostovia obcí a miest, ktoré financovali monografie. Jeden zo starostov správne pripomenul, že on len napísal 10 viet do úvodu, poskytol vlastnú fotografiu a zásluhu na úspechu monografie majú hlavne jej tvorcovia. Stálo by za uváženie zo strany organizátorov súťaže pozvať v budúcnosti na slávnostné odovzdávanie cien nielen predstaviteľov samosprávy, ale aj zástupcov autorského kolektívu.

*Jarmila Švecová
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice*

OD CECHOVÉHO MAJSTRA K ŽIVNOSTNÍKOVI (REMESLÁ, CECHY A ŽIVNOSTI V TRNAVSKOM REGIÓNE)

Štátny archív v Trnave, Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v spolupráci so Spolkom trnavských historikov SHS pri SAV – Tyrnavia pripravili v dňoch 22. – 23. novembra 2016 vedeckú konferenciu pod názvom *Od cechového majstra k živnostníkovi (Remeslá, cechy a živnosti v trnavskom regióne)*, ktorá sa konala na pôde Trnavskej univerzity pri príležitosti 1. výročia vzniku Štátneho archívu v Trnave. Zámerom interdisciplinárnej vedeckej konferencie bolo prezentovať poznatky z výskumov archívnych a ďalších prameňov v oblasti remesiel, cechov, živností a príbuzných problematik v širokom zábere od stredoveku až do polovice 20. storočia, predovšetkým z Trnavy a blízkeho okolia. Podujatie zahájil rektor Trnavskej univerzity prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD., ktorý v úvodnom príhovore poukázal na pútavosť zvolenej tematiky a ocenil prezentovanie najnovších výsledkov vedeckého bádania v oblasti hospodárskych dejín.

Prvý deň rokovania odznali príspevky zamerané na priblíženie práce v štátnych archívoch. Ako prvá sa ujala slova riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová, ktorá predstavila v súbornej správe *Od mestského k Štátnemu archívu v Trnave: stáročná cesta jednej archívnej inštitúcie* zameranie a činnosť Štátneho archívu v Trnave od jeho počiatkov dodnes. Zhodnotila výsledky práce archivárov a naznačila ďalšie vytýčené ciele a ambície tejto inštitúcie s dôrazom na aktívnu odbornú, výskumnú a prezentačnú činnosť. V druhom príspevku pod názvom *História archívu v Skalici* demonštrovala autorka Helena Polakovičová v historickom priereze prácu, úlohy a ciele tejto inštitúcie, na pozadí neľahkých finančných a materiálnych podmienok. Prezentácia Vladimíra Rábika otvorila problematiku tém zo starších dejín. „*Czecha Sclavorum*“ v stredovekej Trnave osvetľuje prítomnosť slovenského etnika v Trnave v období stredoveku na základe zachovaných prameňov. Radoslav Ragač predstavil v dvoch príspevkoch pod názvom *Príspevok k verejnonotárskej praxi opáta Martina z Trnavy* a *Ján Nepomuk Siebenfreud – zabudnutý trnavský lekárnik, ovocinár a podnikateľ profesijný život a odkaz zaujímavých osobností dejín Trnavy*. V podnetnom príspevku *Kožu spracujúca*

remeselná výroba v Trnave na prelome stredoveku a novoveku referujúci Martin Tibenský otvoril niekoľko aktuálnych otázok k vytýčenej téme a prostredníctvom prehľadných informácií popísal stav danej oblasti. Romana Luchavová prezentovala početné archívne dokumenty k tematike *Význam združeného cechu mydlárov a sviečkarov v Trnave z pohľadu jeho štatútov* a oslovila pôsobivým poňatím problematiky. Ďalším z trnavských cechových spoločenstiev sa vo svojom referáte zaoberala Dominika Gábriková, ktorá v príspevku *Cech hrnčiarov v Trnave v 16. – 18. storočí* podala obširne informácie analýzou zachovaného pramennému materiálu. Blok prednášok prvého dňa konferencie uzavrel príspevok *Trnavské mestské mlyny*, v ktorom autor Adrián Lančarič predniesol zaujímavé informácie o mestských mlynoch v Trnave, osobitne sa venoval hrnčiarovskému a tzv. vnútornému mestskému mlynu.

Prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD. predstavil „Czecha Sclavorum“

Druhý deň podujatia boli opäť prerokované mnohé inšpiratívne témy. V príspevku Richarda Dršku a Martina Hoferku *Neznáme artikuly mäsiarskeho a pekárskeho cechu v Skalici* autori priblížili dejiny mesta Skalica a predstavili činnosť cechu skalických mäsiarov prostredníctvom prezentovania doposiaľ nepoznaných artikúl tohto cechu. Terézia Juráčková poukázala v prezentácii pod názvom *Cech krajčírov v Skalici* na potenciál cechových písomností na príklade artikúl cechu a postupnosti konkrétneho člena v cechovej hierarchii. Tomáš Tandlich sa vo svojom príspevku *Cech obchodníkov so súknom a plátom v Trnave na začiatku 17. storočia* zamerával na činnosť tohto spoločenstva prostredníctvom analýzy cechových

Súčasťou spoločenského večera bolo aj hudobné vystúpenie gitarového septeta Les Etoiles

Kolektív ŠA TT pred Západoslovenským múzeom v Trnave po exkurzii

artikúl a kontinuálnych záznamov v cechových knihách. Téma Cechoví majstri v Trnave v rokoch 1715 a 1720 bola predmetom referátu Márie Kohútovej, v ktorom autorka upriamila pozornosť na pôsobenie trnavských cechov a cechových majstrov v stanovenom období, uvedením mnohých štatistických údajov vyplývajúcich predovšetkým z daňových súpisov. Pútavému námetu Živnostenské podnikanie trnavských hostinských a kaviarníkov v prvej polovici 20. storočia sa venovala Júlia Ragačová. Autorka predostrela autentické informácie z doposiaľ nesprístupneného archívneho fondu zamerané na okolnosti zriadenia spoločenstva hostinských a kaviarníkov v Trnave a na mnohé stránky života a pôsobenia tejto komunity z pohľadu širokého

spektra zachovaných prameňov. Katarína Červeňová v príspevku pod názvom Radosti a starosti živnostníkov v Trnave v prvej polovici 20. storočia (Príspevok k dejinám Okresného živnostenského spoločenstva v Trnave) predstavila na základe rozsiahleho archívneho materiálu okolnosti každodenného života trnavského obchodného spoločenstva. V nasledujúcom referáte Formovanie organizovanej protipožiarnej ochrany v meste Trnava (od cechovej organizácie hasičstva po dobrovoľný hasičský spolok) sa Silvia Haladová zamerala na priblíženie problematiky účasti cechových korporácií na budovaní systematickej protipožiarnej ochrany miest na príklade mesta Trnava. Záverečná prezentácia Márie Dikovej Ateliér slovenskej ornamentiky v Seredi – úspešné obchodné podnikanie Emanuela Škapu v rokoch 1942 – 1948 poskytla pozoruhodné správy o životných osudoch a podnikaní rodiny E. Škapu, podložené pestrou fotodokumentáciou.

Ako vyplýva z prehľadu programu podujatia, vedecká konferencia Od cechového majstra k živnostníkovi (Remeslá, cechy a živnosti v trnavskom regióne) priniesla mnoho podnetných informácií, prispievatelia prezentovali výsledky svojej vedecko-výskumnej činnosti, predstavili široký záber interpretácií autentických archívnych dokumentov, čím podporili napredovanie archívneho výskumu a v neposlednom rade poukázali na náročnú, no jedinečnú prácu archívnych bádateľov. Za mimoriadne

úspešným organizačným priebehom, odbornou úrovňou, či priateľskou atmosférou podujatia možno hľadať PhDr. Júliu Ragačovú, riaditeľku Štátneho archívu v Trnave, PhDr. Henrietu Žažovú, PhD., z Ústavu dejín Trnavskej univerzity a prof. PhDr. Vladimíra Rábika, PhD., vedúceho Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, ktorí spoločne iniciovali myšlienku zorganizovania interdisciplinárnej vedeckej konferencie. Prijemnú atmosféru podujatia podčiarklo i kultúrno-spoločenské posedenie, ako priestor vzácných chvíľ strávených medzi kolegami a priateľmi.

*Silvia Haladová
Univerzita sv. Cyrila a Metoda*

Hlavná organizátorka seminára prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc.

túru a povinnosti miestneho lesníckeho personálu.

Adrián Lančarič z Archívu Trnavskej arcidiecézy sa opätovne zameril na pramene k dejinám feudálnych panstiev. Predmetom jeho výskumu sa stali urbáre Ostroksamenského panstva zo 17. a 18. storočia. Spolu sa zachovalo 13 urbárov (1 zo 17. a zvyšných 12 z 18. storočia). V príspevku detailnejšie priblížil dva vybrané dokumenty – Urbár majetkov rodiny Tarnovských na Ostroksamenskom panstve z roku 1700 a Urbár Ostroksamenského panstva z roku 1751. Charakterizoval ich obsah, formálnu stránku a zhodnotil ich výpovednú hodnotu.

Dominika Drábová z Katedry histórie FiF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa venovala hospodárstvu a správe na panstve Strečno na príklade obce Oščadnice do polovice 19. storočia. Ako posledná vystúpila Ivana Červenková zo Slovenského národného archívu, ktorá prezentovala tému zameranú na štruktúru zamestnancov na nižších úradníckych a služobných postoch na cisárskom panstve Holíč od druhej polovice 18. storočia do roku 1860. Okrem načrtnutia tejto štruktúry sa sústredila aj na pravidlá, ktorými sa riadil výkon povolania sledovaných zamestnancov, aká bola výška ich platu a iné benefity poskytované zemepanskou vrchnosťou i na to, aké osoby boli prijímané na tieto posty.

Tému seminára je potrebné oceniť, keďže hospodárske dejiny, aj napriek zlepšujúcej sa situácii, sa ešte stále netešia veľkej obľúbenosti medzi historikmi a stoja skôr na okraji ich záujmu. Na druhej strane treba vyjadriť ľútosť, že Katedra histórie FiF TU v dostatočnej miere nepropaguje svoje podujatia medzi odbornou i laickou verejnosťou. Prostredníctvom lepšej propagácie by možno prilákala väčší počet záujemcov o prerokované témy, čím by sa snáď otvoril aj priestor na širšiu diskusiu, či prípadnú spoluprácu s inými inštitúciami v budúcnosti.

*Ivana Červenková
Slovenský národný archív*

SPOMÍNAME NA ELEMÍRA RÁKOŠA 1935 – 2003

Dňa 1. decembra 2016 sa v Slovenskom národnom archíve uskutočnilo odborné sympóziu venované pamiatke významného archivára PhDr. Elemíra Rákoša, Csc. Elemír Rákoš sa narodil 14. septembra 1935 v Rimavskej Sobote. V roku 1960 absolvoval Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Na katedre československých dejín a archívniectva obhájil svoju záverečnú prácu s názvom Kráľovská súdna tabuľa v Bratislave. Vznik, vývoj a spracovanie fondu. Ešte počas školy, v roku 1959, sa zamestnal v dnešnom Slovenskom národnom archíve, kde zotrval celý svoj pracovný život.

Konferenciu otvorila Mária Šániková, ktorá je v súčasnosti poverená vedením Slovenského národného archívu. Za Spoločnosť slovenských archivárov, ktorá bola spoločne so SNA organizátorom tohto podujatia, vystúpila predsedníčka Mária Grófová. V krátkom exkurze priblížila auditóriu osobnosť Elemíra Rákoša. Pripomenula, že práve on sa stal v apríli 1990 prvým predsedom spoločnosti. Jeho celoživotná práca bola v roku 2003 ocenená Pribinovým krížom, ktorý si prevzal z rúk prezidenta SR Rudolfa Schustera. Po úvodných príhovoroch nasledovala prvá avizovaná prednáška Evy Vrabcovej s jednoduchým, no výstižným názvom: PhDr. Elemír Rákoš, Csc. Bývalá dlhoročná vedúca oddelenia nových fondov Slovenského národného archívu predstavila život Dr. Rákoša, jeho cestu za vzdelaním a následne aj pôsobenie v Slovenskom národnom archíve. V roku 1963, ešte vo veľmi mladom veku, sa stal vedúcim novovzniknutého oddelenia dejín socializmu, ktoré musel najprv po všetkých stránkach vybudovať. Nakoniec na tejto pozícii úspešne zotrval 27 rokov. Z titulu svojej pozície sa musel často zaoberať aj personálnymi, ale najmä metodologickými a terminologickými otázkami spracovania archívnych dokumentov, nad ktorými sa zamýšľal po celý svoj život. Viaceré z problémov sa mu podarilo zdarne vyriešiť a vypracoval sa tak na popredného archívneho teoretika a praktika. Od roku 1973 vedomosti a skúsenosti z archívnej praxe odovzdával študentom archívniectva na svojej alma mater. Po Eve Vrabcovej vystúpil predošlý riaditeľ odboru archívov a registratúr Jozef Hanus, ktorý v mene bývalého riaditeľa SNA a Rákošovho nadriadeného Dáriusa Rusnáka odovzdal pozdrav a poďakovanie za zorganizovanie tohto podujatia. Ako druhá

nasledovala Mária Kačkovičová s príspevkom *Začínali sme na Gondovej ulici*. V referáte s literárnym názvom predstavila Elemíra Rákoša ako svojho „šéfa“ v kontexte prvých rokov existencie oddelenia. V časoch, keď nemal Slovenský národný archív svoju vlastnú účelovú budovu, boli fondy uložené na viacerých miestach. Oddelenie dejín socializmu sídlilo na Gondovej ulici v priestoroch dnešnej Filozofickej fakulty UK. Prvé roky fungovania oddelenia pod vedením Dr. Rákoša boli spojené s mnohými personálnymi zmenami, ktoré negatívne vplývali na chod prác v archíve. Najprv bolo potrebné vykonať triedenie dokumentov na archívne fondy, až neskôr sa mohlo pristúpiť k inventarizácii, prípadne ku katalogizácii. Mária Kačkovičová predstavila Elemíra Rákoša nielen po odbornej, ale aj po ľudskej stránke, ako chápevého a spravodlivého človeka, no pripomenula, že z času na čas vedel vzplanúť spravodlivým hnevom. Ďalšou prednášajúcou bola Veronika Nováková. Vo svojom referáte sa zamerala na Kabinet vedy a výskumu v Slovenskom národnom archíve. Ten vznikol v roku 1990 a okrem Dr. Rákoša boli jeho členmi aj ďalší archivári František Palko a Alexander Varga. Podstatou činnosti mala byť tvorba terminologického slovníka, vydávanie prameňov, riešenie problémov archívnej teórie: čo má tvoriť inventárnu jednotku alebo ako vyzerá základná jednotka opisu. Členovia mali svojou činnosťou prispievať aj ku zvýšeniu kvality archívnych pomôcok a odstrániť nejednotnosť pri ich tvorbe. Kabinet vedy a výskumu existoval pomerne krátko a viaceré nastolené otázky zostali naďalej nezodpovedané. Veronika Nováková v kritickom závere zhodnotila, že mnohé, najmä terminologické problémy v archívnictve neboli a nie sú riešené. Len ťažko sa môže archivistika v našom prostredí posúvať dopredu bez koncepčného riešenia pálčivých problémov, ktoré ležia nedotknuté už viac ako 25 rokov. V druhom bloku vystúpil Robert Gregor Mareta s príspevkom *Elemír Rákoš a teória archívnych dokumentov*. Poslucháčom priblížil jeden z najvýznamnejších a najhodnotnejších aspektov vedeckej práce Dr. Rákoša – jeho pôsobenie na poli archívnej teórie. Jeho prínos spočíval v rozpracovaní teoretických základov archivistiky,

Zamestnanci oddelenia dejín socializmu Slovenského národného archívu pred budovou na Gondovej ulici. Vedúci oddelenia Dr. Rákoš celkom vpravo.

v riešení terminologických otázok a následne aj ich prepojení s praxou. Štúdia s rovnomenným názvom, ako bol názov Marettovej príspevku, vyšla v roku 2000 v časopise *Slovenská archivistika*. Bola jedným z vrcholov Rákošovej vedeckej práce. Príležitosť predniesť referát si nenechal ujsť ani blízky spolupracovník Dr. Rákoša Vladimír Wolfshörndl. Dlhoročný pracovník SNA sám publikoval (ako jeden z mála) práce zaoberajúce sa archívnu teóriou a terminológiou. Elemír Rákoš mu bol v tomto inšpiráciou a učiteľom počas ich spoločných debát v pracovnom prostredí. Archivár, historik, filozof Elemír Rákoš ako archívny fenomén, tak vníma autor príspevku túto osobnosť. Podstatou riešenia problému v „rákošovskom ponímaní“ je teda zohľadnenie všetkých týchto aspektov z hľadiska archívneho, historického i filozofického. V poslednom príspevku predstavila dvojica Michaela Holíková – Samuel Hudec osobný fond tejto významnej osobnosti. Archívny fond bol utvorený z dvoch prírastkov: z daru, ktorý SNA venovala manželka E. Rákoša a vyčlenením dokumentov z registratúry archívu SNA. Michaela Holíková, za oboch autorov, predstavila rozsah osobného fondu a jeho štruktúru. Na konkrétnych príkladoch ukázala typológiu prameňov a možnosti ich využitia. Po oficiálnej časti vystúpili so svojimi spomienkami a faktickými poznámkami viacerí archivári sediaci v sále: Juraj Roháč, Jozef Hanus, Michaela Holíková, Oľga Kvasnicová, Helena Grežďová. Juraj Roháč pripomenul plénu vetu Dr. Rákoša, ktorú ako učiteľ svojim žiakom často

prízvukoval: „Je nutné rozlišovať dva typy vied – vedy v archívoch a vedu o archívoch.“ Celkom na záver vystúpil Roman Spiritza a poďakoval organizátorom i prítomným hosťom za spomienku na svojho svokra.

Pohľad na auditórium

Po seminári venovanom Dr. Michalovi Kušíkovi, ktorý sa konal v decembri 2015, sme si pripomenuli život a dielo ďalšieho významného archivára. Opäť sa konferenčnou sálou niesli rozhorčené hlasy hodnotiace aktuálny stav slovenského archívnictva. A opäť bez odozvy (a bez účasti) tých, čo stoja na jeho čele. Slovenská archivistika ako jediné (!) vedecké archívne periodikum na Slovensku stále nevychádza. Stratili sme ďalší rok. Čo by na to povedal Kušík, čo by na to povedal Rákoš?! V tomto si boli obe podujatia veľmi podobné. Bez ohľadu na to však hodnotím priebeh oboch týchto seminárov kladne. Myslím si, že bolo načase, aby sme začali spomínať a pripomínať si dielo našich významných predchodcov. Dlížime to im a dlžíme to aj sebe. Verím, že sa z toho stane tradícia a teším sa už na ďalšie podujatia. V súvislosti s Rákošom už len posledná poznámka. Spoločnosť slovenských archivárov v roku 2007 prvýkrát vyhlásila Cenu Elemíra Rákoša. Tá by sa mala pravidelne udeľovať najlepšej práci mladého archivára/archivárky za štúdiu v odbore archívnictvo a pomocné vedy historické. Tento fakt však na konferencii nikto nespomenul. Preto moja otázka na kompetentných: „Nebolo by dobré opätovne vyhlásiť (a snáď následne aj udeliť) túto cenu pri príležitosti budúcoročných archívnych dní?!“

Štefan Hrivňák
Štátny archív v Bratislave

VZÁCNÉ NÁVŠTEVY V ARCHÍVE MATICE SLOVENSKEJ V ROKU 2016

V tomto roku privítal Archív Matice slovenskej v Martine troch vzácných predstaviteľov politického života na Slovensku. Kolektív archívu na čele s riaditeľom Pavlom Madurom pripravil pri príležitosti každej z nich menšiu tematickú výstavku v archívnej bádateľni a vo výborovni Matice slovenskej.

Už v marci 2016 sme sa tešili z príchodu veľvyslanca Ruskej federácie v Slovenskej republike, Jeho Excelencie Alexeja Leonidoviča Fedotova. Na matičnú pôdu vstúpil s návrhom zlepšenia spolupráce ruských inštitúcií s Maticou slovenskou na poli spoločenských vied a výskumu s cieľom začlenenia Matice slovenskej do Fondu slovanskej vzájomnosti. Jeho prvé kroky viedli do matičného archívu. Z ťažiskového archívneho fondu Matica slovenská I. 1857 (1863 – 1875) – 1912 sme pri tejto príležitosti vystavili hlavne doklady čulých kontaktov medzi Maticou slovenskou a vtedajšími ruskými spoločnosťami a osobnosťami. Do popredia tu vystúpila bohatá korešpondencia s Michailom Fjodorovičom Rajevským, významným ruským cirkevným dejateľom a spisovateľom, ako aj dôležitým dodávateľom kníh pre Maticu slovenskú. Hostá nadovšetko zaujala informácia o knižnom dare ruského cára Alexandra II., ba aj údaj o matičnom členstve profesora slovanských dejín a literatúr na univerzite v Petrohrade Vladimíra Ivanoviča Lamanského. Z pamätnej knihy návštev v Matici slovenskej sa veľvyslanec dozvedel o návšteve ruského lingvistu, biológa, novinára a básnika Alexandra Michajloviča Kondratova v Matici slovenskej roku 1956, ale aj o návštevách viacerých svojich predchodcov, ktoré navyše dokumentovali fotografie z archívnych zbierok. Z archívneho pracoviska sa Jeho Excelencia následne presunula do výborovne budovy na rokovanie s najvyššími matičnými predstaviteľmi.

Štátny tajomník Ministerstva kultúry Slovenskej republiky Igor Adamec zavítal do Matice slovenskej začiatkom júna. Po krátkom rokovaní s vedením inštitúcie sa zastavil v Archíve Matice slovenskej, kde si s úprimným záujmom preštudoval originálne stanovy Matice slovenskej z roku 1862, ale aj iné dokumenty z 19. storočia, ako zápisnicu z I. zakladajúceho valného zhromaždenia a zápisnicu z I. zasadnutia výboru Matice slovenskej z roku 1863. Obzvlášť ho upútala cechová kniha cechu zámočníkov z Komárna,

Štátny tajomník MK SR Igor Adamec pri prehliadke dokumentov v bádateľni Archívu Matice slovenskej.
Foto: autorka.

najstarší dokument vo fondoch a zbierkach nášho archívu, s prvým zápisom datovaným rokom 1587. Pri príležitosti príprav výstavy k 90. výročiu otvorenia sídelnej budovy Matice slovenskej mal možnosť vidieť súťažné návrhy na jej výstavbu z 20. rokov 20. storočia. Prezentácia archívu bola doplnená fotografiami z návštev Alexandra Dubčeka a bývalých ministrov kultúry. Riaditeľ Archívu Matice slovenskej Pavol Madura zaviedol návštevníka aj do novonadobudnutých archívnych priestorov s perspektívou umiestnenia nových mobilných regálov.

Trio výnimočných hostí roku 2016 uzavrel predseda Národnej rady Slovenskej republiky Andrej Danko spolu s niektorými poslancami za Slovenskú národnú stranu. V historickej matičnej výborovni na nich čakal výber toho najvzácnejšieho z archívneho depotu, nevynímajúc stanovy Matice slovenskej z roku 1862, najstaršie matičné dokumenty, súťažné návrhy druhej budovy Matice slovenskej, zaujímavé rukopisné knihy zo zbierky rukopisných kníh z oblasti Komárna. Do príručnej knižnice archívu daroval Andrej Danko publikáciu autorského kolektívu pod vedením Marcela Pecníka o začiatkoch slovenskej politiky a vzniku Slovenskej národnej strany.

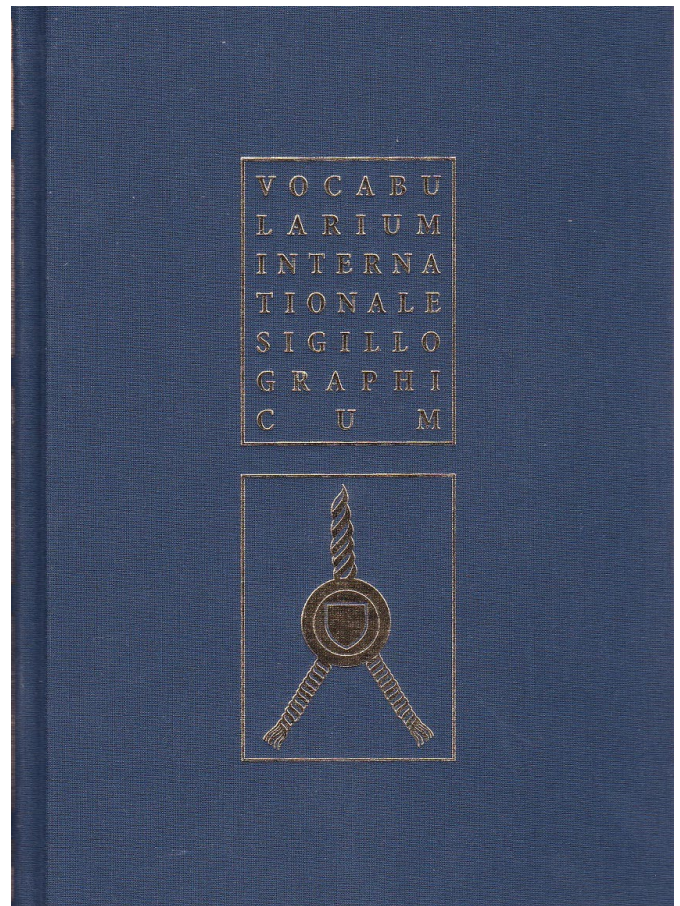
Odborný a zanietený výklad vzácnym hosťom poskytol riaditeľ archívu Pavol Madura a my veríme, že do budúca sa naskytne ešte omnoho viac príležitostí pre prezentáciu archívu a ním uchovávaných dokumentov.

Jana Žumárová
Archív Matice slovenskej

DO VAŠEJ KNIŽNICE ANOTÁCIE

MÜLLER, Karel – VRTEL, Ladislav (eds).
Vocabularium internationale sigillographicum.
Bratislava : VEDA, 2016, 618 s. ISBN 978-80-224-1526-2.

Na prelome októbra a novembra 2016 uzrela svetlo sveta najočakávanejšia sfragistická publikácia tohto roku. Ide o adaptovaný a ilustrovaný medzinárodný sfragistický slovník, ktorý obsahuje preklady definícií do slovenčiny, češtiny, poľštiny a maďarčiny a zároveň jazykové ekvivalenty termínov do ďalších štrnástich jazykov. Prvá verzia diela *Vocabularium internationale sigillographicum* vyšla v Ríme už v roku 1990 a bola výsledkom viac ako 30-ročnej práce svetových odborníkov pôsobiacich v Medzinárodnej heraldickej komisii. Slovník obsahoval sfragistické pojmy vo francúzštine, spoločne s uvedením ekvivalentov v ďalších jazykových variáciách. Termíny v slovenčine a češtine však aplikované neboli. Aj z tohto dôvodu si zostavovatelia, poprední heraldici Ladislav Vrtel a Karel Müller, dali za cieľ preložiť toto dielo, ktoré tak ponúka nielen

terminologické varianty v slovenskom a českom jazyku, ale zároveň obsahuje aj sfragistické definície. Do prípravy a realizácie sa zapojili aj poľskí sfragistickí a heraldickí, ktorí v rámci projektu vytvorili osobitnú komisiu na čele s Marcinom Hlebionkom, ktorá riešila terminologické problémy a správnosť definícií. Nakoniec, svoje zastúpenie má v slovníku aj posledná z krajín Vyšehradskej štvorky – Maďarsko. Preklad zabezpečila Veronika Keresztes.

Ešte pred samotnou slovníkovou časťou diela sú v knihe uvedené predhovory autorov aktuálnej publikácie, nasledované príhovorom dnes už zosnulého francúzskeho medievistu Roberta Henriho Bautiera, ktorý bol hlavným zostavovateľom prvej verzie slovníka z roku 1990. Úvod sa uzatvára odporúčaniami na spracovanie opisov pečatí. Ide o metodiku, v ktorej autori dôsledne rozoberajú všetky aspekty odborného sfragistického opisu, ako sú vonkajšie znaky, pečatné pole, legenda, typárium a pod. Zároveň však upozorňujú na rozdiel medzi zbežným archívnym a podrobným sfragistickým opisom.

Samotný slovník je rozdelený na deväť kapitol. Každá kapitola obsahuje definície najprv v slovenčine, potom v češtine, poľštine a nakoniec v maďarčine. Oproti pôvodnej verzii sú jednotlivé textové pasáže obohatené o názorné obrazové ukážky, ktoré tak vhodne dopĺňajú písomnú časť. Prvá kapitola sa zaoberá všeobecnými sfragistickými pojmami. Čitateľ sa oboznámi so základnými termínmi ako sú sfragistika, pečatné umenie, pečať, typárium, vlastník typária a pod. V druhej kapitole sa analyzuje hmotná stránka pečate (kov, vosk). Zároveň však nie je opomenutá ani technika odlievania a predmet (pečatidlo, pečiatkovadlo...), ktorým boli vyhotovované. Keďže pečať mala v minulosti najmä právnu funkciu overovacieho prostriedku, nesmie chýbať ani rozbor jej diplomaticko-právnej stránky. Niektoré termíny, ktoré sú v tejto, v poradí tretej, kapitole, sú odbornej verejnosti na Slovensku celkom neznáme. Je to z dôvodu, že každá krajina mala svoje vlastné špecifiká, ktoré sa vzťahovali na vlastníkov, vyhotovovateľov a tiež používanie pečatí a pečatidiel. Poznanie osobitostí iných krajín však pre nás a našu vedu môže byť len prínosom. Spôsoby pečatenia, tak znie názov štvrtej kapitoly, kde sa autori venujú rôznym metódam, ktorými boli dokumenty fyzicky spečatené. Čitateľ sa tu stretne aj so všeobecne známymi pojmami pripevňovania pečate na dokument. Sú to pritlačenie, pretlačenie a privesenie. Samotná definícia zavesenia, ako pripevňovanej techniky, chýba (pretože chýba aj v prvej verzii slovníka). No napriek tomuto faktoru, autori prezentujú a vysvetľujú hneď dva možné

spôsoby zavesenia pečate (s. 169 – 170). Prvý typ nesie názov jednoduchý pergamenový prúžok. Spodná časť dokumentu sa nareže alebo nastrihne a na vzniknutý prúžok sa pripevní pečať. Druhým prípadom je použitie jednoduchého parížskeho prúžku. Ide o veľmi špecifický spôsob, keď sa nastrihnutý prúžok dokumentu prevlečie cez zárez v listine. V piatej a šiestej kapitole sú rozobraté špecifiká typárií a matric, tiež pečatná hmota, farba a tvar pečate. Aj v týchto kapitolách sú podstatne rozšírené u nás zaužívané a používané názvy. Zaujmu najmä pojmy ako pečatný skarabeus alebo bulloterion. V prvom prípade ide o oválnu matricu, ktorá sa používala na vyhotovovanie odtlačkov v Starom Egypte. Bulloterion je názov pre kliešťové pečatidlo používané v byzantských kanceláriách a prenesené aj v pápežskej kancelárii na pečatenie bulami. Siedma kapitola skúma a vysvetľuje časti pečate, jej typy (majestátny typ, emblematický typ...) a ikonografiu. V tejto časti dobre vidno absolútnu detailnosť a precíznosť autorov sfragistického slovníka. Pri výklade architektonickej výzdoby pečatí (s. 310) vysvetľujú slovom a obrazom (!) súhrn architektonických prvkov pečatného obrazu. Sfragistiku samozrejme nemožno vnímať len ako izolovanú vednú disciplínu bez vzťahu k ostatným vedám. Okrem zrejmeého vzťahu s diplomatikou je dôležité spájať ju najmä s paleografiou a tiež ikonografiou. Práve paleografickej stránke pečatí, teda nápisom, sa venuje ôsma kapitola. Posledná pasáž knihy nesie názov Ochrana pečatí. V nej sú rozobrané tri základné postupy ochrany: konzervovanie, reštaurovanie a evidencia. Keďže sa v našich archívoch nachádzajú prevažne krehké voskové pečate, je poznanie zásad na ich zachovanie, z pohľadu sfragistického výskumu, kľúčové.

Záverom, a zároveň cieľom z pohľadu ochrany sfragistických pamiatok, je vytváranie katalógov pečatí. Anotovaná publikácia, podľa môjho názoru, pomôže efektívnejšie definovať a spracovať údaje, ktoré je potrebné získať v rámci vytvárania evidencie pečatí. Aplikovanie jednotnej terminológie je zásadným krokom v tomto procese, bez ktorého by evidencia bola nevedeckým spracovaním iba čiastočného množstva informácií, ktoré pečať ako komplexný historický prameň ponúka. V pomeroch, aké v súčasnosti panujú v slovenských archívoch, nie je možné širokospektrálne uplatňovať mnohé postupy konzervácie a reštaurovania pečatí. Preto je želiteľné, a z hľadiska ochrany pamiatok nevyhnutné, aby sa čím skôr začala realizovať ich evidencia. Záverom možno konštatovať, že Medzinárodný sfragistický slovník zaplátal

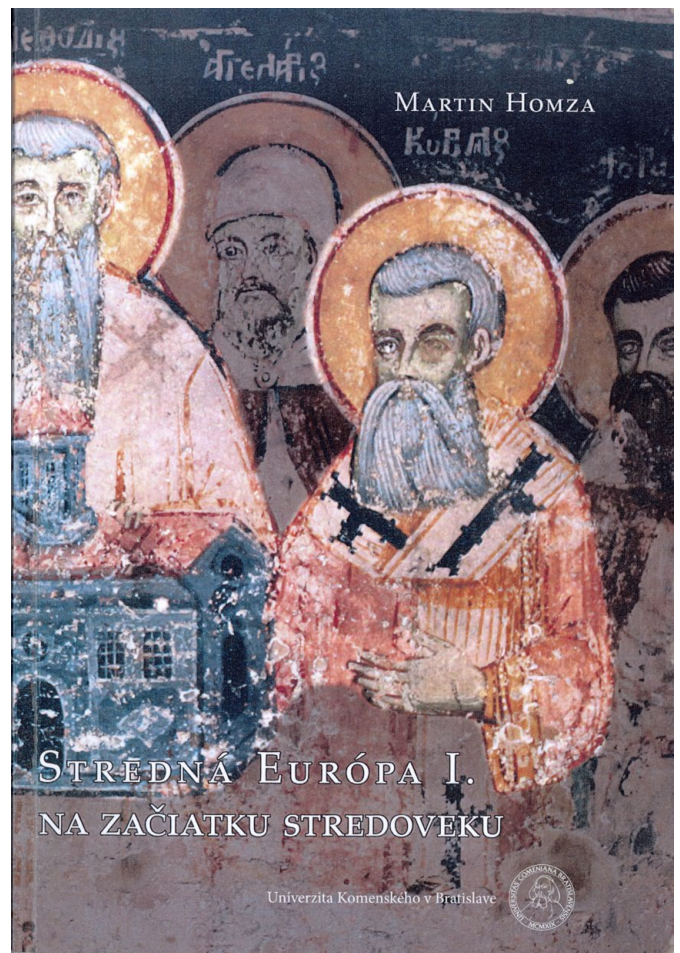

pomyselnú dieru, ktorá na Slovensku existovala desiatky rokov. Z hľadiska rozvíjania vedeckých disciplín nie je možné bez následkov preskočiť istý prirodzený vývoj. A hoci pôvodný slovník vznikol pred 26 rokmi, jeho podoba v slovenčine a aj v ostatných jazykoch chýbala. Bolo by naivné myslieť si, že publikácia rieši všetky špecifiká slovenskej či uhorskej sfragistickej terminológie. To ani nebolo cieľom autorov. Z tohto hľadiska sa môže rozvinúť (mala by?) na Slovensku diskusia, či sú určité použité definície a názvoslovie správne zvolené. To však sfragistike na Slovensku môže len pomôcť. Verím, že Medzinárodný sfragistický slovník si nájde svojich čitateľov a že terminológia bude v čo najširšom meradle akceptovaná a postupne odborníkmi doplňovaná.

Štefan Hrivňák
Štátny archív v Bratislave

HOMZA, Martin. Stredná Európa I. Na začiatku stredoveku. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, 313 s. ISBN 978-80-223-3830-1.

Anotovaná publikácia s názvom Stredná Európa I. Na začiatku stredoveku vznikla v rámci rozvojového projektu Príprava a zabezpečenie spoločného magisterského študijného programu Stredoeurópske štúdiá a vďaka prostriedkom zo štátneho rozpočtu z kapitoly Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Vydanie knihy, ktorá je tiež učebnicou k štúdiu starších slovenských dejín a pozostáva z 29 kapitol, bolo podporené grantom VEGA 1/0196/13 Slovenská historiografia do konca 19. storočia o počiatkoch slovenských dejín. Autor nepísal túto prácu ako klasickú učebnicu dejepisu – ako sumu dát, mien, udalostí, rokov a historických faktov, no išlo skôr o snahu predložiť základné problémové okruhy spojené s počiatkami stredoeurópskych dejín viažucích sa na rozšírenie slovanskej identity v priestoroch strednej Európy po páde Rímskej ríše. Autor najskôr predkladal historický text, prameň, ktorý danú skúmanú tému prináša. Pri citovaní zväčša vychádzal z komentovaných prekladov Petra Ratkoša v diele Pramene k dejinám Veľkej Moravy. V prípade iného chápania prekladu ho napísal v zátvorkách iným písmom. K skúmanej problematike zväčša uviedol základné, doteraz známe tézy a ich autorov, ktorých diela sú citované na konci knihy v prílohe. V publikácii nechýba vlastné riešenie autora snažiaceho sa po-

stihnúť skúmanú tému v duchu súčasného svetového vedeckého diskurzu a zároveň uplatňuje sociologicko-historický či antropologicko-etnografický výskum známy zo súčasnej metodologickej literatúry písanej najmä v anglickom, nemeckom, ruskom a aj poľskom jazyku. Pri analýzach textu využil jazykovedné či literárne metódy a snažil sa o maximálne využitie pramennej bázy, pričom sa odvoláva na výskumy archeológov, etnológov a historických geografov. Dokonca pri zdôvodnení motívov cyrilo-metodskej misie na Veľkej Morave siahol i po filozofii a teológii. Na konci publikácie nájdeme aj záver v anglickom a ruskom jazyku, výber z použitej literatúry podľa jednotlivých kapitol, menný register a nakoniec i obrazovú prílohu, ktorá obsahuje mapky, napríklad rímske provincie z čias cisára Trajána na začiatku 2. storočia, rímske provincie na strednom a dolnom Dunaji v 2. až 4. storočí, strednú Európu a Balkán okolo polovice 6. storočia až do prvej polovice 9. storočia a veľa ďalších.

V úvode práce sú predstavené priestorové – geografické aspekty strednej Európy a jej obyvateľov. Autor súčasne osvetlil chápanie termínu Stredná Európa a definoval jej hranice. V prvých kapitolách sa dozvedáme o počiatkoch Slovákov, Slovincov, Čechov a Poliakov, v ktorých autor zároveň približuje tradíciu o pôvodnej jednote Slovanov

a ich pravlasti, oboznamuje s náčrtom hlavných teórií o pôvode Slovanov, v ktorých opisuje migračnú alebo tiež alochtónnu teóriu o pôvode Slovanov a novšie teórie o vzniku Slovanov. Pri otázkach etnogenézy Slovanov vo svetle súčasnej vedy prináša bohaté témy venujúce sa prehľadu podstatných prameňov, zákonitosti vzniku barbarského kmeňa, výberu osobitého vlastného mena spoločenstva, zaoberá sa elitami kmeňa Slovanov či spoločenskou zmluvou ako právnym základom vzniku kmeňa. Ďalej rozoberá počiatky politických dejín Slovanov viažuce sa s gótskymi vojnami. V súvislosti s prenikaním istých skupín Slovanov do Byzantskej ríše autor nadviazal i na vzťahy Slovanov a Avarov, ktorí nastúpili na scénu vo východnej a strednej Európe a prináša tak pohľad na počiatky ich slovansko-avarského spojenectva, akými bolo prvé spoločné ťaženie Slovanov a Avarov, spoločenské zriadenie Avarov a slovansko-avarská symbióza, či dezintegrácia pôvodného kmeňa Slovanov a počiatky nových slovanských kmeňov. V nasledujúcej kapitole približuje počiatky povstania proti Avarom a vzniku Samovej ríše. V tejto časti sa autor zaoberá aj otázkou, kde ležal Vogastisburg, ako aj vnútornou a zahraničnou politikou kráľa Sama i samotným jeho kráľovstvom. Čitateľ sa okrem iného dozvedá, na akých základoch vznikali prvé slovanské kniežatstvá, o slovanskom jazyku či kniežatstve slovanských Korutáncov a plánoch Bavorov s nimi. Tým autor postupne prešiel k nástupu Karolovcov v Bavorsku. Ďalšiu rozoberanú oblasť predstavujú fransko-avarské vojny, ich priebeh a úloha Slovanov v nich. Venuje sa tu predpokladom franskej invázie a následnému ťaženiu Karola Veľkého proti Avarom, popisuje podiel slovanských elít na zániku Avarskeho kaganátu a nastolenie Pax Francorum. Pokračuje problémami a opisom následkov, ktoré vznikli po smrti Karola Veľkého, akým bolo povstanie Ľudovíta Posávského a nová organizácia východných oblastí Franskej ríše. V nasledujúcich kapitolách sa autor zamerá na vznik Veľkej Moravy, kde priblížil príčiny expanzie Mojmirovcov, nástup Ľudovíta Nemca na východofranský trón a v neposlednom rade Pribinu ako knieža Panónie. V samostatných kapitolách sa sústredil na vlády Rastislava, Svätopluka I. a Mojmíra II. a s nimi spojené vnútorné a zahraničné súvislosti. Rozobral tiež problematiku nástupníckeho systému na Veľkej Morave, kde začína Mojmirovcami ako ústrednou dynastiou Moravanov a pokračuje ustanovením Mojmíra I. za vládcu Moravanov, či ustanoveniami Rastislava, Slavomíra, Svätoplu-

ka I. a Mojmíra II. za vládcov. Túto kapitolu uzavrel koncom dynastie Mojmirovcov. Neopomenul ani tému sociálnej štruktúry Veľkej Moravy, v ktorej otroctvo zohralo tiež svoju úlohu. Autor sa tu venoval dvom skupinám – osobne slobodným a osobne neslobodným, pričom najskôr charakterizoval nepomerne užšiu a homogénnejšiu časť, ktorú predstavovali neslobodní, venoval sa príjmom z obchodu s otrokmi a pokračoval opisom skupiny neslobodných, nazývaných dušníci, ktorých ich majitelia darovali cirkvi. Rozobral tiež organizáciu veľkomoravskej dediny. V nasledujúcich kapitolách informoval o počiatkoch kresťanstva v strednej Európe, malú kapitolku venoval íro-škótskej misii v súvislosti so svätými Kolumbánom a Amandom. Pokračoval počiatkami bavorskej misie, kde sa zmienil o svätých Anianovi a Marinovi, či svätom Emerámovi, Rupertovi a Virgilovi. Ďalšie kapitoly venoval panónskej misii v Salzburgu, slovanskej misii solúnskych bratov svätých Konštantína a Metoda k dunajským Slovanom, obnoveniu a zániku veľkomoravskej cirkvi za vlády Mojmíra II., tiež pokusu o rekonštrukciu štruktúry Svätej moravskej cirkvi, ako aj právnemu rámcu strednej Európy počas a po páde Veľkej Moravy či rozmanitosti právneho postavenia jednotlivých území plaga orientalis. Poslednú kapitolu tvoria otázky kontinuity či diskontinuity veľkomoravskej tradície v strednej Európe.

V závere publikácie autor zhodnotil vplyvy na podobu dnešnej strednej Európy, kde hlavnú úlohu pri vytváraní geopolitického priestoru zohrali Slovania. Keďže sa v prameňoch pred 6. storočím s týmto pojmom nestretávame, pokúsil sa predmet svojej práce definovať aj ako genézu, rozšírenie a následnú transformáciu slovanskej kultúrnej identity v strednej a stredo-východnej Európe.

Jana Macounová
Archív Univerzity Komenského

Z KÁLTU, Marek. *Chronica Picta : Viedenská maľovaná kronika*. Prel. Július Sopko a Tünde Lengyelová. Bratislava : Perfekt, 2016, 287 s. ISBN 978-80-8046-770-8.

Oko každého historika iste poteší nová publikácia z edičného radu vydavateľstva Perfekt. Tentokrát si editor vybral jeden z vizuálne najznámejších stredovekých uhorských naračných prameňov Viedenskú maľovanú kroniku, ktorá je skôr známa pod názvom Obrázková kronika (*Chronica Pic-*

ta). Hoci faksimilne bola už publikovaná, najmä v Maďarsku, prvý raz vychádza celé dielo aj v slovenskom preklade vďaka kodikológovi Júliusovi Sopkovi a historičke Tünde Lengyelovej. Kniha tak pozostáva z dvoch častí, pričom v tej prvej si môže čitateľ precvičiť čítanie stredovekej latinčiny a zároveň obdivovať majstrovské dielo dobového iluminátora.

V druhej časti po úvodnom slove vydavateľa nasleduje slovo historika, univerzitného profesora Jána Lukačku, ktorý približuje nielen okolnosti vzniku a zachovania kroniky, ale tiež problematiku jej autorstva. Väčšina historikov predpokladá, že tvorcom pôvodného textu je stoličnobelehradský kanonik-kustód Marek z Káltu (14. storočie). Počas svojej kňazskej a dvorskej kariéry pôsobil aj ako kaplán kráľovnej Alžbety Piastovskej, či správca kráľovského archívu. Bol teda priamo pri prameňoch, z ktorých mohol čerpať námety pre svoje dielo. Podľa ďalších vedcov bol autorom Marek, uhorský provinciál menších bratov, alebo podľa iných to bol človek s francúzskym vzdelaním a veľmi blízkymi väzbami na kráľovský dvor.

Originál Viedenskej maľovanej kroniky vznikol počas dlhšieho obdobia (1358 – 1370) a definitívnu grafickú podobu získal až pri príležitosti zásnuh Kataríny Anjouovskej s Ľudovítom z Valois, keď dielo venovali francúzskej kráľovskej rodine. Text je prácou jedného pisára pravdepodobne domáceho pôvodu a výzdobu pozostávajúcu zo 147 miniatúr vytvorila iluminátorská dielňa na dvore Ľudovíta I. (1342 – 1382), z ktorej pochádza aj oxfordský kódex *Secretum secretorum*. Vo výtvarnom štýle je možné identifikovať umelecké školy či okruhy z viacerých oblastí Talianska, Francúzska, ale aj zo stredoeurópskeho priestoru.

Zaujímavá je aj história vlastníctva kroniky, ktorá zostala vo Francúzsku až do polovice 15. storočia, keď ju kráľ Karol VII. z Valois daroval srbskému despotovi Jurajovi Brankovičovi. Ďalšie osudy prezrádzajú marginálne poznámky v tzv. Telekiho kódexe, ktorý vznikol v roku 1462 a obsahuje prepis celej kroniky. Z nich možno usudzovať, že originál bol istý čas aj v tureckom prostredí a dokonca i v knižnici kráľa Mateja Korvína v Budíne. Neskôr sa kronika dostala do Cisársko-kráľovskej dvorskej knižnice vo Viedni, podľa čoho získala aj svoje najčastejšie pomenovanie. Po uzavretí kultúrnej dohody v Benátkach bola premiestnená v roku 1932 do Budapešti, kde je uložená v Széchényiho krajinskej knižnici dodnes.

Z pohľadu slovenských dejín prináša kronika informácie o príchode starých Maďarov do stre-

doeurópskeho priestoru, najmä na Veľkú Moravu, o osudoch nitrianskeho údelného vojvodstva, či o vláde veľmožov na konci 13. a začiatku 14. storočia, obzvlášť Matúša Čáka Trenčianskeho. Okrem historického a literárneho poznania môžeme na základe dokonalých miniatúr poznať dobové oblečenie, stolovanie, vojenskú výzbroj, dopravné prostriedky či stredovekú architektúru. Faksimilné vydanie spolu so slovenským prekladom tak môže poslúžiť nielen odborníkom, ale aj širokej laickej verejnosti, napríklad pri výučbovom procese.

Nesprávnou tradíciou pri publikáciách vydavateľstva Perfekt je chýbajúci základný publikačný aparát ako obsah či zoznam použitej literatúry, ale najmä registre, ktoré by mali byť prirodzenou súčasťou edície historických prameňov. Žiaľ, ani pri Viedenskej maľovanej kronike nenastala zmena a napriek vynikajúcej myšlienke publikovať výnimočné historické diela vydavateľ zbytočne znižuje celkovú kvalitu tejto edície. Na záver treba ešte podotknúť, že uhorské kroniky sú písané stredovekou a nie „starou“ latinčinou, ako to uvádza vydavateľ vo svojom úvode a na zadnej strane obálky.

Robert Gregor Mareta
Filozofická fakulta UK

NAŠI JUBILANTI

MILÍ NAŠI JUBILANTI (SEPTEMBER – DECEMBER 2016)

Dni ubiehajú, mesiace letia a roky, tie nestíhame počítať.

Dni ubiehajú, mesiace letia a roky sa nás nepýtajú...
Všetko je tak, ako má byť.

Kvety, dary, všetko má svoje pravidlá.

My sme v úlohe gratulantov a Vy v úlohe oslávencov.
Nastal čas popriať Vám hlavne pracovné úspechy,
pevné zdravie, rodinnú pohodu a všetko, všetko
najlepšie k Vaším okrúhlym narodeninám.

Sme radi, že máme tú česť blahoželať Vám, ste
našou inšpiráciou a tešíme sa
na veľa ďalších stretnutí:

- Alica Sotáková, Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Michalovce
- Mgr. Peter Viglaš, Archív mesta Bratislavy
- Marta Lengeňová, U.S. Steel Košice, s. r. o., Košice
- Mgr. Jozef Prillinger, Archív Železníc Slovenskej republiky v Bratislave

Marta Bednárová

Štátny archív Prešov, pracovisko Archív Poprad

SPOMÍNAME

ZA ADRIANOU EZROVOU (30. 10. 1955 – 28. 9. 2016)

*PhDr. Adriana Ezrová,
rodená Lehmannová
(30. 10. 1955 – 28. 9. 2016)*

Život každého človeka je ohraničený začiatkom a koncom tohto pozemského bytia. Aj keď si to uvedomujeme, v srdci len ťažko prijímame nečakané správy o konci našich blízkych. Jedna z takýchto správ nás zasiahla aj dňa 28. septembra 2016, keď nás navždy opustila naša pani riaditeľka, kolegyňa, priateľka Adriana Ezrová. Odišla náhle, krátko pred dovŕšením šesťdesiatych prvých narodenín.

PhDr. Adriana Ezrová, rodená Lehmannová, sa narodila 30. októbra 1955 v Kremnici. V rokoch 1973 – 1978 študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského odbor archívniectvo. Od 1. decembra 1996 bola poverená vedením Štátneho okresného

archívu Žiar nad Hronom so sídlom v Kremnici a k 1. máju 1997 bola menovaná do funkcie riaditeľky archívu. Za činnosť kremnického archívu zodpovedala do 31. októbra 2015.

Popri svojej organizačno-riadiacej práci spracovávala inorečové listiny z fondu Magistrát mesta Kremnice a iné archívne fondy. Nemožno zabudnúť ani na prácu, ktorú vykonala na poli predarchívnej starostlivosti. Venovala sa tiež publikačnej činnosti. Uverejnila množstvo štúdií a článkov zameraných na dejiny mesta Kremnica, kremnického archívu, pôsobenie husitov či zlatníkov v Kremnici, ich cechové pečatidlá, významné osobnosti ako Ján Levoslav Bella, Pavol Križko či Teodor Lamoš. Bola spoluautorkou Encyklopédie miest a obcí Slovenska a autorkou viacerých príspevkov do regionálnej tlače na rôzne historické témy.

Posledná úcta a vďaka za všetko, čo pre kremnický archív urobila, jej bola vzdaná dňa 6. októbra 2016 v bansko-bystrickom krematóriu slovom i kvetinovými darmi v mene vedenia a pracovníkov odboru archívov a registratúr MV SR, v mene všetkých riaditeľov a vedúcich štátnych archívov, v mene celej archivárskej spoločnosti aj v mene jej najbližších spolupracovníkov kremnického archívu.

Češť jej pamiatke!

Valéria Solčániová

Štátny archív Banská Bystrica, pracovisko Archív Kremnica

VYHLÁSENIE

o poukázaní sumy do výšky 2% (3 %) zaplatenej dane z príjmov fyzickej osoby podľa § 50 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, ktorej bolo za zdaňovacie obdobie vykonané ročné zúčtovanie preddavkov na daň z príjmov zo závislej činnosti

Rok : 2016

Uvádza sa zdaňovacie obdobie, za ktoré sa platí daň

I. ÚDAJE O DAŇOVNÍKOVI

Priezvisko a titul

01	
----	--

Meno

02	
----	--

Rodné číslo (U cudzích št. príslušníkov dátum narodenia.)

03								/					
----	--	--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--

Adresa

trvalého pobytu alebo

pobytu na území SR, kde sa daňovník obvykle zdržiaval

Ulica a číslo

04	
----	--

PSC

05	
----	--

Názov obce

06	
----	--

Štát

07	
----	--

Číslo telefónu

08	
----	--

Suma do výšky 2 % alebo 3 %¹⁾ zaplatenej dane

09	Zaplatená daň, z ktorej sa vypočíta suma do výšky 2 %, alebo 3 % ¹⁾ zaplatenej dane	
----	--	--

10	Suma do výšky 2 %, alebo 3 % ¹⁾ zo zaplatenej dane z r. 09 (min. 3,32 eura)	
----	--	--

¹⁾podiel do výšky 3 % zaplatenej dane môže prijímateľovi poukázať fyzická osoba, ktorá v zdaňovacom období vykonávala dobrovoľnícku činnosť podľa zákona č. 406/2011 Z.z. počas najmenej 40 hodín a predloží o tom písomné potvrdenie, ktoré je prílohou tohto vyhlásenia.

Na r. 09 sa uvádza daňová povinnosť daňovníka, znížená o daňový bonus, vypočítaná v roku (**nie** daň na úhradu), v ktorom sa podáva toto vyhlásenie; uvádza sa riadok 03 z potvrdenia o zaplatení dane, ktoré je súčasťou tohto vyhlásenia.

Na r. 10 sa uvádza suma zaokrúhlená s presnosťou na dve desatinné miesta, pričom táto suma nesmie byť nižšia ako 3,32 eura.

Dátum zaplatenia dane

11	
----	--

Z riadku 05 potvrdenia o zaplatení dane, ktoré je súčasťou vyhlásenia. V prípade daňového preplatku z ročného zúčtovania preddavkov na daň sa uvedie dátum 31. marec zdaňovacieho obdobia, v ktorom sa toto vyhlásenie podáva.

II. ÚDAJE O PRIJÍMATEĽOVI

Obchodné meno alebo názov

12	Spoločnosť slovenských archivárov
----	-----------------------------------

Sídlo – obec, PSC, ulica, číslo

13	Drotárska cesta 42, 840 05 Bratislava 45
----	--

Právna forma

14	Občianske združenie
----	---------------------

Identifikačné číslo prijímateľa (IČO/SID)

15	3	6	0	6	9	2	2	1	/				
----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--

Vyhlasujem, že uvedené údaje v tomto vyhlásení sú pravdivé.

V..... dňa.....

.....

Podpis daňovníka

